MÜNDƏRİCAT

RƏSMİ XRONİKA

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ İLHAM ƏLİYEVİN DİPLOMATİK FƏALİYYƏTİ. . 4

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin rəsmi səfərləri 4

11-12/10/04 – Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Rumıniyaya rəsmi səfəri 4

18-19/10/04 – Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Rusiya Federasiyasına işgüzar səfəri . . 5

27-28/10/04 – Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Ukraynaya işgüzar səfəri 5

30/11-01/12/04 – Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Qətər Dövlətinə rəsmi səfəri 5

12/12-14/12/04 – Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Böyük Britaniya və Şimali İrlandiya Birləşmiş Krallığına işgüzar səfəri 6

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin görüşləri. 6

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ XARİCİ İŞLƏR NAZİRİ ELMAR MƏMMƏDYAROVUN DİPLOMATİK FƏALİYYƏTİ 10

Azərbaycan Respublikasının xarici işlər naziri Elmar Məmmədyarovun səfərləri 10

6-8/10/04 – Azərbaycan Respublikasının xarici işlər naziri Elmar Məmmədyarovun İtaliyaya rəsmi səfəri . 10

14-16/10/04 – Azərbaycan Respublikasının xarici işlər naziri Elmar Məmmədyarovun Ukraynaya rəsmi səfəri 11

Azərbaycan Respublikasının xarici işlər naziri Elmar Məmmədyarovun görüşləri 13

RƏSMİ MƏLUMAT

Azərbaycan Respublikası və Nauru Respublikası arasında diplomatik əlaqələrin yaradılması haqqında Birgə Kommünikenin imzalanmasına dair 15

Azərbaycan Respublikası və Ekvatorial Qvineya Respublikası arasında diplomatik əlaqələrin yaradılması haqqında Birgə Kommünikenin imzalanmasına dair . 15

MÜSAHİBƏ

Интервью министра иностранных дел Азербайджанской Республики Эльмара Мамедъярова информационному агенству ИНТЕРФАКС 16

MÜRACİƏT VƏ ÇIXIŞLAR

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Azərbaycan xalqına müraciəti 21

Выступление министра иностранных дел Азербайджанской Республики Эльмара Мамедьярова в Институте международных отношений Киевского Государственного Университета им. Т.Шевченко. 22

Statement by Mr. Elmar Mammadyarov, Minister of Foreign Affairs of the Republic of Azerbaijan, at the 59th Session of the General Assembly of the United Nations on the Agenda Item 163: "The situation in the occupied territories of Azerbaijan" 29

Address by Mr. Elmar Mammadyarov, Minister of Foreign Affairs of the Republic of Azerbaijan, at the 12th meeting of the OSCE Ministerial Council. 32

Intervention by Mr. Elmar Mammadyarov, Minister of Foreign Affairs of the Republic of Azerbaijan, EAPC in Foreign Ministers Session. 34

Выступление руководителя правительственной делегации Азербайджанской Республики, заместителя министра иностранных дел Азербайджанской Республики Халафа Халафова на 33-й сессии Комитета ООН по экономическим, социальным и культурным правам . . 35

ERMƏNİSTAN – AZƏRBAYCAN MÜNAQİŞƏSİ

SƏNƏDLƏR 41

Организация Объедененных Наций. Генеральная Ассамблея. Пятьдесят девятая сессия. Пункт 163 повестки дня. Положение на оккупированных территориях Азербайджана. Письмо Постоянного представителя Азербайджана при Организации Объединенных Наций от 11 ноября 2004 года на имя Председателя Генеральной Ассамблеи 41

United Nations. General Assembly. Fifty-ninth session. Agenda item 163: The situation in the occupied territories of Azerbaijan. Letter dated 11 November 2004 from the Permanent Representative of Azerbaijan to the United Nations addressed to the President of the General Assembly 56

OSCE. Statement of the Ministerial Council on the Nagorno-Karabakh Conflict, Sofia 2004 70

ATƏT. Nazirlər Şurasının Dağlıq Qarabağ münaqişəsi üzrə bəyanatı, Sofiya 2004 71

AZƏRBAYCAN – ERMƏNİSTAN MÜNAQİŞƏSİ MƏTBUATDA 72

Azərbaycanın işğal edilmiş ərazilərində vəziyyətə dair məsələ BMT-nin Baş Məclisinin 59-cu sessiyasının gündəliyinə salınmışdır. 72

BMT-nin Baş Məclisi Azərbaycanın işğal edilmiş ərazilərində vəziyyəti müzakirə etmişdir 72

Azərbaycan işğal edilmiş ərazilərində Ermənistanın məskunlaşdırma siyasətini araşdırmaq üçün ATƏT çərçivəsində ekspert qrupu yaradılmasını istəyir 74

ATƏT-in Nazirlər Şurasının 12-ci iclasında xarici işlər naziri Elmar Məmmədyarov iştirak etmişdir 74

Azərbaycan və Ermənistan xarici işlər nazirlərinin Brüsseldə görüşü olmuşdur 75

Azərbaycan Respublikası Xarici İşlər Nazirliyi mətbuat katibinin şərhi 76

Azərbaycan Praqa görüşləri zamanı əldə edilmiş irəliləyişləri pozmaq üçün Ermənistan tərəfinin göstərdiyi aşkar cəhdlərdən narahat olduğunu bildirir 77

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI XARİCİ İŞLƏR NAZİRLİYİNDƏ

2004-cü İLDƏKİ DİPLOMATİK FƏALİYYƏTİN YEKUNLARI: Azərbaycanın xarici siyasəti ölkəmizin beynəlxalq mövqelərinin möhkəmləndirilməsi xəttindən irəli gələn vəzifələrin yerinə yetirilməsinə yönəldilmişdir 79

BƏYANATLAR 82

Azərbaycan Respublikası Xarici İşlər Nazirliyinin mətbuat mərkəzinin bəyanatı. 82

BRİFİNQLƏR 82

TƏDBİRLƏR 83

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ XARİCDƏKİ DİPLOMATİK NÜMAYƏNDƏLİKLƏRİNDƏ

DİPLOMATİK NÜMAYƏNDƏLİKLƏRİN TƏSİS EDİLMƏSİ, TƏYİNATLAR VƏ GERİ ÇAĞIRILMA 85

İ.H.Vəkilovun Azərbaycan Respublikasının Misir Ərəb Respublikasında, eyni zamanda Livan Respublikasında və Suriya Ərəb Respublikasında fövqəladə və səlahiyyətli səfiri vəzifəsindən geri çağırılması haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı . . 85

F.N.Bağırova Azərbaycan Respublikasının fövqəladə və səlahiyyətli səfiri dərəcəsi verilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı . . 85

F.N.Bağırovun Azərbaycan Respublikasının Misir Ərəb Respublikasında fövqəladə və səlahiyyətli səfiri təyin edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı. 85

Faiq Bağırov: Tərcümeyi-hal 86

K.T.Xasiyevə Azərbaycan Respublikasının fövqəladə və səlahiyyətli səfiri dərəcəsi verilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı . . 87

K.T.Xasiyevin Kimyəvi Silahların Qadağan Olunması üzrə təşkilatda Azərbaycan Respublikasının daimi nümayəndəsi təyin edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı 87

K.T.Xasiyevin Azərbaycan Respublikasının NATO yanında Nümayəndəliyinin başçısı təyin edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı .

Kamil Xasiyev: Tərcümeyi-hal 88

E.O.Əmirbəyovun Azərbaycan Respublikasının İsveçrə Konfederasiyasında fövqəladə və səlahiyyətli səfiri təyin edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı. 89

Elçin Əmirbəyov: Tərcümeyi-hal 89

A.Z.Məmmədovun Azərbaycan Respublikasının Belçika Krallığında fövqəladə və səlahiyyətli səfiri təyin edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı 90

Arif Məmmədov: Tərcümeyi-hal 90

Azərbaycan Respublikasının Pakistan İslam Respublikasında fövqəladə və səlahiyyətli səfiri E.Y.Mədətlinin iqamətgahı İslamabad şəhərində olmaqla, eyni zamanda Azərbaycan Respublikasının Əfqanistan Keçid İslam Dövlətində fövqəladə və səlahiyyətli səfiri vəzifəsinə təyin edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı. 91

Eynulla Mədətli: Tərcümeyi-hal 91

A.Ə.Əzimbəyovun Azərbaycan Respublikasının Özbəkistan Respublikasında fövqəladə və səlahiyyətli səfiri vəzifəsindən geri çağırılması haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı 92

N.R.Abbasova Azərbaycan Respublikasının fövqəladə və səlahiyyətli səfiri dərəcəsi verilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı 92

N.R.Abbasovun Azərbaycan Respublikasının Özbəkistan Respublikasında fövqəladə və səlahiyyətli səfiri təyin edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı. 92

Namiq Abbasov: Tərcümeyi-hal 93

Q.D.Osmanova Azərbaycan Respublikasının birinci dərəcəli fövqəladə və səlahiyyətli elçisi dərəcəsi verilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı 94

Q.D.Osmanovun Azərbaycan Respublikasının Rusiya Federasiyasının Sankt-Peterburq şəhərində və Leninqrad Vilayətində fəxri konsulu vəzifəsindən geri çağırılması haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı 94

Q.D.Osmanovun Azərbaycan Respublikasının Rusiya Federasiyasının Sankt-Peterburq şəhərində və Leninqrad Vilayətində baş konsulu vəzifəsinə təyin edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı 94

Qüdsi Osmanov: Tərcümeyi-hal 95

Rusiya Federasiyasının Yekaterinburq şəhərində Azərbaycan Respublikasının Baş konsulluğunun təsis edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı 96

Buxarestdə Azərbaycan səfirliyi binasının açılış mərasimi 96

Təbriz şəhərində Azərbaycan Respublikasının Baş konsulluğunun açılış mərasimi 97

Qars şəhərində Azərbaycan Respublikasının Baş konsulluğunun açılış mərasimi 97

ETİMADNAMƏLƏRİN TƏQDİM EDİLMƏSİ 99

Azərbaycan səfiri etimadnaməsini Fransa Prezidentinə təqdim etmişdir 99

Azərbaycan səfiri etimadnaməsini İtaliya Prezidentinə təqdim etmişdir 99

Azərbaycan səfiri etimadnaməsini İsveçrə Konfederasiyası Prezidentinə təqdim etmişdir 100

Azərbaycan səfiri etimadnaməsini Hindistan Prezidentinə təqdim etmişdir 100

Azərbaycan səfiri etimadnaməsini Monqolustan Prezidentinə təqdim etmişdir 100

MƏQALƏLƏR

R.Kazımov, İqtisadi diplomatiya-xarici siyasətin mühüm tərkib elementlərindən biri kimi 101

K.Adıgözəlov, Beynəlxalq münasibətlərdə milli maraq amili: mahiyyəti və əsas xüsusiyyətləri 104

S.Rəhimli, NATO: dünən və bu gün 113

E.Алиев, Международный контроль над вооружением: Начало процесса 122

R.Kazymova, Do the jurisdictional constraints and the principle of complementarity set out in the Rome Statute of the International Criminal Court Render the Court Redundant? 130

AZƏRBAYCAN DİPLOMATİYASININ TARİXİ

Mahmud İsmayıl oğlu Əliyev 136

Tahirə Əkbər qızı Tahirova 136

Elmira Mikayıl qızı Qafarova 137

REDAKSİYA ŞURASI

Elmar Məmmədyarov
Nazir (Baş redaktor)

Novruz Məmmədov, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İcra Aparatının Xarici əlaqələr şöbəsinin müdiri (Baş redaktorun birinci müavini),
Araz Əzimov, Nazir müavini,
Xələf Xələfov, Nazir müavini,
Mahmud Məmməd-Quliyev, Nazir müavini,
Vaqıf Sadıqov, Nazir müavini

REDAKSİYA HEYƏTİ

Aqşin Əliyev, Xarici siyasətin planlaşdırılması və strateji araşdırmalar idarəsinin (Mərkəz) birinci katibi,
Samir Məlikli, Mətbuat və informasiya siyasəti idarəsinin ikinci katibi,
Samir Məlikov, Mətbuat və informasiya siyasəti idarəsinin ikinci katibi,
Elçin Hüseynli, Xarici siyasətin planlaşdırılması və strateji araşdırmalar idarəsinin (Mərkəz) attaşesi,
Cavid Nəsirov, Xarici siyasətin planlaşdırılması və strateji araşdırmalar idarəsinin (Mərkəz) referenti

© Müəllif hüquqları qorunur.
Müəlliflərin mövqeyi redaksiyanın mövqeyi ilə uyğun gəlməyə bilər.
Qeyri-dəqiq faktlara görə yazıların müəllifləri məsuliyyət daşıyırlar.

“Diplomatiya Aləmi” jurnalı 2002-ci ildən çıxır.
Qeydiyyat № 1161, 14 yanvar 2005-ci il

Ünvan: Xarici İşlər Nazirliyi, Xarici siyasətin planlaşdırılması və strateji araşdırmalar idarəsi (Mərkəz), Ş.Qurbanov küç. 4, Bakı AZ 1009;
Tel.: 492 73 28; 492 80 35; **e-poçt:** t_musayev@mfa.gov.az

Jurnalın satışı, nəşri, abunə yazılması və ya digər texniki məsələlər:
Tel. 492 96 92 (21-28), Səlim Əlizadə

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ İLHAM ƏLİYEVİN DİPLOMATİK FƏALİYYƏTİ

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin rəsmi səfərləri

11-12/10/04 – Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Rumıniyaya rəsmi səfəri

Səfər zamanı keçirilmiş görüşlər:

Rumıniya Prezidenti İon İliyesku ilə təkbətək görüş
Rumıniya Prezidenti İon İliyesku ilə geniş tərkibdə görüş
Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevə "Rumıniya Ulduzu" Ordeninin təqdim olunması mərasimi
Rumıniyanın xarici işlər naziri Mirça Coan ilə görüş
Senatın sədri Nikolae Vekeroyu və parlamentin Deputatlar palatasının sədri Valeri Dornyanu ilə görüş
Ployeşti Neft-Qaz Universitetinin Fəxri Doktoru adının verilməsi və ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin adına təqaüdün təqdimatı mərasimi
Rumıniyadakı Azərbaycan diasporunun nümayəndələri və Rumıniya–Azərbaycan Dostluq Cəmiyyətinin, digər qurumların üzvləri ilə görüş

Səfər zamanı imzalanmış sənədlər:

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev və Rumıniya Prezidenti İon İliyeskunun Birgə bəyannaməsi
Azərbaycan və Rumıniya hökumətləri arasında narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin və onların prekursorlarının qeyri-qanuni dövriyyəsinə qarşı mübarizə sahəsində əməkdaşlıq haqqında saziş
Azərbaycan və Rumıniya arasında gömrük işi sahəsində əməkdaşlıq və qarşılıqlı yardım haqqında saziş
Azərbaycan Ədliyyə Nazirliyi və Rumıniya Ədliyyə Nazirliyi arasında əməkdaşlıq haqqında saziş
Azərbaycan Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi və Rumıniyanın Əmək, Sosial Həmrəylik və Ailə İşləri Nazirliyi arasında əməkdaşlıq haqqında protokol
Azərbaycan Respublikası Milli Təhlükəsizlik Nazirliyi və Rumıniya Kəşfiyyat Xidməti arasında əməkdaşlıq haqqında saziş
Azərbaycan Dövlət Teleradio Verilişləri Şirkəti ilə Radio və Azad Rumın Televiziyası arasında əməkdaşlıq haqqında saziş
Azərbaycan Respublikası Milli Arxiv idarəsi ilə Rumıniya Milli Arxivi arasında əməkdaşlıq haqqında saziş

Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyası və Ployeşti Neft-Qaz Universiteti arasında əməkdaşlıq haqqında protokol

Azərbaycan Təhsil Nazirliyi ilə Rumıniya Təhsil və Elmi Tədqiqatlar Nazirliyi arasında əməkdaşlıq haqqında saziş

Bakı Dövlət Universiteti ilə Buxarest Lazer Plazma və Radiasiya Fizikası üzrə Milli İnstitutu və Konstansa Universiteti arasında əməkdaşlıq haqqında saziş

18-19/10/04 – Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Rusiya Federasiyasına işgüzar səfəri

Səfər zamanı keçirilmiş görüşlər:

Moskva Dövlət Beynəlxalq Münasibətlər İnstitutunun (Universitetinin) 60-i illiyinə həsr olunmuş təntənəli mərasimdə iştirak

İTAR-TASS agentliyin rəhbərliyi və Rusiyanın digər kütləvi informasiya vasitələrinin başçıları ilə görüş

Rusiya Prezidenti Vladimir Putin ilə birgə Ümumrusiya Azərbaycan Konqresinin II Qurultayında iştirak

Rusiya Prezidenti Vladimir Putinlə görüş

27-28/10/04 – Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Ukraynaya işgüzar səfəri

Səfər zamanı keçirilmiş görüşlər:

Ukraynanın Baş naziri Viktor Yanukoviçlə və Böyük Vətən müharibəsi zamanı Ukraynada döyüşlərdə iştirak etmiş azərbaycanlı veteranlarla görüş

30/11-01/12/04 – Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Qətər Dövlətinə rəsmi səfəri

Səfər zamanı keçirilmiş görüşlər:

Qətər Dövlətinin əmiri şeyx Həməd bin Xəlifə Al Tani ilə görüş

İslam Konfransı Təşkilatının gələn ilin yanvarından fəaliyyətə başlayacaq yeni baş katibi Ekmələddin İhsanoğlu ilə görüş

Səfər zamanı imzalanmış sənədlər:

Səhiyyə sahəsində əməkdaşlıq haqqında anlaşma

Mədəniyyət və incəsənət sahəsində əməkdaşlıq haqqında saziş

Azərbaycan Respublikası və Qətər Dövləti xarici işlər nazirlikləri arasında anlaşma memorandumu

Azərbaycan Respublikası və Qətər Dövləti arasında turizm sahəsində əməkdaşlıq haqqında anlaşma memorandumu

Azərbaycan Respublikası və Qətər Dövləti arasında iqtisadi-ticarət və texniki əməkdaşlıq haqqında saziş

Azərbaycan Respublikası Milli Olimpiya Komitəsi və Qətər Dövləti Milli Olimpiya Komitəsi arasında idman sahəsində əməkdaşlıq haqqında anlaşma memorandumu

12/12-14/12/04 – Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Böyük Britaniya və Şimali İrlandiya Birləşmiş Krallığına işgüzar səfəri

Səfər zamanı keçirilmiş görüşlər:
Böyük Britaniya Kraliçasının nümayəndəsi baronessa Sekombe ilə görüş
Böyük Britaniyanın müdafiə naziri Ceff Hun ilə görüş
Məşhur siyasətçilərin, diplomatların, mətbuat nümayəndələrinin,
Avropanın tanınmış publisistləri və ictimai xadimlərinin üzvü olduqları "Chatham House" klubunda görüş
Böyük Britaniya parlamentinin xarici əlaqələr və müdafiə komitələrinin nümayəndələri ilə görüş
Böyük Britaniyada yaşayan soydaşlarımızın nümayəndələri ilə görüş
Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankının AYİB prezidenti Jan Lemyer ilə görüş
Böyük Britaniyanın xarici işlər üzrə dövlət katibi Cek Stro ilə görüş
"Azərbaycanda ticarət və sərmayə" mövzusunda konfransda iştirak bp şirkətinin prezidenti Con Braun ilə görüş
Böyük Britaniyanın Baş naziri Toni Bleyer ilə görüş

Səfər zamanı imzalanmış sənədlər:
"Şahdəniz" kredit sazişi

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin görüşləri

4 oktyabr -	ABŞ dövlət katibinin müavini Linkoln Blumfildin başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti ilə görüş
4 oktyabr -	Finlandiyanın xarici işlər naziri Erkki Tuomioyyan ilə görüş
4 oktyabr -	Finlandiya Respublikasının, Çexiya Respublikasının, Bolqarıstanın, İran İslam Respublikasının, Misir Ərəb Respublikasının ölkəmizdə yeni təyin olunmuş fövqəladə və səlahiyyətli səfirləri xanım Terhi Hakkalanın, Yozef Vrabetsin, İvan Palçevin, Əfşar Süleymaninin, Yusif Əhməd İbrahim əl-Şarkavinin etimadnamələrinin qəbul edilməsi
5 oktyabr -	Yaponiyanın Azərbaycan Respublikasındakı səfiri Toşiyuki Fucivara ilə diplomatik fəaliyyətinin başa çatması münasibətilə görüş
7 oktyabr -	Bolqarıstan Respublikasının Prezidenti Georgi Pırvanov ilə təkbətək görüş
7 oktyabr -	Bolqarıstan Respublikasının Prezidenti Georgi Pırvanov ilə geniş tərkibdə görüş
8 oktyabr -	Çin Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsi Siyasi Bürosunun üzvü, MK Katibliyinin katibi Lyu Yunşa ilə görüş
13 oktyabr -	Beynəlxalq Futbol Assosiasiyaları Federasiyasının prezidenti Yozef Sepp Blatterin başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti ilə görüş
13 oktyabr -	Avropa Şurası Nazirlər Komitəsinin sədri, Norveçin xarici işlər naziri Yan Petersenin başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti ilə görüş
15 oktyabr -	Mərkəzi qərargahı Vaşinqtonda yerləşən Avrasiya Fondunun nümayəndə heyəti ilə görüş
15 oktyabr -	Rusiyanın nəqliyyat naziri İqor Levitin ilə görüş
16 oktyabr -	ABŞ Dövlət Departamentinin Xəzər hövzəsinin enerji diplomatiyası üzrə müşaviri, səfir Stiven Mənn ilə görüş
20 oktyabr -	MDB Elektroenergetika Şurasının prezidenti, "Rusiyanın Vahid

	Energetika Sistemi" Səhmdar Cəmiyyəti idarə heyətinin sədri Anatoli Çubays ilə görüş
20 oktyabr -	MDB İcraiyyə Komitəsinin sədri-icraçı katibi Vladimir Ruşaylo ilə görüş
21 oktyabr -	Rusiya Federasiyası Federal Məclisi Federasiya Şurasının MDB işləri üzrə komitəsi sədrinin birinci müavini, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi və Rusiya Federasiyasının Federal Məclisinin Parlamentlərarası komissiyasının həmsədri Konstantin Markelov ilə görüş
21 oktyabr -	ABŞ dövlət katibinin Avropa və Avrasiya məsələləri üzrə müavini, səfir xanım Lora Kennedi ilə görüş
22 oktyabr -	Sverdlovsk vilayətinin qubernatoru Eduard Rossel ilə görüş
23 oktyabr -	Çin Xalq Respublikasının xarici işlər naziri Li Çjaosini ilə görüş
25 oktyabr -	"Keçid demokratiyaları layihələri" fondunun təsisçisi və prezidenti Bryus Ceksonun başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti ilə görüş
26 oktyabr -	Moldova Respublikasının Prezidenti Vladimir Voronin ilə təkbətək görüş
26 oktyabr -	Prezident Vladimir Voronin ilə geniş tərkibdə görüş
26 oktyabr -	MDB-nin Aqrar-Sənaye Məsələləri üzrə Hökumətlərarası Şurasının üzvləri ilə görüş
28 oktyabr -	Avropa İttifaqının Cənubi Qafqaz üzrə xüsusi nümayəndəsi Heyke Talvitiyenin başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti ilə görüş
28 oktyabr -	Türkiyənin səfiri Əhməd Ünal Çeviköz ilə Azərbaycan Respublikasında diplomatik fəaliyyətinin başa çatması münasibətilə görüş
29 oktyabr -	bp şirkətinin Xəzərin işlənməsi üzrə Məsləhət Şurasının üzvü Yan Leşlinin başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti ilə görüş
29 oktyabr -	Gürcüstanın Təhlükəsizlik Şurasının katibi Gela Bejuaşvili ilə görüş
2 noyabr -	Nijni Novqorod vilayətinin qubernatoru Gennadi Xodırev ilə görüş
4 noyabr -	Dünya şöhrətli müğənni Monserrat Kabalye ilə görüş
5 noyabr -	ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədri səfir Stiven Mənn ilə görüş
5 noyabr -	Belarus Respublikasının baş naziri Sergey Sidorski ilə görüş
5 noyabr -	NATO-nun baş katibi Yaap de Hoop Sxefferlə görüş
8 noyabr -	BMT-nin "Ümumdünya Ərzaq Proqramı"nın Azərbaycandakı sabiq nümayəndəsi Şərif Amin Zahiri ilə görüş
8 noyabr -	Asiya İnkişaf Bankının prezidenti Tadao Çinonun rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyəti ilə görüş
10 noyabr -	Müqəddəs Ramazan bayramı münasibətilə müsəlman ölkələrinin Bakıdakı diplomatik nümayəndəliklərinin başçıları ilə görüş
10 noyabr -	Sankt-Peterburqun qubernatoru Valentina Matviyenko ilə görüş
13 noyabr -	Avropa Komissiyasının nəqliyyat və energetika üzrə baş direktoru Fransua Lamurunun başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti ilə görüş
18 noyabr -	Türkiyə Respublikasının iqtisadiyyat üzrə dövlət naziri Gürşad Tüzmənin başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti ilə görüş
18 noyabr -	Dünya Bankının Avropa və Mərkəzi Asiya regionu üzrə vitse-prezidenti Şigeo Katsunun başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti ilə görüş
18 noyabr -	Rusiya Federasiyası Tibb Elmləri Akademiyası Onkologiya Elmi Mərkəzinin baş direktoru Mixail Davudov ilə görüş
19 noyabr -	Türkiyənin Azərbaycan Respublikasında yeni təyin olunmuş fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Turan Moralının etimadnaməsinin qəbul edilməsi

19 noyabr -	Almaniyanın Avropa Şurası Nazirlər Komitəsində səfiri Roland Vegenerin sədrlik etdiyi Avropa Şurası Nazirlər Komitəsinin AQO Monitorinq qrupunun nümayəndə heyəti ilə görüş
23 noyabr -	Belçika Krallığı Silahlı Qüvvələrinin komandanı general Ogüst Vandel ilə görüş
24 noyabr -	Türkiyə Respublikasının Jandarm Qüvvələrinin Baş komandanı, ordu generalı Fevzi Türkerinin başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti ilə görüş
25 noyabr -	İtaliya xarici işlər nazirinin müavini Marqarita Boniverin rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyəti ilə görüş
25 noyabr -	Türkiyənin Radio və Televiziya Qurumunun (TRT) sədri Şenol Dəmiröz ilə görüş
25 noyabr -	Beynəlxalq Telekommunikasiya İttifaqının baş katibi Yoşio Utsumi ilə görüş
25 noyabr -	Türkiyə Respublikasının nəqliyyat və rabitə naziri Binəlı Yıldırım ilə görüş
25 noyabr -	Pakistan İslam Respublikasının informasiya texnologiyaları və telekommunikasiya naziri Əveys Əhməd Xan Leqari ilə görüş
25 noyabr -	Banqladeş Xalq Respublikasının elm, informasiya və rabitə texnologiyaları naziri Əbdül Moyin Xan ilə görüş
26 noyabr -	ATƏT-in Parlament Assambleyası sədrinin Dağlıq Qarabağ münaqişəsi üzrə xüsusi nümayəndəsi Qoran Lenmarker ilə görüş
26 noyabr -	BMT-nin Qaçqınlar üzrə Ali komissarı Ruud Lubbersin başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti ilə görüş
1 dekabr -	Rusiya Federal Məclisi Federasiya Şurasının Beynəlxalq məsələlər komitəsinin sədri Mixail Margelov ilə görüş
2 dekabr -	Yaponiyanın, Ukraynanın, İraqın ölkəmizdə yeni təyin olunmuş fövqəladə və səlahiyyətli səfirləri Tadahiro Abenin, Anatoli Yurçenkonun, Ərşad Ömər İsmayılın etimadnamələrinin qəbul edilməsi
3 dekabr -	İtaliyanın Ali Müdafiə Elmləri Mərkəzinin direktoru Pietro Erkole Aqo ilə görüş
3 dekabr -	"bp-Azərbaycan" şirkətinin prezidenti Devid Vudvord ilə görüş
8 dekabr -	İran İslam Respublikası Prezidentinin Xəzər məsələləri üzrə xüsusi nümayəndəsi Mehdi Səfəri ilə görüş
9 dekabr -	MDB üzrə Yəhudi Cəmiyyətləri Federasiyasının, İsrail – Rusiya kommersiya-ticarət palatasının prezidenti Lev Levayevin başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti ilə görüş
15 dekabr -	Belarus Respublikasının müdafiə naziri Leonid Maltsev ilə görüş
15 dekabr -	Özbəkistanın Azərbaycan Respublikasındakı fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Əbdüqafur Əbdürəhmanov ilə görüş
16 dekabr -	Vim Van Gelderin rəhbərlik etdiyi Avropa Şurasının yerli və regional hakimiyyətlər konqresinin nümayəndə heyəti və Avropa Şurası Parlament Assambleyası monitorinq komitəsinin Azərbaycan üzrə həmməruzəçiləri Andreas Qross və Andres Herkel ilə görüş
16 dekabr -	İran İslam Respublikasının Təhlükəsizlik naziri Əli Yunisi ilə görüş
16 dekabr -	İran İslam Respublikasının səhiyyə naziri Məsud Pezeşkian ilə görüş
17 dekabr -	MDB Parlamentlərarası Assambleyasının sədri Mixail Krotov ilə görüş
20 dekabr -	Səudiyyə Ərəbistanının Azərbaycan Respublikasındakı fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Əli Həsən Əhməd Cəfər ilə görüş
20 dekabr -	İran İslam Respublikasının Azərbaycan Respublikasındakı fövqəladə

	və səlahiyyətli səfiri Əfşar Süleymani ilə görüş
21 dekabr -	Türkiyə Respublikasının Dini İşlər Vəqfinin sədri professor Əli Bardakoğlu ilə görüş
22 dekabr -	İran İslam Respublikasının müdafiə naziri Əli Şamxani ilə görüş
23 dekabr -	Gürcüstanın Azərbaycan Respublikasındakı fövqəladə və səlahiyyətli səfiri, respublikamızdakı diplomatik korpusun duayeni Zurab Qumberidze ilə görüş
24 dekabr -	İslam İnkişaf Bankının Prezidenti Əhməd Məhəmməd Əlinin başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti ilə görüş
27 dekabr -	Qara Dəniz İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatının Daimi Beynəlxalq Katibliyinin baş katibi Tedo Caparidze ilə görüş

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ XARİCİ İŞLƏR NAZİRİ ELMAR MƏMMƏDYAROVUN DİPLOMATİK FƏALİYYƏTİ

Azərbaycan Respublikasının xarici işlər naziri Elmar Məmmədyarovun səfərləri

6-8/10/04 –Azərbaycan Respublikasının xarici işlər naziri Elmar Məmmədyarovun İtaliyaya rəsmi səfəri

Azərbaycanın xarici işlər naziri Elmar Məmmədyarov Veneto regionunun Senatoru Cüzeppe Qaburronun dəvəti ilə oktyabrın 6-8-də İtaliyada rəsmi səfərdə olmuşdur.

Nazirliyin mətbuat mərkəzindən AzərTAc-a bildirmişlər ki, Venetoya səfərdən məqsəd regionun biznes dairələri ilə görüşlər keçirərək, Azərbaycanın iqtisadi imkanları barədə məlumat vermək və yerli şirkətlərin Azərbaycana cəlb olunması istiqamətində müzakirələr aparmaq idi.

Səfər regionun ən əhəmiyyətli iqtisadi-sənaye, turizm, səhiyyə mərkəzlərindən biri olan Abano Terme (Padova əyaləti) şəhərindən başlamışdır. Şəhər bələdiyyəsində keçirilmiş tanışlıq xarakterli görüşdə Padova Əyalətinin prezidenti, əyalətdə mərkəzi hökumətin nümayəndəsi, yerli hüquq mühafizə orqanlarının rəhbərləri, Abano Terme şəhərinin meri, Padova Universitetinin rektoru və digər şəxslər iştirak etmişlər.

Sonra şəhərin biznes mərkəzində Azərbaycanın təqdimatı konfransı öz işini başlamışdır. Padova əyalətindən olan 100-ə yaxın şirkətin təmsilçilərinin toplandığı tədbir Padova Ticarət Palatası və İtaliyada yenicə fəaliyyətə başlamış Azərbaycan-İtaliya Ticarət Palatası tərəfindən təşkil olunmuşdur.

Konfransda çıxış edən nazir Elmar Məmmədyarov Azərbaycanın əhəmiyyətli coğrafi-siyasi və coğrafi-iqtisadi məkanda yerləşməsi, zəngin təbii sərvətlərə malik olması, makroiqtisadi səviyyədə əldə olunan uğurlar, ölkəmizdə həyata keçirilən nəhəng enerji layihələri barədə məlumat vermişdir. Azərbaycanda iqtisadiyyatın şaxələndirilməsi məqsədi ilə qeyri-neft sektorunun inkişafının prioritet məsələ olduğunu bildirən nazir kənd təsərrüfatı, kimya, toxuculuq-trikotaj, ərzaq məhsullarının istehsalı, turizm, dəri emalı və sair sahələrdəki geniş imkanlardan danışmışdır. O, İtaliyanın kiçik və orta şirkətlərinin bu sahələrdə böyük təcrübəsi olduğunu vurğulamış, onları Azərbaycana dəvət etmişdir. Sonra nazir tədbir iştirakçılarının suallarına cavab vermişdir.

Elmar Məmmədyarov Venesiyada Veneto regionunun xarici işlər naziri xanım Marialuisa Koppola ilə görüşmüşdür. Görüşdə Azərbaycanla Veneto arasında birbaşa əlaqələrin qurulması, Venetonun iqtisadi təcrübəsinin əhəmiyyəti barədə müzakirələr aparılmışdır.

Sonra Azərbaycanın təqdimatı ilə bağlı növbəti konfrans keçirilmişdir. Tədbirdə Veneto regionu Sənaye Konfederasiyasının, Sənayeçilər Assosiasiyasının, Ticarət Palataları Birliyinin rəhbərləri iştirak etmişlər. Nazir Elmar Məmmədyarov Azərbaycanın iqtisadi imkanları ilə bağlı məruzə etmiş, tədbir iştirakçıları ilə əməkdaşlıqla bağlı fikir mübadiləsi aparmışdır.

Oktyabrın 7-də ilk görüş Vatikan dövlətinin xarici işlər naziri Cüzeppe Loyano ilə olmuşdur. Görüşdə ikitərəfli münasibətlərin hazırkı vəziyyəti, əlaqələrin inkişaf perspektivləri, Vatikan dövlətinin Bakıda diplomatik nümayəndəliyinin açılması imkanları, Ermənistan – Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ problemi ilə bağlı müzakirələr aparılmış, eləcə də beynəlxalq məsələlər, xüsusilə də İraq və Əfqanistandakı vəziyyət barədə fikir mübadiləsi edilmişdir.

Həmin gün Elmar Məmmədyarov İtaliyanın xarici işlər naziri Franko Frattini ilə görüşmüşdür. Tərəflər Azərbaycan ilə İtaliya arasında siyasi, iqtisadi, humanitar sahələrdə əlaqələrin yüksək səviyyədə olmasını, iqtisadi sahədə, xüsusilə qeyri-neft sektorunda əməkdaşlığın daha da inkişaf etdirilməsinin əhəmiyyətini vurğulamışdır. 2005-ci ilin birinci rübündə Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin İtaliyaya rəsmi səfər proqramı çərçivəsində həyata keçiriləcək görüşlər və tədbirlər barədə də müzakirələr aparılmışdır. Görüşdə Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin beynəlxalq hüququn norma və prinsipləri əsasında sülh yolu ilə nizamlanmasına, eləcə də Qafqazdakı ümumi vəziyyətə dair fikir mübadiləsi edilmişdir.

Nazirin İtaliya parlamenti Deputatlar palatasının xarici əlaqələr komissiyasının sədri Qustavo Selva ilə görüşündə parlamentlər arası əlaqələrin inkişaf etdirilməsi imkanlarından söhbət getmişdir.

Elmar Məmmədyarovun İtaliya Senatının sədri Marçello Pera ilə görüşündə ölkələrimiz arasındakı münasibətlərin hazırkı vəziyyət və parlamentlərarası əlaqələr, Ermənistan – Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi, qlobal siyasi problemlər barədə fikir mübadiləsi aparılmışdır.

«AzərTAc» 10.10.04

14-16/10/04 – Azərbaycan Respublikasının xarici işlər naziri Elmar Məmmədyarovun Ukraynaya rəsmi səfəri

Azərbaycan Respublikasının xarici işlər naziri Elmar Məmmədyarov Ukraynada rəsmi səfərdə olmuşdur. Oktyabrın 14-də Ukrayna Hökumət evində onu ölkənin baş naziri Viktor Yanukoviç qəbul etmişdir.

Elə həmin gün Prezident Leonid Kuçma Azərbaycanın xarici işlər nazirini qəbul etdi. Söhbət zamanı Ukrayna-Azərbaycan dövlətlərarası münasibətlərinin yüksək səviyyədə olduğu vurğulandı, Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Ukraynaya səfəri zamanı əldə olunmuş razılaşmaların həyata keçirilməsinin gedişindən bəhs edildi.

Görüşdə ticarət iqtisadi əməkdaşlıqla, Ukraynada və Azərbaycanda daxili siyasi vəziyyətlə bağlı məsələlər də müzakirə olundu, beynəlxalq problemlərə toxunuldu. Azərbaycanın Ukraynadakı səfiri Tələt Əliyev görüşdə iştirak edirdi.

Sonra E.Məmmədyarov ukraynalı həmkarı K.Qrişşenko ilə görüşdü. Ukraynanın xarici işlər naziri bildirdi ki, Ukrayna tərəfi Azərbaycanla münasibətlərə böyük əhəmiyyət verir. K.Qrişşenko vurğuladı ki, Prezident İlham Əliyevin Azərbaycanın ümummilli lideri Heydər Əliyevin siyasi xəttini uğurla davam etdirməsi sevindirici haldır.

Elmar Məmmədyarov vurğuladı ki, Azərbaycan-Ukrayna əlaqələri təməli müstəqil Azərbaycan dövlətinin banisi Heydər Əliyev və Ukrayna Prezidenti Leonid Kuçma tərəfindən qoyulmuş münasibətlər əsasında qurulur. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Ukraynaya bu yaxınlardakı səfəri isə ölkələrimiz arasında dostluq münasibətlərini yeni, daha yüksək səviyyəyə qaldırmışdır.

Görüşdə ikitərəfli münasibətlərlə bağlı bütün məsələlərə dair tam qarşılıqlı anlaşma əldə olundu.

Danışıqların yekunlarına əsasən, nazirlər "Ukrayna və Azərbaycan Respublikası XİN-ləri arasında 2005-ci il üçün məsləhətləşmələr planı" imzaladılar. Nazirlər Ukrayna və xarici ölkə KİV-ləri nümayəndələrinin çoxsaylı suallarına cavab verdilər.

Sonra nazir E.Məmmədyarovun başçılıq etdiyi Azərbaycan nümayəndə heyəti Ukraynada 1932-1933-cü aclıq illəri qurbanlarının xatirəsinə ucaldılmış abidənin önünə əklil qoydu.

«AzərTAc» 14.10.04

Azərbaycanın xarici işlər naziri Elmar Məmmədyarov oktyabrın 15-də Ukrayna Ali Radasının sədri Vladimir Litvinlə görüşmüşdür. V.Litvin bildirdi ki, ölkələrimiz arasında münasibətlər həm tərəfdaşlıq, həm də dostluq münasibətləri kimi inkişaf edir, parlamentlərimiz arasında yaranmış əlaqələr də yüksək qiymətləndirilməlidir. Ali Radanın sədri qonağı Azərbaycan Respublikasının qarşıdan gələn Müstəqillik günü münasibətilə ürəkdən təbrik etdi.

E.Məmmədyarov rəsmi səfərinin gedişi barədə məlumat verərək, Ukrayna Prezidenti Leonid Kuçma, Baş nazir Viktor Yanukoviç və xarici işlər naziri Konstantin Qrişşenko ilə görüşləri çox uğurlu və səmərəli hesab etdiyini bildirdi. O qeyd etdi ki, ölkələrimiz arasında münasibətlərin böyük perspektivləri var.

Görüşdə ölkələrimizdəki ictimai-siyasi vəziyyət barədə fikir mübadiləsi aparıldı.

Elə həmin gün Azərbaycanın xarici siyasət idarəsinin başçısı vaxtilə təhsil aldığı T.Şevçenko adına Kiyev Milli Universitetinin Beynəlxalq Münasibətlər İnstitutuna getdi, tələbələr qarşısında mühazirə oxudu. Sonra o, respublikamızın bugünkü həyatı, Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin apardığı xətt sayəsində siyasi, iqtisadi, sosial və humanitar sahələrdə qazanılmış uğurlar barədə ətraflı məlumat verdi. E.Məmmədyarov ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin uzaqgörənliyini və müdrikliyini xüsusi vurğulayaraq dedi ki, o, Azərbaycan üçün diplomatik kadrlar hazırlanması barədə hələ 30 il əvvəl düşünürdü.

Nazir Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsindən də danışaraq, ölkəmizin ərazi bütövlüyü və sərhədlərinin toxunulmazlığı prinsipini rəsmi Kiyevin dəstəkləməsinin əhəmiyyətini nəzərə çarpdırdı. Sonda o, tələbələrin çoxsaylı suallarına cavab verdi.

"Qızıl Fortuna" Beynəlxalq Reytinq Akademiyasının rəhbərlərindən biri – Dmitri Akimov Ukrayna-Azərbaycan münasibətlərinin inkişafında xidmətlərinə görə Azərbaycan nazirinə diplom və gümüş "Şərəf. Şöhrət. Əmək" Georgi medalını, institutun direktoru L.Quberski isə ali məktəbin Xatirə nişanını təqdim etdi.

«AzərTAc» 18.10.04

Ukrayna Nazirlər Kabinetinin Qəbullar Evində ölkəmizin Kiyevdəki səfirliyi Azərbaycan Respublikasının Müstəqillik günü münasibətilə təntənəli qəbul təşkil etmişdir. Ukraynada rəsmi səfərdə olan Azərbaycanın xarici işlər naziri E.Məmmədyarov və nümayəndə heyətinin digər üzvləri, Ukrayna xarici siyasət idarəsinin başçısı K.Qrişşenko, Ukrayna prezidentliyinə namizədlər, Ali Radanın deputatları, nazirlər, Kiyevdə akkreditə olunmuş xarici ölkə səfirləri, elm və mədəniyyət xadimləri, ictimaiyyətin və Ukrayna Azərbaycanlıları Konqresinin nümayəndələri qəbulda iştirak etmişlər.

Tədbiri giriş sözü ilə Azərbaycanın Ukraynadakı səfiri Tələt Əliyev açmışdır. Sonra nazirlər E.Məmmədyarov və K.Qrişşenko çıxış etmişlər. Ukraynanın xarici işlər naziri

azərbaycanlı həmkarına Ukrayna XİN-in birinci dərəcəli xatirə nişanını təqdim etmişdir.

Qonaqlara beynəlxalq layihənin birinci kitabı – "Dostluq körpüləri. Ukrayna – Azərbaycan" kitabı hədiyyə olundu.

Oktyabrın 16-da səhər Azərbaycanın xarici işlər naziri E.Məmmədyarov və onu müşayiət edən şəxslər Kiyev vilayətinin İrpen şəhərində olmuşlar.

Burada nümayəndə heyətimiz böyük Ukrayna şairi və azadlıq carçısı Taras Şevçenkonun büstü önünə gül dəstəsi qoymuşdur.

Sonra nazir E.Məmmədyarov görkəmli oftalmoloq alim, Azərbaycan xalqının ləyaqətli qızı akademik Zərifə Əliyevanın adını daşıyan parka gəlmiş, onun buradakı abidəsi önünə gül-çiçək qoymuş, parkda ağac əkmişdir.

Sonra Kiyevə qayıdan nazir E.Məmmədyarov ümummilli lider Heydər Əliyevin Azərbaycan səfirliyinin yaxınlığında yerləşən bağçada ucaldılmış abidəsi önünə də gül-çiçək dəstəsi qoymuş, bağçada ağac əkmişdir.

Nazir E.Məmmədyarov sonra səfirliyin əməkdaşları ilə görüşmüş, Ukrayna televiziyası birinci kanalının (UT-1) siyasi icmalçısına məxsusi müsahibə vermışdır.

«AzərTAc» 18.10.04

Azərbaycan Respublikasının xarici işlər naziri Elmar Məmmədyarovun görüşləri

1 oktyabr -	Bolqarıstanın Azərbaycan Respublikasına yeni təyin edilmiş fövqəladə və səlahiyyətli səfiri İvan Palçev ilə görüş
1 oktyabr -	Finlandiyanın Azərbaycan Respublikasına yeni təyin edilmiş fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Erhi Hakkala ilə görüş
1 oktyabr -	İran İslam Respublikasının Azərbaycan Respublikasına yeni təyin edilmiş fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Əvşar Süleymani ilə görüş
4 oktyabr -	Finlyandiyanın xarici işlər naziri Erki Tuomioyan ilə görüş
4 oktyabr -	ATƏT-in Azərbaycan, Gürcüstan və Ermənistandakı missiyalarının rəhbərləri Mauritsio Pavezi, Roy Riiv və Vladimir Pryaxin ilə görüş
4 oktyabr -	Amerika Birləşmiş Ştatlarının dövlət katibinin siyasi-hərbi məsələlər üzrə müavini Linkoln Blumfildin başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti ilə görüş
4 oktyabr -	Almaniyanın hərbi–siyasi məsələlər üzrə eksperti Vilhelm German ilə görüş
4 oktyabr -	Çexiya Respublikasının Azərbaycan Respublikasına yeni təyin edilmiş fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Yozef Vrabe ilə görüş
13 oktyabr -	Avropa Şurası Nazirlər Komitəsinin sədri, Norveç Krallığının xarici işlər naziri Yan Petersen ilə görüş
13 oktyabr -	Polşanın xarici işlər nazirinin müavini Ancey Zalutskinin başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti ilə görüş
20 oktyabr -	MDB İcraiyyə Komitəsinin sədri-icraçı katibi Vladimir Ruşaylonun başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti ilə görüş
21 oktyabr -	ABŞ dövlət katibi müavininin müavini Laura Kennedi ilə görüş
21 oktyabr -	Avropa Birliyinə daxil olan – Italiya, Yunanıstan, Rumıniya, Böyük Britaniya, Norveç, Almaniya, Polşa, Fransa və İslam Konfransı Təşkilatının üzvü olan – Türkiyə, Özbəkistan, Qazaxıstan, Misir, Liviya, Iraq, Pakistan və Səudiyyə Ərəbistanı dövlətlərinin Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərən fövqəladə və səlahiyyətli səfirləri ilə görüş

23 oktyabr -	Çin Xalq Respublikasının xarici işlər naziri Li Çjaosin ilə görüş
25 oktyabr -	"Keçid demokratiyaları layihələri" fondunun prezidenti Bryus Ceksonun başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti ilə görüş
29 oktyabr -	Beynəlxalq Qırmızı Xaç Komitəsinin Azərbaycan Respublikasındakı nümayəndəsi Meri Vernts ilə görüş
29 oktyabr -	ATƏT-in KİV-in azadlığı üzrə nümayəndəsi Mikloş Haratşi ilə görüş
1 noyabr -	Estoniya parlamenti xarici əlaqələr komitəsinin sədri Marko Mihkelsonun başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti ilə görüş
9 noyabr -	Almaniyanın və Fransanın xarici işlər nazirliklərinin siyasi məsələlər üzrə direktorları Mixael Şefer və Stanislas Lefebvre de Labulayın rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyəti ilə görüş
15 noyabr -	Beynəlxalq Qara Dəniz Tədqiqatları Mərkəzinin baş direktoru Yannis Papanikolau ilə görüş
16 noyabr -	Türkiyənin Azərbaycan Respublikasında yeni təyin edilmiş fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Turan Moral ilə görüş
18 noyabr -	Avropa Birliyi və İslam Konfransı Təşkilatının üzv ölkələrinin, həmçinin Çin və ABŞ-ın ölkəmizdəki səfirləri ilə görüş
19-noyabr -	Ermənistan xarici işlər naziri Vardan Oskanyan ilə Berlində görüş
24 noyabr -	ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədrləri Stiven Mənn, Yuri Merzlyakov və Anri Jakolən ilə Nyu-Yorkda görüş
26 noyabr -	Yaponiya, İraq və Ukraynanın ölkəmizə yeni təyin olunmuş fövqəladə və səlahiyyətli səfirləri Tadahero Abe, Ərşad Ömər İsmayıl və Anatoli Yurçenko ilə görüş
26 noyabr -	BMT-nin Qaçqınlar üzrə Ali komissarı Ruud Lubbersin başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti ilə görüş
27 noyabr -	ATƏT-in Parlament Assambleyası sədrinin Dağlıq Qarabağ münaqişəsi üzrə xüsusi nümayəndəsi Qoran Lenmarkerin başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti ilə görüş
3 dekabr -	İtaliya Respublikası Müdafiə Nazirliyi Ali Müdafiə Elmləri Mərkəzinin diplomatik müşaviri, səfir Pietro Erkole Aqo ilə görüş
9 dekabr -	ATƏT-in Minsk qrupunun üç həmsədrinin iştirakı ilə Ermənistan xarici işlər naziri Vardan Oskanyan ilə Brüsseldə görüş
15 dekabr -	Belarus Respublikasının müdafiə naziri Leonid Maltsev ilə görüş
23 dekabr -	İran İslam Respublikasının müdafiə naziri Əli Şamxaninin rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyəti ilə görüş
28 dekabr -	Qara Dəniz İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatının (QİƏT) Daimi Beynəlxalq Katibliyinin baş katibi səfir Tedo Caparidze ilə görüş

Azərbaycan Respublikası və Nauru Respublikası arasında diplomatik əlaqələrin yaradılması haqqında Birgə Kommünikenin imzalanmasına dair

2004-cü ilin noyabr ayının 11-də Nyu-York şəhərində Azərbaycan Respublikası və Nauru Respublikası arasında diplomatik əlaqələrin yaradılması haqqında Birgə Kommünike imzalanmışdır.

Birgə Kommünikeni iki ölkənin BMT yanında Daimi nümayəndələri – Yaşar Əliyev və Vinsi Niel Klodumar imzalamışlar.

Azərbaycan Respublikası və Ekvatorial Qvineya Respublikası arasında diplomatik əlaqələrin yaradılması haqqında Birgə Kommünikenin imzalanmasına dair

2004-cü ilin noyabr ayının 11-də Nyu-York şəhərində Azərbaycan Respublikası və Ekvatorial Qvineya Respublikası arasında diplomatik əlaqələrin yaradılması haqqında Birgə Kommünike imzalanmışdır.

Birgə Kommünikeni iki ölkənin BMT yanında Daimi nümayəndələri – Yaşar Əliyev və Lino Sima Ekua Avomo imzalamışlar.

Интервью министра иностранных дел Азербайджанской Республики Эльмара Мамедъярова информационному агенству ИНТЕРФАКС

Эльмар Мамедъяров: ”Стратегические цели Азербайджана на международной арене остались неизменными”.

1. Как Вы в целом оцениваете итоги уходящего года во внешнеполитической жизни Азербайджанской Республики?

Во первых, следует подчеркнуть, что после последних президентских выборов в 2003 году, в Азербайджане избран новый Президент Ильхам Алиев, который продолжил реализацию приоритетов внешнеполитического курса прежнего руководства страны. Можно сказать, что стратегические цели Азербайджана на международной арене остались неизменными. Прежде всего, речь идет об обеспечении и защите национальных интересов, состоявших в установлении мира, безопасности и стабильности в регионе и за его пределами, в трансрегиональном и глобальном аспекте, развитии и укреплении равноправных и добрососедских отношений со странами, окружающими Азербайджан, и с государствами других регионов. Одной из задач внешней политики является защита, используемая дипломатических средств, суверенитета и восстоновления территориальной целостности Азербайджана, урегулирование конфликта с Арменией. Азербайджан, как развивающееся быстрыми темпами демократическое, многонациональное общество, с уже устоявшимися основами рыночной экономики, ставит перед собой масштабные задачи по развитию и использованию своего экономического потенциала и ресурсов. Мы обладаем природными богатствами и на сегодняшний день имеем хорошую возможность реализации своего потенциала в условиях мировой глобализации. В этом контексте одной из важных задач внешнеполитической службы является дипломатическое обеспечение интересов Азербайджана в экономической сфере, в том числе энергетической, в развитии и осуществлении нефтяной стратегии Азербайджана, которая, надо сказать, уже начала приносить свои плоды. Параллельно с экономической, Азербайджан одновременно осуществляет и политическую интеграцию, видя своей главной стратегической целью европейскую и евроатлантическую интеграцию. Поэтому, наверное, оценивая итоги уходящего года, надо прежде всего подчеркнуть поступательность внешнеполитического курса Азербайджана в направлении достижения тех задач и целей, которые стоят перед нашей страной.

2. Каковы планы МИД Азербайджанской Республики на будущий год по развитию сотрудничества с международными организациями, в частности, НАТО, ПАСЕ, ОБСЕ...?

С первых дней своей независимости Азербайджан активно реализует свою политику в рамках международных организаций. В Организации Объединенных Наций наша страна ведет серьезную работу по многим вопросам, представляющим интерес для международного сообщества. Большим успехом азербайджанской дипломатии можно считать и включение в повестку дня Генеральной Ассамблеи ООН пункта 163 «О ситуации на оккупированных территориях Азербайджана». В рамках ОБСЕ, естественно, основным вопросом для нас остается урегулирование армяно-азербайджанского конфликта. Этот вопрос самый главный на сегодняшний день и во внешнеполитическом портфеле Азербайджана в целом. Сотрудничество Азербайджана с ОБСЕ можно охарактеризовать как многоплановое. Это и экономика, и экология, и права человека, и вопросы развития гражданских институтов и НПО. Азербайджан является активным партнером ОБСЕ, в Баку действует офис ОБСЕ и мы надеемся, что эта структура и далее будет поддерживать

добрые традиции сотрудничества с правительством и с обществом Азербайджана.

Отношения между Азербайджаном и НАТО получили в 2004 году значительный импульс в результате визита Президента Азербайджанской Республики в Брюссель в мае этого года. В рамках визита на заседании Совета НАТО, Президент Ильхам Алиев представил «План индивидуального партнерства» между Азербайджаном и НАТО. Думаю, что в 2005 году наше сотрудничество с НАТО пойдет по этой линии дальнейшего развития двухстороннего партнерства.

Азербайджан вышел на новый этап взаимоотношений с Советом Европы. Развитие различных проектов, затрагивающих развитие демократических институтов, прав человека, социальные вопросы и другие формы взаимодействия, осуществляется нашей страной в тесном взаимодействии с Советом Европы. Мы приветствуем принципиальное отношение этой организации, в особенности Парламентской Ассамблеи Совета Европы к урегулированию армяно-азербайджанского конфликта. Мы чувствуем, что Совет Европы искренне стремится содействовать скорейшему разрешению конфликта между Азербайджаном и Арменией на основе принципа территориальной целостности нашей страны, при соблюдении прав человека и предоставлении статуса самоуправления с использованием европейского опыта населению нагорно-карабахского региона Азербайджанской Республики.

Наши взаимоотношения с ЕС, который после своего расширения обратил свои взоры на соседние регионы и разработал новый уровень отношений со странами - соседями в рамках программы, называемой «Соседство». Азербайджан очень заинтересован в развитии этой программы.

3. Поддерживаете ли Вы позицию России о необходимости реформирования ОБСЕ?

Мы считаем, что необходимость в усилении эффективности ОБСЕ есть. Организация, по сути, является единственной евро-атлантической структурой, которая призвана вносить свой вклад в безопасность и сотрудничество в пространстве от Ванкувера до Владивостока. В 2005 году ОБСЕ будет отмечать свое 30-летие. На мой взгляд, этот год должен стать веховым годом для ОБСЕ. На сегодняшний день ОБСЕ не защищает свои принципы полностью, как нам бы хотелось. Но, в целом, мы считаем, что деятельность ОБСЕ это все же большой успех. С одной стороны, ОБСЕ сыграло значительную роль в развитии демократии во всем регионе, но с другой, Организация должна реализовать свою роль как структура по обеспечению безопасности. Для этого, я считаю, необходимо просто проявить политическую волю. В рамках ОБСЕ не должно быть места двойным стандартам и принципы ОБСЕ должны применятся ко всем в равной мере, защищаться и отстаиваться в любых условиях. Мы за то, чтобы ОБСЕ реализовала полностью свою роль и мы считаем, что возможности для этого есть.

4. Как Вы относитесь к созданию внутри Содружества экономических образований. В частности, Единого Экономического Пространства. Не планирует ли Баку присоединиться к ЕЭП?

В контексте глобальной интеграции, региональная интеграция и различные формы регионального сотрудничества имеют право на существование. Но это прежде всего должно быть продиктовано не политическими интересами, а экономическими соображениями. Такого рода форматы сотрудничества должны быть экономически оправданными.

5. Как вы оцениваете уходящий 2004 год с точки зрения урегулирования нагорно-карабахского конфликта?

Говоря о перспективах урегулирования конфликта между Азербайджаном и Арменией, я думаю мы должны сказать, что 2004 год явился годом повышенной активности в этом

процессе. Как вы знаете, с декабря 2003 года по сегодняшний день прошло 3 встречи Президента Азербайджана Ильхама Алиева с Президентом Армении Робертом Кочаряном. Эти встречи, естественно, были посвящены исключительно вопросу урегулирования конфликта и по итогам этих встреч сопредседатели Минской группы выступили с инициативой проведения встреч на уровне министров иностранных дел двух государств. Такие встречи проходили в основном в Праге и поэтому получили рабочее название пражских встреч («пражский процесс»). Очень скоро предстоит очередная встреча в Праге в середине января 2005 года. Надо отметить, что встречи Президентов и работы министров иностранных дел приближают нас непосредственно к переговорам по сути урегулирования, непосредственно к разработке проектов соглашений и документов. Мы вышли на понимание процесса урегулирования, на необходимость обсуждения основных его элементов. Думаю, что в 2005 году при наличии доброй воли и при активнейшем участии всего международного сообщества, не только Сопредседателей, но и всей Минской группы, заинтересованных стран, мы сумеем сделать процесс урегулирования необратимым. В целом, урегулирование - процесс долгосрочный и многоаспектный, а также очень трудоемкий. Очень много осложняющих его факторов. Например, незаконная практика расселения армянского населения на окупированных территориях Азербайджана. Этот вопрос был адресован нами в ООН, в результате работы проведенной Азербайджаном при поддержке стран-других членов ООН, был включен пункт в повестку дня Генеральной Ассамблеи под номером 163 «О ситуации на оккупированных территориях Азербайджана». В рамках этого пункта рассматривается данная незаконная практика. Мы не переводим процесс урегулирования в ООН и верим в пражский процесс, но незаконное заселение оккупированых территорий должно быть прекращено и последствия должны быть устранены, поскольку это может очень серьезно повлиять на переговоры. Нарушается вся логика мирного процесса, в рамках которого основным для Азербайджана является восстановление территориальной целостности и возвращение перемещенных лиц в места их постоянного проживания. Подытоживая сказанное, хочу заметить, что, оценивая перспективы урегулирования в 2005 году, можно допустить, что при благоприятном развитии можно ожидать прогресса, но при этом потребуется высочайшая ответственность всех сторон, добрая воля, решимость действовать на основе норм и принципов международного права. Высокая степень заинтересованности международного сообщества в этом вопросе будет также важна.

6. На этой неделе глава МИД Армении заявил о том, что в окончательном договоре по урегулированию карабахского конфликта обязательно должно быть закреплено право народа Нагорного Карабаха на самоопределение, которое будет признано международным сообществом и именно в сроках реализации этого права Армения готова проявить гибкость. Насколько такая постановка вопроса вяжется с подходами азербайджанской стороны к решению проблемы?

Это заявление продиктовано внутриполитическими интересами. Подходы азербайджанской стороны к решению проблемы, в целом, известны. С точки зрения международного права, на которое мы опираемся при ведении переговоров, позиция Азербайджана четкая и незыблемая. Право на самоопределение не может ни при каких обстоятельствах приводить к расчленению территории другого государства. Право на самоопределение не может реализовываться немирными средствами. Право на самоопределение имеет определенные рамки своего применения и определенный исторический контекст своего применения. Мы считаем, что армянская община нагорно-карабахского региона будет иметь свое право на самоуправление в составе Азербайджанской Республики совместно с азербайджанским населением этого региона, который имеет все права на возвращение в свои родные места. Это соответствует принципам и нормам международного права и основам демократии. Претендуя на

территорию другого государства, пользуясь, при этом, фактором военного давления, нельзя рассчитывать на достойное место в европейской семье. Не стоит думать, что этот груз позволит спокойно осуществить европейскую интеграцию, позволит мягко войти в состав европейских структур. Армения должна освободиться от этого груза и встать на рельсы нормального развития межгосударственных отношений с Азербайджаном.

7. Каковы дальнейщше планы Азербайджана по участию в антитеррористической коалиции, обеспечению безопасности трубопровода Баку-Тбилиси-Джейхан?

Азербайджан активно участвует в антитеррористической коалиции и вносит свой посильный вклад и в развитие международной законодательной базы, и в развитие международного политического сотрудничества и в практическое взаимодействие. Мы сотрудничаем с государствами как на двусторонней основе, так и на многосторонней. Мы взаимодействуем в рамках международной коалиции по борьбе с терроризмом, а также в рамках различных международных организаций, начиная с антитеррористического комитета ООН, Совета Безопастности ООН, вплоть до ГУУАМ. Мы являемся активными участниками программы партнерства против терроризма в рамках НАТО, уделяем вопросам борьбы с терроризмом значительное место в нашем индивидуальном плане партнерства с НАТО. Недавно в Баку прошло заседание спецкомитета НАТО, впервые в стране, имеющая с НАТО партнерские отношения. В рамках борьбы с терроризмом активные отношения поддерживаются также и с Российской Федерацией, и с государствами-соседями, такими как Грузия, Турция. Наше участие в Афганистане-это тоже вклад в международную борьбу против терроризма. Обеспечение безопасности трубопровода Баку-Тбилиси-Джейхан это многоаспектная, комплексная задача, которая решается как на национальном уровне, так и на региональном уровне совместно с Грузией, Турцией, а также путем взаимодействия с международными структурами. В двухстороннем формате мы сотрудничаем в этом направлении и с Соединенными Штатами Америки. Безопасность трубопроводов – эта задача, которая входит в повестку дня евроатлантической безопасности.

8. Как будет развиваться сотрудничество Баку с соседними странами (Россия, Грузия) в 2005 г.?

Отношения между Азербайджаном и Россией – это стратегическое партнерство двух независимых государств, основанное на равноправии и взаимном уважении. Уровень взаимодействия между нашими странами достаточно высокий. Так, только в текущем году были подписаны важные двусторонние соглашения, направленные на дальнейшую активизацию сотрудничества в различных сферах совместной деятельности. Активно осуществляется политический диалог на высшем уровне, есть взаимопонимание по двусторонним вопросам, по вопросам регионального сотрудничества, а также по многим международным проблемам. Одним из самых важных событий в азербайджано-российских отношениях будет проведение в 2005 г. в Российской Федерации Года Азербайджана, в рамках которого состоятся ряд мероприятий с участием представителей интеллигенции, науки, искусства, а также деловых людей.

2004 год ознаменовался интенсивным продолжением двустороннего диалога между Азербайджанской Республикой и Грузией. Были осуществлены взаимные визиты Президентов двух государств, подписаны целый ряд важных двусторонних документов, в частности, Совместная Декларация, а также Совместное Коммюнике Президентов, определившие направления дальнейшего взаимовыгодного сотрудничества.

Сегодняшнее состояние азербайджано-российских и азербайджано-грузинских отношений дает основание утверждать, что динамизм и поступательное развитие наших связей будут и впредь успешно продолжаться.

9. Как Вы оцениваете перспективы решения правового статуса Каспия? В чем расходятся позиции сторон? Что мешает скорейшему урегулированию этой проблемы?

По вопросу определения правового статуса Каспийского моря регулярно ведутся переговоры как в двустороннем, так и многостороннем форматах.

Как известно, на сегодняшний день, между Азербайджаном и Россией, Азербайджаном и Казахстаном, Россией и Казахстаном, уже подписаны Соглашения о разграничении сопредельных участков дна Каспийского моря по методу срединной линии, а также заключено Соглашение между Азербайджаном, Казахстаном и Россией о точке стыка линий разграничения сопредельных участков дна Каспийского моря, с учетом общепризнанных норм и принципов международного права и сложившейся на Каспии практики.

В этом контексте продолжаются консультации с Ираном и Туркменистаном.

Успешное завершение переговоров требует определенного времени. Основной задачей является создание атмосферы взаимного доверия между сторонами. Уверен, что в результате переговоров мы добьемся решения этой проблемы.

10. Какие вопросы станут центральными во время предстоящих азербайджано-иранских переговоров на высшем уровне, какие документы готовятся к подписанию в ходе визита И.Алиева в Тегеран?

Во время официального визита Президента Азербайджанской Республики господина Ильхама Алиева в Исламскую Республику Иран, планируемого на январь 2005 года, основной акцент будет сделан на продолжении политического диалога, основы которого были заложены Президентом Гейдаром Алиевым, внесшим весомый вклад в установление духа добрососедства между Азербайджаном и Ираном и способствовавшим сближению двух народов.

Предстоящий визит Президента И.Алиева в Иран послужит серьезным импульсом в поступательном развитии двусторонних политических, экономических, культурных и гуманитарных связей.

В ходе визита планируется подписание ряда документов, охватывающих вопросы здравохранения, транспорта, науки и образования. Планируется также посещение Тебриза, где, как известно, недавно начало функционировать наше Генеральное Консульство.

11. Каково Ваше мнение относительно недавнего решения о начале переговоров по вступлению Турции в Европейский Союз. Что может дать Азербайджану вступление Турции в эту организацию?

Мы приветствуем решение о начале переговоров по вступлению Турции в Европейский Союз и, естественно, окончательное вступление Турции в эту организацию будет означать, что мы становимся непосредственно граничащим с ЕС государством, что в свою очередь, поставит перед нами комплекс вопросов и задач, встающих обычно перед государством, становящимся непосредственным соседом ЕС, обусловит необходимость выработки нового механизма взаимодействия, который позволит адекватно адресовать эти вызовы.

İNTERFAKS / 03.01.2005

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Azərbaycan xalqına müraciəti

Əziz həmvətənlər!
Hörmətli soydaşlarımız!

Sizə Azərbaycan xalqının ən mühüm bayramlarından biri olan Dünya azərbaycanlılarının həmrəyliyi günü münasibətilə müraciət edirəm. 31 dekabr Azərbaycan xalqının müstəqillik əldə etdiyi vaxtdan bütün dünyada yaşayan soydaşlarımıza bəxş etdiyi və ümummilli əhəmiyyət kəsb edən bir gündür. Bu bayramın əsas qayəsini dünya azərbaycanlılarının birliyi və həmrəyliyi, Azərbaycan dövlətçiliyi, xalqımızın milli-mənəvi dəyərlərinə hörmət, Azərbaycan xalqına mənsubluq, tarixi Vətənə bağlılıq hissi və ideyaları təşkil edir.

Xalqımız bütün tarixi boyu milli birlik və həmrəylik arzuları, ideyaları ilə yaşamışdır. Lakin 31 dekabrın bütün dünya azərbaycanlılarının ümummilli bayramı kimi qeyd olunması və dövlət bayramları sırasında şərəfli yer tutması müstəqil Azərbaycan Respublikası ilə bağlıdır. Ümummilli liderimiz Heydər Əliyev hələ Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin sədri olarkən ilk dəfə, 16 dekabr 1991-ci il tarixli sərəncamla 31 dekabrı dünya azərbaycanlılarının həmrəylik və milli birlik bayramı elan etmiş, sonra isə bu tarix bütün Azərbaycan xalqının, dünya azərbaycanlılarının milli bayramına çevrilmişdir.

Dünya azərbaycanlılarının təşkilatlanması, onların milli birlik və həmrəyliyinin güclənməsi də məhz Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. O, dünyada yaşayan azərbaycanlıların milli birlik və həmrəylik hisslərinin yüksəlməsi, onların Azərbaycan dövlətçiliyi ətrafında sıx birləşməsi üçün özünün bütün imkanlarından, bilik və bacarığından istifadə etmişdir. Onun təşəbbüsü ilə 2001-ci ilin noyabrında Bakıda Dünya azərbaycanlılarının I qurultayının yüksək səviyyədə keçirilməsi və Azərbaycan rəhbərliyinin sonrakı məqsədyönlü siyasəti dünya azərbaycanlılarının milli-mənlik şüurunun güclənməsinə, müxtəlif ölkələrdə azərbaycanlı icmalarının mütəşəkkilliyinin və fəallığının artmasına, azərbaycanlıların tarixi Vətənlə əlaqələrinin möhkəmlənməsinə ciddi təsir göstərmişdir.

Bir toplum kimi dünya azərbaycanlıları qarşısında duran vəzifələr Heydər Əliyev tərəfindən aydın və dəqiq müəyyənləşdirilmişdir. Dünyanın müxtəlif ölkələrində yaşayan azərbaycanlılar, ilk növbədə, öz milli kimliklərini hifz etməli, xalqımızın dilini, mədəniyyətini, mütərəqqi adət-ənənələrini, tarixini yaşatmalı, inkişaf etdirməlidir. Bu, bütün dünyada yaşayan soydaşlarımızın mədəni-mənəvi birliyinin mühüm şərtidir.

Digər mühüm vəzifə dünya azərbaycanlılarının Azərbaycan Respublikası ilə əlaqələrinin möhkəmləndirilməsi, bu əlaqələrin hüquqi, mədəni və mənəvi əsaslarının gücləndirilməsidir. Hər bir azərbaycanlı dünyanın hansı ölkəsində yaşamasından asılı olmayaraq, Azərbaycan dövlətinin, cəmiyyətinin problemləri ilə yaşamalı, onların həlli üçün mənəvi məsuliyyət hiss etməlidir. Eyni zamanda, Azərbaycan hökuməti də Vətənimizin getdikcə artan maddi və mənəvi potensialından, siyasi nüfuzundan bütün dünya azərbaycanlılarının bəhrələnməsinə şərait yaratmalı, onların milli və vətəndaş hüquqlarının qorunması üçün istifadə etməlidir.

Bu gün Azərbaycan diasporu böyük iqtisadi, mədəni, intellektual qüvvəyə malikdir. Yaşadıqları ölkələrin ictimai-siyasi həyatına onların təsiri getdikcə daha artıq hiss olunur. Məmnunluq hissi ilə qeyd edirəm ki, Müstəqil Dövlətlər Birliyi ölkələrində, Avropada, Amerikada Azərbaycan icmaları və cəmiyyətləri əvvəlki dövrlərlə müqayisədə xeyli səmərəli fəaliyyət göstərirlər. Lakin o da xüsusi vurğulanmalıdır ki, onların geniş imkanları,

istifadə olunmamış potensialı vardır və bu potensialdan milli maraqlar naminə maksimum yararlanmaq lazımdır.

Hazırda azərbaycanlıların həmrəyliyinin və mütəşəkkilliyinin güclənməsi, ümummilli ideyalar ətrafında birləşməsi üçün daha geniş imkanlar yaranmışdır. Azərbaycan dövləti nüfuzlu iqtisadi və siyasi gücə çevrilmiş, bütün dünyada yaşayan soydaşlarımız qarşısında parlaq perspektivlər açılmışdır. İndi biz dünya azərbaycanlılarının ümumbəşəri və milli-mədəni hüquqlarının, beynəlxalq konvensiyalarda təsbit edilmiş insan haqlarının qorunmasını təmin etmək üçün daha təsirli vasitələrə malikik. Azərbaycanın siyasi rəhbərliyi dünya azərbaycanlılarının Vətənimizə və xalqımıza mənsubluq hissini gücləndirmək, onların ölkəmizin iqtisadi, mədəni həyatında hərtərəfli iştirakını təmin etmək üçün bütün zəruri tədbirləri görəcəkdir. 2005-ci ildə bizim qarşımızda yeni-yeni işlər, həlli vacib olan çoxlu mühüm vəzifələr durur. Əmin ola bilərsiniz ki, Azərbaycan iqtidarı bütün bu işlərin öhdəsindən layiqincə gələcəkdir.

Əziz azərbaycanlılar, hörmətli soydaşlar!

Bu əziz bayram günündə sizi ürəkdən təbrik edir, hər birinizə cansağlığı, firavanlıq, əmin-amanlıq və Vətənimizin tərəqqisi yolunda uğurlar arzulayıram.

İlham ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 27 dekabr 2004-cü il

«AzərTAc» 28.12.04

Выступление министра иностранных дел Азербайджанской Республики Эльмара Мамедьярова в Институте международных отношений Киевского Государственного Университета им. Т.Шевченко

15.10.2004

Уважаемый господин Ректор,
Уважаемые дамы и господа,
Дорогие друзья,

Для меня большая честь и удовольствие встретиться с вами здесь, в Институте международных отношений знаменитого Киевского университета имени Тараса Шевченко, в столь авторитетном учебном заведении, которое обладает славными традициями и имеет солидный опыт подготовки высококвалифицированных специалистов-международников не только для Украины, но и для других стран. В вашем институте получили образование многие мои соотечественники, и сегодня они вносят достойный вклад в развитие Азербайджана, укрепление его государственной независимости и суверенитета, упрочение позиций на международной арене.

Киевский институт международных отношений является одним из передовых научных и интеллектуальных центров, и мне особенно приятно, что я сам выпускник этого замечательного ВУЗА. Знания и опыт, которые я получил будучи студентом КИМО сыграли исключительную роль в моем становлении как профессионального дипломата, во всей моей служебной деятельности, безусловно они продолжают служить хорошим подспорьем и в моей работе в качестве министра иностранных дел.

Наш нынешний визит в Украину направлен на дальнейшее развитие и расширение азербайджано-украинского сотрудничества. Состоявшиеся в эти дни встречи и перего-

воры вновь подтвердили, что между нашими странами нет каких-либо разногласий, у нас полное взаимопонимание по вопросам двустороннего взаимодействия и регионального сотрудничества, мы разделяем общие взгляды и позиции по важнейшим мировым проблемам и имеем твердое желание координировать наши подходы и действовать консолидированно на международном пространстве.

Между народами Азербайджана и Украины во все времена складывались добрые, дружеские, братские отношения. Именно на фундаменте этих отношений на протяжении веков развивались политические, экономические, культурные и гуманитарные связи двух стран. Наши история и культура переплетены настолько тесно, что мы можем говорить о цивилизационном единстве и схожести менталитетов азербайджанского и украинского обществ, во многом объясняющих чувства комфортности, духовной и социальной сопричастности пребывающих на украинской земле азербайджанцев и в стране вечных огней украинцев. Мне самому, пережившему прекрасные годы студенчества в Киеве и встретившему в эти дни визита в столице Украины многих друзей и добрых знакомых, очень понятны эти чувства.

Терпимость и открытость наших народов, общие судьбы их развития выложили дорогу тесных обменов и взаимообогащения, связывающую Азербайджан и Украину. Более столетия назад эта дорога привела на азербайджанские земли тысячи ваших соотечественников, которые нашли своим возможностям и знаниям достойное применение в промышленном производстве, земледелии, науке, культуре и других сферах. Многие из них добились весьма крупных успехов и широкого общественного признания, и особенно в период первого “нефтяного бума” в Азербайджане на рубеже XIX и XX веков, положившему начало социально-экономическому и культурному ренессансу нашей страны.

Значителен вклад украинцев в освоение ранних нефтяных месторождений на Апшероне, в культивирование ширванских земель под сельскохозяйственное производство, в гражданское строительство и архитектуру, в развитие социального управления, юриспруденции, медицины и образования в Азербайджане. До сих пор столичные жители и посещающие Баку гости могут любоваться десятками возведенных по проектам украинских зодчих жилых и общественно-приходских зданий, дворцами и виллами, составляющими гордость азербайджанской градостроительной культуры. К слову, эти вековые сооружения, помимо красоты и функционального совершенства, обладают редкой надежностью и безупречно выдержали не одно, в том числе достаточно сильное, сейсимическое воздействие. Невольно хочется видеть в этом аллегорию азербайджано-украинских отношений, крепость и устойчивость которых не подвержены коллизиям времени.

Очередной “момент истины” в истории наших связей пришелся на сложный, одновременно славный и трагический, период для народов Азербайджана и Украины после падения российского самодержавия, когда мы обрели независимость и взяли курс на построение демократических обществ, основанных на принципах политического плюрализма, равенства граждан и уважения прав человека.

Стремясь влиться в семью цивилизованных наций и отстоять свой свободный курс, мы искали поддержку не только у старых демократий, но и у образовавшихся на обломках российской империи молодых республик, и в этой связи было трудно переоценить важность взаимного признания и установления дипломатических отношений между новыми независимыми азербайджанским и украинским государствами. Характерно, что Украина одной из первых стран открыла дипломатическую миссию в Баку, а всего в столице Азербайджанской Демократической Республики 1918-1920 годов функционировало 22 официальных иностранных представительства, в том числе посольства, консульства и военные миссии.

Свой добрый след в отношениях между Азербайджаном и Украиной оставил и период совместного существования в едином советском государстве. От многого, что досталось в

наследие от этого государства и связано с командным администрированием и тотальной идеологизацией, мы отказались раз и навсегда, но память об общности наших судеб, прошедших через семидесятилетие жестоких испытаний и совместных достижений, и опыт кооперации там, где это отвечает интересам развития наших стран в современной международной экономической системе, нам необходимо - что было бы совершенно справедливо и разумно – сберечь не с целью мифологизации “интернационального братства”, а во имя искренней дружбы и реального взаимовыгодного сотрудничества независимого Азербайджана и независимой Украины.

Сегодня связи вновь вставших на путь самостийного развития Азербайджана и Украины стали еще крепче и теснее. Огромная заслуга в этом принадлежит национальным лидерам, которые возглавили свои страны в тяжелый период их становления и вели их по дороге прогресса и экономического роста. Именно благодаря их усилиям активизировалось, приобрело динамику и поступательность сотрудничество между нашими государствами и в двусторонних отношениях, и в рамках универсальных и региональных организаций. В настоящее время можно с уверенностью сказать, что эти отношения носят стратегический характер.

Основу стратегического партнерства наших стран заложили такие стержневые документы, как Заявление об углублении партнерских отношений между Азербайджанской Республикой и Украиной от 24 марта 1997 года и Договор о дружбе, сотрудничестве и партнерстве, подписанный 16 марта 2000 года. За прошедшие годы между создана солидная договорно-правовая база, подписано около 100 документов.

Свидетельством высокого уровня взаимодействия и интенсивности политических контактов между нашими странами является тот факт, что только за последние четыре месяца Украину с визитами посетили Президент Азербайджанской Республики господин Ильхам Алиев, Председатель Милли Меджлиса (Национального Собрания) и Министр иностранных дел. Важной составляющей стратегического партнерства наших стран являютсядвусторонние торгово-экономические связи. Отрадно отметить, что товарооборот между нашими странами неуклонно растет из года в год. За 2003 год торговый оборот между Азербайджаном и Украиной составил 139,9 млн. долл. США, а за период с января по март 2004-го года уже представлял 57,2 млн. долл. США. Значительную роль в этом продолжает играть Соглашение об экономическом сотрудничестве на 2000-2009 годы, заложившее правовую базу для долгосрочного взаимовыгодного торгово-экономического сотрудничества.

Следует отметить большую, содержательную работу, проделанную совместной межправительственной комиссией, которая наметила конкретные пути развития экономических связей. Наряду с этим, необходимо придать торгово-экономическим отношениям дополнительный импульс и в ближайшие годы достичь того масштаба, который реально соответствовал бы потенциалу обеих стран.

В русле связывающих Азербайджанскую Республику и Украину отношений стратегического партнерства динамично развивается сотрудничество наших стран в рамках международных универсальных, региональных и субрегиональных организаций. Единство позиций по наиболее важным вопросам международной жизни, общность ценностных ориентиров развития и твердое стремление укреплять равное партнерство создают прочную основу для взаимовыгодного и плодотворного азербайджано-украинского взаимодействия на международной арене.

Опираясь на эту основу и продолжая историческую традицию теплых, дружественных отношений, наши страны с первых лет восстановленного независимого существования выстраивают линию на все более тесное сближение, углубление сотрудничества и взаимоподдержку в вопросах обеспечения глобальной и региональной безопасности, предупреждения и урегулирования кризисов и конфликтов, организации и проведения операций по поддержанию мира, борьбы с новыми угрозами и рисками, движения в направлении

европейской и евроатлантической интеграции, создания общего торгово-экономического пространства и транснациональной системы транспортных и энергетических коридоров.

С удовлетворением хотелось бы отметить, что в условиях работы в многостороннем формате Азербайджан и Украина "не теряют из виду" интересы друг друга, раз за разом подтверждая надежность партнерства согласованными шагами, и совместно отстаивают общие позиции, что характерно для деятельности наших стран и в системе ООН, и в ОБСЕ, и в Совете Европы, и в других международных структурах.

Рассматривая сотрудничество между регионами как важнейший фактор широкого двустороннего взаимодействия, обеспечивающий вовлечение в процесс полезных и взаимовыгодных обменов местные администрации и общественные круги, Азербайджан и Украина наладили побратимские связи между Карадагским районом города Баку и Ирпенью, Сумгаитом и Черкассами, Шемкиром и Автозаводским районом города Николаева, и в настоящее время эти связи успешно развиваются по нарастающей.

Историческая дружба народов Азербайджана и Украины, давние и прочные традиции культурных обменов создают хорошие предпосылки для продвижения отношений в гуманитарной сфере. Активизируются, становятся более интенсивными плодотворные контакты между представителями интеллигенции, деятелями науки, литературы и искусства. С успехом прошли в мае-июне 2001 года Дни Культуры Азербайджана в Украине и в мае 2002 года Дни Культуры Украины в Азербайджане. Мы надеемся, что в будущем проведение таких мероприятий будет продолжено.

Мы благодарны народу и властям Украины за доброе, внимательное отношение к пятистам тысячам азербайджанцам, которые проживают на украинской земле. В ходе визита мы вновь убедились в том, что наши соотечественники чувствуют себя здесь как дома, полноценно участвуют в общественной жизни Украины, вносят достойный вклад в развитие страны. И в Азербайджане к Украине, украинцам относятся с искренним уважением и теплотой. Правительством созданы необходимые условия для того, чтобы украинцы, проживающие в Азербайджане, могли в полной мере пользоваться правами, гарантируемыми Конституцией Азербайджанской Республики.

В этой аудитории не могу не сказать и о развитии связей в области образования и науки. В прошлом году были подписаны Соглашение о сотрудничестве между Бакинским Государственным Университетом и Днепропетровским Национальным Университетом, а также Протокол о намерении между Государственной Академией Управления при Президенте Азербайджанской Республики и Государственной Академией Управления при Президенте Украины. На нынешний день в 34-х учебных заведениях Украины обучаются 150 азербайджанских студентов. Отрадно отметить проявление взаимной заинтересованности в изучении национальных языков: в Бакинском Славянском Университете действует факультет украинского языка, равно как факультет азербайджанского языка и литературы функционирует в Национальном Государственном Университете в Киеве.

Дорогие друзья,

Сегодня Азербайджан и Украина решают во многом сходные задачи по обеспечению устойчивого социально-экономического развития, проведению рыночных реформ и интеграции в мировую экономическую систему, по расширению внешнеполитических связей, интеграции в евроатлантическое пространство безопасности и углублению партнерства с Евросоюзом, по совершенствованию гражданских институтов и утверждению высоких демократических норм и стандартов.

За последнее десятилетие Азербайджан существенно укрепил свою экономику, с 1996 года по настоящее время наблюдается непрерывный экономический рост. В стране были проведены глубокие прогрессивные реформы по управлению экономикой, удалось

увеличить производственно-технический потенциал, стабилизировать финансовый рынок, создать благоприятную инвестиционную среду. Осуществляется приток прямых иностранных инвестиций в больших объемах, расширяется присутствие зарубежных компаний и открываются все новые совместные предприятия, что говорит об экономической и политико-правовой кредибильности государства. За счет инвестиций мы развиваем, в первую очередь, инфраструктурные отрасли, а экономический рост позволяет нам успешно решать социальные проблемы, связанные с занятостью, пенсионным обеспечением, борьбой с бедностью и т.д. Реализуются крупные программы по развитию регионов, поддержке малого и среднего предпринимательства, рекультивированию территорий и охране окружающей среды. Невиданными темпами ведется жилищное строительство.

Благодаря государственной нефтяной стратегии общенационального лидера Гейдара Алиева, Азербайджан добился больших успехов в модернизации и развитии нефтяного сектора, составляющего стержень азербайджанской экономики. В основе этой стратегии лежат открытость, широкое партнерство и диверсификация маршрутов поставки углеводородных ресурсов на международные рынки. Недавно, 20 сентября текущего года, мы отметили десятилетнюю дату подписания “Контракта века”, который открыл деятельность представляющего ведущие нефтяные компании мира международного консорциума по разработке и промышленному освоению крупнейших месторождений нефти на шельфе Каспия. Помимо этого консорциума в Азербайджане функционируют и другие международные нефтегазодобывающие объединения.

В настоящее время мы работаем над созданием разветвленной транснациональной сети трубопроводов, которая обеспечивала бы транспортировку нефти и газа. Уже к концу третьего квартала будущего года ожидается пуск основной экспортной трубопроводной магистрали Баку – Тбилиси – Джейхан. Наряду с этим осуществляется проект строительства газопроводной линии Баку – Тбилиси – Эрзурум.

Разновекторность характерезует не только нефтяную стратегию, но и внешнюю политику Азербайджана. Во многом это объясняется особенностями геополитического положения страны, тем, что она находится на “перекрестке цивилизаций” и имеет тесные историчесике связи и с Западом, и с Востоком. Рассматривая внешнюю политику как один из важнейших инструментов расширения международных связей, обеспечения нашей безопасности и стабильного развития, и учитывая, что на нашем “перекрестке” пересекаются линии интересов мировых держав и региональных сил, мы стремимся к поддержанию – на основе взаимного уважения – ровных, сбалансированных отношений со всеми странами.

Азербайджанская Республика установила дипломатические отношения со 156-ю государствами. В Азербайджане аккредитовано 63 посольства, 26 из которых осуществляют постоянную деятельность в Баку. Также в азербайджанской столице функционирует 16 представительств международных организаций. В свою очередь, за рубежом работают 26 посольств, 5 постоянных представительств при международных организациях, 2 генеральных консульства и 2 почетных консульства Азербайджана. Еще ряд дипломатических миссий планируется открыть в ближайшее время.

Важное место во внешней политике нашего государства отводится участию в многосторонней дипломатии, многостороннем сотрудничестве. Определяя европейское направление в качестве одного из приоритетных, Азербайджан концентрирует значительные усилия на работе в рамках ОБСЕ, Совета Европы и Совета Евроатлантического Партнерства и вносит активный вклад в построение единого пространства безопасности и сотрудничества в Европе. Ставя целью наиболее полную интеграцию в европейские и евроатлантические структуры, мы развиваем партнерские отношения с НАТО и Европейским Союзом. Наша страна присоединилась к политике нового соседства Евросоюза, направленной на сближение этого Объединения с неявляющимися членами ЕС европейскими государствами, и мы уже переходим на новый уровень взаимодействия с

Североатлантическим Альянсом, которое будет осуществляться на основе плана индивидуального партнерства.

Укреплению отношений с исламскими государствами, с государствами азиатского региона способствует деятельность Азербайджана в качестве полноправного члена в рамках Организации Исламская Конференция и Совещания по взаимодействию и мерам доверия в Азии. Стремление, при наличии ограниченных дипломатических ресурсов, к более эффективному развитию связей со всеми странами и регионами определило участие Азербайджана в статусе наблюдателя в таких международных структурах, как Движение Неприсоединения и Организация Американских Государств.

Большое значение мы придаем сотрудничеству на субрегиональном уровне в рамках ОЧЭС, ЭКО и ГУУАМ и участию в реализации региональных проектов, таких как ТРАСЕКА и Иногейт. В условиях глобализации и интенсивного развития внутри- и межрегиональных связей Азербайджан, расположенный на историческом торговом пути, который соединяет Запад и Восток, приобретает важное геостратегическое и геоэкономическое значение и для Европы, и для Азии. Ему отводится ключевая роль в создаваемой современной коммуникационно-транспортной коридорной системы Европа-Кавказ-Азия. По мере развития этой системы Азербайджан безусловно будет получать все большие выгоды для своей экономики и, в то же время, глубже вовлекаться в процесс глобализации, для которого характерны расширение свободных рынков и модернизированных коммуникационных сетей.

Касаясь развития коммуникационной инфраструктуры и внешних транпортных связей Азербайджана, нельзя не сказать о труднопереоценимой важности нашего участия в кооперации государств объединения ГУУАМ. Сегодня члены Объединения сосредоточились на решении нелегкой двуединой задачи по обеспечению эффективного и безопасного функционирования транспортных коридоров, которая легла в основу сотрудничества в рамках Программы ГУУАМ-США по содействию торговле и транспортировке, борьбе с терроризмом, организованной преступностью и распространением наркотиков. Реализация этой программы даст в рапоряжение государств ГУУАМ уникальную систему информационного обмена и оперативного реагирования на опасные преступления и современную инфраструктуру на таможенно-пропускных пунктах, которая обеспечит, с одной стороны, значительное увеличение грузопотока, а, с другой – предотвращение нелегальных трансграничных перевозок.

Говоря в широком плане, следует отметить, что взаимодействие стран ГУУАМ охватывает самые различные сферы. Полагаю у вас, преподавателей и студентов Киевского Государственного Университета, имеется известное преимущество в возможности регулярно и из первых рук узнавать о многосторонней деятельности ГУУАМ, поскольку, как я знаю, именно в стенах вашего гостеприимного Университета расположен Информационный Офис Объединения.

Дорогие друзья,

В настоящее время мы живем в стремительно меняющемся и противоречивом мире, где есть место прогрессу и мирному сотрудничеству, но где также мы сталкивается с целым рядом серьезных глобальных вызовов и угроз, таких как международный терроризм, региональные конфликты, агрессивный сепаратизм, религиозный экстремизм, распространение оружия массового уничтожения, незаконный оборот наркотиков, транснациональная организованная преступность, торговля людьми, нелегальная миграция и т.д.

Азербайджан знает о терроризме не понаслышке и испытал на себе все ужасы этого зловещего и коварного явления. Только после восстановления государственной независимости, не говоря уже о периоде активизации деятельности против Азербайджана

армянских террористических организаций во второй половине 80-х годов прошлого столетия, на территории нашей страны было совершено 32 террористических акта, в результате которых погибли тысячи невинных людей. Это не в последнюю очередь объясняет участие Азербайджана в первых рядах международной антитеррористической коалиции. Наша страна осуществляет активное взаимодействие с другими членами антитеррористической коалиции как на двусторонней, так и на многосторонней основе.

Осознавая опасность распространения терроризма и конфликтов и свою ответственность как члена международного сообщества, Азербайджан реально выполняет свой долг в пользу мира и безопасности. Сегодня азербайджанские военные подразделения в составе интернациональных сил несут нелегкую, связанную с известными рисками, миротворческую службу в Косово, Афганистане и Ираке.

Нам ли не знать, каким серьезным испытанием являются вооруженные конфликты, и каковы тяготы их последствий. В результате агрессии Республики Армения против Азербайджана оккупировано 20% территории нашей страны, погибло более 18.000 человек, свыше 50.000 ранено, число перемещенных лиц достигло более 800.000 человек, к которым следует прибавить почти 200.000 ставших жертвами этнической чистки беженцев из Армении, общий экономический ущерб, нанесенный Азербайджану, составил 20 млрд. долларов США. Сегодня для Азербайджанской Республики нет более важных задач, чем восстановление территориальной целостности, освобождение оккупированных земель и обеспечение условий для возвращения вынужденных переселенцев к своим родным очагам.

К сожалению, требования о немедленном, полном и безоговорочном выводе армянских сил с оккупированных территорий Азербайджана, содержащиеся в принятых в 1993 году четырех резолюциях Совета Безопасности ООН до сих пор не выполнены, а усилия Минской Группы ОБСЕ, осуществляющей с 1992 года мандат по урегулированию конфликта, не приносят каких-либо ощутимых результатов. Вместе с тем мы пока еще связываем наши ожидания с посредничеством и переговорным процессом, и полагаем, что мирные, политические средства еще не исчерпали себя окончательно.

Мы благодарны Украине, ее руководству за последовательную, твердую поддержку территориальной целостности Азербайджанской Республики, и надеемся, что украинская дипломатия будет и в дальнейшем поддерживать справедливую позицию Азербайджана по мирному урегулированию армяно-азербайджанского нагорно-карабхского конфликта на основе принципов и норм международного права, резолюций СБ ООН и решений ОБСЕ.

Уважаемый господин Ректор,
Дорогие друзья,

Я горд и благодарен судьбе, за то, что, она предоставила мне счастливую возможность учиться в этом замечательном учебном заведении, познакомиться с прекрасными людьми, стать ближе к гостеприимному, искреннему и доброму украинскому народу.

В заключение хотел бы еще раз сердечно приветствовать всех присутствующих здесь профессоров, преподавателей и студентов, пожелать вам здоровья, благополучия и успешного продолжения славных традиций Киевского Государственного Университета имени Тараса Шевченко.

Благодарю за внимание.

Statement by Mr. Elmar Mammadyarov, Minister of Foreign Affairs of the Republic of Azerbaijan, at the 59th Session of the General Assembly of the United Nations

Agenda Item 163: "The situation in the occupied territories of Azerbaijan"

23.11.2004

Mr. President,

At the outset, I thank the General Assembly for supporting our initiative to address the situation in the occupied territories of Azerbaijan. The Assembly's support has reinforced the faith of Azerbaijan in validity of the fundamental principles enshrined in the Charter that governs this esteemed House.

Mr. President,

In 1993, the United Nations considered the issue of occupation of the territories of Azerbaijan and expressed its support for the efforts of the OSCE Minsk Group aimed at settling the conflict in accordance with the norms and principles of international law.

Since then more than a decade-long history of the OSCE-led negotiation process has witnessed certain achievements and failures. Security Council resolutions 822, 853, 874 and 884 of 1993 adopted in response to the occupation of the territories of Azerbaijan continue to remain the principal basis for settlement of the conflict with Armenia.

The General Assembly, through its resolution 48/114 entitled "Emergency international assistance to refugees and displaced persons in Azerbaijan", contributed to alleviation of the acute humanitarian emergency in my country.

The occupation of a significant part of our territories and heavy humanitarian burden have obviously made Azerbaijan the most interested party in the soonest and effective conclusion of peace. Consistent adherence of Azerbaijan over the last decade to cease-fire has demonstrated that the peaceful settlement of this conflict is our preferred way to ensure that nations of the region will live in peace.

Mr. President,

Four rounds of recent Prague meetings of the foreign ministers of Armenia and Azerbaijan, convened with the assistance of the Co-chairmen of the Minsk Conference, brought about certain hopes. In the course of these meetings we managed to discuss main issues of the would-be settlement, including return to Azerbaijan of all occupied territories, thus enabling displaced population to get back to their homes in security and dignity, restoration of transport and other communications, establishment of normal interstate relations between Armenia and Azerbaijan and gradual solution of the political issues related to the conflict.

While the negotiations continued, we became concerned with the credible information on increased transfer of settlers to the occupied territories of Azerbaijan, from where 750,000 Azerbaijanis had been ethnically cleansed. Although in the past we had also registered such facts, those were sporadic cases. Now these transfers have taken a large-scale and organized character being administered through the official program of the Republic of Armenia.

The program called "Return to Karabakh" is steered by the Department for refugees and migrants of the government of Armenia. It is primarily financed by official Yerevan through a budget specially allocated for the separatist Nagorny-Karabakh regime.

For this purpose the Armenian government has engaged various organizations whose funds are being used for the establishment of new settlements in the occupied territories, which along with the Nagorny-Karabakh region include also adjacent Lachin, Kelbadjar, Zangilan and Jabrail districts of Azerbaijan.

The most disturbing situation has emerged in the occupied Lachin district, which was populated by Azerbaijanis before the conflict. As a result of implementation of the settlements program, at present this region has about 13,000 Armenian inhabitants.

Within the framework of this policy, the Armenian side applies fictitious Armenian names, instead of the original ones, to the Azerbaijani towns and villages in the occupied territories.

The Armenian diaspora organizations, involved in the above-mentioned program, explicitly state that their main purpose is “to facilitate in providing an infrastructure to and colonization of Nagorny-Karabakh by Armenian migrants”.

For the establishment of these settlements the Armenian government mobilizes its armed forces, deployed in the occupied territories of Azerbaijan. Thus, these forces participated in the establishment of two new settlements in the occupied Kelbadjar region.

There are also a number of official international sources confirming the transfer of settlers. For instance, the 2003 US Department of State’s country report on Azerbaijan indicated that “Armenian immigrants from the Middle East and elsewhere had settled in parts of Nagorny-Karabakh and possibly other Azerbaijani territories occupied by Armenian forces”.

The Personal representative of the OSCE Chairman-in-Office in his recent reports specifically referred to this program which envisages a two-fold increase of the Armenian population in the occupied territories.

Furthermore, Armenia also consolidates its occupation of the Azerbaijani territories through economic and financial-monetary policy. Thus, the banking system of this puppet regime established in the occupied territories is regulated by the Central Bank of Armenia.

The latest issue of “The Economist” magazine portrays Nagorny-Karabakh as “less an independent entity than an extension of Armenia. The army is deeply integrated with Armenia’s, the currency is the Armenian dram, cars have Armenian number plates”.

As reported by Radio Free Europe/Radio Liberty, the Armenian authorities apply specific measures for encouraging “hundreds of settlers from Iran, Russia, Lebanon, France and United States”. Settlers normally receive state support for renovation of houses of expelled Azerbaijanis or newly built homes, including reimbursement of moving expenses; they are exempt of taxes and pay much reduced rates for utilities; they receive 6,000 square meters of land per capita; credits for 20 years on 0.5 per cent interest rate per family; settlers of conscript age can delay their military service for two years.

In document A/59/568 Azerbaijan has already provided to the General Assembly the comprehensive information in this regard. I hope that you have had a chance to assess the far-reaching implications of the program and settlements already established in the occupied territories. This program envisages the increase of the Armenian population in the occupied territories of Azerbaijan up to 300,000 by the year 2010, whereas before the conflict a number of Armenians inhabiting the Nagorny-Karabakh region of Azerbaijan hardly reached 120,000.

Illigal settlement policy and practices carried out by Armenia are in clear violation of the relevant Security Council resolutions and international humanitarian law, in particular the Geneva Conventions of 1949. Such actions of Armenia run contrary to the political settlement of the conflict, undermine credibility of the OSCE mediating efforts and are obviously aimed at prejudicing their outcome and imposing a fait accompli on Azerbaijan.

Premeditated and purposeful nature of these actions, which in fact implement the 1989 and 1990 decisions of the Armenian parliament and government on the annexation of the Nagorny-Karabakh region of Azerbaijan to Armenia, reveals fraudulence of the Armenian allegations of her non-involvement in the occupation of the territories of Azerbaijan. There are undeni-

able evidences of the Armenian attempts to integrate the Nagorny-Karabakh and other occupied regions of Azerbaijan into Armenia.

Although in words Armenia confirms the political will to settle the conflict peacefully, in reality, being inspired and guided by these decisions, she continues to aggressively challenge the territorial integrity and sovereignty of Azerbaijan recognized by the whole world. In pursuing the policy of annexation of the territories of Azerbaijan, Armenia disguises herself as sincerely interested in the peace process.

Analyzing the entire chain of events, which starts from legislative and executive decisions of Armenia instigating the annexation, followed by actual occupation of the territories of Azerbaijan and culminating in the transfer of settlers to those territories, one can logically conclude that, acting in impunity, Armenia is at the final stage of implementation of her thoroughly camouflaged goal that is to realize her territorial claims towards Azerbaijan.

Under these circumstances, Azerbaijan on numerous occasions appealed to the OSCE Chairman-in-Office, Co-chairmen of the Minsk Conference and other relevant institutions.

President Aliyev in his address to the General Assembly earlier this year devoted particular attention to these dangerous developments in the occupied territories of Azerbaijan. From this high rostrum he called upon the Member States to take all necessary measures to make Armenia end these activities.

The situation continued to worsen and Azerbaijan, finally, was forced to request the General Assembly to include the item entitled “The situation in the occupied territories of Azerbaijan” into its agenda.

Mr. President,

Azerbaijan has tabled draft resolution A/59/L.32 on agenda item 163 that is aimed at creating favorable conditions for continuing negotiations. By doing this, we do not intend to solve the problems of political settlement of the conflict in the United Nations. We do not attempt to engage the General Assembly into consideration of the conflict resolution issues. The matter is about the problem, which impedes the process of peace negotiations and, if continued, could lead to a humanitarian disaster.

The draft submitted for your consideration is balanced and constructive. It is based on the principles and norms of international humanitarian law and relevant provisions of the Security Council resolutions.

The draft gives strong support by the General Assembly to the mediating efforts of the OSCE. It contains concrete provisions, which deal with the situation detrimental to the peaceful settlement of the conflict.

Mr. President,

The negotiations are now at a critical juncture. Prompt and adequate measures are needed from all of us. Current consideration of the item and timely reaction will play a crucial role.

Armenia must take immediate, unconditional and effective measures to cease and reverse the transfer of settlers to the occupied territories of Azerbaijan. The government of Armenia has to give clear and firm guaranties against the repetition of such illegal policies and practices.

On our part, I continue to undertake all possible diplomatic measures to stop these dangerous developments in the occupied territories of Azerbaijan.

I have come here from Berlin, where I had a meeting with the Armenian foreign minister, kindly organized by the Government of Germany. I am also in constant contact with the Co-Chairmen of the Minsk Conference with a view to continue the negotiations on the basis of Prague meetings.

We try to explore all avenues and use all windows of opportunities before taking action on the draft resolution.

Your continued attention and support to this matter are most needed, while consultations are underway. I will to report to the Assembly on the progress.

Thank you.

Address by Mr. Elmar Mammadyarov, Minister of Foreign Affairs of the Republic of Azerbaijan, at the 12th meeting of the OSCE Ministerial Council

06.12.2004

Mr. Chairman,

My country has subscribed to the statement made on behalf of the GUUAM Group countries by the distinguished Minister of Foreign Affairs of Georgia. Speaking in my national capacity I, too should like to join other colleagues in extending appreciation to Minister Passy for the work done by the Bulgarian OSCE Chairmanship over this year. I am also pleased to welcome the incoming Chairman-in-Office - Foreign Minister of Slovenia Mr. Dimitrij Rupel and wish him every success in this challenging and responsible post.

Anniversaries of the signature of the Helsinki Final Act and the Charter of Paris to be marked the next year in our Organization give us yet another opportunity to assess to what extent the OSCE has succeeded in achieving its fundamental goal - to promote security for its participating States.

In this regard I believe that as the result of such an assessment my country would not be the only one to arrive at a general conclusion: we could be hardly complacent when it comes to practical realization of the OSCE's potential or its real effectiveness in coping with complex challenges encountering the European security already for many years.

The Organization has not always been successful and consistent in promoting implementation of its own norms and principles, especially with regard to the settlement of the decade-long conflicts within its area. In this context allow me to note that the situation in the settlement of the conflict between two participating states – Armenia and Azerbaijan, despite 12 years of the OSCE's mediation, remains unsolved, not lastly, due to the lack of principled and consistent approach within the Organization towards its solemnly declared goals.

Mr. Chairman,

Armenia, having occupied the territories in and around the Nagorno-Karabakh region of the Republic of Azerbaijan, from where all the Azerbaijani population had been ethnically cleansed, believes that it can count on a place in Europe with such a burden. The conflict not only isolates Armenia from the countries of the region and from the regional cooperation but also impedes the integration of the entire region of the South Caucasus to Europe.

Trying to consolidate the results of its military aggression, Armenia has consequently launched a policy of transfer of settlers into the occupied Azerbaijani territories, which is another blatant violation of international law, in particular the Geneva Convention of 1949. Such actions of Armenia run contrary to the political settlement of the conflict, as well as undermine credibility of the OSCE mediating efforts and are obviously aimed at prejudicing their outcome and imposing a fait accompli on Azerbaijan.

Azerbaijan has repeatedly expressed its deep concern with these actions at all international

levels. We were compelled to request the UN General Assembly to consider the situation in the occupied territories of Azerbaijan. By doing this, we do not intend to direct the process of the conflict resolution into other channels. The matter is about the problem, which impedes the peace negotiations and, if continued, could lead to a humanitarian crisis. The problem of transfer of settlers should be solved in order to proceed further within the Minsk process. OSCE can contribute by sending its multinational fact-finding mission to the occupied lands of Azerbaijan as envisaged by the Helsinki Document of 1992. This mission composed of representatives of the OSCE participating States with relevant expertise should enquire into and report on transfer of settlers.

Azerbaijan still remains committed to the peaceful settlement of the armed conflict on the basis of the commonly recognized norms and principles of international law, including those pertaining to territorial integrity and inviolability of the internationally recognized borders, the relevant UN Security Council's resolutions and the appropriate OSCE documents and decisions.

We would like to normalize our relations with Armenia and to restore good neighbourliness between our two countries, but it is impossible to achieve this on the basis of existing so-called "realities" created as the result of the armed aggression, and our neighbour has to get rid of the illusion that time ticks in his favour.

Azerbaijan agrees on necessity of establishment of confidence between the two countries, but unlike Armenia we see this process as a two-way street. Our confidence with regard to Armenia, which is now equal to nothing can emerge only if we see the latter's sincere readiness to withdraw its troops from our occupied territories.

We expect an appropriate and constructive approach of Armenia. Armenia must take immediate, unconditional and effective measures to cease and reverse all illegal actions in the occupied territories of Azerbaijan, including the transfer of population. The government of Armenia has to give clear and firm guaranties against the repetition of such illegal policies and practices.

Mr. Chairman,

Four rounds of recent Prague meetings of the foreign ministers of Armenia and Azerbaijan, convened with the assistance of the Co-chairmen of the Minsk Conference, brought about certain hopes. In the course of these meetings we managed to discuss main issues, including return of the occupied territories of Azerbaijan, restoration of transport and other communications, establishment of normal interstate relations between Armenia and Azerbaijan and gradual solution of the political issues related to the conflict.

From this esteemed podium I stress that Azerbaijan is ready and wishes to conduct substantive negotiations for the resolution of the conflict which must be based on international law and democracy, not on ethnic cleansing and de-facto annexation of territory of a sovereign state.

Mr. Chairman,

We could hardly agree with the statements coming from the top leadership of Armenia about ethnic incompatibility of Azerbaijanis and Armenians. We believe that Azerbaijanis and Armenians-citizens of Azerbaijan can and will live side by side in peace in the Nagorno-Karabakh region of my country. The major challenge we all face in the region is not an ethnic hatred between the two peoples but incompatibility of the ideology of territorial claims towards neighbors which belongs to the past and a wish to be an integral part of Europe which is our clear vision of the future.

Mr. Chairman,

The situation of a stalemate in the settlement urges principled approaches and calls for immediate actions of the international community. We expect a contribution to be made in this regard

by the incoming Slovenian Chairmanship. The OSCE still has some capacity to be utilized for the settlement of the conflict between Armenia and Azerbaijan and other similar conflicts in the OSCE area. We still believe that if political will is there, we can put an end to the practice of double standards and selective approaches, and the OSCE will be able to fulfil its mandate efficiently as well as prove its credibility and relevance. With this goal in mind Azerbaijan is prepared to engage constructively into discussing ways how to carry forward further the OSCE reform.

Thank you.

Intervention by Mr. Elmar Mammadyarov, Minister of Foreign Affairs of the Republic of Azerbaijan, EAPC in Foreign Ministers Session

NATO HQ

8-9.12.2004

Mr. Chairman,

First of all I would like to express our appreciation for bringing to Ministerial discussion the issues of the South Caucasus and Central Asia.

By taking decision at the Istanbul Summit on refocusing Alliance's interest towards the South Caucasus and Central Asia, NATO and Partner Nations have made another crucial step in building common indivisible Euro-Atlantic security.

To achieve this goal, we should develop robust political dialogue between Allied and Partner Nations built upon the joint comprehensive assessment of the security situation in the region, which will promote NATO's objectives and meet security concerns of the Partner Nations.

In support of this dialogue the role of PFP is important as never before. NATO's assistance in developing security institutions of the Partner Nations and in increasing their capabilities for more interoperability with NATO Nations will have significant returns for the whole Euro-Atlantic area.

Security cooperation between NATO and Partners in the South Caucasus will enhance the prospects for tackling the complex problems of the region. The threats and risks in the region are deeply rooted in and interconnected with the ongoing conflicts, which represent a long-term challenge to our efforts to promote security and stability in the whole Euro-Atlantic area.

Territorial acquisitions and ethnic cleansing are incompatible with principles and ideas of peace, democracy, stability and regional cooperation. Transfer of settlers into the occupied territories runs counter to sincere and serious negotiations.

Despite continued occupation of its territories Azerbaijan is standing for the peaceful settlement of the conflict with Armenia and is ready to go on with substantive peace talks based on the framework of the so called Prague process.

Azerbaijan believes in the restoration of the peaceful coexistence of both Azerbaijani and Armenian communities in the Nagorno-Karabakh region of Azerbaijan. To achieve this goal strong political and practical support on the side of international community will be needed.

Mr. Chairman,

We are aimed at closer bilateral cooperation with NATO based on well-identified and mutually shared security interests. Partnership between Azerbaijan and NATO in the framework of Individual Partnership Action Plan will serve as solid basis for building effective interaction on the

defense and security as well as for fighting terrorism, proliferation of WMD and other challenges.

Azerbaijan has proved its strong political will to actively contribute to the common security by joining NATO's operations in Kosovo and Afghanistan, as well as international coalition in Iraq. Our country also provides considerable support and resources for the global counter-terrorist operations.

For further developing military interoperability and capabilities for joint peace support and crisis management operations, we would seek more practical and technical support from NATO on implementation of our Partnership goals within Planning and Review Process and Operational Capabilities Concept.

There has been very good progress on cooperation not only in the military sphere. Border security, science, environment, civil emergency and public affairs represent new rapidly developing areas of partnership between Azerbaijan and NATO. All these areas are incorporated into the Individual Partnership Action Plan (IPAP) of Azerbaijan developed together with NATO International Secretariat. This plan should serve as a primary instrument for bilateral dialogue and cooperation between Azerbaijan and NATO. All these issues of bilateral cooperation have been discussed in depth with Secretary General of NATO during his successful visit to Azerbaijan at the meeting with the Governmental Commission on Azerbaijani-NATO partnership.

We highly value NATO's determination to promote closer partnership with Azerbaijan and firmly believe in the great benefit of productive partnership and cooperation that will strengthen security in our region, making the South Caucasus peaceful, stable, prosperous and democratic part of the Euro-Atlantic area.

Thank you.

Выступление руководителя правительственной делегации Азербайджанской Республики, Заместителя министра иностранных дел Азербайджанской Республики Халафа Халафова на 33-й сессии Комитета ООН по экономическим, социальным и культурным правам

16.11.2004

Уважаемая госпожа Председатель,
Уважаемые члены Комитета,

Позвольте выразить признательность за предоставленную возможность проинформировать Комитет о мерах по выполнению положений Международного пакта об экономических, социальных и культурных правах, принятых правительством Азербайджана в течение периода после представления первого периодического доклада.

Уважаемая госпожа Председатель,
Уважаемые члены Комитета,

Обеспечение прав и свобод человека и гражданина является высшей целью нашего государства. Создание соответствующих правовых механизмов и рамок, принятие серьезных мер в политико-правовой и экономической сфере призваны обеспечить эту важную государственную задачу. В стране созданы необходимые условия для укрепления институтов, присущих демократическому обществу. Утвердились принципы политического плюрализма, верховенства закона и свободы личности.

Наша страна признала компетенцию соответствующих договорных органов ООН принимать и рассматривать сообщения от отдельных лиц, в случаях утверждения ими, что они являются жертвами нарушения прав человека. С этой целью, Азербайджан присоединился к Факультативному Протоколу к Международному пакту о гражданских и политических правах и Факультативному Протоколу к Конвенции о ликвидации дискриминации в отношении женщин, а также сделал соответствующие заявления по Конвенции против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания.

Заметный прогресс в обеспечении верховенства закона, защиты прав и основных свобод человека и построении демократического общества, был достигнут в течение периода после подачи Азербайджаном заявки на вступление в Совет Европы. Логическим итогом этого процесса стало принятие Азербайджана в январе 2001 года в эту авторитетную Организацию в качестве полноправного члена.

Со стороны Совета Европы были подготовлены и претворяются в жизнь ряд Программ сотрудничества с Азербайджанской Республикой в области прав человека и верховенства закона.

На основе предложений Правительства, представителей неправительственных и международных организаций, Офиса ОБСЕ в Баку, разработана и осуществляется Программа приоритетных направлений взаимодействия, включающая в себя мероприятия по углублению демократизации и укрепления человеческого измерения.

Уважаемая госпожа Председатель,
Уважаемые члены Комитета,

За последнее 5 лет значительно обновлено национальное законодательство. Активно продолжалась работа по имплементации Пакта об экономических, социальных и культурных правах, созданы новые демократические институты, независимая судебная система, укреплена правовая база соблюдения и гарантии прав человека.

Так, каждый гражданин вправе, в установленном законом порядке, обжаловать в Конституционном суде нормативные акты органов законодательной и исполнительной власти, акты муниципалитетов и судов, нарушающие его права и свободы. В настоящее время идет работа по совершенствованию отбора судей и укрепления их независимости.

Принятие в 2001 году Конституционного Закона «Об Уполномоченном по правам человека (Омбудсмане) Азербайджанской Республики» явилось важным этапом в поощрении и защите прав человека. В соответствии с вышеупомянутым Законом, Омбудсман рассматривает жалобы юридических и физических лиц Азербайджанской Республики, иностранцев и лиц без гражданства, связанные с нарушением прав человека. В Аппарате Омбудсмана функционирует отдел по защите экономических и социальных прав.

По полученной из Аппарата Омбудсмана информации, с начала 2002 по октябрь месяц сего года в адрес Омбудсмана поступило 9120 обращений, 94.7% из которых составляют жалобы. 66.7% данных жалоб связано с нарушением экономических и социальных прав (в том числе 15.7% – права на труд, 13.9% – права на собственность, 10.5% – права на социальное обеспечение, 7.2% – права на жилье, 3.8% – права на свободное предпринимательство). В соответствии с Конституционном Законом Азербайджанской Республики «Об Омбудсмане», Омбудсман отказалась принять на рассмотрение 61.7% жалоб (не входящих в компетенцию Омбудсмана, носящих анонимный характер, а также в связи с продолжающимся судебным рассмотрением данных жалоб). Было принято 38.3% жалоб, из которых 31.3% полностью или частично было удовлетворено.

Серьезное внимание уделяется государственной гендерной политике. Создан Государ-

ственный Комитет по проблемам женщин, принята программа «Об осуществлении государственной женской политики», которая предусматривает повышение роли женщин в государственном и общественном управлении. Правительство приняло Национальный план действий по проблемам женщин.

В настоящее время в стране существует около 50 женских неправительственных организаций, деятельность которых направлена на защиту прав женщин, охрану семьи, здоровья женщин и детей, вовлечение женщин в общественно-политическую жизнь, оказание помощи беженцам, детским домам, инвалидам и т.д.

Правительство уделяет серьезное внимание обеспечению защиты прав ребенка и предпринимает меры по предотвращению использования детского труда. Приняты Закон «о правах ребенка», Семейный Кодекс и ратифицирована Конвенция Международной Организации Труда за № 182 «О запрещении наихудших форм эксплуатации детского труда».

В целях усиления борьбы с преступлениями связанными с торговлей людьми, 6 мая 2004 года утвержден «Национальный План деятельности по борьбе с торговлей людьми в Азербайджанской Республике». Национальным Планом определены следующие основные положения в области борьбы с торговлей людьми: совершенствование законодательной базы, назначение Национального Координатора, обеспечение защиты жертв торговли людьми и т.д.

В мае 2004 года при Министерстве Внутренних Дел было создано Управление по борьбе с торговлей людьми, основными направлениями деятельности которого являются выявление фактов рабства, торговли несовершеннолетними, незаконного усыновления, торговли человеческими органами и тканями. За четыре месяца со дня создания Управлением по этим фактам возбуждено и раскрыто 22 уголовных дела и привлечены к уголовной ответственности более 25 лиц.

Уважаемая госпожа Председатель,
Уважаемые члены Комитета,

В целях усиления борьбы с экономической преступностью и коррупцией, усовершенствования законодательства и механизма государственного управления и контроля, в 2000 году была принята специальная Государственная программа по борьбе с коррупцией. В январе 2004 года был принят Закон «О борьбе с коррупцией», который вступит в силу с января 2005 года. При Генеральном прокуроре создано Управление по борьбе с коррупцией.

Необходимо отметить, что в 2004 году была принята Государственная программа по борьбе с коррупцией на 2004-2006 гг., которая в свою очередь предусматривает конкретные меры по борьбе с коррупцией в социально-экономической сфере.

В 2003 году Азербайджанская Республика ратифицировала Конвенции Совета Европы «Об уголовно-правовой ответственности за коррупцию» и «О гражданско-правовой ответственности за коррупцию».

Уважаемая госпожа Председатель,
Уважаемые члены Комитета,

За период после представления первого доклада Президентом Азербайджанской Республики были приняты различные государственные программы, направленные на улучшение социального благосостояния населения, в частности материального положения нуждающихся в государственной заботе различных социальных слоев населения, сокращение безработицы, развитие экономической и социальной инфраструктуры.

В целях проведения экономических реформ, поддержки макроэкономической стабильности, реализации различных проектов в области образования и культуры, Азербай-

джанская Республика активно сотрудничает с Всемирным Банком, Международным Валютным Фондом, Европейским Банком Реконструкции и Развития, Азиатским Банком Развития и другими.

Согласно показателям на 1994-2004 гг., более 20 млрд. долларов было инвестировано в экономику страны, 14.5 млрд. долларов из них являются иностранными инвестициями.

С целью обеспечения социальной защиты населения и экономического роста страны, в ноябре 2004 года была принята Государственная Программа «О мерах по ускорению социально-экономического развития в Азербайджанской Республике».

Важным шагом в улучшении благосостояния населения страны стала разработка стратегии ликвидации бедности, отраженная в принятой Государственной Программе по Сокращению Бедности и Экономическому Развитию. Программа рассчитана на 3-х летний период (2003-2005 годы) и охватывает следующие области: социального обеспечения и пенсионных реформ, медицины, образования, улучшения положения беженцев и вынужденно перемещенных внутри страны лиц, фискальной политики, денежно-кредитного и банковского секторов, инвестиционной и энергетической политики, сельского хозяйства, экологической безопасности, судебно-правовой реформы, мониторинга бедности т.д.

Хотелось бы отметить, что согласно проведенным Всемирным банком анализам, предел бедности в стране в 1996 году составлял 61 %, а в настоящее время он равен 44,7 %. (т.е. снизился на 16.3 %).

С целью развития малого и среднего предпринимательства в августе 2002 года была принята Государственная программа по развитию малого и среднего предпринимательства на 2002-2005 годы. Программа предусматривает: совершенствование государственного регулирования предпринимательства, усиление защиты прав предпринимателей, финансовое и инвестиционное обеспечение малого и среднего предпринимательства и т.д.

Создан Национальный Фонд Помощи Предпринимательству Азербайджанской Республики.

Хотел бы особо отметить, что за 9 месяцев нынешнего года доходы государственного бюджета выросли на 20,4 процента, а внутренний валовой продукт – на 9,9 процента. В бюджете будущего года также ожидается серьезный рост. Доходы бюджета увеличатся на 25,3 процента, а расходы – на 27,7 процента.

Имеет ярко выраженную социальную направленность государственный бюджет на 2005 год. Хотелось бы отметить, что минимальная заработная плата и минимальная пенсия будут повышены на 25 процентов. Объем выплачиваемых населению заработной платы, пенсий и пособий составит почти 55 процентов от общего роста бюджета. В государственном бюджете предусматривается увеличение в два раза помощи малому и среднему предпринимательству, на развитие регионов будет направлено значительная часть бюджетных средств. Будут также выделены средства на создание новых рабочих мест. Инвестиционная программа возрастет на 43,3 процента.

Средства, сосредоточенные в нефтяном Фонде используются для развития не нефтяного сектора, оказания гуманитарной помощи беженцам и вынужденно перемещенным лицам, решения общенациональных проблем, а также для реализации социально ориентированных проектов.

За период прошедший после представления первого доклада по Международному Пакту «Об экономических, социальных и культурных правах», в законодательстве Азербайджанской Республики в области труда и занятости населения произошли существенные изменения.

Принятые с учетом международных норм новые Трудовой кодекс и Закон «О занятости», которые устанавливают правовые, экономические и организационные основы государственной политики в области содействия занятости, а также государственные

гарантии для граждан в области труда и социальной защиты безработных.

Азербайджанская Республика, будучи членом Международной Организации Труда, ратифицировала свыше 50 Конвенций МОТ, в том числе Конвенцию № 122 о политике в области занятости и Конвенцию № 111 о дискриминации в области труда и занятости. Последние доклады правительства Азербайджанской Республики о мерах, принятых для применения положений Конвенции № 122, за период с 1 июня 1999 года по 31 мая 2000 года, и Конвенции № 111, за период с 1 июля 2000 года по 31 мая 2001 года, были рассмотрены Международной Организацией Труда.

Президентом страны поставлена задача открытия в ближайшие годы 600 тыс. новых рабочих мест. В целях развития регионов страны, обеспечения занятости в сельских местностях, в 2004 году была принята Программа по Социально-Экономическому Развитию Регионов Азербайджана на 2004-2008 гг.

На октябрь 2004 года создано 115 тысяч рабочих мест, из которых 67 тысяч являются постоянными.

В настоящее время, при финансовой поддержке и технической помощи Программы Развития ООН и МОТ, разработана и представлена Правительству стратегия занятости в Азербайджанской Республике, которая позволит обеспечить комплексный подход в решении проблем занятости населения.

Образована Государственная Комиссия по реформированию системы здравоохранения.

За отчетный период в секторе здравоохранения были приняты Законы «О медицинском страховании», «Об оказании помощи больным туберкулезом и предоставлении им гарантий», «Об иммунопрофилактике населения», «О психиатрической помощи», «О трансплантации человеческих органов и тканей», « О наркологической службе и контроле», « О питании младенцев и детей раннего возраста» и другие.

Приняты национальные Программы по профилактике СПИДа, борьбе с малярией, планированию семьи и репродуктивному здоровью.

Завершена работа по разработке нового жилищного законодательства.

За отчетный период были приняты такие основополагающие Законы в сфере культуры и искусства как: Закон «О Культуре» (6 февраля 1998 г.), Закон «Об охране памятников истории и культуры» (10 апреля 1998 г.), Закон «О Кинематографии» (3 июля 1998 г.), «О библиотечном деле» (29 декабря 1998 г.), «О музеях » (24 марта 2000 г.).

Законодательство предоставляет государственные гарантии культурной самобытности личности и гарантирует право каждого на сохранение своей национальной и культурной неповторимости, на свободный выбор духовных, эстетических и других ценностей.

Уважаемая госпожа Председатель,
Уважаемые члены Комитета,

Продолжение Армяно–Азербайджанского Нагорно-Карабахского конфликта между Арменией и Азербайджаном негативно влияет на реализацию взятых Азербайджанской Республикой обязательств по данному Пакту. На оккупированных, в результате агрессии Армении, территориях Азербайджана невозможно реализовать обязательства, взятые согласно Пакту. В результате агрессии и этнической чистки азербайджанцев со стороны Республики Армения, как на территории самой Армении, так и на оккупированных азербайджанских землях, сегодня в Азербайджане насчитывается более миллиона беженцев и вынужденно перемещенных лиц, что создает большие проблемы для выполнения принятых социальных обязательств.

В результате агрессии оккупировано более 20 % территории страны, свыше 50 тыс. человек ранены или стали инвалидами, погибло более 18 тыс. человек, разграблены или

разрушены 877 населенных пунктов, 100 тыс. жилых строений, более 1 тыс. экономических объектов, свыше 600 школ и учебных заведений, 250 медицинских учреждений, большинство архитектурных памятников, находящихся в оккупированной зоне.

На оккупированных территориях, наряду с жилыми домами, промышленными и сельскохозяйственными объектами, осталось большое количество культурных учреждений: 927 библиотек, 808 дворцов, клубов и домов культуры, 85 детских музыкальных школ и школ искусств, 22 музея и их филиала, 4 картинные галереи, 10 парков культуры и отдыха, 4 государственных театра, 762 памятника архитектуры и археологии, среди которых имеются памятники всемирного значения, а также колыбель музыкальной культуры Азербайджана - древний город-заповедник Шуша.

Беженцы и вынужденные переселенцы лишены основных культурных прав, доступа к культурным ценностям и учреждениям, оставшимся на оккупированных территориях.

Агрессия Армении негативно влияет также на обеспечение права на труд и занятость. Уровень официально зарегистрированной безработицы среди населения оккупированных районов, т.е. среди вынужденных переселенцев, в 2-3 раза выше, чем в среднем по стране.

Уважаемая госпожа Председатель,
Уважаемые члены Комитета,

Пользуясь предоставленной возможностью, хотелось бы выразить сожаление о том, что в связи с детальным анализом вопросов, направленных Комитетом по докладу, и подготовкой ответов на них, Азербайджанская Республика не смогла своевременно представить ответы на вышеупомянутые вопросы Комитета.

Представляемый правительственной делегацией доклад, подготовлен специально созданной Распоряжением Президента Азербайджанской Республики Рабочей группой, в состав которой были привлечены представители различных министерств и ведомств, а также эксперты заинтересованных неправительственных организаций.

Правительственная делегация, представляющая сегодня Комитету второй периодический доклад, также утверждена специальным распоряжением главы государства, что еще раз демонстрирует серьезное внимание на самом высоком уровне сотрудничеству Азербайджана с Комитетом по экономическим, социальным и культурным правам.

Оглядываясь на пройденный путь, нельзя не видеть значительный прогресс, достигнутый за этот исторически короткий период. Вместе с тем, мы осознаем, что все еще имеются проблемы, над решением которых нам предстоит большая серьезная работа. Мы рассчитываем на плодотворное сотрудничество и откровенный диалог с Комитетом, рекомендации которого, несомненно, послужат существенным вкладом в дело дальнейшего развития процесса обеспечения прав человека в Азербайджане.

Благодарю Вас за внимание.

SƏNƏDLƏR

Организация Объединенных Наций A/59/568

Генеральная Ассамблея

Distr.: General
11 November 2004
Russian
Original: English

Пятьдесят девятая сессия
Пункт 163 повестки дня
Положение на оккупированных территориях Азербайджана

Письмо Постоянного представителя Азербайджана при Организации Объединенных Наций от 11 ноября 2004 года на имя Председателя Генеральной Ассамблеи

Имею честь настоящим препроводить письмо министра иностранных дел Азербайджанской Республики Его Превосходительства г-на Эльмара Мамедъярова от 11 ноября 2004 года в отношении незаконной деятельности, осуществляемой на оккупированных территориях Азербайджанской Республики, и информацию о перемещении населения на оккупированной территории Азербайджана (см. приложение).

Буду Вам признателен за распространение настоящего письма и приложения к нему в срочном порядке в качестве документа Генеральной Ассамблеи по пункту 163 повестки дня ее пятьдесят девятой сессии.

(Подпись) Яшар Алиев
Посол
Постоянный представитель

Приложение к письму Постоянного представителя Азербайджана при Организации Объединенных Наций от 11 ноября 2004 года на имя Председателя Генеральной Ассамблеи

29 октября 2004 года Генеральная Ассамблея Организации Объединенных Наций постановила включить пункт, озаглавленный «Положение на оккупированных территориях Азербайджана», в повестку дня своей текущей сессии. Этот вопрос был поднят делегацией Азербайджана с учетом опасного развития событий на оккупированных территориях, подрывающего переговоры по урегулированию конфликта в Нагорно-Карабахском регионе Азербайджанской Республики и вокруг него, осуществляемые под эгидой Минской группы Организации по безопасности и сотрудничеству в Европе (ОБСЕ).

Как Вам известно, продолжающийся конфликт привел к оккупации значительной части азербайджанской территории и изгнанию значительной части его населения. Я прилагаю карту, на которой отмечены основные последствия агрессии Армении, а также инфор-

мацию о незаконных поселениях на оккупированных территориях Азербайджана (см. дополнение).

В ответ на оккупацию территорий Азербайджана Совет Безопасности принял четыре резолюции – 822 (1993), 853 (1993), 874 (1993) и 884 (1993), — в которых содержалось требование о немедленном, полном и безоговорочном выводе оккупационных сил с оккупированных территорий Азербайджана и о создании необходимых условий для того, чтобы перемещенные лица могли вернуться в свои дома с достоинством и не подвергаясь опасности. Эти положения резолюций до сих пор не выполнены.

В то время как переговоры продолжаются, армянская сторона без каких-либо колебаний пытается закрепить нынешний оккупационный статус-кво путем осуществления незаконной деятельности на оккупированных территориях Азербайджана, в частности путем переселения туда поселенцев. Источники, в том числе армянские, сообщают о том, что 23 000 поселенцев переехали на оккупированные территории Азербайджана, включая прилегающие к Нагорно-Карабахскому региону районы, в частности в Лачинский, Кельбаджарский, Зангеланский и Джабраилский районы. Армения намерена увеличить армянское население на оккупированных территориях с нынешних 143 000 до 300 000 к 2010 году. Факты свидетельствуют о том, что это осуществляется организованным образом с целью аннексии этих территорий.

Эта деятельность представляет собой грубое нарушение соответствующих положений международного гуманитарного права и должна быть рассмотрена Ассамблеей во всех ее аспектах с целью ее прекращения и обращения вспять. Очевидно, что без сильного давления со стороны международного сообщества Армения не изменит своей воинствующей и деструктивной позиции.

Я хотел бы заверить Вас в том, что Азербайджан по-прежнему привержен процессу переговоров под эгидой Минской группы ОБСЕ. Доводя данный вопрос до сведения международного сообщества, Азербайджан намерен прекратить незаконную деятельность на своих оккупированных территориях и обратить ее вспять с целью устранения препятствий на пути переговоров в поисках мира.

(Подпись) Эльмар Мамедъяров

Дополнение

Информация о перемещении населения на оккупированные территории Азербайджана

I. Справочная информация

Продолжающийся конфликт в Нагорно-Карабахском районе Азербайджанской Республики и вокруг него привел к оккупации значительной части территории Азербайджана, к изгнанию большого числа ее жителей и к причинению серьезного ущерба национальной экономике. В ходе конфликта были совершены серьезнейшие преступления, вызывающие озабоченность у международного сообщества.

Совет Безопасности Организации Объединенных Наций в своих резолюциях 822, 853, 874 и 884, принятых в 1993 году, подтвердив суверенитет и территориальную целостность Азербайджанской Республики, потребовал немедленного, полного и безоговорочного вывода вооруженных сил Армении с оккупированных территорий Азербайджана. В этих резолюциях выражалась серьезная озабоченность по поводу перемещения большого числа гражданских лиц в Азербайджан, содержался призыв оказать помощь беженцам и перемещенным лицам для того, чтобы они могли вернуться в свои дома с достоинством и не подвергаясь опасности. В 1993 году Генеральная Ассамблея Организации Объединен-

ных Наций рассмотрела вопрос о гуманитарном положении, которое серьезно усугублялось появлением одного миллиона беженцев и перемещенных лиц.

Несмотря на посреднические усилия Минской группы ОБСЕ, никакого прогресса до настоящего времени не было достигнуто в процессе урегулирования конфликта. Армения продолжает нарушать единогласно подтвержденные членами международного сообщества основополагающие нормы и принципы международного права и чинить препятствия мирному процессу.

В этих условиях Армения с ее попыткой закрепить оккупационный статус-кво и помешать возвращению в свои родные места изгнанного азербайджанского населения осуществляет перемещение населения на оккупированные территории, эксплуатирует природные ресурсы Азербайджана и осуществляет другую незаконную деятельность.

Азербайджан, будучи глубоко обеспокоенным далеко идущими последствиями этой деятельности, которая может полностью сорвать и без того хрупкий мирный процесс, обратился с просьбой рассмотреть положения на своих оккупированных территориях в рамках Генеральной Ассамблеи Организации Объединенных Наций. Эта инициатива проистекает из твердой убежденности в том, что единственным способом достижения справедливого, полного и всеобъемлющего урегулирования конфликта между Арменией и Азербайджаном является подход, основанный на полном и безоговорочном уважении духа и буквы международного права, в том числе международного гуманитарного права.

Генеральная Ассамблея Организации Объединенных Наций 29 октября 2004 года постановила включить пункт, озаглавленный «Положение на оккупированных территориях Азербайджана», в свою повестку дня.

По данным официальной переписи 1989 года, до начала конфликта в Нагорно-Карабахской автономной области Азербайджанской ССР проживали в общей сложности 145 450 армян. Источники сообщают о наличии программы по искусственному увеличению армянского населения в этом регионе до 300 000 человек к 2010 году. В рамках политики переселения за последние годы в Нагорно-Карабахский регион и другие оккупированные территории Азербайджана переехали около 23 000 человек (5300 семей), в том числе 13 000 – в Лачин, 700 – в Кельбаджар, 520 – в Зангилан и 280 – в Джабраил, в которых до их оккупации и «этнической чистки» проживали только азербайджанцы. План переселения предусматривает также перемещение 15 000 поселенцев в Шушу — город в Нагорном Карабахе, который до проведения «этнической чистки» был азербайджанским. Наибольшая часть поселенцев приезжает из Армении, хотя этнические армяне из других стран также активно участвуют в этом процессе и способствуют ему.

Ниже приводится информация о многочисленных фактах и сообщениях, зафиксированных правительственными и международными организациями, а также содержащаяся в сообщениях армянских средств массовой информации, которые свидетельствуют о том, что поселения создаются как в Нагорно-Карабахском районе, так и на других оккупированных территориях Азербайджана, из которых было полностью изгнано азербайджанское население, и что это осуществляется организованным образом с целью аннексии этих территорий.

II. Правовая оценка

Пункт 6 статьи 49 Женевской конвенции о защите гражданского населения во время войны (четвертая Женевская конвенция) от 12 августа 1949 года гласит: «оккупирующая Держава не сможет депортировать или перемещать часть своего собственного гражданского населения на оккупированную ею территорию»[1].

1 A. Roberts & R. Guelff (eds.), Documents on the Laws of War (Oxford, Oxford University Press, 3rd edition, 2003), p. 318.

Незаконная депортация или перемещение населения на оккупированную территорию являются грубыми нарушениями как четвертой Женевской конвенции (Статья 147)[2], так и Дополнительного протокола к Женевским конвенциям от 12 августа 1949 года (Протокол I) и Дополнительного протокола, касающегося защиты жертв вооруженных конфликтов немеждународного характера (Протокол II) (Статья 85.4(a))[3].

Согласно статье 8.2(b) (VIII) Римского статута Международного уголовного суда, «перемещение, прямо или косвенно, оккупирующей державой части ее собственного гражданского населения на оккупируемую ею территорию, или депортация или перемещение населения оккупируемой территории или ее отдельных частей в его пределах или за пределы этой территории» являются серьезными нарушениями законов и обычаев, применимых в международных вооруженных конфликтах[4].

Международный комитет Красного Креста указал в комментарии к четвертой Женевской конвенции, что вышеупомянутое положение пункта 6 статьи 49 имеет целью предотвратить практику, проводившуюся в ходе второй мировой войны определенными державами, которые перемещали часть своего собственного населения на оккупированную территорию по политическим или расовым причинам или с тем, чтобы, как они утверждали, колонизовать эти территории. По мнению МККК, «такие перемещения ухудшили экономическое положение местного населения и поставили под угрозу их раздельное существование как расы»[5].

III. Официальные источники

- **Международный комитет Красного Креста в своей вербальной ноте от 10 ноября 2000 года,** направленной в адрес Постоянного представительства Азербайджана при Отделении Организации Объединенных Наций и других международных организаций в Женеве разделил «озабоченность… в отношении “соглашения о сотрудничестве» между Арменией и Нагорным Карабахом, в соответствии с которым, по данным агентства новостей «Ноян-Тапан», численность населения в Нагорном Карабахе резко возрастет…». В этой связи МККК дал ясно понять, что «он… предпринимает попытки направлять свою гуманитарную помощь таким образом, чтобы не способствовать закреплению территориальных приобретений одной стороной в конфликте, и что он не будет поощрять перемещение населения, которое может явиться препятствием для возвращения вынужденных переселенцев в их дома». МККК указал, что «вопрос о перемещении населения в районы, из которых бежало гражданское население, уже рассматривался… в контексте конфликта в Нагорном Карабахе, и все еще остается в повестке дня МККК».
- **Американский комитет по беженцам, всемирный обзор положения беженцев за 2002 год, доклад по Армении** (<http://refugees.org/world/countryrpt/europe/2002/armenia.cfm>): «По данным фактического правительства Нагорного Карабаха, население этого анклава в 2001 году составляло около 143 000 человек, что несколько больше, чем проживало в этом регионе этнических армян в 1988 году до наступления конфликта. Представители правительства в Армении сообщили, что около 1000 семей переселенцев из Армении проживают в Нагорном Карабахе и в Лачинском коридоре — полоске земли, отделяющей Нагорный Карабах от Армении».
- **В своем ответе от 5 февраля 2003 года, принятом на 826-м заседании заместителей министров в отношении рекомендации 1570 (2002) Парламентской**

2 Ibid., p. 352.
3 Ibid., p. 471.
4 A. Roberts & R. Guelff (eds.), pp. 675–677.
5 J. Pictet (ed.), Commentary to the IV Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War (Geneva, International Committee of the Red Cross, 1994), p. 283.

ассамблеи, озаглавленной «Положение беженцев и перемещенных лиц в Армении, Азербайджане и Грузии», Совет министров указал, в частности, что «беженцы и перемещенные лица, которые пожелают этого, должны иметь право на возвращение на родную землю в условиях безопасности и достоинства, что требует принятия мер по избежанию расселения неместного населения на оккупированных территориях»[6].

- **Документ Рабочей группы по коренным народам Подкомиссии Организации Объединенных Наций по поощрению и защите прав человека, E/CN.4/Sub.2/AC.5/2003/WP.7, 5 мая 2003 года (стр. 34–35 английского текста):** «Политика заселения районов, удерживаемых силами Армении вокруг Карабаха («оккупированная территория» или «зона безопасности»), в которых наблюдается относительная безопасность, проводилась с 90-х годов прошлого века. Заявления на переселение рассматриваются губернатором Лачина, который, как правило, соглашается принять семьи. Поселенцы, как правило, получают государственную помощь на восстановление домов, не платят налогов и оплачивают коммунальные услуги по сниженным тарифам, в то время как власти пытаются создать материальную и социальную инфраструктуру. В настоящее время число поселенцев небольшое – от 20 000 до 28 000 человек, по данным местных властей. Однако, если этот процесс будет продолжаться (а есть предположения, что армянские трудящиеся-мигранты, которые будут возвращаться из России, будут поощряться к переселению сюда), то можно легко предусмотреть сценарий израильского типа, достичь соглашения по принципу «мир в обмен территории» будет еще труднее».
- **Государственный парламент США, страновые доклады о положении в области прав человека, Азербайджан, 25 февраля 2004 года, раздел 2(d) (<http://www.state.gov/g/drl/ris/hrrpt/2003/27826.htm>):** «Существуют заслуживающие доверия сообщения о том, что армянские иммигранты с Ближнего Востока и других регионов поселились в различных районах Нагорного Карабаха и, возможно, на других азербайджанских территориях, оккупированных силами Армении».
- **Доклад о деятельности Постоянного представителя Председателя ОБСЕ по урегулированию конфликта, рассматриваемого Минской конференцией ОБСЕ, 1 сентября — 31 октября 2004 года (стр. 48, пункт 48):** «5 октября „премьер-министр НКР“ А. Даниелян подробно рассказал о программе удвоения населения с 150 000 до 300 000 человек. Он заявил, что этот вопрос имеет демографическое, экономическое и стратегическое значение. «Эта программа будет осуществляться во всех районах и во всех пограничных районах в первую очередь, и она финансируется из бюджета НКР, а также за счет дополнительных взносов различных организаций».

IV. Армянские источники

- **План по увеличению численности населения региона Нагорного Карабаха до 300 000 человек к 2010 году, одобренный премьер-министром Армении**

  Армянские агентства новостей «Ноян-Тапан» 5 сентября 2000 года и «Медиамакс» 6 сентября 2000 года: В ходе рабочего визита в Степанакерт 2–3 сентября 2000 года премьер-министра Армении Андраника Маркаряна между ним и «премьер-министром Нагорно-Карабахской Республики» Анушаваном Даниеляном было подписано соглашение о взаимном сотрудничестве в различных областях. Помимо нескольких планов действий вышеупомянутый документ содержит положения о перемещении населения на оккупированные территории Азербайджана. Согласно

6 См. веб-сайт Совета Европы <http://cm.coe.int/stat/E/Public/2003/cmasrec/ 2003cmasrec1570final.htm>, пункт 6.

этому документу предусматривается резкое увеличение (до 300 000 человек) численности населения этого региона в предстоящем десятилетии.

- **План по перемещению 15 000 переселенцев в Шушу — город в Нагорно-Карабахском районе Азербайджана, в котором проживало азербайджанское население до того, как он был подвергнут «этнической чистке»**
  Армянское агентство новостей «Снарк», 15 января 2000 года, «НКР планирует «духовно-культурное» возрождение Шуши: «Премьер-министр Нагорно-Карабахской Республики (НКР) Анушаван Даниелян заявил, что к 2010 году население города Шуша должно составить 15 000 человек, а сам город возродится в качестве одного из важнейших духовно-культурных центров. Для Шуши, которая была разрушена в результате боевых действий почти на 90 процентов, наиболее важной проблемой является проблема расселения, которая непосредственно связана с созданием новых рабочих мест. Недавно в городе открылось предприятие по производству чая, работающее на местном сырье. Кроме этого, было открыто отделение ереванской ювелирной фабрики, которая дает работу для 300 человек».
- **Льготы для армянских семей — переселенцев из Армении и других стран**
  Армянская газета «Азг», 18 апреля 2001 года, «Нагорно-Карабахская Республика — это действительно государство», автор Татул Акопян, [подзаголовок] *«Единственная кавказская республика, в которой наблюдается рост населения»:* «Единственной проблемой НКР, которую вполне можно назвать общенациональной, является проблема переселения, которая является основной гарантией безопасности НКР. По неофициальной информации из Степанакерта, в настоящее время в НКР проживает 150 000–160 000 жителей, в то время как республика может обеспечить нормальные условия для жизни более 300 000 человек. Премьер-министр НКР, Анушаван Даниэлян, несколько раз заявлял, что к 2010 году население НКР достигнет 300 000 человек. Как заявило агентство «Азг», глава совета по внутренней миграции и переселению Самвел Арутюнян, с октября 2000 года по настоящее время 2000 семей изъявили желание переселиться в Арцах. Пятьсот семей уже зарегистрировалось, и началась работа по их переселению. В Карабах хотят переселиться армянские семьи из Армении, северокавказских республик Российской Федерации, Ростовской и Краснодарской областей и из других стран. Поскольку правительство НКР не может принять все заявления одновременно, отбор осуществляется по следующим критериям: a) семьи должны быть полного состава, b) семьи должны иметь много детей, c) они должны иметь опыт ведения сельского хозяйства, разведения скота и т.д. Правительство НКР оказывает некоторую помощь и дает привилегии иммигрантам. Переселение этих семей в Арцах осуществляется за счет государственных средств — они получают новый дом, 6000 кв. метров земли на человека, кредит в размере 200 000 драм на 20 лет под 0,5 процента на семью, а в течение первых пяти лет семьи освобождаются от налогов. Мы выражаем надежду на то, что армяне всей диаспоры поддержат программу переселения в Арцах».
- **Часть поселенцев переехало в оккупированный Лачинский район Азербайджана**
  Армянское агентство новостей «Асбарез он-лайн» (RFE/RL), 10 сентября 2001 года, «Должностные лица заявляют, что численность населения Карабаха приближается к довоенному уровню»: «По официальным данным, обнародованным в Степанакерте, население Нагорного Карабаха в первой половине этого года возросло на 1 процент и составило немногим более 143 000 человек, чему способствовали высокая рождаемость и приток поселенцев из Армении. Должностные лица в Ереване, между тем, говорят, что с 1994 года в Карабах переселилось более

1000 семей из Армении. Часть поселенцев проживает в контролируемом Арменией Лачинском районе Азербайджана: Лачин, который был полностью населен этническими азербайджанцами до его захвата карабахско-армянскими силами в мае 1992 года, теперь насчитывает по крайней мере несколько тысяч жителей. По данным Департамента по вопросам миграции и беженцев Армении, до 100 000 армянских семей готовы переехать в Карабах».

- **Семьсот семей, большая часть которых проживает в городских районах Армении, обратилась к правительству Армении за получением разрешения на постоянное проживание в Нагорном Карабахе**

  Армянское агентство новостей «Асбарез он-лайн» («Армен Пресс» и «Ноян-Тапан»), 10 января 2002 года, «Масштабы переселения в Карабах возрастают»: «Комиссия по вопросам миграции и беженцев при правительстве [Армении] заявила, что до 700 семей обратилось за разрешением на постоянное проживание в Нагорном Карабахе в период с октября 2000 года по 1 января 2002 года. Наибольшая часть — 547 семей — это городские жители Армении. Примерно 310 семей — из Еревана; однако большинство эмигрантов эмигрирует из провинции Гехаркуник, Лори и Катаяк. Департамент заявил, что он оказал содействие в переселении 70 семей, т.е. 370 человек, в Нагорный Карабах за последние два года. В прошлом году в Карабах также переехали три армянские семьи из Сирии».

- **Более 1158 семей переехали в район Нагорного Карабаха из Армении и других стран с момента начала осуществления программы переселения**

  Армянское агентство новостей «Ноян-Тапан», 12 июля 2002 года (цитируется по:<http://www/network54.com/Forum/thread?forumid=149359&messageid=1026495185&1p=1026495185>, «Еще 150 семей переселятся в Карабах»: «В ходе пресс-конференции в среду министр социального обеспечения Нагорно-Карабахской Республики Ленстон Гулиан заявил, что на переселение армян в район Карабаха было выделено 780 000 долл. США, и добавил, что к концу года еще около 150 семей переедут в различные районы Карабаха. Министр заявил, что с начала осуществления программы переселения в Карабах из Армении и диаспоры переехало более 1158 семей (более 4500 человек)».

- **Кампания по набору поселенцев среди армян из различных стран**

  RFE/RL, 31 июля 2003 года, «Россия: Нагорный Карабах — руководство проводит кампанию по привлечению переселенцев среди армян, проживающих в России», автор Жан-Кристофор Пёх: «Руководство самопровозглашенной Нагорно-Карабахской Республики начало кампанию по привлечению поселенцев из армянской диаспоры. Сотни поселенцев переехали в Карабах из Ирана, Ливана, Франции и Соединенных Штатов Америки за последние годы, однако их число слишком невелико, чтобы компенсировать потерю населения, которое сократилось после войны с Азербайджаном. В настоящее время местные власти обратили свое внимание на кубанскую область, в которой проживает одна из самых больших армянских общин в России. Неправительственная организация «Хайреники канч», т.е. «Зов родины», была создана 19 июля с целью содействия расселению — или переселению — краснодарских армян, стремящихся переехать в Карабах. Председатель «Зова родины» Хамперян заявил агентству RFE/RL о том, что решение о создании организации, целью которой является оказание помощи армянам, желающим переехать в Арцах, — используемое ими название Карабаха — проистекает из политической готовности Степанакерта».

- **В 1994–2004 годах в Нагорно-Карабахский район и другие оккупированные территории Азербайджана переселилось около 23 000 армян**

Газета «Азат Арцах», 26 января 2004 года и 4 октября 2004 года; информационное агентство «Росбалт», 8 июня 2004 года; армянская газета «Еркир», 11 июня 2004 года, «Карабах строит дома, школы для поселенцев» (текст доклада Н. Погосяна под названием «Социальные условия для переселенцев в Карабах улучшаются» по адресу: <http://www.armeniandiaspora.com/archive/5990.html>); армянская газета «Азг» # 171, 30 сентября 2004 года, «В Карабах переселилось 120 семей»; армянская телекомпания «А1+» <http://www.a1plus.am/eng/?go=issue&id=20732>, 30 сентября 2004 года, «Число мигрантов растет: Серж Амирганян, «начальник департамента по вопросам беженцев и мигрантов» так называемой «Нагорно-Карабахской Республики», объявил, что согласно программе переселения «правительства НКР» количество поселенцев должно достигнуть к 2010 году 67 000–70 000 человек. Он также проинформировал о том, что «за последние десять лет (1994–2004 годы) около 23 000 человек переселилось в Арцах и прилегающие к нему районы…», включая 130 семей в Зангелане и 70 семей в Джебраильском районах Азербайджана. Таким образом, по данным Амирганяна, в 2002 году они приняли 105 семей, а в 2003 году — 165 семей, за девять месяцев 2004 года — 160 семей. Он дал ясно понять, что к концу 2004 года они планируют увеличить число поселенцев до 200, что повысит динамику процесса на 30–35 процентов в год. Амирганян также сообщил о том, что 10-летняя программа развития «правительства НКР» для Шуши и Шушинского района также предусматривает планы переселения.

- **Неправительственная армянская организация заручилась письменными обязательствами на предоставление 400 000 долл. США донорами для оказания помощи в переселении 80 армянских семей в Нагорно-Карабахский район**
  «Армянпресс», 19 марта 2004 года, «Еркир поможет 80 семьям переселиться в Карабах» (цитируется по: <http://www.armeniandiaspora.com/archive/617.htm>): «Неправительственная организация «Еркир» («Страна») заявила сегодня, что она заручилась письменными обязательствами доноров предоставить 400 000 долл. США на организацию переселения 80 армянских семей в Нагорный Карабах. Заявленные цели этой организации заключаются в содействии переселению армянских семей в армянские приграничные районы и в Карабах, а также в защите их прав и в поддержании армянских культурных и архитектурных памятников в этих районах. Средства на осуществление этих проектов были собраны главным образом организациями диаспоры. В прошлом году эта организация осуществила проекты стоимостью 200 000 долл. США, которые помогли также переселиться двум армянским семьям в Карабах».
- **80 семей из Армении переезжают в Нагорно-Карабахский район. Благотворительный фонд, названный в честь хорошо известного международного террориста, принял участие в финансировании программ переселения**
  Армянское агентство новостей «АРМИНФО», 19 марта 2004 года, «80 находящихся в неблагоприятном положении армянских семей переселятся в этом году в Арцах» (цитируется по: <http://felist.com/archive/media.arminfo/200403/19223021.htm>): «В 2004 году около 80 неблагополучных армянских семей переселятся в Нагорно-Карабахскую Республику согласно заявлению, сделанному сегодня Исполнительным директором Союза общественных организаций за репатриацию и переселение «Еркир» («Страна») Севак Арструни на пресс-конференции в Доме журналистов. Он заявил, что в ближайшие два месяца около 35 семей из Армении переселятся в НКР. Им предоставят дома и земельные участки (1500–2000 кв. м). Арструни заявил также, что мигранты получат определенные привилегии на правовой основе, напри-

мер освобождение от налогов. Следует отметить, что союз «Еркир» (состоящий из пяти общественных организаций Армении и Арцаха) действует с ноября 2002 года. Арструни заявил, что освоение пограничных районов имеет для Армении большое значение, как и для любой развивающейся страны. Так, например, в 2003 году в таких районах НКР, как Новый Хашумян и Хадрут, благодаря деятельности Союза было построено несколько школ, детских домов и больниц. Общая стоимость этой программы составила 186 356 долл. США и 22 732 евро. Представитель «Еркир» заявил, что в 2004 году будут осуществляться строительные работы в районах Мардакерта, Хадрута и Нового Хашумяна в Арцахе, а также в армянских районах Тавуш и Гехаркуник (в более чем 30 заселенных районах). Программа на 2004 год обойдется более чем в 400 000 долл. США. Эти программы финансируются за счет благотворительных фондов Франции, Канады, США: «Франция – Карабах», «Армения», «Монте Мелконян»[7], занимающихся благотворительностью армянских семей за границей. Сенатор Арструни заявил, что в настоящее время Союз «Еркир» регистрирует семьи, проживающие в России и других странах СНГ, которые хотели бы вернуться на их историческую родину, но не имеют такой возможности».

- **Административные и демографические изменения Лачина, а также уничтожение и присвоение азербайджанского культурного наследия**
  «Армениан Дженерал Беневолент Юнион», 1 апреля 2004 года, «Кашатаг: Возрождение старого Лачина», автор Вахан Ишханян (<http://www.agbu.org/agbunews/display.asp?A_ID=143>): «Кашатаг, возможно, является единственным регионом «двух Армений», в котором вы не найдете великолепных вилл или иностранных автомобилей. Как заявил один житель, здесь нет бедных или богатых, здесь все равны. Посторонние все его знают как Лачин, знаменитый своим коридором, который был отбит в ходе ожесточенных сражений в 1992 году и служит связующей нитью между Арменией и Карабахом. Однако для местных жителей этот район, отбитый у Азербайджана и ставший шестым районом Карабаха, известен по его древнему названию. «Кашатаг – это земля наших предков», говорил глава администрации Кашатага Алексан Хакобян. Для многих армян – это место, где можно начать новую жизнь. В нем отсутствует драматический разрыв между социальными классами, наблюдаемый в Степанакерте или Ереване. Люди могут переехать сюда, в новый район, и начать новую жизнь, при которой они становятся не беженцами, а землевладельцами. За исключением должностных лиц, трудно найти хоть кого-либо, кто сказал бы, что переселился сюда по патриотическим соображениям. Каро Месельян переселился вместе со своей женой и двумя детьми из Еревана в Бердзор (город, ранее известный под названием Лачин), в провинциальное местечко Кашатага, два года назад. В Ереване он оставил своего старшего сына с родителями, который там посещает шахматную школу. В Ереване у Каро был небольшой магазинчик, дававший какую-то прибыль. Теперь он арендует этот магазин и начал в Бердзоре новый бизнес, привозя сюда товары из Еревана и продавая их в местные магазины… Его жена Гайане – медсестра. В Ереване она не работала, однако в Бердзоре она работает в детском саду … Люди переселяются в Кашатаг по многим причинам. Некоторые продали свои дома в Армении, чтобы заплатить долги, и приехали сюда, чтобы начать жизнь без долгов. Некоторые молодые пары хотят начать здесь семейную жизнь без своих родителей. Многие рассматривают этот новый район Карабаха в свете новых возможностей, которых они не видят в своих старых домах. В Кашатаге можно увидеть самых различных бывших должностных

7 Монте Мелконян — широкоизвестный международный террорист, разыскивавшийся Интерполом и отбывавший тюремное заключение во Франции в 1985–1989 годах, был убит в 1993 году во время участия в вооруженных операциях на территории Азербайджана.

лиц. В одной деревне директором школы является бывший глава Гороно Еревана. В другой деревне один из сотрудников секретной службы бывшего президента Левона Тер-Петросяна разводит скот. Помощник бывшего министра обороны Карабаха Самвела Бабаяна является главой социального департамента. Сейчас, после десяти лет осуществления политики переселения, в районе площадью 300 кв. км проживает около 13 000 жителей. Из 127 поселков электричество есть лишь в 57. (Власти говорят, что деревни в южной части этой области смогут получить электричество в течение года, однако в северных частях его не будет еще по крайней мере пять лет.) В регионе имеются две больницы — в Бердзоре и в Ковсакане (ранее Зангелан), втором по величине городе, находящемся на границе с Ираном. В каждой общине имеется медсестра. Директор бердзорской больницы Артсах Буниатян настаивает на том, чтобы больница предоставляла бесплатное медицинское обслуживание… Закладывая основы нового общества, его создатели при переселении в Кашатаг не забыли о культуре. В 1996 году в Бердзоре был открыт музей истории, в котором сейчас насчитывается около 300 экспонатов… Большинство из них были собраны директором музея Ливерой Ховханнисян, которая до переезда в Бердзор 18 лет проработала в Ереване в музее истории. «За один месяц я посетила 47 деревень и собрала все экспонаты к открытию музея», — говорит она. — «В эти дни многие деревни пока еще не заселены. В сопровождении двух мужчин я приезжала в каждую деревню на грузовике, и мы начинали поиск и находили в каждом доме вещи, которые мы искали». Некоторые рисунки были присланы из министерства культуры в Ереване. Поскольку жизнь армянской общины на ранее вражеской территории только налаживается, влияние церкви в Кашатаге пока незначительно. На всю область насчитывается только одна действующая церковь Святого Вознесения, построенная в Бердзоре в 1997 году. Наиболее высоко расположенное поселение в Кашатаге находится на высоте 1700 метров над уровнем моря; самая низкая — на 330 метров. На гористом севере жизнь сурова, и большинство крестьян существуют за счет разведения скота. Однако к югу фермы процветают за счет продолжительных периодов вегетации и плодородных земель в долине реки Хакар. Именно в этой долине поселились первые семьи, главным образом в Цагкаберде (ранее Гюлиберд), в котором сейчас проживают 70 семей… «Земля у меня есть, но как я могу ее обрабатывать, если они не дают кредитов и сеялки», — говорит директор школы Самвел Седракян, бывший журналист из Еревана. — «У меня есть восемь гектаров земли, но я не могу ее засеять. Конечно, крестьяне кормят сами себя, они не голодны, однако прибыли у них нет». Слава Тохунц является исключением. Он переехал в Кашатаг из района Гори и привез с собой сеялку. Каждый год он засевает пшеницей свои 5,5 гектара земли. За прошедшие пять лет площадь возделываемых земель в Кашатаге возросла с 5000 гектаров до 12 000 гектаров. Количество крупного рогатого скота возросло до примерно 26 000 голов (крупный рогатый скот, козы и овцы). В то же время приток мигрантов сократился. В период с 1997 по 1998 год в провинцию приехало почти 800 семей. В прошлом году там поселилось 80 новых семей и такое же количество уехало».

- **Стимулы для переселенцев, которые переезжают в район Нагорного Карабаха также и потому, что «они устали от городской жизни» и хотят наслаждаться знаменитой природой Карабаха»**

  «Армениан Дженерал Беневолент Юнион», 1 апреля 2004 года, *«Демографическая политика: программа переселения привлекает не имеющих жилья лиц и тех, кто стремится начать свободную жизнь на земле»,* автор Джон Хьюс (соавтором

является Юлия Хакобян, репортер агентства “Armenia Now.com”) (<http://www.agbu.org/agbunews/dispplayasp?A_ID=140>)): «Когда Ину Погосян спрашивают, почему она переехала в карабахскую деревню Нор Хайкажур, она отвечает очень просто: «Потому что здесь вода». Свое название деревня получила из-за воды («вода Хаяка»), однако за ответом Ины кроется кое-что еще. В течение пяти лет Ина, ее муж и дочь живут в одной комнате, в которой имеют две кровати, колыбель для ребенка, стол и дровяную печку посередине. В 1999 году в деревню провели электричество, а в 2000 году — водопровод. К тому времени, когда вы будете читать этот материал, семья Погосян уже будет в новом хорошем доме, построенном государством. В этом году из бюджета Карабаха выделено 440 млн. драм (около 785 000 долл. США) на осуществление этой программы, которая предусматривает строительство 98 домов. Переселенцы не только получают дом, но им также оплачивают расходы по переезду — единовременное пособие в размере 20 000 драм (около 35 долл. США) плюс 5000 драм (около 8,50 долл. США) на каждого члена семьи. К другим стимулам относится 10-летний беспроцентный заем (до 465 долл. США), и, в зависимости от потребности, некоторые семьи получают корову. Кроме того, переселенцы призывного возраста могут получить отсрочку от военной службы на два года. До прошлого года вопросы переселения рассматривались министерством социального обеспечения. Однако в настоящее время Серж Амирханян возглавляет новый Департамент по вопросам миграции, беженцев и переселения. По словам Амирханяна, «помимо привилегий, предоставляемых правительством, мы пытаемся улучшить социальные условия переселенцев — особенно для больших семей — с помощью частных доноров и гуманитарных программ». Доказательством того, что эта программа переселения работает, является руководство школы в Нор Хайкажуре. Директор школы приехал из армянского города Мецамора, а заместитель директора — из Гюмри. Сорок три школьника в ее школе «уделяют большое внимание вопросам образования (чем школьники в Армении)», — говорит директор Люба Григорян. — «Может быть, мы создадим новое, независимое государство. Мы пока не знаем, получится ли это у нас. Однако мы стараемся изо всех сил». За свои старания заместитель директора школы Анахит Лорестян, преподающая армянский язык и литературу, получает около 30 долл. США в месяц — больше, чем средняя зарплата учителя в ее родном Гюмри. Однако Анахит говорит, что переселилась в Нор Хайкажур потому, что она устала от «городской» жизни и хотела наслаждаться знаменитой природой Карабаха».

- **Эксплуатация природных ресурсов Азербайджана для оказания поддержки перемещению населения в Нагорно-Карабахский район, в частности из Армении**

  Веб-сайт «Голос Армении», 27 июля 2004 года (цитируется по: <http://www.armeniandiaspora.com/archive/8572.html>), «Горные разработки меняют жизнь деревни в Нагорном Карабахе»: «Разработка месторождений меди и золота в этом регионе вдохнула новую жизнь в деревне Дрмбон в Нагорном Карабахе», – говорит писатель Арес Казинян. Численность населения деревни возросла с 460 человек (до войны с Азербайджаном) до такого уровня, когда 820 человек работают на заводе, производящем 14 000 тонн руды в месяц… «Приток людей в Дрмбон, конечно же, имеет огромное значение для общего экономического развития деревни», — говорит директор школы. — «Семьи из Армении, например, арендуют дома, часто их ремонтируют, в результате чего выигрывает каждый житель деревни. Я уже даже не говорю о работе на заводе, где средняя зарплата составляет свыше 250 долл. США. Укрепление нашего района означает, что мы можем думать о

постройке новой школы, поскольку в Дрмбон переезжают новые семьи. Эта работа сегодня осуществляется Всеармянским фондом Аястана. В новом учебном году дети Дрмбона увидят хорошо оборудованную современную школу».

- **Основное внимание уделяется переселению: поселенцам предоставляются привилегии — 12 семей переселилось из города Апаран, Армения**
  Газета «Азат Арцах», 15 сентября 2004 года, *«Нор Шаумян идет дальше»,* автор Анахит Данелян: «Правительство и филантропы осуществляют ряд программ в Нор Шаумяне, который расположен на границе. В настоящее время в регионе имеется 15 общин, 2 из которых были созданы недавно. Одна из них, Ккеркхапут, уже имеет главу общины, а у второй общины, Кнаравана, он появится вскоре после переселения. Мы говорили с главой районной администрации Василием Налбадяном о процессе, проблемах и программах заселения района. По его словам, основное внимание в районе уделяется программе расселения. Здесь, как и в других районах, новым поселенцам гарантируются привилегии, им предоставляются дома, земельные участки и пастбища. Они освобождены от налога на землю и воду. Глава администрации указал, что в прошлом году количество новых поселенцев возросла на 350 человек. В этом году около 12 семей переедут в общину Нор Манашит из города Апаран, Республика Армения».
- **Большинство поселенцев приезжают из Армении, и лишь немногие беженцы присоединились к программе переселения**
  Greatreporter.com, 27 сентября 2004 года, «Сохраняется высокая напряженность на спорные территории Кавказа», автор Онник Крикорян (<http://www.greatreporter.com/modules.php?name=News&file=article&sid=291>):
  «Любой, приезжающий из Гори в Степанакерт, проезжает через Лачин — стратегическую, основную артерию, связывающую дорогой жизни Армению и самопровозглашенную Народно-Карабахскую Республику. Сейчас, конечно же, этот город посещают немногие, что и неудивительно, учитывая следы повсеместного разрушения. Единственный интерес для проезжающих представляет Лачин, расположенный не в Карабахе, но в рамках того, что международное сообщество считает суверенной азербайджанской территорией… На окраинах Лачина недавно построенная церковь говорит о том, что этот город, переименованный сейчас в Бердзор, когда-то населяли почти 20 000 азеров и курдов. В ходе войны обе стороны следовали тактике, направленной на предотвращение возвращения жителей в свои дома, и поэтому Лачин получил значительные разрушения. Однако сейчас дома восстанавливаются, и сейчас примерно 3000 армян переселились сюда в рамках усилий по заселению этого района. Цель заключается в увеличении количества населения непризнанной республики со 150 000 в 1994 году до 300 000 к 2010 году. Учитывая размеры Карабаха, трудно себе представить, что этот план не включает также такие города, как Лачин, расположенный за пределами самого Карабаха, в буферной зоне, соединяющей этот анклав с Арменией. Кроме того, хотя официальная линия предполагает, что лица, переселяющиеся в Карабах и другие районы, являются армянскими беженцами из Азербайджана, реальность «на земле» говорит о другом… Например, Зорик Иркоян не является беженцем. Он прибыл из Еревана шесть лет назад и открыто признает, что большинство жителей спорной территории приехали из Армении и что в рамках программы переселения это сделало лишь небольшое число беженцев. По словам Иркояна, «людей сюда приехало немного, поскольку они привыкли к своей жизни в Баку и Сумгаите [в Азербайджане]». «Многие сейчас чувствуют себя в большей безопасности в Армении, и подобно миллиону других армян, некоторые уехали в Россию…». Тем не

менее у Иркояна сейчас хорошая работа в качестве главного специалиста по вопросам образования в местном департаменте по вопросам образования, делам молодежи и спорту. Флаг непризнанной Нагорно-Карабахской Республики развивается над его офисами — муниципальным зданием, которое служит административным центром для большей части территории, расположенной между Арменией и Карабахом. Участок, протянувшийся от Лачина до иранской границы, стал известен под названием оккупированных территорий и обозначен на армянских картах как Кашатаг, в то время как к северу Кельбаджара является частью нового Шаумянского района… В Кашатаге сейчас уже живет 15 000 армян, и автобусы привозят вновь прибывших в Лачин каждую неделю для получения социальных льгот, которые выдаются из окошка в здании напротив. Можно предположить, что для многих в Армении условия еще хуже, однако в Лачине практически каждый имеет работу. Были организованы школа и другие социальные службы для удовлетворения потребностей поселенцев, при этом существуют и другие льготы. Любой человек, намеревающийся переехать в Кашатаг, получает финансовые стимулы, мелкий и крупный рогатый скот на 240 долл. США, земельный участок и разрушенный азербайджанский дом, который они могут назвать своим. Иркоян говорит, что на его решение переселиться сюда не повлияло ничто из вышеупомянутого. Десять лет назад он был в рядах вооруженных сил, захвативших этот город, и считает переселение сюда своим долгом. Он объясняет, что «мы мечтали освободить Лачин, и когда я услышал о том, что школы на освобожденных территориях нуждаются в специалистах, я решил переехать…». Хотя те, кто некогда жил здесь, могли бы сказать, что они сражались за те места, в которых родились, продолжает он, «они не могут сказать, что они сражались за свою историческую родину…». Иркоян добавляет, что он даже сохранил фотографию бывших владельцев дома, который он перестроил. Он признает, что «они выглядели нормальными людьми». По всему Лачину можно слышать звуки строительных работ, здесь даже есть два рынка, десятки небольших магазинчиков и кафе … В отличие от него, Калуста, 39-летний бывший компьютерный программист из Еревана, который открыл бакалейную лавку в Лачине четыре года назад, говорит, что, если бы было достаточное количество армянских товаров на продажу, он не закупал бы ни один импортный товар. Это его цель, и когда она будет достигнута, все будет превосходно. Жизнь еще далека от совершенства, по стандартам Калусты, еще встречается много трудностей, однако возникает ощущение того, что Лачин преобразуется в общину, хотя, конечно же, на Кавказе все не так просто, как кажется. Из-за низких зарплат по всему району, многие люди все еще покупают товары в кредит. В тот день один из покупателей пришел, чтобы заплатить по своему счету и передал через прилавок 6 тысяч армянских драм (около 12 долл. США), а сестра Калусты вычеркнула его имя из списка, растянувшегося на несколько страниц. Другой покупатель стоит в очереди, чтобы купить водки и вина, в то время как Калуста предлагает ему купить армянские товары, хотя ассортимент состоит в основном из импортных товаров. Он предлагает бутылки вина, названного по имени спорного города Шуши в Карабахе, а также армянские сигареты, водку, лампочки, шоколад, мороженое и фруктовые соки. Ходят даже разговоры о выращивании неподалеку табака для производства сигарет в Армении. Он говорит, что «мы не хотим помощи», извиняясь за то, что он националист. «Если армяне, живущие в диаспоре, просто будут присылать нам деньги, мы забудем о том, как помогать самим себе…». На следующий день Иркоян везет меня в северном направлении Херека, в бывшую азербайджанскую деревню Ахмадло… Перед нами расстилается сельский пейзаж, который резко контрастирует с видом городов и деревень, давно

уже стертых с лица земли, а коровы, перевезенные через границу с Арменией, сейчас пасутся среди руин. Здесь не всегда легко говорить, подобно Калусте, об опоре на собственные силы. В Мелькашене, небольшой деревеньке недалеко от Лачина, одна семья приглашает нас на кофе. В своем грязном и запущенном новом доме, «экспроприированном» у его бывших владельцев, вновь прибывшие объясняют, что армянская диаспора должна вкладывать средства в эти новые общины, в то время как Иркаян более заинтересован в том, чтобы обосновать претензии армян на эту землю, отведя меня к старому армянскому збмку. В боковую стену збмка был встроен азирский дом. За остатками каменного армянского креста, разбитого сейчас на две части, пастух загоняет свиней в сарай, а какая-то старуха очищает голову забитой овцы на расположенном выше балконе. Ее муж приглашает нас внутрь, настаивая на том, чтобы мы по обычаю выпили немного тана — напитка, похожего на йогурт, — до того, как мы уйдем. Проезжающая машина обдает нас облаком пыли, на мгновение скрывая все вокруг. Следующая остановка на дороге находится за остатками азирских деревень, городов, кладбищ и немногочисленных армянских монастырей, расположенных высоко над головой. Это место называется Машатаг. Деревенский голова, еще один переселенец из Джермука, некогда популярного у туристов места в Армении, сидит с его семьей из восьми человек на веранде их нового дома. Его джип необходим ему для поездок в Герек, расположенный высоко на расположенных вокруг холмах, однако и в этом случае проехать по узкой, петляющей дороге будет трудно. По прибытии туда нас обступили дети в рваной одежде, прося сфотографировать их возле церкви XVI века, которую азербайджанцы когда-то использовали в качестве хлева. Должно быть, семьи, намеревающиеся переселиться в Герек, считают, что условия для них в Армении еще намного хуже. Здесь нет телефонов, а воду надо собирать из трубы, которая служит ирригационной системой для всей деревни. Иркаян говорит, что в настоящее время 50 процентов заселенных деревень не имеют электричества. И для некоторых людей такие условия слишком суровы. Нас приглашает в дом еще одна семья. Они живут в таких условиях, хуже которых я не видел нигде. Они решили, что с них хватит, и перевезли своих семь детей в Лачин с наступлением зимы. Другая семья из 13 семей, которая вначале переселилась сюда, также уехала. Однако другие семьи проявляют большую изобретательность и упорство. Около 100 человек сидят вокруг кусков пластика, которые служат им импровизированными скатертями, и едят шашлык и тушеного ягненка. Водка течет подобно расположенной недалеко реке, а тосты, произносимые бывшими бойцами, все еще носящими военную форму, являются простыми и к месту. Для них это армянская земля, которую они никогда не отдадут назад… Иркаян говорит, что он не уедет. Он говорит, что хотя некоторые, может быть, и переехали сюда из-за социальных условий в Армении, но другие переехали не по этому. Я не могу гарантировать, что я всегда буду жить в Лачине, однако у меня существует связь с этой землей. Это наша жизнь, и, если мы потеряем ее, то у нас ничего не будет. Я хотя не утверждаю, что каждый из нас будет снова сражаться, по крайней мере 30 процентов будут. Никто не может говорить нам, что нам делать. Даже американцы. Он продолжает: «Могут быть уступки некоторых частей Физули и Агдама, однако каждый, кто знает эту территорию, понимает, что больше ничего нельзя возвращать. Я считаю, что нельзя возвращать ни одного сантиметра. Если мы вернем хоть что-нибудь, мы снова поставим под угрозу безопасность армян, живущих в Карабахе. Самой эффективной миротворческой силой являемся мы сами». Дальше к югу, Размек Курдиян, армянин из Ливана, который возглавляет крохотную деревеньку Дистмаури, расположенную между Зангеланом и иранской границей, выражается более прямо. «За эту землю было заплачено кровью и вернуть

ее можно только кровью», – говорит он в перерывах между пением старых националистических песен, прославляющих победу над турками. «Если хоть кто-нибудь думает о возвращении этой земли, тот предает память павших». Поэтому для Иркаяна, Курдияна и многих других эта земля всегда будет армянской, но хотя они и признают, что небольшие участки территории за пределами самого Нагорного Карабаха, в частности Агдам и Физули, могли бы быть возвращены, маловероятно, что Азербайджан и международные посредники когда-либо будут рассматривать любую часть этих земель как армянскую. Поэтому для миротворцев взаимные претензии на земли, расположенные между Арменией и Нагорным Карабахом, могут оказаться таким же деликатным вопросом, как и статус самого Карабаха».

- **Заселение оккупированных Джабраилского, Кельбаджарского и Лачинского районов Азербайджана**
  "Armenian Weekly", 18 сентября 2004 года: Базирующаяся в Армении группа «Еркир» участвует в создании поселения Кнараван в оккупированном Кельбаджарском районе, а также двух других поселений — «Аралер» и «Айкаван» в оккупированном Джабраилском районе. Организация армянской диаспоры под названием «Армянское общество по оказанию помощи» (АОП) недавно открыла школу для общины переселенцев в оккупированном Лачинском районе.
- **Политика переселения предусматривает удвоение населения и доведение его числа со 150 000 до 300 000 человек, при этом свыше 5300 уже переехали в Нагорно-Карабахский район с 2000 года**
  «После 2000 года в Нагорный Карабах переселилось свыше 5300 семей» (<http://www.yerkir.am/eng/index.php?sub=news_arm&day=05&month=10&year+2004&id+9814&id+9812>): «Премьер министр Нагорно-Карабахской Республики Анушаван Даниелян заявил Агентству «Арменпрес», что свыше 5300 семей переехало в Нагорный Карабах после 2000 года, добавив, что переселение является важнейшим вопросом, поскольку объем людских ресурсов не соответствует объему природных ресурсов. Программа переселения, принятая в 2000 году правительством НКР, предусматривает увеличение численности населения со 150 000 до 300 000 человек. Даниелян заявил, что правительство оплачивает осуществление этой программы, однако в последние годы она получает и некоторые благотворительные взносы».
- **Количество переселенцев в оккупированном Кельбаджарском районе Азербайджана возросло на 350 человек в течение 2003 года**
  "Armenian news network": «Согласно заявлению главы так называемой «местной администрации» в оккупированном Кельбаджарском районе, переименованном в «Нор Шаумян», лишь в одном этом районе «количество новых поселенцев возросло в течение 2003 года на 350 человек.»
- **Организация армянской диаспоры оказывает помощь в перемещении переселенцев в Нагорно-Карабахский район**
  "World ArmenianCongress" (<http://worldarmeniancongress.com/ru/wac/ustav 2php>): В соответствии с положениями статьи 18.11 Устава Всемирного Армянского конгресса, одна из его лавных целей заключается в «оказании помощи в создании инфраструктуры и переселении армянских мигрантов в Нагорный Карабах».

United Nations A/59/568

General Assembly

Distr.: General
11 November 2004

Original: English

Fifty-ninth session
Agenda item 163
The situation in the occupied territories of Azerbaijan

Letter dated 11 November 2004 from the Permanent Representative of Azerbaijan to the United Nations addressed to the President of the General Assembly

I have the honour to transmit herewith a letter dated 11 November 2004 from H.E. Mr. Elmar Mammadyarov, Minister of Foreign Affairs of the Republic of Azerbaijan, regarding the illegal activities carried out in the occupied territories of the Republic of Azerbaijan and providing information on the transfer of population into the occupied territories of Azerbaijan (see annex).

I should be grateful if the present letter and its annex were urgently distributed as a document of the General Assembly under item 163 of the agenda of its fifty-ninth session.

(Signed) Yashar Aliyev
Ambassador
Permanent Representative

Annex to the letter dated 11 November 2004 from the Permanent Representative of Azerbaijan to the United Nations addressed to the President of the General Assembly

On 29 October 2004 the UN General Assembly decided to include the item entitled "The situation in the occupied territories of Azerbaijan" to the agenda of its current session. The matter was brought by the Delegation of Azerbaijan in view of dangerous development in the occupied territories which undermines the negotiations on the settlement of the conflict in and around the Nagorny-Karabakh region of the Republic of Azerbaijan carried on under the auspices of the OSCE Minsk Group.

As you are aware, the ongoing conflict has resulted in the occupation of a significant part of the Azerbaijan's territory and expulsion of a large portion of its population. I enclose a map depicting the major results of the Armenian aggression, as well as information on illegal settlements in the occupied territories of Azerbaijan (see enclosure).

Responding to the occupation of the Azerbaijani territories the Security Council has adopted four resolutions — 822 (1993), 853 (1993), 874 (1993) and
884 (1993) — demanding the immediate, complete and unconditional withdrawal of the occupy-

ing forces from the occupied territories of Azerbaijan and the creation of necessary conditions for the return of displaced persons to their homes in security and dignity. Those provisions of the resolutions remain unimplemented.

While negotiations are going on, the Armenian side without any hesitation tries to consolidate the current status quo of the occupation through illegal activities in the occupied territories of Azerbaijan, in particular by transfer of settlers. Sources, including Armenian ones, report on 23,000 settlers who moved into the occupied territories of Azerbaijan, including districts adjacent to the Nagorno-Karabakh region, particularly districts of Lachin, Kelbajar, Zangelan and Jabrail. Armenia intends to increase the Armenian population on the occupied territories from currently reported 143,000 to 300,000 by year 2010. Facts testify that this is being done in an organized manner with the purpose of annexation of these territories.

These activities constitute gross violation of the relevant provisions of international humanitarian law and should be dealt with by the Assembly in all its aspects in order to stop and reverse them. It is obvious that without strong pressure on the part of the international community Armenia will not change its belligerent and destructive stance.

I would like to reassure that Azerbaijan remains committed to the negotiation process under the auspices of the OSCE Minsk Group. By bringing the matter in question to the attention of the international community Azerbaijan intends to halt illegal activities in its occupied territories and reverse them so as to eliminate the obstacles in negotiations in the quest for peace.

(Signed) Elmar Mammadyarov

Enclosure

Information on the transfer of population into the occupied territories of Azerbaijan

I. Background

The ongoing conflict in and around the Nagorny-Karabakh region of the Republic of Azerbaijan has resulted in occupation of a significant part of the Azerbaijan's territory and expulsion of a large portion of its population and severe damage to the national economy. The most serious crimes of concern to the international community have been committed during the conflict.

The United Nations Security Council in its resolutions 822, 853, 874 and 884 of 1993, while reaffirming the sovereignty and territorial integrity of the Republic of Azerbaijan, demanded the immediate, complete and unconditional withdrawal of the Armenian armed forces from the occupied territories of Azerbaijan. Expressing grave concern at the displacement of a large number of civilians in Azerbaijan, the resolutions appealed to assist refugees and displaced persons to return to their homes in security and dignity. In 1993, the UN General Assembly considered the humanitarian situation in Azerbaijan, which was seriously aggravated by the emergence of one million refugees and displaced persons.

Despite mediation efforts by the OSCE Minsk Group no progress has been achieved thus far in the process of the settlement of the conflict. Armenia continues to disregard the fundamental norms and principles of international law, unanimously reaffirmed by the members of the international community, and obstruct the peace process.

Against this background, Armenia in its attempt to consolidate the status-quo of the occupation and to prevent the expelled Azerbaijani population from returning to places of their origin, advances the transfer of population into the occupied territories, exploits the Azerbaijan's natural resources and carries out other illegal activities.

Highly alarmed by the far-reaching implications of this activity, which can completely derail already fragile peace process, Azerbaijan has requested to address the situation in its occupied territories within the UN General Assembly. This initiative proceeds from the strong believe that the only way for reaching a just, complete and comprehensive settlement of the conflict between Armenia and Azerbaijan is an approach based on the full and unequivocal respect for the letter and spirit of international law, including international humanitarian law.

The United Nations General Assembly decided on 29th of October 2004 to include the item entitled "The situation in the occupied territories of Azerbaijan" in its agenda.

According to the official census of 1989, before the conflict the total number of Armenians in the former Nagorny-Karabakh Autonomous region of Azerbaijan SSR was 145,450. The sources report about the program to increase artificially the Armenian population of the region up to 300,000 by 2010. In the course of the resettlement policy, over the last years about 23,000 people (5,300 families) had been transferred into the Nagorny-Karabakh region and other occupied territories of Azerbaijan, including 13,000 in Lachin, 700 in Kelbajar, 520 in Zangelan and 280 in Jabrayil, which before their occupation and ethnic cleansing were fully populated by Azerbaijanis. The settlement plan includes also transferring of 15,000 settlers into Shusha - Azerbaijani-populated town in the Nagorno-Karabakh region before it was ethnically cleansed. The biggest portion of settlers is from Armenia, though ethnic Armenians from other countries are also actively involved and contributed to this process.

In the information below are numerous facts and accounts documented by governmental and international organizations sources, as well as provided by Armenian mass media reports, which testify that the settlements are being established both in the Nagorny-Karabakh region and in other occupied territories of Azerbaijan, from which the entire Azerbaijani population was expelled, and that this is being done in an organized manner with the purpose of annexation of these territories.

II. Legal Assessment

As set forth in para. 6 of Article 49 of the Geneva Convention IV Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War of 12 August 1949, "[t]he Occupying Power shall not deport or transfer of its own civilian population into the territory it occupies".[8]

The unlawful deportation or transfer of population into the occupied territory are listed among the grave breaches of both the Geneva Convention IV (Article 147)[9] and the Protocol I Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and Relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Article 85.4 (a)).[10]

According to Article 8.2 (b) (viii) of the Rome Statute of the International Criminal Court, "[t]he transfer, directly or indirectly, by the Occupying Power of parts of its own civilian population into the territory it occupies, or the deportation or transfer of all or parts of the population of the occupied territory within or outside this territory" fall within the serious violations of the laws and customs applicable in international armed conflict.[11]

The International Committee of the Red Cross pointed out in the Commentary to the Geneva Convention IV that the above-mentioned clause from para. 6 of Article 49 was intended to prevent a practice adopted during the Second World War by certain Powers, which transferred portions of their own population to occupied territory for political and racial reasons or in order, as they had claimed, to colonize those territories. In view of the ICRC, "[s]uch transfers worsened the economic situation of the native population and endangered their separate existence as a race."[12]

8 A.Roberts & R.Guelff (eds.), Documents on the Laws of War (Oxford, Oxford University Press, 3rd edition, 2003), p. 318.
9 Ibid., p. 352.
10 Ibid., p. 471.
11 A.Roberts & R.Guelff (eds.), pp. 675-677.
12 J.Pictet (ed.), Commentary to the IV Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War (Geneva, International Committee of the Red Cross, 1994), p. 283.

III. Official Sources

- **The International Committee of the Red Cross in its verbal note of 10 November 2000** addressed to the Permanent Mission of Azerbaijan to the United Nations Office and other international organizations at Geneva shared “the concern … as regards the “cooperation agreement” between Armenia and Nagorny Karabakh whereby, according to the “Noyan-Topan” news agency, there will be a sharp increase in the population of Nagorny Karabakh…”. In this regard, the ICRC made it clear that “it … endeavours to direct its humanitarian assistance in a way that does not help to consolidate territorial gains by one party to a conflict and that will not encourage resettlement which could be an obstacle to the return of forcibly displaced persons to their homes”. The ICRC pointed out that “the question of transfer of populations to areas from where civilians have fled was already addressed … in the context of the Nagorny Karabakh conflict, and it still remains on the ICRC’s agenda”.
- **U.S. Committee for Refugees, World Refugee Survey 2002 Country Report, Armenia (<http://refugees.org/world/countryrpt/europe/2002/armenia.cfm>):** “According to the de facto government of Nagorno-Karabakh, the population of the enclave stood at about 143,000 in 2001, slightly higher than the ethnic Armenian population in the region in 1988, before the conflict. Government officials in Armenia have reported that about 1,000 settler families from Armenia reside in Nagorno-Karabakh and the Lachin Corridor, a strip of land that separates Nagorno-Karabakh from Armenia.”
- **In its reply of 5 February 2003 adopted at the 826th meeting of the Minister’s Deputies in regard to the Parliamentary Assembly Recommendation 1570 (2002) entitled “Situation of refugees and displaced persons in Armenia, Azerbaijan and Georgia”, the Council of Ministers** had pointed out inter alia that “[r]efugees and displaced persons who so wish should have the right to return to their native lands in safety and dignity which requires that measures be taken to avoid the settlement of non-indigenous populations in the occupied territories.”[13]
- **Document of the United Nations Sub-Commission on Promotion and Protection of Human Rights Working Group on Minorities E/CN.4/Sub.2/AC.5/2003/WP.7, 5 May 2003 (pp. 34-35):** “A policy of resettlement in areas held by the Armenian forces around Karabakh (‘occupied territories’ or ‘security zone’) which enjoy relative security has been conducted since 1990s. Applications for settlement are approved by the governor of Lachin who tends to mainly accept families. Settlers normally receive state support in renovation of houses, do not pay taxes and much reduced rates for utilities, while the authorities try to build physical and social infrastructure. At present, the numbers are small – between 20,000 to 28,000, according to local authorities. However, if this process continues (and the expectation is that Armenian labour migrants who will be returning from Russia, will be encouraged to go there), Israel-type scenario can be easily envisaged and it would be even more difficult to reach a ‘peace for territories’ settlement.”
- **U.S. Department of State, Country Reports on Human Rights Practices, Azerbaijan, 25 February 2004, section 2 (d) (<http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2003/27826.htm>):** “There were credible reports that Armenian immigrants from the Middle East and elsewhere, had settled in parts of Nagorno-Karabakh and possibly other Azerbaijani territories occupied by Armenian forces.”
- **Report on the Activities of the Personal Representative of the OSCE Chairman-in-Office on the Conflict Dealt with by the OSCE Minsk Conference, 1 September – 31 October 2004 (p. 48, para. 48):** “On Oct. 5, the “NKR Prime Minister”, A.Daniyelyan outlined details of a programme to double the population from 150,000 to 300,000. He said

13 See Council of Europe website, <http://cm.coe.int/stat/E/Public/2003/cmasrec/2003cmasrec1570final.htm>, para. 6.

that the issue was of demographic, economic and strategic importance. "The programme will be implemented in all districts and in border districts in the first place and is being financed from the budget of the NKR with additional contributions from various organizations."

IV. Armenian Sources

- **Plan to increase the population of the Nagorny-Karabakh region up to 300,000 by 2010 approved by the Prime-Minister of Armenia.**
  The Armenian news agencies «Noyan-Tapan», 5 September 2000, and "Mediamaks", 6 September 2000: During the working visit to "Stepanakert" on 2-3 September 2000 of Andranik Markaryan, Prime Minister of Armenia, an agreement on mutual cooperation in various fields was signed between him and "Prime Minister of the Nagorny-Karabakh Republic", Anushavan Danielyan. Apart from the several action plans, the above mentioned document contains the provision on the transfer of population into the occupied territories of Azerbaijan. According to the document, there will be a sharp increase (up to 300,000) in the population of the region during the coming decade.
- **Plan to transfer 15,000 settlers into Shusha – Azerbaijani-populated town in the Nagorno-Karabakh region before it was ethnically cleansed.**
  The Armenian news agency "Snark", 15 January 2000, "NKR Plans for 'Spiritual-Cultural' Revival of Shusha": "Nagornyy Karabakh Republic [NKR] Prime Minister Anushavan Daniyelyan has said that by the year 2010, the population of the town of Shusha should be 15,000 and the town itself will undergo a revival as one of the great spiritual-cultural centres. For Shusha, which was almost 90 per cent destroyed as a result of the hostilities, the most topical problem is the problem of settlement, which is directly linked to the creation of new jobs. A tea-producing enterprise using local raw materials has recently opened in the town. Besides that, a branch of the Yerevan jewel factory which is to provide jobs for 300 people has been set up."
- **Resettlement benefits for Armenian families from Armenia and other countries.**
  "AZG" Armenian Daily, 18 April 2001, "The Nagornyy Karabakh Republic Really is a State" by Tatul Akopyan, [subhead] "It is the Only Caucasus Republic Where Population Growth is Registered": "The NKR's only problem, which can certainly be called a pan-national one, is the problem of resettlement, which is the main guarantee for NKR security. According to unofficial information from Stepanakert, the NKR has 150,000-160,000 thousand residents, while the republic is able to provide normal living conditions for more than 300,000 people. The NKR prime minister, Anushavan Danielyan, said several times that in 2010 the NKR population would reach 300,000. As Samvel Arutyunyan, head of the internal migration and resettlement board, told Azg, since October 2000 till today 2,000 families have wanted to resettle in Artsakh. Five hundred families were registered and work on their move has already started. Armenian families from Armenia, the Russian Federation's North Caucasus republics, Rostov, Krasnodar regions and other countries want to move to Karabakh. As the NKR government is unable to accept all the applicants at the same time, selection is made according to the following criteria: a) the families must be whole, b) the families must have many children, c) they must have experience in agriculture, raising livestock and so on. The NKR government gives some aid and privileges to the immigrants. The resettlement of these families in Artsakh is carried out with state funds - they receive a newly built house, 6,000 square metres of land per capita, a credit of 200,000 drams for 20 years and 0.5 per cent interest per family, and families are exempted from taxes for the first five years. We hope that the Armenians of the Diaspora will support the programme of Artsakh's resettlement."

- **Part of the settlers moved in the occupied Lachin district of Azerbaijan.**
  The Armenian news agency "Asbarez Online" (RFE/RL), 10 September 2001, "Officials Say Karabakh Population Nearing Pre-War Level": "According to official data released in Stepanakert, the population of Nagorno-Karabakh increased by one percent in the first half of this year to just over 143,000, helped by a high birth rate and an influx of settlers from Armenia. Officials in Yerevan, meanwhile, say that more than one thousand families from Armenia have taken up residence in Karabakh since 1994. Part of the settlers resides in the Armenian-controlled Lachin district in Azerbaijan… Lachin, which was fully populated by ethnic Azeris before its capture by Karabakh Armenian forces in May 1992, now has at least several thousand residents. According to the Armenian government's Department of Migration and Refugees, as many as 100,000 Armenian families are ready to move to Karabakh."
- **The Armenia's government is asked by 700 families, the biggest portion of which is urban residents of Armenia, for permanent residency in the Nagorny-Karabakh region.**
  The Armenian news agency "Asbarez Online" ("Armenpress" and "Noyan Tapan"), 10 January 2002, "Resettlement In Karabakh On the Rise": "The [Armenia's] government-affiliated migration and refugee commission said that close to 700 families asked for permanent residency in Nagorno Karabakh between October 2000 and January 1, 2002. The biggest portion, 547 families, was urban residents of Armenia. Approximately 310 families were from Yerevan; however people emigrating from Gegharkunik, Lori, and Kotayk provinces constituted the majority of immigrants. The department said it helped settle 70 families or 370 people in Nagorno Karabakh in the last two years. Last year, three Armenian families from Syria moved to Karabakh as well."
- **More than 1,158 families had been transferred into the Nagorny-Karabakh region from Armenia and other countries since the inception of the resettlement program.**
  The Armenian news agency "Noyan Tapan", 12 July 2002 (cited from <http://www.network54.com/Forum/thread?forumid=149359&messageid=1026495185&lp=1026495185>), "150 More Families Will Resettle in Karabakh": "During a press conference Wednesday, the Nagorno-Karabakh Republic minister of social security Lenston Ghoulian announced that $780,000 has been allocated toward the resettlement of Armenians in Karabakh, adding that by year`s end an estimated 150 families will resettle in various regions in Karabakh. The minister stated that since the inception of the resettlement program, more than 1158 families (more than 4500) have resettled in Karabakh from Armenia and the Diaspora."
- **Campaign to recruit settlers among Armenians from various countries.**
  RFE/RL, 31 July 2003, "Russia: Nagorno-Karabakh — Leadership Campaigning To Recruit Settlers Among Russia's Armenians" by Jean-Christophe Peuch: "The leadership of the self-proclaimed republic of Nagorno-Karabakh has launched a campaign to recruit settlers among the Armenian diaspora. Hundreds of settlers have moved to Karabakh from Iran, Lebanon, France, and the United States in recent years, but they are too few in number to compensate for the loss of population that followed war with Azerbaijan. Local authorities are now turning their attention to the Kuban region, which is home to one of Russia's largest Armenian communities. A nongovernmental organization called Hayreniki Kanch, or Call of the Motherland, was set up on 19 July with a view to facilitating the settlement, or resettlement, of Krasnodar Armenians willing to move to Karabakh. Call of the Motherland chairman Roman Khamperian tells RFE/RL the decision to set up an organization aimed at helping Armenians move to Artsakh — as Karabakh is known among them — stems from Stepanakert's political willingness."

- **During 1994-2004 about 23,000 Armenians had been transferred into the Nagorny-Karabakh region and other occupied territories of Azerbaijan.**
  “Azat Artsakh” newspaper, 26 January 2004 and 4 October 2004; information agency “Rosbalt”, 8 June 2004; “YERKIR” Armenian newspaper, 11 June 2004, “Karabakh building housing, schools for settlers” (Text of N.Pogosyan’s report headlined “Social conditions for settlers in Karabakh being improved” in <http://www.armeniandiaspora.com/archive/5990.html>); “AZG” Armenian Daily # 171, 30 September 2004, “120 Families Inhabited in Karabakh”; Armenian TV company “A 1 +” <http://www.a1plus.am/eng/?go=issue&id=20732>, 30 September 2004, “The number of Migrants Increases”: Serzh Amirghanian, “chief of the department on refugees and migrants” of the so-called “Nagorny-Karabakh Republic”, announced that according to the “NKR government” program of resettlement, the number of settlers should reach 67-70 thousand people by 2010. He also informed that “during last 10 years (1994-2004) about 23 thousand people had been resettled to Arsakh and adjacent districts…,” including 130 families in Zangelan and 70 families in Jebrayil districts of Azerbaijan. Thus, according to Amirghanian, in 2002 they received 105 families, in 2003 - 165 families, and during 9 months in 2004 - 160 families. He made it clear that till the end of 2004 they planed to increase the number of settlers up to 200 that would increase in dynamics by 30-35% year by year. Amirghanian also informed that the “NKR government’s” ten-year development program for Shousha and the Shousha district also envisaged the resettlement plans.
- **Armenian non-governmental organization had secured $400,000 in written pledges from donors to assist in transferring 80 Armenian families into the Nagorny-Karabakh region.**
  “ArmenPress”, 19 March 2004, “Yerkir to help resettle 80 families in Karabakh” (Cited from: <http://www.armeniandiaspora.com/archive/617.html>): “Yerkir (Country) non-governmental organization said today it has secured $400,000 in written pledges from donors to organize resettlement of 80 Armenian families in Nagorno Karabagh. The organization’s declared goals are to promote resettlement of Armenian families in Armenian frontier regions and in Karabagh and to defend their rights, apart from maintenance of Armenian cultural and architectural monuments in these regions. Proceeds for implementation of these projects are raised mainly by Diaspora organizations. Last year the organization carried out $200,000 worth projects having resettled also two Armenian families in Karabagh.”
- **80 families from Armenia to be transferred into the Nagorny-Karabakh region. Charitable fund named after a well-known international terrorist participate in financing the settlement programmes.**
  Armenian news agency “ARMINFO”, 19 March 2004, “80 Unsecured Families of Armenia to be Resettled in Artsakh Within Current Year” (cited from <http://felist.com/archive/media.arminfo/200403/19223021.html>): “Within the 2004, some 80 unsecured families from Armenia will be resettled in the Nagorny Karabakh Republic, Executive Director of the Union of Public Organizations for Repatriation and Settlement “Yerkir” (“Country”) Sevak Artsruni made this statement at a press-conference in the House of Journalists today. He said that within the coming two months, some 35 families from Armenia will settle in NKR. They will be provided with cottages and household plots (1,500-2,000 sq/m). Besides, Artsruni said that the migrants will receive definite privileges on legal basis, for example, exemption of taxes. It should be noted that the Union “Yerkir” (consisting of 5 public organizations of Armenia and Artsakh) operates from November of 2002. Artsruni said that development of bordering zones is important for Armenia like any other developing country. Thus, in 2003 in the NKR regions of New Shahumyan and Hadrout,

several schools, kindergartens and hospitals were built due to the Union. The total cost of the program was $186,356 and 22,732 EUR. "Yerkir" representative said that in 2004 construction works will be carried out in Mardakert, Hadrout and New Shahumyan regions of Artsakh as well as in the Armenian regions of Tavush and Gegharkunik (in more than 30 populated areas). The program for 2004 will total more than $400,000. The programs are financed by charitable funds of France, Canada, USA: "France-Karabakh", "Armenia", "Monte Melkonyan"[14] and Armenian foreign charitable-families. Sevak Artsruni said that at present the Union "Yerkir" registers families residing in Russia and other CIS signatory-countries, who want to return to their historical Motherland and have no such possibility."

- **Administrative and demographic changes of Lachin along with defacement and appropriation of Azerbaijan's cultural heritage.**

  Armenian General Benevolent Union, 1 April 2004, "Kashatagh: Rebuilding in old Lachin" by Vahan Ishkhanyan (<http://www.agbu.org/agbunews/display.<asp?A_ID=143>): "Kashatagh may be the only region of "two Armenias" where there are no magnificent villas or foreign cars. As one resident said, there are no rich or poor here and all are equal. Outsiders still know it as Lachin, famous for the corridor that was the hard-won link between Armenia and Karabakh, gained during fierce fighting in 1992. But to the locals, this area retaken from Azerbaijan and made the sixth region of Karabakh has regained its ancient name. "Kashatagh is the land of our ancestors," says head of administration of Kashatagh Alexan Hakobian. For many Armenians, Kashatagh is an escape. It lacks the dramatic gap between social classes seen in Stepanakert or Yerevan. Here, they can move to a new region and start a new life where they become landowners instead of refugees. With the exception of officials, it is hard to find any who say they settled here for patriotic reasons. Together with his wife and two children Karo Meseljian moved from Yerevan to Berdzor (the city formerly known as Lachin), the provincial seat of Kashatagh, two years ago. He left his older son in Yerevan with his parents while he attends chess school there. In Yerevan, Karo had a small shop which was somewhat profitable. Now he rents out that shop and has started a business in Berdzor, bringing goods from Yerevan and selling them to local shops… His wife, Gayaneh, is a nurse. She didn't work in Yerevan, but in Berdzor she works in a kindergarten… People move to Kashatagh for many reasons. Some have sold their houses in Armenia to cover debts, and come here to start debt-free living. Some young couples want to start families separate from their parents. Most see the new region of Karabakh as offering opportunities they don't see in their old homes. And one can meet various types of former officials in Kashatagh. In one village the director of the school is the former head of the Education Department of Yerevan. In another village one of former president Levon Ter-Petrosian's security service raises cattle. Former Karabakh Minister of Defense Samvel Babayan's assistant is head of the Social Department. After a decade of resettlement, the region of 300 square kilometers now has about 13,000 residents. Of 127 settlements, only 57 have electricity. (Authorities say villages in the southern part of the province should have electricity within a year, however the northern parts don't expect electrical service for at least five years.) There are two hospitals in the region, in Berdzor and in Kovsakan (formerly Zangelan), the second largest town, near the border of Iran. Each community has a nurse. At the Berdzor hospital, director Artsakh Buniatian insists on keeping his hospital a place where residents can receive free treatment… While laying the foundation for a new society, culture has not been ignored in the resettling of Kashatagh. In 1996 a Museum of History was opened in Berdzor, which now holds some 300 exhibits… Most items in the museum were collected by director Livera Hovhannisian, who before

14 Monte Melkonyan - a well-known international terrorist, hunted by Interpol and jailed in France in 1985-89, was killed in 1993 while participating in armed operations in the territory of Azerbaijan.

moving to Berdzor had worked for 18 years in the Yerevan Museum of History. “During one month, I had traveled in 47 villages and collected all these exhibits to be in time for the museum’s opening,” she says. “Those days many villages hadn’t been settled yet. Accompanied by two men, I was going to every village by truck and we were searching and finding in every house things we had been looking for.” Some paintings were sent from the Ministry of Culture in Yerevan. As Armenian life in previously enemy territory is formed, one feature, the Church, lacks a significant presence in Kashatagh. In the entire province the only functioning church is Holy Ascension, built in Berdzor in 1997. The highest settlement in Kashatagh is 1,700 meters above sea level; the lowest, 330. In the mountainous north, life is harsh and most villagers exist raising cattle. To the south, however, farms prosper from generous growing seasons and fertile valleys of the Hakar River. It was in such a valley that the first families resettled, mostly in Tsaghkaberd (formerly Gyuliberd) where 70 families now live… “I have the land but how can I cultivate it if they don’t grant credits and don’t give a seeding machine,” says school director Samvel Sedrakian, a former Yerevan journalist. “I have eight hectares of land but I can’t sow it. It’s true, villagers feed themselves, there are not hungry people, but they cannot make any profits.” Slava Tokhunts is an exception. He moved to Kashatagh from the Goris region and brought a seeding machine with him. Every year he sows wheat on his 5.5 hectare property. Over the past five years, the area of cultivated crop-lands has increased in Kashatagh from 5,000 hectares to 12,000 hectares. The number of livestock has increased to about 26,000 head (cattle, goats, sheep). At the same time, the stream of migrants has tapered. Between 1997-98, nearly 800 families moved to the province. Last year, 80 new families settled there and about the same amount left.”

- **Incentives for settlers, who move to the Nagorny-Karabakh region also “because they tired of “city” life, and wanted to enjoy Karabakh’s famous nature.”**
  Armenian General Benevolent Union, 1 April 2004, “The Politics of Population: Resettlement Program Attracts the Dislocated and the Opportunists to Free Life on the Land” by John Hughes (ArmeniaNow.com reporter Julia Hakobyan contributed to this report) (<http://www.agbu.org/agbunews/dispplay.asp?A_ID=140>)): “Ina Poghosian has a very simple answer, when asked why she has moved to the Karabakh village of Nor Haykajour. “There was water here,” Ina says. The very village itself was named for water (“Hayk’s water”), but there’s more behind Ina’s answer. For five years Ina, her husband and daughter have lived in a single-room furnished by two beds, a cradle, a table and a wood stove in the middle. In 1999, the village got electricity, and in 2000, running water. By the time you read this, the Poghosian family should be living in a new house of far better means, built by the state. This year, the Karabakh budget allocated 440 million drams (about $785,000) for implementation of the program, that includes building 98 houses. But in addition to getting a house, outsiders choosing to relocate will be paid moving expenses, a 20,000 dram (about $35) one-time allowance plus 5,000 drams (about $8.50) for each family member. Other incentives include 10-year, no-interest loans (up to about $465) and, depending on need, some families are given a cow. Additionally, re-settlers of conscript age can delay their military service by two years. Until last year, resettlement matters were handled by the Ministry of Social Security. Now, however, Serzh Amirkhanian heads the new Department for Migration, Refugees and Resettlement Issues. “Besides the privileges provided by the government, we are trying to improve the re-settlers’ social conditions—especially for large families—with the help of private donations and humanitarian programs,” Amirkhanian says. The leadership of the school in Nor Haykajour is evidence that the resettlement program is working. The school’s director is from the Armenian town of Metsamor, and the deputy director is from Gyumri. The 43 students in her school “pay more attention to educa-

tion (than those in Armenia)," says director Lyuba Grigorian. "Maybe we will create a new, independent state. Whether we will, we don't know. But we are doing our best." For doing her best teaching Armenian language and literature, deputy director Anahit Lorestian is paid about $30 a month - a salary above the average for teachers in her native Gyumri. But Anahit says she resettled in Nor Haykajour because she was tired of "city" life, and wanted to enjoy Karabakh's famous nature."

- **Exploitation of Azerbaijan's natural resources to support the transfer of population into the Nagorny-Karabakh region, in particular those from Armenia.**
  "Golos Armenii" web site, 27 July 2004 (cited from: <http://www.armeniandiaspora.com/archive/8572.html>), "Mining Development Transforms Village in Nagornyy Karabakh": "The village of Drmbon in Nagornyy Karabakh is being transformed thanks to the development of the copper and gold deposits in the region," says the writer Aris Kazinyan. The population of the village has risen from 460 before the war with Azerbaijan to the point where 820 are engaged on working at the plant which produces 14,000 t of ore a month… "The flood of people coming to Drmbon is, of course, great for the overall economic development of the village," the school director says. "Families from Armenia, for example, are renting homes, often repairing them, from which each villager gains. I am not even speaking about the work at the plant, where the average wage is over 250 dollars. The strengthening of our area means we can think about building a new school, because more families are moving to Drmbon. This work today is being carried out by the All-Armenian Ayastan foundation. The children of Drmbon will see in the new academic year in a well-appointed modern school."
- **Main focus is on settlement: settlers are granted privileges - 12 families moved from the town Aparan, Armenia.**
  "Azat Artsakh" newspaper, 15 September 2004, "Nor Shahoumian Goes On" by Anahit Danielian: "The government and philanthropists implement a number of programs in Nor Shahoumian which is situated at the borderline. Presently the region has 15 communities of which 2 have been established recently. One of them Kkerkhapout already has its head of community, and Knaravan will have one soon after settlement. We talked to the head of the regional administration Vasil Nalbandian on the process, problems and programs of settlement of the region. According to him, the main focus in the region is on settlement. Here, as well as in other regions, the new settlers are granted privileges, provided with houses, land, pastures. They are exempt of tax on land and water. The head of administration mentioned that last year the number of new settlers increased by 350. This year about 12 families moved to the community of Nor Manashid from the town Aparan, Republic of Armenia."
- **Most of settlers are from Armenia and that only few refugees have joined the resettlement program.**
  Greatreporter.com, 27 September 2004, "Tensions High in Disputed Caucasus Territory" by Onnik Krikoria (<http://www.greatreporter.com/modules.php?name=News&file=article&sid=291>): "Anyone taking the road from Goris to Stepanakert has passed through Lachin, the strategic, main artery in the lifeline between Armenia and the self-declared Republic of Nagorno-Karabakh. Few actually visit the town now of course, perhaps unsurprisingly given the destruction evident throughout. The only interest for many passing through is that Lachin lies not in Karabakh, but within what the international community considers sovereign Azerbaijani territory… On the outskirts of Lachin, a recently constructed church belies the fact that this town, now renamed Berdzor, was once inhabited by at least 20,000 Azeris and Kurds. During the war, both sides pursued tactics designed to prevent inhabitants from returning to their homes, and the destruction unleashed on Lachin was considerable. Houses are being rebuilt however, but this time for approximately 3,000

Armenians relocated in an effort to repopulate the region. The aim is to increase the population of the unrecognised republic from under 150,000 in 1994 to 300,000 by 2010. Given the size of Karabakh, it is hard to imagine that the plan does not also include towns such as Lachin that lie outside Karabakh proper, in the buffer zone connecting the enclave to Armenia. Moreover, while the official line suggests that those relocating to Karabakh and elsewhere are Armenian refugees from Azerbaijan, the reality on the ground suggests otherwise… Zoric Irkoyan, for one, is not a refugee. Arriving six years ago from Yerevan, he openly admits that most of those inhabiting the disputed territory are from Armenia and that few refugees have joined the resettlement program. "Not many came because they were used to their life in Baku and Sumgait [in Azerbaijan]," explains Irkoyan. "Many now feel safer in Armenia, and like a million other Armenians, some have left for Russia…" Still, Irkoyan does have a good job now, working as the chief education specialist for the local department of education, youth affairs, and sports. The flag of the unrecognized Republic of Nagorno-Karabakh flies over his offices, a municipal building serving as the administrative centre for most of the territory sandwiched between Armenia and Karabakh. Stretching from Lachin to the Iranian border, what has become known as the occupied territories is marked on Armenian maps as Kashatagh, while to the north; Kelbajar is part of the New Shahumian region… Fifteen thousand Armenians already live in Kashatagh, and buses bring the new arrivals to Lachin every week to claim social benefits dispensed from the window of the building opposite. It would seem that for many in Armenia, conditions can be even worse, but in Lachin virtually everyone has work. Schools and other social services have been established to cater to the needs of the settlers, and there is also the lure of other benefits. Anyone intending to relocate to Kashatagh receives financial incentives, cattle and livestock worth about $240, land, and a ruined Azeri home that they can call their own. None of that influenced Irkoyan's decision to resettle here, he says. Part of the military force that seized the town 10 years earlier, he considers it his duty. "It was our dream to liberate Lachin," he explains, "and when I heard that there were schools in the liberated territories that needed specialists, I decided to move..." "While those who once lived here could say they that were fighting for their birthplace," he continues, "they could not say that they were fighting for their historical motherland…" Irkoyan adds that he even keeps the photograph of the former occupants of the home he has since rebuilt. "They looked like normal people," he admits… The sound of construction work can be heard throughout Lachin and there are even two markets, dozens of small shops, and a cafй… In contrast, Calouste, a 39-year-old former computer programmer from … Yerevan who opened a grocery store in Lachin four years ago, says that if there were enough Armenian goods to sell, he wouldn't stock a single imported item. That is his goal, and when that happens, everything will be perfect. Life may not yet meet Calouste's definition of perfection and there is much hardship here, but there is a sense that Lachin is developing into a community, although of course, nothing is ever that simple in the Caucasus. With salaries low throughout the region, many still buy goods on credit. One customer has come in that day to settle his account, handing 6,000 Armenian dram (about >$12) over the counter while Calouste's sister crosses his name off a list that stretches several pages. Another waits in line to buy vodka and wine while Calouste encourages him to buy goods produced in Armenia from a selection largely made up of imported items. He already offers bottles of wine named after the disputed city of Shushi in Karabakh, along with Armenian cigarettes, vodka, light bulbs, chocolate, ice cream, and fruit juices. There is even talk of growing tobacco nearby to supply cigarette producers in Armenia. "We don't want help," he says, apologising that he's a nationalist. "If Armenians living in the Diaspora just send us money, we'll forget how to help ourselves…" The next day, Irkoyan takes me northward in the direction of Herik, formerly the Azeri village of Ahmadlu... Meandering through a pastoral scene that contrasts

sharply with the sight of towns and villages long since razed to the ground, cows brought over the border with Armenia now graze among the ruins. In these parts, it is not always easy to talk, like Calouste, of self-sufficiency. In Melikashen, a little village not far from Lachin, one family invites us in for coffee. Amid the dirt and dilapidation of their new home, "repossessed" from its former owners, the new arrivals explain that the Armenian Diaspora must invest in these new communities while Irkoyan is more interested in validating Armenian claims to this land by taking me to see an old Armenian castle. An Azeri house has been built into its side. Behind the remains of an Armenian stone cross now broken in two, pigs are being herded into an outhouse while an old woman skins the head of a slaughtered sheep on the balcony above. Her husband invites us in, insisting, as duty demands, that we have some tan, a drink similar to yogurt, before we leave. A passing car throws up a cloud of dust, momentarily obscuring the view. The next stop on a road that takes us past the remains of Azeri villages, towns, cemeteries, and the occasional Armenian monastery perched high overhead is Moshatagh. The village head, another new arrival from Jermuk, once a popular tourist destination in Armenia, sits with his family of eight on the veranda of their new home. His four-wheel drive is needed to make the journey to Herik, high in the surrounding hills, but even then, the twisting, narrow road will be difficult. Upon our arrival, children in threadbare clothing clamour to have their photographs taken outside the 16th Century church that the Azeris once used as a cattle shed. Conditions must have been significantly worse in Armenia for families to consider relocating to Herik. There are no telephones, and water has to be collected from a hosepipe that serves as the irrigation system for the entire village. Irkoyan says that 50 per cent of the villages now being resettled have no electricity. And for some, the conditions are too hard. Another family invites us in. Their living conditions are the worst I have seen anywhere. They have decided enough is enough and have since moved their seven children to Lachin as the winter set in. Another family from the 13 who originally came here has also left. Others, however, are more resilient and defiant. Feasting on barbecue and lamb stew, perhaps as many as 100 sit around plastic sheets that serve as makeshift tablecloths. The vodka flows as freely as the nearby river, and toasts made by former fighters still in uniform are simple and to the point. For them, this is Armenian land, and it will never be given back… Irkoyan says he would refuse to leave. "Some might have moved here because of the social conditions in Armenia," he says, "but others did not. I can't guarantee that I will always live in Lachin, but there is a connection with this land. It is our life, and if we lose that, there is nothing. While I am not saying that everybody will fight again, at least 30 per cent would. Nobody can tell us what to do, not even the Americans." "There could be concessions from some parts of Fizuli and Aghdam," he continues, "but anyone who knows this territory understands that nothing else can be returned. In my opinion, not one centimetre should be given back. If we return anything, we will again be risking the security of Armenians living in Karabakh. The most effective peacekeeping force is our own." Further south, Razmik Kurdian, an Armenian from Lebanon who heads the tiny village of Ditsmayri situated between Zangelan and the Iranian border, puts it more bluntly. "This land was paid for in blood, and will only be given back with blood," he says, in between impromptu renditions of old nationalist songs glorifying victories over the Turks. "If anyone ever thought of returning this land, they would be betraying the memory of those who died." For Irkoyan, Kurdian, and many others, therefore, this land will always be Armenian but while they admit that small pockets of territory outside Nagorno-Karabakh proper, in particular Aghdam and Fizuli, could conceivably be given back, it is unlikely that Azerbaijan and the international mediators will ever consider any of this land as Armenian. For the peacemakers, then, conflicting claims to the land that lies between Armenia and Nagorno-Karabakh could prove as sensitive an issue as the status of Karabakh itself."

- **Settlement in the occupied Jabrail, Kelbajar and Lachin districts of Azerbaijan.**
  "Armenian Weekly", 18 September 2004: Armenia-based "Ekrir" Group is involved in the establishment of settlement named "Knaravan" in the occupied Kelbajar district, as well as two other settlements – "Araler" and "Aykavan" in the occupied Jabrail district. The Armenian Diaspora organization, named "Armenian Relief Society" (ARS) has recently opened a school for the resettled community in the occupied Lachin district.
- **The resettlement policy envisages doubling the population bringing it to 300,000 from 150,000, while over 5,300 families have already moved to the Nagorny-Karabakh region since 2000.**
  "YERKIR" Armenian online newspaper, 5 October 2004, "Over 5,300 Families Resettled in Nagorno Karabakh since 2000" (<http://www.yerkir.am/eng/inex.php?sub=news_arm&day=05& month=10&year=2004&id=9814&id=98 12>): "Over 5,300 families have moved to Nagorno Karabakh since 2000, Nagorno Karabakh Republic Prime Minister Anushavan Danielian told Armenpress, adding resettlement is a pivotal issue since human resources do not correspond to natural resources. The resettlement program, adopted by the NKR government in 2000, envisages to double the population bringing it to 300,000 from 150,000. Danielian said the government pays for the program, but some charities have been also contributing in recent years."
- **The number of settlers in the occupied Kelbajar district of Azerbaijan increased by 350 during 2003.**
  "Armenian news network": According to the head of the so-called "local authority" in the occupied Kelbajar district, renamed to "Nour Shaumian", in this district alone "the number of new settlers increased by 350" during 2003.
- **The Armenian Diaspora organization assists in transferring of settlers into the Nagorny-Karabakh region.**
  "World Armenian Congress" (<http://worldarmeniancongress.com/ru/wac/ustav_2php>): As laid down in Article 8.11 of the Charter of the World Armenian Congress, one of its main purposes is "to assist in providing an infrastru cture and transferring of Armenian migrants to Nagorny Karabakh."

RESULTS OF ARMENIAN AGGRESSION

Refugees and IDP	
Refugees from Armenia	- 250 000
Internally displaced persons from the occupied territories	- 660 000
Internally displaced persons from regions along the border with Armenia and line of occupation	- 100 000
Total	**-1 010 000**

Copyright 2005
Ministry of Foreign Affairs of Azerbaijan
All rights reserved

Armenian Armed Forces in the occupied territories

Tanks - 316	Artillery - 322
ACV - 324	Personnel - 40 000

Settlers illegally transferred to occupied territories

Nagorny-Karabakh	- 8 500
Lachin	- 13 000
Kelbajar	- 700
Zangilan	- 520
Jabrayil	- 280
Total	- 23 000

Temporary Refugee/IDP settlements
IDP tent camps
Occupied territories
Line of occupation
Admin. line of the former NKAO of Az.SSR

Occupied territories of Azerbaijan

Nagorny-Karabakh region

Territory	- 4 388 sq. km
Population (1989)	- 189 085
Armenians	- 145 450 (76,9%)
Azerbaijanis	- 40 688 (21,5%)
Russians	- 1922 (1%)
Others	- 1025 (0,6%)

Shusha district

Territory	- 289 sq. km
Population (1989)	- 20 579
Azerbaijanis	- 19 036 (92,5%)
Armenians	- 1 377 (6,7%)
Occupied	- May 8, 1992

Districts outside Nagorny-Karabakh region

	Occupation	*Expulsion*
Lachin	- May 18, 1992	- 71 000
Kelbajar	- April 2, 1993	- 74 000
Aghdam	- July 23, 1993	- 165 600
Fizuli	- August 23, 1993	- 146 000
Jabrayil	- August 23, 1993	- 66 000
Gubadly	- August 31, 1993	- 37 900
Zangilan	- October 29, 1993	- 39 500

Victims of aggresion

Killed - 20 000 Disabled - 50 000 Missing - 4 866

Destructions and damage

Settlements	- 890
Houses	- 150 000
Public Buildings	- 7 000
Schools	- 693
Kindergartens	- 855
Health Care Facilities	- 695
Libraries	- 927
Temples	- 44
Mosques	- 9
Historical Places	- 9
Historical Monuments and Museum	- 464
Museum Exhibits	- 40 000
Industrial and Agricultural Enterprises	- 6 000
Motor Ways	- 800 km
Bridges	- 160
Water Pipelines	- 2 300 km
Gas Pipelines	- 2 000 km
Electricity Lines	-15 000 km
Forests	- 280 000 ha
Sowing Area	- 1 000 000 ha
Irrigation Systems	- 1 200 km

The total damage is estimated up to 60 billions US $

MC(12). JOUR/2
7 December 2004
Annex 3
Original: ENGLISH

Organization for Security and Co-operation in Europe
Ministerial Council
Sofia 2004

2nd day of the Twelfth Meeting
MC(12) Journal No. 2, Agenda item 8

Statement of the Ministerial Council on the Nagorno-Karabakh conflict

We commend the progress achieved in the settlement of the Nagorno-Karabakh conflict in 2004, in particular, the three meetings of the Presidents of Armenia and Azerbaijan under the auspices of the Co-Chairmen of the OSCE Minsk Group. We also welcome the creation of the so-called "Prague Process", through which four meetings between the Foreign Ministers of both countries allowed the methodical re-examination of all the parameters of a future settlement. We note that, building on the results of the "Prague Process", the Co-Chairmen of the OSCE Minsk Group presented to both Presidents in September in Astana a framework that could serve as a basis for a settlement. We invite the Presidents of Armenia and Azerbaijan to take that framework into account and to go forward based on it. We strongly urge the parties to redouble their efforts toward the rapid settlement of the Nagorno-Karabakh conflict in the framework of the OSCE Minsk Group.

MC(12). JOUR/2
7 Dekabr 2004
Əlavə 3
əsli: İNGİLİS

Avropanın Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatı
Nazirlər Şurası
Sofiya 2004

On ikinci görüşün 2-ci günü
MC(12) Jurnal No. 2, Gündəmin bəndi 8

Dağlıq Qarabağ münaqişəsinə dair Nazirlər Şurasının bəyanatı

Biz 2004-cü ildə Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin tənzimlənməsi üzrə əldə edilmiş irəliləyişi, xüsusilə ATƏT-in Minsk Qrupu həmsədrələrinin himayəsi altında Azərbaycan və Ermənistan prezidentlərinin 3 görüşünü təqdir edirik. Biz həmçinin, gələcək tənzimləmənin bütün parametrlərinin metodiki olaraq yenidən nəzərdən keçirilməsinə imkan yaratmış hər iki ölkənin xarici işlər nazirləri arasında 4 görüş üçün vasitə olan belə adlanan "Praqa Prosesi"nin yaranmasını alqışlayırıq. Biz qeyd edirik ki, "Praqa Prosesi" nəticələrinin bünövrəsini qoyaraq, ATƏT-in Minsk Qrupu həmsədrləri tənzimləmə üçün əsas kimi xidmət edə biləcək çərçivəni nəzərə almağa və onun əsasında irəliyə doğru getməyə dəvət edirik. Biz təkidlə tərəfləri Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin ATƏT-in Minsk Qrupu çərçivəsində tezliklə həllinin tapılması üçün öz səylərini ikiqat artırmağa çağırırıq.

ERMƏNİSTAN – AZƏRBAYCAN MÜNAQİŞƏSİ MƏTBUATDA

Azərbaycanın işğal edilmiş ərazilərində vəziyyətə dair məsələ BMT-nin Baş Məclisinin 59-cu sessiyasının gündəliyinə salınmışdır

Ermənistan Respublikası ilə Azərbaycan Respublikası arasında münaqişənin nizama salınmasına dair sülh prosesinin ardıcıl surətdə davam etdirilməsində maraqlı olan və işğal edilmiş ərazilərdə Ermənistanın həyata keçirdiyi, Cenevrə konvensiyalarına zidd hərəkətlərin danışıqlara göstərdiyi mənfi təsirin qarşısını almaq məqsədi ilə Azərbaycan Respublikası BMT Baş Məclisi 59-cu sessiyasının gündəliyinə "Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərində vəziyyət" haqqında bəndin salınması təşəbbüsünü irəli sürmüşdür.

"Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərində vəziyyət" haqqında bəndin sessiyanın gündəliyinə salınması məsələsinə 2004-cü il oktyabrın 27-də BMT Baş Komitəsinin iclasında baxılmışdır. Aparılmış müzakirələr nəticəsində Komitə həmin bəndin Baş Məclisin cari gündəliyinə salınmasını tövsiyə etmişdir.

Baş Komitənin tövsiyəsinə əməl edilərək, həmin məsələ 2004-cü il oktyabrın 29-da BMT Baş Məclisinin iclasında müzakirə olunmuş və "Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərində vəziyyət" haqqında bəndin onun 59-cu sessiyasının gündəliyinə salınması barədə qərar qəbul edilmişdir. Səsvermədə 143 dövlət iştirak etmişdir. Bəndin sessiyanın gündəliyinə salınmasının lehinə 43, əleyhinə 1 (Ermənistan) dövlət səs vermiş, 99 dövlət bitərəf qalmışdır.

BMT Baş Məclisinin bu qərarı Azərbaycan Respublikasının işğal edilmiş ərazilərində Ermənistanın həyata keçirdiyi qanunsuz hərəkətlərinin qarşısını almaq məqsədi ilə həmin məsələnin səmərəli və ədalətli müzakirəsi üçün zəmin yaratmışdır.

XİN-in Mətbuat Mərkəzinin
30.10.2004 tarixli məlumatı

BMT-nin Baş Məclisi Azərbaycanın işğal edilmiş ərazilərində vəziyyəti müzakirə etmişdir

Noyabrın 23-də BMT Baş Məclisinin 59-cu sessiyasının 60-cı geniş iclasında "Azərbaycanın işğal edilmiş ərazilərində vəziyyət" gündəlikdəki 163-cü maddə kimi müzakirə olunmuşdur. İclasda Azərbaycan Respublikası adından xarici işlər naziri Elmar Məmmədyarov bəyanatla çıxış etmişdir. O, məsələnin gündəliyə salınması haqqında Azərbaycan tərəfinin təşəbbüsünü dəstəklədiyinə görə Baş Məclisə təşəkkür edərək bildirmişdir ki, BMT Təhlükəsizlik Şurasının 1993-cü ildə qəbul etdiyi 822, 853, 874 və 884 nömrəli qətnamələri Ermənistan – Azərbaycan münaqişəsinin həll edilməsi üçün əsas olaraq qalmaqdadır. Baş Məclisin qəbul etdiyi "Azərbaycanın qaçqın və məcburi köçkün düşmüş əhalisinə təcili beynəlxalq yardım" adlı 48/114 nömrəli qətnaməsi ölkəmizdəki ağır humanitar vəziyyətin yüngülləşdirilməsinə səbəb olmuşdur.

Nazir vurğulamışdır ki, Azərbaycanın 10 ildən artıq atəşkəs rejiminə sadiq qalması münaqişəni sülh yolu ilə həll etməyə tərəfdar olduğunu nümayiş etdirir. Bu yaxınlarda ATƏT-in Minsk qrupu həmsədrlərinin vasitəçiliyi ilə Praqada Ermənistan və Azərbaycan xarici işlər nazirlərinin görüşlərinin baş tutması bizə müəyyən ümidlər vermişdir. Görüşlər zamanı tərəflər münaqişənin həlli ətrafında əsas məsələləri, o cümlədən Azərbaycanın zəbt edilmiş bütün ərazilərinin qaytarılması, məcburi köçkünlərin evlərinə dönməsi, Ermənistan və Azərbaycan arasında nəqliyyat və digər kommunikasiya xətlərinin bərpa edilməsi və münaqişənin siyasi tərəfinin tədricən həll olunmasını müzakirə edə bilmişlər. Lakin danışıqlar aparıldığı bir vaxtda işğal edilmiş ərazilərə külli miqdarda əhalinin

köçürülməsi xəbərləri Azərbaycanı narahat edir. Keçmişdə bununla bağlı məlumat təsadüfi olsa da, son vaxtlar bu hal Ermənistan Respublikasının təşkilatlanmış səyləri nəticəsində böyük miqyas almışdır. Ermənistan hökumətinin Qaçqın və köçkün məsələləri üzrə şöbəsinin həyata keçirdiyi bu proqram "Qarabağa qayıdış" adlanır və rəsmi Yerevanın Dağlıq Qarabağın separatçı rejiminə ayırdığı xüsusi büdcədən maliyyələşdirilir.

Elmar Məmmədyarov demişdir ki, ən narahatedici vəziyyət işğal edilmiş Laçın bölgəsindədir. Ermənistan tərəfinin həyata keçirdiyi proqram nəticəsində hazırda burada 13 min erməni əhalisi yaşayır. Azərbaycanın kənd və qəsəbələrinin adları erməniləşdirilir. Erməni diaspor təşkilatları da adı çəkilən proqramda yaxından iştirak edərək "Dağlıq Qarabağda infrastrukturun yaradılması və onun erməni köçkünləri tərəfindən məskunlaşdırılmasına səy göstərmək" məqsədini gizlətmirlər. Yeni yaşayış yerlərinin salınması üçün Ermənistan hökuməti işğal olunmuş ərazilərdəki hərbi qüvvələrindən də istifadə edir. Belə ki, Kəlbəcər bölgəsində iki yeni yaşayış yeri məhz onların iştirakı ilə salınmışdır. İran, Rusiya, Livan və digər ölkələrdən yüzlərlə erməninin gətirildiyini deyən Azərbaycan nümayəndəsi bunun müqabilində Ermənistan hökumətinin çoxsaylı imtiyazlar təqdim etdiyini bildirmişdir. Məsələn, keçmişdə azərbaycanlılara məxsus olan evlərin bərpası üçün hökumət maddi yardım, uzunmüddətli kreditlər verir, vergidən azad edir və s. Ermənistan hökuməti həyata keçirdiyi proqramla, Azərbaycanın işğal edilmiş ərazilərində əvvələr cəmi 120 min olan erməni əhalisinin sayını 2010-cu ildə 300 min nəfərə çatdırmaq niyyətindədir. Elmar Məmmədyarov vurğulamışdır ki, bu və digər faktlar ABŞ Dövlət Departamentinin hesabatında və bir sıra xarici mətbuat vasitələrində öz əksini tapmışdır. Ermənistanın apardığı məskunlaşdırma siyasəti BMT Təhlükəsizlik Şurasının müvafiq qətnamələrinə, beynəlxalq humanitar qanuna və xüsusilə də 1949-cu ilin Cenevrə Sazişinə ziddir və Ermənistanın Azərbaycan torpaqlarını özünün tərkib hissəsi etmək iddiasını təsdiqləyir.

Xarici işlər naziri iclas iştirakçılarının diqqətinə çatdırmışdır ki, ölkəmiz adından Baş Məclisə A/59/L.32 nömrəli qətnamənin layihəsi təqdim edilmişdir. Bu təkliflə Azərbaycan münaqişənin həllini BMT gündəliyinə çıxarmaq niyyətində deyildir. Amma sülh danışıqlarına maneə törədən məsələlər aradan qaldırılmasa, bu, humanitar fəlakətə gətirib çıxaracaqdır. Elmar Məmmədyarov vurğulamışdır ki, danışıqların belə vacib mərhələsində beynəlxalq birliyin məsələyə vaxtında münasibət göstərməsinin mühüm rolu vardır. Ermənistan tərəfi işğal edilmiş ərazilərə köçürdüyü əhalini oradan çıxarmalı və bu siyasətin davam etdirilməyəcəyinə təminat verməlidir.

Azərbaycanın mövqeyini Baş Məclisin iclasında Türkiyə və Pakistan nümayəndələri də dəstəkləmişlər. Onlar bildirmişlər ki, münaqişənin həlli yalnız ölkələrin suverenliyi, ərazi bütövlüyü və beynəlxalq hüquq normalarına riayət əsasında mümkündür.

İclasda söz alan Ermənistan nümayəndəsi Azərbaycan tərəfinin təqdim etdiyi faktları inkar etmişdir. O bildirmişdir ki, məsələyə BMT Baş Məclisinin müdaxiləsinə ehtiyac yoxdur. Erməni diplomatı demişdir ki, Dağlıq Qarabağ heç vaxt Azərbaycanın tərkib hissəsi olmayıb və olmayacaqdır.

ABŞ nümayəndəsi ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədr dövlətləri adından çıxış edərək demişdir ki, Azərbaycan tərəfinin narahatçılığı ATƏT çərçivəsinə ünvanlana bilər. O, ATƏT çərçivəsində faktları araşdıran ekspert qrupu yaradılması haqqında ölkəmizin təklifini dəstəkləmişdir. ABŞ nümayəndəsi Ermənistan və Azərbaycanı ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədrləri ilə birgə sülh danışıqlarının davam etdirilməsinə çağırmışdır.

Daha sonra Baş Məclisin sədri qətnamənin mətni üzrə müzakirələrin hələ davam etdiyini bildirərək səsvermənin başqa günə keçirildiyini və "Azərbaycanın işğal edilmiş ərazilərində vəziyyətlə bağlı" məsələ üzrə müzakirələrin bitdiyini elan etmişdir.

BMT Baş Məclisində noyabrın 23-dəki müzakirələri AzərTAc-ın müxbirinə şərh edən

xarici işlər naziri Elmar Məmmədyarov demişdir: “BMT-də Azərbaycanın işğal edilmiş ərazilərində vəziyyətlə bağlı müzakirələrin başlanması mühüm məsələdir. Bu, mürəkkəb prosesdir. İndidən nəticələr haqqında danışmaq olmaz. Lakin Azərbaycan tərəfi Ermənistanın məskunlaşdırma siyasəti haqqında həqiqəti bu gün beynəlxalq birliyə ən yüksək kürsüdən çatdıra bildi. Biz bəyan etdik ki, məsələdə Azərbaycanın mövqeyi dəyişməzdir - işğal edilmiş ərazilərimizin hamısı azad olunmalı, məcburi köçkün düşən insanlar yurd-yuvalarına qayıtmalıdırlar”.

“AzərTAc” 23.11.04

Azərbaycan işğal edilmiş ərazilərində Ermənistanın məskunlaşdırma siyasətini araşdırmaq üçün ATƏT çərçivəsində ekspert qrupu yaradılmasını istəyir

Noyabrın 24-də ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədrləri Stiven Mənn, Yuri Merzlyakov və Anri Jakolən Nyu-Yorkda Azərbaycanın xarici işlər naziri Elmar Məmmədyarov və onun müavini Araz Əzimovla görüşmüşlər.

Bağlı qapılar arxasında gedən söhbətdə Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi həllinə dair sülh danışıqlarının hazırkı mərhələsi nəzərdən keçirilmişdir. Azərbaycan tərəfi Minsk qrupu həmsədrlərinə son vaxtlar mütəşəkkil şəkil alan və Ermənistan hökuməti tərəfindən maliyyələşdirilən proqramdan – işğal edilmiş ərazilərə külli miqdarda erməni əhalisinin köçürülməsindən narahatlığını bildirmişdir. Elmar Məmmədyarov vurğulamışdır ki, bununla Ermənistan BMT Təhlükəsizlik Şurasının müvafiq qətnamələrini və beynəlxalq humanitar qanunları pozmaqla yanaşı, ATƏT-in vasitəçiliyi ilə aparılan sülh danışıqlarını da təhlükə altına alır.

Görüşdə işğal edilmiş ərazilərdə Ermənistanın apardığı məskunlaşdırma siyasətinə dair faktların aşkar edilməsi üçün ATƏT çərçivəsində müstəqil ekspert qrupunun yaradılmasına dair fikir mübadiləsi olmuşdur.

“AzərTAc” 25.11.04

ATƏT-in Nazirlər Şurasının 12- ci iclasında xarici işlər naziri Elmar Məmmədyarov iştirak etmişdir

Bu il dekabrın 6-da Sofiyada ATƏT-in Nazirlər Şurasının 12-ci iclası öz işinə başlamışdır. İclasda iştirak edən Azərbaycan nümayəndə heyətinə xarici işlər naziri Elmar Məmmədyarov başçılıq edir.

Nazirlər Şurasının 12-ci iclası ərəfəsində cari ilin dekabrın 5-də ATƏT-in Minsk Qrupunun Həmsədrlərinin iştirakı ilə Sofiyada Azərbaycan və Ermənistan xarici işlər nazirlərinin görüşü keçirilmişdir. Görüşdə Ermənistan – Azərbaycan münaqişəsinin tənzimlənməsinə dair bir sıra məsələlər müzakirə edilmiş, ən yaxın gələcəkdə danışıqlar prosesinin fəal və səmərəli şəkildə davam olunmasının vacibliyi xüsusilə qeyd olunmuşdur. Bundan irəli gələrək bu il dekabrın 9-da Brüsseldə keçiriləcək NATO-nun Avro-Atlantika Tərəfdaşlıq Şurasının Nazirlər görüşündə Azərbaycan və Ermənistan xarici işlər nazirlərinin Praqa görüşləri formatında növbəti raunda dair razılıq əldə olunmuşdur. Azərbaycan tərəfinin təşəbbüsü ilə nazirlərin Sofiya görüşündə həmçinin işğal olunmuş ərazilərdə aparılan qeyri-qanuni məskunlaşdırma ilə bağlı bölgəyə ATƏT-in fakt araşdırıcı missiyasının göndərilməsi məsələsi də müzakirə edilmişdir.

ATƏT-in Nazirlər Şurasının 12-ci iclasının ilk günündə çıxış etmiş xarici işlər naziri Elmar Məmmədyarov öz çıxışında əsas diqqəti Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinə yönəltmişdir. Çıxışda qeyd olunmuşdur ki, Azərbaycan Respublikasının Dağlıq Qarabağ bölgəsi və ətraf rayonlarını işğal etmiş Ermənistan, hərbi təcavüzünün nəticələrini möhkəmləndirməyə can ataraq, Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərində fəal şəkildə məskunlaşdırma siyasəti aparır, bu isə beynəlxalq humanitar hüququn ciddi pozulması, xüsusilə də 1949-cu il Cenevrə Konvensiyası ilə qəti ziddiyyət təşkil edir. Həmçinin bildirilmişdir ki, Azərbaycan beynəlxalq hüququn prinsip və normaları, BMT Təhlükəsizlik Şurasının müvafiq qətnamələri, ATƏT-in aidiyyəti sənədləri əsasında münaqişənin sülh yolu ilə həll olunmasına sadiqdir. Qeyd olunmuşdur ki, Azərbaycan Ermənistanla münasibətlərin normallaşdırılmasına hazırdır, lakin bununla bağlı Ermənistan zor gücü ilə əldə olunmuş reallıqlar, habelə ərazi iddiaları ideologiyasından deyil, beynəlxalq hüquq və demokratiyadan çıxış etməlidir. Praqa görüşlərini müsbət qiymətləndirərək, Azərbaycan danışıqlar prosesinə ciddi xələl gətirən işğal olunmuş ərazilərdə aparılan qeyri-qanuni fəaliyyətə dair öz narahatlığını bildirmiş və ATƏT-i məsələnin həll olunmasında öz töhfəsini verməyə çağırmışdır.

ATƏT-in 12-ci Nazirlər Şurası çərçivəsində nazir E.Məmmədyarov həmçinin Avropa İttifaqının Xarici Əlaqələr və Avropa Qonşuluğuna dair Siyasət üzrə Komissarı xanım Benita Ferrero-Valdner, ATƏT-in Demokratik Təsisatlar və İnsan Hüquqları Bürosunun direktoru Kristian Strohal, ATƏT-in Fəaliyyətdə olan Sədrinin Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsi üzrə xüsusi Nümayəndəsi Filip Dmitrov, həmçinin Türkiyə, Belçika, Avstriya və Yunanıstanın nümayəndə heyətlərinin başçıları ilə ikitərəfli görüşlər keçirmişdir.

ATƏT-in Nazirlər Şurasının 12-ci iclası öz işini davam edir və dekabrın 7-də başa çatacaqdır.

XİN-in Mətbuat Mərkəzinin
06.12.04 tarixli məlumatı

Azərbaycan və Ermənistan xarici işlər nazirlərinin Brüsseldə görüşü olmuşdur

Dekabrın 9-da Brüsseldə Avro-Atlantika Tərəfdaşlıq Şurası (AATŞ) iştirakçı dövlətlərinin iclası ərəfəsində ATƏT-in Minsk qrupunun üç həmsədrinin iştirakı ilə Azərbaycan və Ermənistan xarici işlər nazirlərinin növbəti görüşü keçirilmişdir.

Görüşdə Praqa prosesi adlandırılan müzakirə və diskussiyaların bazasında Ermənistan – Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin tənzimlənməsi müzakirə olunmuşdur.

Xarici işlər naziri E.Məmmədyarov AATŞ-nin iclasında çıxış edərək demişdir ki, Azərbaycan regionda təhlükəsizliyin möhkəmləndirilməsi üçün NATO-nun müttəfiqləri və tərəfdaşları ilə siyasi dialoqu davam etdirmək əzmindədir. Nazir Ermənistan tərəfindən ölkəmizin ərazisinin işğal altında saxlandığını diqqətə çatdıraraq, bu ərazilərdə qeyri-qanuni əhali məskunlaşdırılmasının danışıqlar prosesinə mənfi təsir göstərdiyini vurğulamışdır. Bununla belə, Azərbaycan münaqişənin sülh yolu ilə tənzimlənməsinin tərəfdarıdır və bu məsələdə beynəlxalq ictimaiyyətin daha fəal siyasi və əməli köməyinə ümid bəsləyir.

Elmar Məmmədyarov Azərbaycanın Şimali Atlantika Alyansı ilə uğurlu əməkdaşlığından danışaraq, ölkəmizin Kosovo və Əfqanıstanda aparılan əməliyyatlarda fəal iştirak etdiyini, qlobal terrorizmə qarşı mübarizədə bu təşkilata dəstək verdiyini söyləmişdir. O demişdir ki, Azərbaycan sərhədlərin təhlükəsizliyi, ətraf mühitin qorunması, mülki müdafiə və digər sahələrdə də NATO-nun fərdi tərəfdaşlıq planı çərçivəsində bu təşkilatın beynəlxalq katibliyi ilə fəal əməkdaşlıq edir.

Xarici işlər naziri Elmar Məmmədyarov Brüsseldə olduğu müddətdə Fransanın xarici işlər naziri Mişel Barnyö, Avropa Birliyinin xarici siyasət və təhlükəsizlik üzrə ali nümayəndəsi Xavyer Solana, Avropa Birliyinin Cənubi Qafqaz üzrə xüsusi nümayəndəsi Heyki Talvitye ilə ikitərəfli görüşlər də keçirmişdir.

"AzərTAc" 11.12.04

Azərbaycan Respublikası Xarici İşlər Nazirliyi mətbuat katibinin şərhi

Bu günlərdə Ermənistan Respublikasının xarici işlər naziri V.Oskanyan Ermənistan İctimai Televiziyasına müsahibə verərək, Ermənistan – Azərbaycan münaqişəsinin nizama salınması barədə fikirlərini və şərhini özünə xas olan tərzdə təqdim etmişdir.

Biz həmin şərhin mənəvi və peşə etikası cəhətlərinə varmaq istəməzdik. Belə ki, onun ahəngi yüksək vəzifəli dövlət məmuruna, xüsusən də diplomata, sözsüz ki, yaraşmır. Buna baxmayaraq, biz Ermənistan xarici siyasət idarəsi başçısının müsahibəsində gen-bol yer almış böhtanları və yalan faktları nəzərdən qaçıra bilmərik.

Azərbaycan Dağlıq Qarabağ regionunun tarixi mənsubiyyəti barədə Ermənistanın əsassız və uydurma bəyanatlarına dəfələrlə tarixi dəlil-sübutlara əsaslanan cavablar vermişdir. Bu cür fikirlərə bir daha cavab verməyi lazım bilməyərək, nəzərə çarpdıraq ki, Ermənistandan fərqli olaraq, Azərbaycan uydurmalara deyil, faktlara əsaslanır və özünün haqlı olduğuna dair təkzibedilməz sübutları istənilən beynəlxalq səviyyədə təqdim etməyə hazırdır.

Ermənistan naziri Ki Uest danışıqlarını saxtalaşdırmağa növbəti dəfə cəhd göstərir və guya hər iki tərəfin razılaşdığı hansısa yeganə varianta – Qarabağın Azərbaycanın tərkibində olmayacağı barədə istinad edir.

Azərbaycan tərəfi dəfələrlə bəyan etmişdir və biz bu gün V.Oskanyana öz inadkarlığını tətbiq etməyə daha yaxşı yer tapmağı və Ki Uest danışıqları ilə bağlı oyunlara son qoymağı növbəti dəfə təklif edərək deyirik ki, Ki Uest görüşü nəticəsində heç bir razılaşma əldə olunmayıbdır. Təbii ki, bu görüşdə müəyyən təkliflər müzakirə edilmişdir. Lakin əgər müzakirə faktının özü Ermənistanın xarici işlər nazirini guya Azərbaycanın hansısa təkliflərlə razılaşdığı barədə adi məntiqdən uzaq olan bu cür fikir söyləməyə gətirib çıxarmışsa, onda biz hər hansı digər halda deyə bilərdik ki, bu, onun problemidir. Təəssüf ki, Ermənistan nazirinin artıq adi hal almış bu cür iddiaları danışıqlar prosesinə olduqca mənfi təsir göstərir.

O, Azərbaycanı danışıqların guya razılaşmalardan yayınan iştirakçısı kimi qələmə verməyə daim cəhd göstərərək, ölkəmizin nüfuzuna xələl gətirməyə can atır, halbuki məhz Ermənistan cəzasız qalaraq, əldə olunmuş razılaşmaları pozmaqda "qeyri-adi bacarıq" nümayiş etdirir.

1997-ci il oktyabrın 10-da Strasburqda Ermənistanın keçmiş prezidenti L.Ter-Petrosyan və Azərbaycanın lideri H.Əliyev münaqişənin mərhələli yanaşma əsasında həllinə dair həmsədrlərin təklifini qəbul etmişdilər. Bu təklifdə birinci mərhələdə işğalçı qüvvələrin Azərbaycan rayonlarının ərazisindən çıxarılması nəzərdə tutulurdu. Lakin Ermənistandakı radikal, militarist əhval-ruhiyyəli dairələrin buna reaksiyasını çox gözləmək lazım gəlmədi və onların təşkil etdikləri hərəkətlər nəticəsində və təzyiq qarşısında L.Ter-Petrosyan prezident vəzifəsindən uzaqlaşdırıldı, Strasburq bəyanatı isə "müvəffəqiyyətlə" gömüldü.

Biz nizamasalma prosesinin digər mərhələsini də xatırlayırıq. Həmin mərhələdə Ermənistan Prezidenti R.Koçaryan Ermənistan ərazisinin bir hissəsinin Azərbaycana verilməsinə dair variantdan istifadə edilməsinə prinsipial razılıq vermişdi. Amma sonra, bir

növ, gözlənilmədən, Ermənistan parlamentində deputatlar güllələndi və R.Koçaryan daxili siyasi vəziyyətin mürəkkəbləşdiyini bəhanə gətirərək, bu razılaşmadan uzaqlaşdı.

Məgər bu faktlar sübut deyilmi ki, danışıqlardakı bəyanatların ictimaiyyət üçün çıxışların məzmunu ilə uyğun gəlməməsi, günahı başqasında görmək, Azərbaycanı təqsirləndirməyə çalışmaq məhz Ermənistan tərəfi üçün səciyyəvidir?

Ermənistanın xarici işlər naziri öz müsahibəsində bildirir ki, Azərbaycan asan yolla getməyə çalışır, lakin biz hesab edirik ki, mərhələli nizamasalma asan yol deyildir, əksinə, yeganə mümkün və real yoldur. Azərbaycan öz torpağının bir qarışından da keçməyəcək və qələbə xülyası ilə öz başını gicəlləndirən Ermənistan tərəfi bilməlidir ki, baş vermiş fakt beynəlxalq hüququ təftiş etməyə əsas vermir, nə Azərbaycan dövləti, nə də bütün dünya birliyi dövlətin ərazisinin bir hissəsinin işğalını tanımayacaqdır. Azərbaycanın suverenliyini və ərazi bütövlüyünü, habelə beynəlxalq sərhədlərin toxunulmazlığını və ərazilər əldə etmək üçün güc tətbiqinin yolverilməzliyini təsdiqləyən BMT Təhlükəsizlik Şurasının dörd qətnaməsi məgər buna kifayət qədər inandırıcı misal deyilmi? Münaqişənin nizama salınması prinsipləri barədə ATƏT-in o vaxtkı sədrinin 1996-cı ildə ATƏT-in Lissabon zirvə toplantısında verdiyi bəyanatı da xatırlamamaq olmaz. Bu bəyanatı təklikdə qalan Ermənistan istisna olmaqla, ATƏT-in bütün üzvləri dəstəkləmişdilər. Dünya dövlətləri liderlərinin və beynəlxalq təşkilatların nümayəndələrinin indiki bəyanatları növbəti dəfə aydın nümayiş etdirir ki, dünya birliyi öz mövqeyində və hərəkətlərində ardıcıldır.

Azərbaycan Respublikası münaqişənin beynəlxalq hüquq normalarına və prinsiplərinə riayət olunması əsasında nizama salınması mövqeyini qətiyyətlə və ardıcıl şəkildə müdafiə edir. Biz, Ermənistan nazirinin iddia etdiyi kimi, Qarabağ məsələsinin həllinin başqa vaxta keçirilməsinin və bunun gələcək nəsillərə saxlanılmasının tərəfdarı deyilik, əksinə, ona tərəfdarıq ki, azərbaycanlıların və ermənilərin elə indiki nəsli Azərbaycan Respublikasının tərkibində Dağlıq Qarabağ bölgəsində dinc qonşuluq şəraitində yaşasın və qabaqcıl demokratiyaların müvafiq hüquq normalarına əsaslanaraq, müstəqilliyin müəyyən səviyyəsinə malik olsun.

Biz bir daha xatırladırıq ki, Dağlıq Qarabağ ərazisi kompromis obyekti ola bilməz, o, Azərbaycan Respublikasının ayrılmaz tərkib hissəsidir. Lakin bölgənin statusu ilə bağlı kompromis axtarışlarından danışmaq lazımdır. Burada biz yeni heç bir şey irəli sürmürük, sərəncamımızda özünüidarənin zəngin və faydalı Avropa təcrübəsi var. Başqa cür yanaşma heç də təkcə çoxmillətli Cənubi Qafqaz üçün deyil, digər regionlar üçün də nəticələrini əvvəlcədən söyləmək çətin olan təhlükəli meyillərə təhrik edir.

Cənab V.Oskanyanı bu sonuncu nəzakətsiz bəyanat verməyə vadar edən səbəbləri başa düşməyə çalışaraq, çox böyük əminliklə güman edə bilərik ki, mümkün şəxsi və daxili siyasi səbəblərlə yanaşı, bu bəyanatın arxasında Praqa görüşlərində əldə olunmuş müəyyən irəliləyişləri pozmaq məqsədi durur. Bizə isə ancaq təəssüflənmək qalır ki, cənab V.Oskanyan bu bəyanatı ilə tərəfləri qarşılıqlı ittihamlara sürükləməyə çalışır, halbuki onun özü elə bu müsahibəsində konstruktivlikdən danışır.

«AzərTAc» 14.10.04

Azərbaycan Praqa görüşləri zamanı əldə edilmiş irəliləyişləri pozmaq üçün Ermənistan tərəfinin göstərdiyi aşkar cəhdlərdən narahat olduğunu bildirir

Azərbaycan onun işğal olunmuş ərazilərində Ermənistanın həyata keçirdiyi əməllərdən dərin narahatlıq hissi keçirdiyini dəfələrlə bildirmişdir. Ermənistan tərəfi öz əməllərini gizlətməyərək, qanunsuz yaşayış məskənləri yaradılması, təbii sərvətlərin istismarı və

digər hallar da daxil olmaqla, bu əməllərin həyata keçirilidiyini riyakarcasına bəyan edir.

Azərbaycan bütün bunları ən yüksək səviyyədə dəfələrlə bəyan etmişdir. Bu faktlar Azərbaycan Respublikası Prezidentinin BMT Baş Məclisinin 59-cu sessiyasında çıxışında, habelə Azərbaycan Respublikası xarici işlər nazirinin öz həmkarlarına müvafiq məktublarında açıqlanmışdır. Həmin çıxışda və məktublarda beynəlxalq birliyin diqqəti yaranmış vəziyyətə cəlb olunmuşdur. Bu vəziyyət isə nəinki hüquqa zidd olduğundan qeyri-məqbuldur, həm də son dərəcə təhlükəlidir, çünki münaqişənin nizama salınması prosesi baxımından çox pis nəticələrə gətirib çıxara bilər.

Azərbaycan, əvvəllər olduğu kimi, yenə də münaqişənin beynəlxalq hüquq normaları və prinsipləri əsasında sülh yolu ilə həll olunması imkanlarından tamamilə istifadə etmək niyyətindədir və danışıqları ATƏT-in Minsk prosesi çərçivəsində davam etdirmək xətti götürmüşdür.

Azərbaycan və Ermənistan xarici işlər nazirlərinin Praqada keçirilmiş dörd görüşünün faydalı olduğunu Azərbaycan artıq qeyd etmişdir və Praqada növbəti görüşün təxirə salınmasından təəssüfləndiyini bildirmişdir. Məlum olduğu kimi, bu görüş ilk dörd görüşün nəticələrini araşdırmaq və onların üzərində düşünmək ehtiyacı ilə əlaqədar Ermənistanın xahişinə əsasən təxirə salınmışdır.

Azərbaycan Praqa görüşləri zamanı əldə edilmiş irəliləyişləri pozmaq üçün Ermənistan tərəfinin göstərdiyi aşkar cəhdlərdən narahat olduğunu bildirir. Bu cəhdlər baş verən hadisələrin mahiyyətini və qiymətləndirilməsini ənənəvi olaraq saxtalaşdıran və təhrif edən Ermənistan rəhbərliyinin bəyanatlarında aydın görünür.

Minsk prosesinin səmərəli surətdə davam etdirilməsində maraqlı olan və işğal edilmiş ərazilərdə Ermənistanın həyata keçirdiyi əməllərin – danışıqlara mənfi təsir göstərən və Cenevrə konvensiyalarına zidd olan əməllərin qarşısının alınması məqsədi ilə Azərbaycan Respublikası "Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərində vəziyyət haqqında" bəndin BMT Baş Məclisi 59-cu sessiyasının gündəliyinə daxil edilməsi təşəbbüsünü irəli sürmüşdür. Həmin təşəbbüsdən məqsəd bütün dünya birliyi üçün qeyri-məqbul və yolverilməz olan bu vəziyyətin BMT-də müzakirə edilməsidir.

Ermənistan tərəfinin növbəti iftiralarını qabaqcadan görərək, bildirək ki, Azərbaycan danışıqların Minsk prosesi çərçivəsində davam etdirilməsinə tərəfdardır və münaqişənin nizama salınmasını başqa məcraya yönəltmir.

Azərbaycan Ermənistan tərəfinin nizamasalmanın nəticəsini işğal olunmuş ərazilərdə hüquqa zidd əməllər yolu ilə əvvəlcədən müəyyənləşdirmək cəhdlərinin qarşısını almağa çalışır və bu işdə BMT-nin və bütün beynəlxalq birliyin dəstəyinə ümid bəsləyir.

Uzunmüddətli sülh özbaşınalıq və tarixi saxtalaşdırmaq əsasında deyil, ancaq hüquq və ədalət prinsiplərinin sağlam bünövrəsi üzərində yaradıla bilər.

«AzərTAc» 20.10.04

2004-cü İLDƏKİ DİPLOMATİK FƏALİYYƏTİN YEKUNLARI: Azərbaycanın xarici siyasəti ölkəmizin beynəlxalq mövqelərinin möhkəmləndirilməsi xəttindən irəli gələn vəzifələrin yerinə yetirilməsinə yönəldilmişdir

Başa çatan 2004-cü ildə Azərbaycan Respublikasının xarici siyasi fəaliyyəti ölkəmizin beynəlxalq mövqelərinin möhkəmləndirilməsi üzrə dövlətin siyasi xəttinin əsasını təşkil edən məqsəd və vəzifələrə nail olmağa yönəldilmiş səylərin ardıcıllığı və gücləndirilməsi əlaməti altında keçmişdir. Ölkə Prezidenti İlham Əliyev iyulun 27-də respublikamızın diplomatik nümayəndəliklərinin rəhbərləri ilə keçirilən görüşdəki çıxışında bu xəttin dəyişməz olduğunu təsdiqləmiş, dövlətin xarici siyasət idarəsinin işini təhlil etmiş və bu işə qiymət vermiş, onun gələcək fəaliyyətinin əsas istiqamətlərini müəyyənləşdirmişdir.

Dövlətin və onun vətəndaşlarının təhlükəsizliyinin diplomatik vasitələrlə təmin edilməsinə kömək göstərilməsi xarici siyasətin ümdə vəzifəsi kimi qalmışdır. Bu baxımdan Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin Azərbaycan Respublikasının suverenliyinə və ərazi bütövlüyünə riayət edilməsi əsasında aradan qaldırılması öncül məsələdir. Azərbaycan beynəlxalq birliyin köməyi ilə münaqişənin dincliklə həlli imkanlarından maksimum bəhrələnmək niyyətini açıq şəkildə nümayiş etdirmişdir. Bu mövqe 2004-cü il sentyabrın 23-də BMT Baş Məclisinin 59-cu sessiyasında Prezident İlham Əliyevin çıxışında aydın ifadə olunmuşdur.

2004-cü il Azərbaycanın və Ermənistanın dövlət başçıları və xarici işlər nazirləri səviyyəsində görüşlərin fəallaşması ilə əlamətdar olmuşdur. Bu görüşlər danışıqlar prosesinin davam etdirilməsinin və gələn il ərzində ilk irəliləyişlərə nail olmağın mümkünlüyünün əsasını qoymuşdur.

Bununla yanaşı, beynəlxalq humanitar hüququn müvafiq normaları pozularaq, işğal olunmuş ərazilərin məskunlaşdırılması ilə bağlı çox ciddi problem danışıqları çətinləşdirmişdir. Bu problem münaqişənin dincliklə nizama salınmasının əsaslarını sarsıdır. Belə bir şəraitdə, Ermənistan tərəfinin məskunlaşdırma praktikasını həyata keçirdiyinə dair təkzibedilməz sübutlara malik olan Azərbaycan kömək üçün beynəlxalq birliyə müraciət etmişdir. Bunun nəticəsində BMT Baş Məclisi “Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərində vəziyyət” məsələsini özünün 59-cu sessiyasının gündəliyinə 163-cü bənd kimi daxil etmişdir. Həmin bəndin müzakirəsi çərçivəsində nümayəndə heyətimiz tərəfindən təqdim olunan eyniadlı qətnamənin layihəsi yayılmışdır.

Bu məsələnin müzakirəsinə başlanmasının əsasını qoyan Azərbaycanın xarici işlər nazirinin 2004-cü il noyabrın 23-də BMT Baş Məclisindəki çıxışından və ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədrləri və Ermənistanın xarici siyasət idarəsinin başçısı ilə Berlin, Sofiya və Brüsseldəki bir sıra görüşlərdən sonra 2005-ci ildə danışıqların Praqa görüşləri əsasında davam etdirilməsi və qanunsuz məskunlaşdırmaya dair faktoloji hesabat hazırlamaq məqsədi ilə faktların müəyyənləşdirilməsi üçün yanvar-fevralda ATƏT-in nümayəndə heyətinin işğal olunmuş ərazilərə göndərilməsi haqqında razılaşma əldə edilmişdir.

Ümumiyyətlə, münaqişə və onun həlli ilə bağlı məsələlər 2004-cü ildə təkcə BMT və ATƏT-in deyil, digər beynəlxalq təşkilatların da diqqət yetirdikləri mövzu olmuşdur. Bu baxımdan həmin məsələlərə Avropa Şurasının Parlament Assambleyasında baxılmasını qeyd etmək lazımdır. Bu çərçivədə AŞPA məruzəçiləri T.Devis və onu bu vəzifədə

əvəzləyən D.Atkinson Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin həllinə dair məruzə və təkliflər təqdim etmişlər.

XİN və Azərbaycanın xaricdəki diplomatik nümayəndəlikləri azərbaycanlı qaçqınların və məcburi köçkünlərin ağır vəziyyətinin yüngülləşdirilməsi istiqamətində müvafiq beynəlxalq formatlar çərçivəsində lazımi səylər göstərilməsini davam etdirmişlər. Bununla əlaqədar BMT-nin qaçqınların işləri üzrə Ali komissarı R.Lübbersin Azərbaycana səfərini qeyd etmək lazımdır. Dövlət başçısının və digər rəsmi şəxslərin onunla görüşləri, məcburi köçkünlərin Bərdə və Biləsuvarda müvəqqəti məskunlaşdıqları yerlərə səfəri Azərbaycanda humanitar problemin həllinə kömək üçün Ali Komissarlıq tərəfindən müvafiq tədbirlər görülməsinə yönəldilmişdir.

2004-cü ildə Azərbaycan BMT-nin müxtəlif orqanlarında öz aktiv fəaliyyətini davam etdirərək, diqqəti beynəlxalq humanitar hüququn norma və prinsiplərinin pozulması ilə bağlı kəskin problemlər üzərində cəmləşdirmişdir. Məsələn, Azərbaycan nümayəndə heyətinin səyləri sayəsində həmin orqanlarda münaqişələrin gedişində girov götürülmüş qadın və uşaqların, itkin düşmüş şəxslərin vəziyyəti ilə bağlı məsələlər haqqında qətnamələr qəbul edilmişdir.

BMT-nin seçkili strukturlarında Azərbaycanın daha yaxşı təmsil olunmasını təmin etmək üçün uğurlu iş aparılmışdır. Məsələn, Azərbaycanın BMT yanındakı daimi nümayəndəsi onun iki əsas orqanının – Baş Məclisin, İqtisadi və Sosial Şuranın vitse-prezidenti seçilmişdir.

Azərbaycan Avropa və Avratlantik inteqrasiyası istiqamətində irəliləyərək, NATO və Avropa Birliyi ilə əməkdaşlığı genişləndirmişdir. Prezident İlham Əliyev Bratislavada, Strasburq və Brüsseldəki proqram çıxışlarında Azərbaycanın Avropa dəyərlərinə sadiqliyini və Avropada təhlükəsizliyin, azad bazar və demokratiyanın vahid məkanına daxil olmağa yönəldilmiş siyasi xəttin dəyişməzliyini təsdiq etmişdir.

2004-cü ilin mayında NATO qərargahında Azərbaycan Prezidenti NATO-nun təcrübəsindən və Alyansla inteqrasiya səviyyəsində qarşılıqlı fəaliyyət imkanlarından istifadə etməklə, təhlükəsizlik strukturunun inkişafına yönəldilmiş Fərdi tərəfdaşlıq planını təqdim etmişdir. Azərbaycan dövləti başçısının 2004-cü ilin iyununda NATO-nun İstanbul zirvə toplantısında iştirakını və çıxışını, habelə NATO-nun baş katibi Yaap de Hoop Sxefferin noyabrda Azərbaycana səfəri zamanı əməkdaşlığın bir sıra mühüm məsələlərinin onunla müzakirəsini də qeyd etmək lazımdır. NATO ilə əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsi və tərəfdaşlıq planının həyata keçirilməsi məsələləri NATO ilə əməkdaşlıq üzrə Azərbaycanın hökumət komissiyası çərçivəsində və milli təhlükəsizlik konsepsiyasının və digər doktrinal sənədlərin işlənib hazırlanması üçün Prezidentin sərəncamı ilə 2004-cü ildə yaradılan idarələrarası işçi qrupu çərçivəsində ən fəal surətdə nəzərdən keçirilir və təkmilləşdirilir.

Avropa Birliyi ilə tərəfdaşlığı inkişaf etdirmək və ona daha da yaxınlaşmaq kontekstində, Azərbaycanın AB-nin "Yeni qonşuluq" proqramına daxil olunmasının böyük əhəmiyyəti var. Belə ki, bu proqramda AB-nin üzvləri ilə daha sıx və dərin münasibətlər qurulması, iqtisadiyyat, ticarət, energetika və nəqliyyat sahəsində ümumi məkanlar yaradılması nəzərdə tutulur.

Azərbaycan Avropa Şurasına qoşularkən öz üzərinə götürdüyü öhdəlikləri bu il yerinə yetirərək, bu təşkilatda mövqelərini əhəmiyyətli dərəcədə möhkəmləndirmiş və onun strukturlarında, o cümlədən Nazirlər Komitəsində, Parlament Assambleyasında, Avropanın Yerli və Regional Hakimiyyətlər Konqresində, digər qurumlarda fəaliyyətin keyfiyyətcə yeni səviyyəsinə keçmişdir.

İslam dünyasının bir hissəsi olan Azərbaycan Avropa istiqaməti ilə yanaşı, İslam Konfransı Təşkilatı (İKT) ilə də sıx əməkdaşlığı genişləndirir, onun fəaliyyətində yaxından

iştirak edir. İKT ölkələri xarici işlər nazirlərinin iyunda keçirilən 31-ci konfransında təşkilat erməni təcavüzünü yenə də pisləmiş, öz prinsipial mövqeyini və Azərbaycanla həmrəyliyini bir daha təsdiqləmişdir. Azərbaycan İKT ölkələrinin vətəndaş cəmiyyətləri arasında dialoqun inkişafına töhfə verərək, İslam dövlətlərinin gənclər forumunu yaratmaq təşəbbüsünü irəli sürmüş, dekabrda Bakıda onun təsis yığıncağı keçirilmişdir.

Azərbaycan qloballaşma şəraitində beynəlxalq ticarət-iqtisadi və kommunikasiya əlaqələri sistemində öz layiqli yerini tutmağa və möhkəmləndirməyə çalışaraq, Dünya Ticarət Təşkilatına daxil olmaq məsələsinə dair danışıqlar prosesini il ərzində davam etdirmiş, Dünya Poçt İttifaqının sentyabrda Buxarestdə keçirilən 23-cü konqresində prinsipial qərarlar çıxarılmasına nail olmuş, habelə noyabrda Bakıda Kommunikasiya texnologiyalarına dair ümumdünya konfransı keçirmişdir.

Azərbaycan regional təşkilatlar çərçivəsində aktiv fəaliyyət göstərmişdir. Qara Dəniz İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatında ölkəmizin sədrliyi dövründə Azərbaycan QDİƏT ölkələri arasında əməkdaşlığın daha da genişlənməsinə yönəldilmiş bir sıra təşəbbüslər irəli sürmüş, habelə nazirlərin dörd görüşünə ev sahibliyi etmişdir. Azərbaycan nümayəndəsi bu beynəlxalq təşkilatın Baş katibinin müavini seçilmişdir. GUÖAM dövlətləri arasında əməkdaşlığın, o cümlədən ticarət və nəqliyyat, hüquq mühafizə orqanlarının qarşılıqlı fəaliyyəti, GUÖAM ölkələrinin ərazilərindən və ümumən, Avratlantik regionundan keçən nəqliyyat dəhlizlərinin səmərəli və təhlükəsiz işləməsinə kömək göstərilməsinə yönəldilmiş müştərək analitik informasiya infrastrukturu yaradılması sahəsində layihələrin həyata keçirilməsində əməkdaşlığın daha da genişlənməsini qeyd etmək lazımdır.

2004-cü ildə ikitərəfli münasibətlərin inkişaf etdirilməsi və möhkəmləndirilməsi cəhətdən dövlət və hökumət başçıları, parlament rəhbərləri və xarici işlər nazirləri səviyyəsində çoxsaylı qarşılıqlı səfərlər olmuş, birgə hökumətlərarası komissiyaların və işçi qruplarının iclasları keçirilmiş, bunların gedişində qarşılıqlı maraq doğuran geniş əhatəli məsələlər barədə fikir mübadiləsi aparılmış və əməkdaşlığın müqavilə-hüquqi bazasının genişləndirilməsi prosesi davam etdirilmişdir. İl ərzində Azərbaycan Macarıstan, Yunanıstan, Hindistan, Kanada, Küveyt, Polşa və İsveçrədə səfirliklərini, habelə İranda (Təbriz), Rusiyada (Sankt-Peterburq) və Türkiyədə (Qars) baş konsulluqlarını açmışdır.

Yola saldığımız ildə ölkənin xarici siyasət idarəsinin rəhbər heyəti dəyişdirilmiş və möhkəmləndirilmişdir. XİN kadr idarəçiliyi sistemini inkişaf etdirmək və diplomatların peşəkarlıq səviyyəsini yüksəltmək, diplomatik nümayəndəliklərin rəhbərləri və əməkdaşlarının rotasiyası praktikasının səmərəli tətbiqi, Nazirliyin infrastrukturunun təkmilləşdirilməsinə dair BMT-nin İnkişaf Proqramı ilə müştərək layihələri həyata keçirmək, "Diplomatik xidmət haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun inkişafı baxımından normativ-hüquqi bazanın işlənib hazırlanması xətti götürmüşdür.

Azərbaycan Respublikasının xarici işlər nazirliyi dövlətimizin beynəlxalq nüfuzunun möhkəmlənməsinə, onun təhlükəsizliyinin, sabit inkişafının təmin olunmasına və ölkə vətəndaşlarının mənafelərinin qorunmasına yönəldilmiş fəaliyyətini bundan sonra da davam etdirəcəkdir.

XİN-in 30.12.04 tarixli məlumatı

BƏYANATLAR

Azərbaycan Respublikası Xarici İşlər Nazirliyi mətbuat mərkəzinin bəyanatı

Azərbaycan Respublikası Xarici İşlər Nazirliyinin mətbuat mərkəzi ABŞ-da keçirilən prezident seçkiləri ilə bağlı bəyanat qəbul etmişdir. Bəyanatda deyilir:

"Məlum olduğu kimi, bu il noyabr ayının 2-də Amerika Birləşmiş Ştatlarında keçirilmiş prezident seçkilərində Prezident cənab Corc Buş qələbə qazanmışdır.

Son illər ABŞ ilə Azərbaycan arasında əlaqələrin yeni mərhələsi qurulmuşdur. Bədnam 907-ci düzəlişin qüvvəsi dayandırıldıqdan sonra ABŞ Azərbaycana yardımlar göstərmiş və bu yardımlar nəticəsində ölkəmizdə müxtəlif layihələr həyata keçirilmişdir. Hazırda ABŞ-ın yaxından iştirakı və siyasi dəstəyi ilə Xəzərdə neft hasilatı və Bakı-Tbilisi-Ceyhan kimi iri neft kəmərinin tikintisi davam etdirilməkdədir. 2001-ci ilin məlum 11 sentyabr hadisəsindən sonra Azərbaycan Amerika Birləşmiş Ştatlarının yaxın tərəfdaşı kimi terrorizmə qarşı mübarizədə onunla birgə iştirak edir.

Azərbaycan Respublikası ümidvardır ki, aparılan siyasət ABŞ-da keçirilmiş prezident seçkilərindən sonra da davam etdiriləcək, ABŞ administrasiyasının səyləri nəticəsində Amerika-Azərbaycan münasibətləri çərçivəsində əldə olunmuş nailiyyətlər möhkəmlənəcək, strateji tərəfdaşlıq əlaqələri yeni səviyyəyə qaldırılacaqdır.

Azərbaycan Respublikası, həmçinin əmin olmaq istəyir ki, ABŞ bundan sonra Cənubi Qafqaz regionunda problemlərin aradan qaldırılmasında, sülhün, təhlükəsizliyin bərqərar olunmasında, ilk növbədə isə Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə həlli istiqamətində səylərini artıracaqdır".

"AzərTAc" 05.11.04

BRİFİNQLƏR

1. Nazir müavini V.Sadıqov

Mövzu – oktyabrın 22-də Alma-Atada keçirilmiş Asiyada Qarşılıqlı Fəaliyyət və Etimad Tədbirləri üzrə Müşavirənin (AQETM) üzv dövlətlərin xarici işlər nazirlərinin növbəti görüşünə dair

Tarix – 29 oktyabr

2. Nazir müavini X.Xələfov

Mövzu – Xəzərin hüquqi statusu

Tarix – 6 noyabr

3. Nazir müavini A.Əzimov

Mövzu – BMT-nin Baş Məclisinin 59-cu sessiyası gündəliyinin "Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərində vəziyyətlə bağlı" adlı bəndinin (163 nömrəli) müzakirəsi

Tarix – 27 noyabr

4. Nazir müavini A.Əzimov

Mövzu – Sofiyada ATƏT-in Nazirlər Şurasının 12-ci iclasında və Brüsseldə NATO-nun Avro-Atlantika Tərəfdaşlıq Şurasının Nazirlərin görüşündə xarici işlər naziri E.Məmmədyarovun başçılıq etdiyi heyətin iştirakına dair

Tarix – 11 dekabr

5. Nazir müavini M.Məmməd-Quliyev
Mövzu – Azərbaycanın iqtisadi sahədə inkişafında XİN-in rolu
Tarix – 15 dekabr

Həmçinin, 24 sentyabr, 7 oktyabr, 15 oktyabr XİN-in Mətbuat Mərkəzinin rəhbəri M.Mirzə tərəfindən brifinqlər keçirilmişdir.

XIN-in Mətbuat Mərkəzinin məlumatı

TƏDBİRLƏR

Azərbaycan Xarici İşlər Nazirliyinin mətbuat mərkəzindən AzərTAc-a bildirmişlər ki, Azərbaycan Prezidentinin Sərəncamı ilə Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizlik siyasəti sahəsində işçi qrupu yaradılmışdır. Respublikanın bütün əlaqədar qurumlarının yüksək səviyyəli nümayəndələrinin daxil olduqları bu qrupun qarşısında milli təhlükəsizlik konsepsiyası, xarici siyasət strategiyası, hərbi doktrina və digər konseptual sənədlərin hazırlanması kimi mühüm vəzifələr qoyulmuşdur. Qrupun fəaliyyətinin əlaqələndirilməsi Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyinə həvalə edilmişdir.

İşçi qrupunun nazirlikdə keçirilən ilk iclasında qrupun fəaliyyətinin perspektivləri, əsasnaməsinin hazırlanması və digər məsələlər müzakirə olunmuşdur.

Qrupun üzvləri Prezidentin Sərəncamını ölkəmizdə uğurla həyata keçirilən demokratik, hüquqi dövlət quruculuğu prosesində mühüm addım kimi qiymətləndirmişlər. İclasda Avratlantika məkanının siyasi və təhlükəsizlik strukturlarına inteqrasiya yolunu seçmiş ölkəmizin təhlükəsizlik sektorunun islahatı istiqamətində həyata keçirdiyi siyasətin ardıcıl şəkildə davam etdirilməsinə dair məsələlər müzakirə olunmuşdur. Azərbaycanın NATO-nun fərdi tərəfdaşlıq üzrə əməliyyat planına qoşulması bu baxımdan xüsusilə vurğulanmışdır.

İclasda xarici dövlətlərin təhlükəsizlik sektorunun islahatı və idarə edilməsi sahəsində təcrübələrinin öyrənilməsinin və ekspertlər mübadiləsinin, xüsusilə Almaniya Federativ Respublikası ilə bu sahədə aparılan əməkdaşlığın əhəmiyyəti qeyd edilmişdir.

Milli təhlükəsizlik məsələləri üzrə qurumlararası əməkdaşlığın təkmilləşdirilməsinə dair məsələlər də müzakirə edilmiş, işçi qrupunun fəaliyyətinin təşkilati tərəfləri ilə bağlı bir sıra qərarlar qəbul olunmuşdur.

«AzərTAc» 02.10.04

2004-cü ilin oktyabr ayının 22-də Xarici İşlər Nazirliyinin təlim-tədris mərkəzində "Daimi Arbitraj Məhkəməsi" mövzusunda mühazirə keçirilmişdir. XİN əməkdaşlarının iştirak etdiyi bu tədbirdə qərargahı Haaqada yerləşən Daimi Arbitraj Məhkəməsinin baş katibi T.van den Hout çıxış etmiş və iştirakçıların suallarına cavab vermişdir.

XİN-in 22.10.04 tarixli məlumatı

2004-cü ilin oktyabr ayının 22-də Xarici İşlər Nazirliyinin təlim-tədris mərkəzində «Müasir Beynəlxalq Cinayətlərin Təqibi Problemləri» mövzusunda mühazirə keçirilmişdir. XİN əməkdaşlarının iştirak etdiyi bu tədbirdə Milli Məclis Aparatının İnzibati və Hərbi Qanunvericilik şöbəsinin müdiri Nizami Səfərov çıxış etmiş və iştirakçıların suallarına cavab vermişdir.

XİN-in 22.10.04 tarixli məlumatı

2004-cü ilin 26 oktyabr tarixində AR XİN-də Koreya Respublikası Xarici İşlər və Ticarət Nazirliyi Avropa Məsələləri İdarəsi Baş direktorunun müavini Lee Byung-huanın başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti ilə Azərbaycan – Cənubi Koreya 1-ci siyasi dialoqu keçirilmişdir.

Dialoqu Azərbaycan Respublikasının xarici işlər nazirinin müavini M.Məmməd-Quliyev açmışdır. Dialoq zamanı iki ölkə arasında siyasi, iqtisadi münasibətlərin, humanitar, mədəniyyət, elm və təhsil sahələrində, həmçinin beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsi, XİN-lərarası məsləhətləşmələrin davam etdirilməsi məsələləri geniş müzakirə olunmuş, Cənubi Qafqaz və Koreya Yarımadasındakı vəziyyətə dair məlumat və fikir mübadiləsi aparılmışdır.

Həmçinin dialoq zamanı Koreya tərəfi 2004-cü ilin sonuna qədər Koreya Respublikası tərəfindən Azərbaycan Respublukasında fəxri konsul təyin olunması məsələsinin həll olunacağını bildirmişdir.

XİN-in 27.10.04 tarixli məlumatı

Noyabrın 18-20-də Bakıda Azərbaycan Respublikası ilə NATO arasındakı Fərdi Tərəfdaşlıq Fəaliyyəti Planı (FTFP) üzrə Xarici İşlər Nazirliyi və Marşall Mərkəzinin birgə təşkilatçılığı ilə Azərbaycana bu planı həyata keçirmək prosesində yardım göstərmək üçün seminar keçirilmişdir.

Seminarda Fərdi Tərəfdaşlıq Fəaliyyəti Planının yerinə yetirilməsi üçün Azərbaycan Respublikası Milli Təhlükəsizlik üzrə İdarələrarası İşçi Qrupunun üzvləri arasında təhlükəsizlik konsepsiyasının və strategiyasının, birgə əməkdaşlığın və konsensus yaradılmasının inkişaf etdirilməsi məsələsi müzakirə olunmuşdur.

Tədbirdə Azərbaycan Respublikası Milli Təhlükəsizlik üzrə İdarələrarası İşçi Qrupunun üzvləri, NATO-nun Təhlükəsizlik və Planlaşdırma Siyasəti üzrə Beynəlxalq Qərargahının, ABŞ qoşunlarının Avropa komandanlığının, ABŞ müdafiə nazirinin aparatının və Marşall Mərkəzinin nümayəndələri iştirak etmişlər.

«AzərTAc» 20.11.04

Dekabrın 16-17-də Xarici İşlər Nazirliyində Beynəlxalq Qırmızı Xaç Komitəsi tərəfindən beynəlxalq humanitar hüquq üzrə kurs təşkil edilmişdir. Xarici İşlər Nazirliyinin təşəbbüsü əsasında keçirilən kursun məqsədi ölkəmizin müvafiq dövlət orqanlarının nümayəndələrinin beynəlxalq humanitar hüquq, Beynəlxalq Qırmızı Xaç Komitəsi haqqında biliklərinin artırılmasından, fikir mübadiləsi və müvafiq təcrübənin bölüşdürülməsindən ibarət idi. Sözügedən tədbirdə Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi Aparatının, Xarici İşlər və Ədliyyə Nazirliklərinin, eləcə də Konstitusiya Məhkəməsinin gənc əməkdaşları iştirak etmişlər.

XİN-in 18.12.04 tarixli məlumatı

2004-cü ilin dekabr ayının 28-də Xarici İşlər Nazirliyinin təlim-tədris mərkəzində "Ermənistanın Azərbaycana qarşı təcavüzü zamanı ermənilər tərəfindən törədilmiş cinayətlərin təqibi və pozulmuş hüquqların bərpası imkanları" mövzusunda dəyirmi masa keçirilmişdir. Nazir müavini Araz Əzimovun sədrlik etdiyi bu tədbirdə tanınmış hüquqşunaslar, dövlət qurumlarının nümayəndələri və XİN-in əməkdaşları arasında fikir mübadiləsi aparılmışdır.

XİN-in 28.12.04 tarixli məlumatı

YENİ DİPLOMATİK NÜMAYƏNDƏLİKLƏRİN TƏSİS EDİLMƏSİ, TƏYİNATLAR VƏ GERİ ÇAĞIRILMA

İ.H.VƏKİLOVUN AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ MİSİR ƏRƏB RESPUBLİKASINDA, EYNİ ZAMANDA LİVAN RESPUBLİKASINDA VƏ SURİYA ƏRƏB RESPUBLİKASINDA FÖVQƏLADƏ VƏ SƏLAHİYYƏTLİ SƏFİRİ VƏZİFƏSİNDƏN GERİ ÇAĞIRILMASI HAQQINDA AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN SƏRƏNCAMI

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 15-ci bəndini rəhbər tutaraq **qərara alıram:**

İsrafil Hacı oğlu Vəkilov Azərbaycan Respublikasının Misir Ərəb Respublikasında, eyni zamanda Livan Respublikasında və Suriya Ərəb Respublikasında fövqəladə və səlahiyyətli səfiri vəzifəsindən geri çağırılsın.

İlham ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 5 oktyabr 2004-cü il.

F.N. BAĞIROVA AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ FÖVQƏLADƏ VƏ SƏLAHİYYƏTLİ SƏFİRİ DƏRƏCƏSİ VERİLMƏSİ HAQQINDA AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN SƏRƏNCAMI

“Diplomatik xidmət haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 8.1.1-ci maddəsini rəhbər tutaraq **qərara alıram:**

Faiq Nüsrət oğlu Bağırova Azərbaycan Respublikasının fövqəladə və səlahiyyətli səfiri dərəcəsi verilsin.

İlham ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 5 oktyabr 2004-cü il.

F.N.BAĞIROVUN AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ MİSİR ƏRƏB RESPUBLİKASINDA FÖVQƏLADƏ VƏ SƏLAHİYYƏTLİ SƏFİRİ TƏYİN EDİLMƏSİ HAQQINDA AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN SƏRƏNCAMI

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 15-ci bəndini rəhbər tutaraq qərara alıram:

Faiq Nüsrət oğlu Bağırov Azərbaycan Respublikasının Misir Ərəb Respublikasında fövqəladə və səlahiyyətli səfiri təyin edilsin.

İlham ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 5 oktyabr 2004-cü il.

Faiq Bağırov

Tərcümeyi-hal

Doğulduğu il:	1962, Bakı, Azərbaycan
Təhsil:	Azərbaycan Dövlət Universiteti, şərqşünaslıq fakültəsi, ərəb dili bölməsi, 1979-1985
Diplomatik rütbəsi:	Fövqəladə və səlahiyyətli səfir
1983-1984 -	Hərbi tərcüməçi – dil təcrübəsi, Liviya Ərəb Xalq Sosialist Camahirriyyası
1985-1987 -	Hərbi xidmət, Liviya Ərəb Xalq Sosialist Camahirriyyası
1987-1989 -	Azərbaycan Respublikasının Xarici Tələbələrlə İş üzrə Şurası, baş mütəxəssis
1989-1991 -	Xaricdə yaşayan həmvətənlərlə mədəni əlaqələr Cəmiyyəti - "Vətən" Cəmiyyəti, referent, şöbə müdiri
1991-1996 -	Xarici İşlər Nazirliyi, ikinci katib, birinci katib, şöbə müdiri
1996-2000 -	Azərbaycan Respublikasmın Türkiyədəki Səfirliyi, birinci katib -konsulluq şöbəsinin müdiri
2000-2002 -	Xarici İşlər Nazirliyi, müşavir
2002-2004 -	Xarici İşlər Nazirliyi, idarə rəisinin müavini
2004-cü ildən etibarən -	Azərbaycan Respublikasının Misir Ərəb Respublikasındakı fövqəladə və səlahiyyətli səfiri
Xarici dillər -	Ərəb, türk, rus, ingilis
Ailə vəziyyəti -	Evlidir, 2 övladı var.

K.T.XASİYEVƏ AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ FÖVQƏLADƏ VƏ SƏLAHİYYƏTLİ SƏFİRİ DƏRƏCƏSİ VERİLMƏSİ HAQQINDA AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN SƏRƏNCAMI

"Diplomatik xidmət haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 8.1.1-ci maddəsini rəhbər tutaraq **qərara alıram:**

Kamil Tacid oğlu Xasiyevə Azərbaycan Respublikasının fövqəladə və səlahiyyətli səfiri dərəcəsi verilsin.

İlham ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 5 oktyabr 2004-cü il.

K.T.XASİYEVİN KİMYƏVİ SİLAHLARIN QADAĞAN OLUNMASI ÜZRƏ TƏŞKİLATDA AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ DAİMİ NÜMAYƏNDƏSİ TƏYİN EDİLMƏSİ HAQQINDA AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN SƏRƏNCAMI

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 15-ci bəndini rəhbər tutaraq **qərara alıram:**

Kamil Tacid oğlu Xasiyev Kimyəvi Silahların Qadağan Olunması üzrə Təşkilatda Azərbaycan Respublikasının daimi nümayəndəsi təyin edilsin.

İlham ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 5 oktyabr 2004-cü il.

K.T.XASİYEVİN AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ NATO YANİNDA NÜMAYƏNDƏLİYİNİN BAŞÇISI TƏYİN EDİLMƏSİ HAQQINDA AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN SƏRƏNCAMI

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu madəssinin 15-ci bəndini rəhbər tutaraq **qərara alıram:**

Kamil Tacid oğlu Xasiyev Azərbaycan Respublikasının NATO yanında Nümayəndəliyinin başçısı təyin edilsin.

İlham ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 5 oktyabr 2004-cü il.

Kamil Xasiyev

Tərcümeyi-hal

Doğulduğu il:	1968, Bakı, Azərbaycan
Təhsil:	Hərbi İnstitut, şərqşünaslıq fakültəsi, Moskva şəhəri, 1985-1990
Diplomatik rütbəsi:	Fövqəladə və səlahiyyətli səfir
1990-1991 -	Tərcüməçi, Hərbi Müşavirin Aparatı, SSRİ-nin hərbi missiyası, Həbəşistan
1991-1992 -	Baş tərcüməçi-referent, xarici tələbələr üçün Hava Hücumundan Müdafiə Kursları
1993 -	Xarici İşlər Nazirliyi , Avropa Ölkələri İdarəsi, attaşe,
1993-1995 -	Xarici İşlər Nazirliyi, Beynəlxalq Təşkilatlar İdarəsi, üçüncü katib
1995-1998 -	Azərbaycan Respublikasının Belçika Krallığındakı Səfirliyi, ikinci katib
1998-2000 -	Xarici İşlər Nazirliyi, Beynəlxalq Təşkilatlar İdarəsi, ikinci katib, birinci katib, şöbə müdiri
2000 -	Azərbaycan Respublikasının Avstriya Respublikasındakı Səfirliyi, müşavir
2004 -	Azərbaycan Respublikasının Avstriya Respublikasındakı Səfirliyi, müvəqqəti işlər vəkili
2004-cü ilin oktyabr ayından etibarən -	Kimyəvi Silahların Qadağan olunması üzrə Təşkilatda Azərbaycan Respublikasının daimi nümayəndəsi və Azərbaycan Respubliksının NATO yanında Nümayəndəliyinin başçısı
Xarici dillər -	Rus, ingilis, amhar
Ailə vəziyyəti -	Evlidir.

E.O.ƏMİRBƏYOVUN AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ İSVEÇRƏ KONFEDERASİYASINDA FÖVQƏLADƏ VƏ SƏLAHİYYƏTLİ SƏFİRİ TƏYİN EDİLMƏSİ HAQQINDA AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN SƏRƏNCAMI

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 15-ci bəndini rəhbər tutaraq **qərara alıram:**

Elçin Oktyabr oğlu Əmirbəyov Azərbaycan Respublikasının İsveçrə Konfederasiyasında fövqəladə və səlahiyyətli səfiri təyin edilsin.

İlham ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 5 oktyabr 2004-cü il.

Elçin Əmirbəyov

Tərcümeyi-hal

Doğulduğu il:	1972, Bakı, Azərbaycan
Təhsil:	Azərbaycan Dövlət Xarici Dillər Universiteti, 1988-1992 Diplomatik kurslar, Dövlət İdarəetmə İnstitutu, Paris, Fransa, 1993, NATO Müdafiə Kolleci, Roma, İtaliya, 1994 Milli və beynəlxalq təhlükəsizlik üzrə kurslar, C.Kennedi adına İdarəetmə Məktəbi, Harvard Universiteti, Vaşinqton, ABŞ, 2000
Diplomatik rütbəsi:	Fövqəladə və səlahiyyətli səfir
1992-1995 -	Xarici İşlər Nazirliyi, Beynəlxalq Təşkilatlar İdarəsi, attaşe, üçüncü katib
1995-1997 -	Azərbaycan Respublikasının BMT yanında Daimi Nümayəndəliyi, ikinci katib
1998-1999 -	Xarici İşlər Nazirliyi, Beynəlxalq Təşkilatlar İdarəsi, birinci katib
1999-2001 -	Xarici İşlər Nazirliyi, Beynəlxalq Təşkilatlar İdarəsi, Beynəlxalq Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Şöbəsinin müdiri
2001-2003 -	Azərbaycan Respublikasının NATO yanında Daimi Nümayəndəliyi, müşavir
2003-2004 -	Azərbaycan Respublikasının BMT yanında Daimi Nümayəndəliyi, müşavir
2004-cü ilin may ayından etibarən -	Azərbaycan Respublikasının BMT və digər beynəlxalq təşkilatlar yanında daimi nümayəndəsi
2004-cü ilin oktyabr ayından etibarən -	Azərbaycan Respublikasının İsveçrə Konfederasiyasında fövqəladə və səlahiyyətli səfiri
Xarici dillər -	Rus, ingilis, fransız, türk, ərəb
Ailə vəziyyəti -	Evlidir, bir qızı var.

A.Z. MƏMMƏDOVUN AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ BELÇİKA KRALLIĞINDA FÖVQƏLADƏ VƏ SƏLAHİYYƏTLİ SƏFİRİ TƏYİN EDİLMƏSİ HAQQINDA AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN SƏRƏNCAMI

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 15-ci bəndini rəhbər tutaraq **qərara alıram:**

Arif Zahid oğlu Məmmədov Azərbaycan Respublikasının Belçika Krallığında fövqəladə və səlahiyyətli səfiri təyin edilsin.

İlham ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 5 oktyabr 2004-cü il.

Arif Məmmədov

Tərcümeyi-hal

Doğulduğu il:	1968, Gəncə, Azərbaycan
Təhsil:	Hərbi İnstitut, şərqşünaslıq fakültəsi, Moskva şəhəri, 1983-1988 Beynəlxalq Əlaqələr İnstitutu, Klingendael, Niderland, 1993 Diplomatik kurslar, Lids Universiteti, Böyük Britaniya, 1994
Diplomatik rütbəsi:	Fövqəladə və səlahiyyətli səfir
1988-1990 -	SSRİ-nin hərbi missiyası, Həbəşistan, hərbi tərcüməçi, baş hərbi tərcüməçi
1991-1992 -	Bakı şəhəri İcra Hakimiyyəti, Təşkilat İdarəsi
1993-1994-	Xarici İşlər Nazirliyi, Dövlət Protokolu İdarəsi, ikinci katib,
1994-1995 -	Xarici İşlər Nazirliyi, Avropa və Amerika İdarəsi, ikinci katib
1995-2000 -	Azərbaycan Respublikasının Belçika Krallığındakı Səfirliyi, ikinci katib, birinci katib, müşavir
2000-ci ildən etibarən -	Azərbaycan Respublikasının Avropa İttifaqı yanındakı Nümayəndəliyinin başçısı
2004-cü ilin oktyabr ayından etibarən -	Azərbaycan Respublikasının Belçika Krallığında fövqəladə və səlahiyyətli səfiri
Xarici dillər:	Rus, ingilis, amhar, fransız
Ailə vəziyyəti:	Evlidir, iki övladı var.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PAKİSTAN İSLAM RESPUBLİKASINDA FÖVQƏLADƏ VƏ SƏLAHİYYƏTLİ SƏFİRİ E.Y.MƏDƏTLİNİN İQAMƏTGAHI İSLAMABAD ŞƏHƏRİNDƏ OLMAQLA, EYNİ ZAMANDA AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ ƏFQANİSTAN KEÇİD İSLAM DÖVLƏTİNDƏ FÖVQƏLADƏ VƏ SƏLAHİYYƏTLİ SƏFİRİ TƏYİN EDİLMƏSİ HAQQINDA AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN SƏRƏNCAMI

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 15-ci bəndini rəhbər tutaraq **qərara alıram:**

Azərbaycan Respublikasının Pakistan İslam Respubliakasında fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Eynulla Yədulla oğlu Mədətli İqamətgahı İslamabad şəhərində olmaqla, eyni zamanda Azərbaycan Respublikasının Əfqanistan Keçid İslam Dövlətində fövqəladə və səlahiyyətli səfiri təyin edilsin.

İlham ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 26 noyabr 2004-cü il

Eynulla Mədətli

Tərcümeyi-hal

Doğulduğu il:	1954, Naxçıvan şəhəri
Təhsil:	Naxçıvan Dövlət Universiteti, tarix fakültəsi,1971-1975 Azərbaycan Elmlər Akademiyası, Fəlsəfə və Hüquq İnstitutu, Aspirant, 1981 Fəlsəfə Elmləri namizədidir
Diplomatik rütbə:	Fövqəladə və səlahiyyətli səfir
1975-1977 -	Müəllim, orta məktəb
1977-1996 -	Şahbuz rayon Partiya Komitəsi, Naxçıvan Elm Mərkəzi, Naxçıvan Dövlət Universiteti, Naxçıvan Vilayət Partiya Komitəsi, əməkdaş
1991-1995 -	Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinın deputatı
1996 -	Azərbaycan Respublikasınnın İran İslam Respublikasının Təbriz şəhərindəkı Konsulluğu, baş konsul
1996-2001 -	Azərbaycan Respublikasınnın İran İslam Respublikasındakı Səfirliyi , müşavir
2001-2002 -	Xarici İşlər Nazirliyi, müşavir
2002-ci ildən etibarən -	Azərbaycan Respublikasının Pakistan İslam Respublikasındakı fövqəladə və səlahiyyətli səfiri
Xarici dillər:	Rus, fars, ingilis
Ailə vəziyyəti:	Evlidir, üç övladı var

A.Ə.ƏZİMBƏYOVUN AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ ÖZBƏKİSTAN RESPUBLİKASINDA FÖVQƏLADƏ VƏ SƏLAHİYYƏTLİ SƏFİRİ VƏZİFƏSİNDƏN GERİ ÇAĞIRILMASI HAQQINDA AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN SƏRƏNCAMI

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 15-ci bəndini rəhbər tutaraq **qərara alıram:**

Aydın Əlibəy oğlu Əzimbəyov Azərbaycan Respublikasının Özbəkistan Respublikasında fövqəladə və səlahiyyətli səfiri vəzifəsindən geri çağırılsın.

İlham ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 16 dekabr 2004-cü il

N.R.ABBASOVA AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ FÖVQƏLADƏ VƏ SƏLAHİYYƏTLİ SƏFİRİ DƏRƏCƏSİ VERİLMƏSİ HAQQINDA AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN SƏRƏNCAMI

"Diplomatik xidmət haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 8.1.1-ci maddəsini rəhbər tutaraq **qərara alıram:**

Namiq Rəşid oğlu Abbasova Azərbaycan Respublikasının fövqəladə və səlahiyyətli səfiri diplomatik rütbəsi verilsin.

İlham ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 16 dekabr 2004-cü il

N.R.ABBASOVUN AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ ÖZBƏKİSTAN RESPUBLİKASINDA FÖVQƏLADƏ VƏ SƏLAHİYƏTLİ SƏFİRİ TƏYİN EDİLMƏSİ HAQQINDA AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN SƏRƏNCAMI

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 15-ci bəndini rəhbər tutaraq **qərara alıram:**

Namiq Rəşid oğlu Abbasov Azərbaycan Respublikasının Özbəkistan Respublikasında fövqəladə və səlahiyyətli səfiri təyin edilsin.

İlham ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 16 dekabr 2004-cü il

Namiq Abbasov

Tərcümeyi-hal

Doğulduğu il:	1940
Təhsil:	Azərbaycan Dövlət Universiteti, jurnalistika fakültəsi, 1962
Diplomatik rütbəsi:	Fövqəladə və səlahiyyətli səfir
1962-1970 -	«Abşeron» qəzeti, şöbə müdiri, məsul katib, redaktor müavini, redaktor
1970-1977 -	Azərbaycan Kommunist Partiyasının Abşeron rayon Komitəsinin şöbə müdiri, ikinci katib
1977-1979 -	SSRİ Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinin Ali məktəbində təhsil
1979-cü ildən etibarən -	Azərbaycan SSR DTK-nin şöbə rəisinin müavini, şöbə rəisi, sədr müavini
1992-1995 -	Azərbaycan Respublikası milli təhlükəsizlik nazirinin müavini, birinci müavini vəzifəsini icra edən
1995-2004 -	Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizlik naziri
2004-cü ildən etibarən -	Azərbaycan Respublikasının Özbəkistanda fövqəladə və səlahiyyətli səfiri General-polkovnik rütbəsinə malikdir.
Ailə vəziyyti:	Evlidir, 2 övladı var.

Q.D.OSMANOVA AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ BİRİCİ DƏRƏCƏLİ FÖVQƏLADƏ VƏ SƏLAHİYYƏTLİ ELÇİSİ DİPLOMATİK RÜTBƏSİ VERİLMƏSİ HAQQINDA AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN SƏRƏNCAMI

"Diplomatik xidmət haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 8.1.2-ci maddəsini rəhbər tutaraq **qərara alıram:**

Qüdsi Dursun oğlu Osmanova Azərbaycan Respublikasının birinci dərəcəli fövqəladə və səlahiyyətli elçisi diplomatik rütbəsi verilsin.

İlham ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 16 dekabr 2004-cü il

Q.D.OSMANOVUN AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ RUSİYA FEDERASİYASININ SANKT-PETERBURQ ŞƏHƏRİNDƏ VƏ LENİNQRAD VİLAYƏTİNDƏ FƏXRİ KONSULU VƏZİFƏSİNDƏN GERİ ÇAĞIRILMASI HAQQINDA AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN SƏRƏNCAMI

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 15-ci bəndini rəhbər tutaraq **qərara alıram:**

Qüdsi Dursun oğlu Osmanov Azərbaycan Respublikasının Rusiya Federasiyasının Sankt-Peterburq şəhərində və Leninqrad vilayətində fəxri konsulu vəzifəsindən geri çağırılsın.

İlham ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 16 dekabr 2004-cü il

Q.D.OSMANOVUN RUSİYA FEDERASİYASININ SANKT-PETERBURQ ŞƏHƏRİNDƏ AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ BAŞ KONSULU TƏYİN EDİLMƏSİ HAQQINDA AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN SƏRƏNCAMI

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 15-ci bəndini rəhbər tutaraq **qərara alıram:**

Qüdsi Dursun oğlu Osmanov Rusiya Federasiyasının Sankt-Peterburq şəhərində Azərbaycan Respublikasının Baş konsulu təyin edilsin.

İlham ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 16 dekabr 2004-cü il

Qüdsi Osmanov

Tərcümeyi-hal

Doğulduğu il:	1966, Baqrataşen qəsəbəsi, Noyamberyan rayonu Ermənistan SSR
Təhsil:	Texniki peşə məktəbi, 1983-1984 Sankt-Peterburq Su Kommunikasiyası Universitetinin iqtisadiyyat fakültəsi, 1984-1994 Sankt-Peterburq Dövlət Universitetinin hüquqşünaslıq fakültəsi 1998-2005, Sankt-Peterburq Dövlət Universitetinin Beynəlxalq Əlaqələr fakültəsinin aspirantı 2001-ci ildən etibarən
Diplomatik rütbəsi:	Birinci dərəcəli fövqəladə və səlahiyyətli elçi
1984-1987 -	Hərbi xidmət (Hərbi Dəniz Donanması)
1994-1997-	İş adamı
1997-	Azərbaycan Respublikasının Sankt-Peterburq şəhəri və Leninqrad vilayətində fəxri konsulu
2004-cü ilin dekabr ayından etibarən -	Rusiya Federasiyasının Sankt-Peterburq şəhərində Azərbaycan Respublikasının baş konsulu.

RUSİYA FEDERASİYASININ YEKATERİNBURQ ŞƏHƏRİNDƏ AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ BAŞ KONSULLUĞUNUN TƏSİS EDİLMƏSİ HAQQINDA AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN SƏRƏNCAMI

1. Rusiya Federasiyasının Yekaterinburq şəhərində Azərbaycan Respublikasının Baş konsulluğu təsis edilsin.

2. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetininə tapşırılsın ki, Rusiya Federasiyasının Yekaterinburq şəhərində Azərbaycan Respublikasının Baş konsulluğunun fəaliyyətinin təminatı ilə bağlı maddi-texniki təchizat və maliyyələşdirmə məsələlərini bir ay müddətində həll etsin.

3. Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyi Rusiya Federasiyasının Yekaterinburq şəhərində Azərbaycan Respublikasının Baş konsulluğunun strukturunu və ştat cədvəlini bir ay müddətində təsdiq etsin.

4. Bu Sərəncam imzalandığı gündən qüvvəyə minir.

İlham ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 16 dekabr 2004-cü il

Buxarestdə Azərbaycan Respublikasının səfirliyi binasının açılış mərasimi

Rumıniya paytaxtı Buxarestdə Azərbaycan Respublikası səfirliyi binasının təntənəli açılışı mərasimində Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev iştirak etmişdir.

Ölkəmizin Buxarestdəki səfiri Eldar Həsənov Prezident İlham Əliyevin Rumıniyaya səfərini yüksək qiymətləndirdi və onun bu mərasimdə iştirak etməsini əlamətdar hal kimi dəyərləndirdi.

Rumıniyada akkreditə olunmuş xarici ölkələrin səfirlərinin də iştirak etdikləri mərasimdə nitq söyləyən Prezident İlham Əliyev Azərbaycanın Rumıniyadakı səfirliyinin yeni binasının açılışı münasibətilə səfiri və əməkdaşları təbrik etdi, onlara xoş arzularını çatdırdı. Ümummilli lider Heydər Əliyev tərəfindən əsası qoyulmuş Azərbaycan-Rumıniya dostluq əlaqələrinin daha da inkişaf etdirilməsində Azərbaycan diplomatlarının üzərinə yüksək vəzifələr düşdüyünü xüsusi vurğuladı.

Azərbaycan ilə Rumıniya arasında siyasi əlaqələrin yüksək səviyyəsini qeyd edən dövlətimizin başçısı iqtisadi, elmi, mədəni əlaqələrin inkişafı üçün böyük imkanların olduğunu da bildirdi.

Rumıniyaya rəsmi səfərinin uğurla keçdiyini vurğulayan Prezident İlham Əliyev ölkələrimiz arasında ənənəvi dostluq əlaqələrinin inkişafında səfirliyin əməkdaşlarının əməyini yüksək qiymətləndirdi.

Sonra Azərbaycan Prezidenti səfirliyin binası və əməkdaşların iş şəraiti ilə yaxından tanış oldu, jurnalistlərin suallarına cavab verdi.

«AzərTAc» 13.10.04

Təbriz şəhərində Azərbaycan Respublikasının Baş konsulluğunun açılış mərasimi

2004-cü il oktyabrın 20-də İran İslam Respublikasının Təbriz şəhərində Azərbaycan Respublikasının Baş konsulluğunun rəsmi açılış mərasimi keçirilib. Mərasimdə Azərbaycan Respublikasının xarici işlər nazirinin müavini X. Xələfovun başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti iştirak edib. Mərasimdə Azərbaycan tərəfindən Respublikamızın İran İslam Respublikasındakı fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Abbasəli Həsənov, Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclis sədrinin birinci müavini V. Ağahəsənov, Muxtar Respublikanın iqtisadi inkişaf naziri Famil Seyidov və mədəniyyət naziri R. Qulamov da iştirak ediblər. Tədbirdə İran İslam Respublikasını Şərqi Azərbaycan ostanının valisi M.Sübhanüllahi, ölkənin Xarici İşlər Nazirliyinin Baş konsulluq idarəsinin rəisi Seyid Rəsul Mühacir, İran Prezidentinin Xəzər məsələləri üzrə xüsusi nümayəndəsi, MDB ölkələri Baş idarəsinin rəisi Mehdi Səfəri və başqa rəsmi nümayəndələr təmsil ediblər.

1994-cü ildə Prezident Heydər Əliyevin İran İslam Respublikasına səfəri zamanı Azərbaycan və İran arasında imzalanmış saziş əsasında İranın Təbriz şəhərində Azərbaycan Respublikasının Baş konsulluğunun açılması nəzərdə tutulmuşdu.

İran Prezidenti Seyid Məhəmməd Xatəminin 2004-cü ildə Azərbaycana səfəri çərçivəsində ölkə Prezidenti İlham Əliyevlə aparılan danışıqlarda əldə edilmiş razılaşmalara əsasən, Təbriz şəhərində Azərbaycanın Baş konsulluğunun fəaliyyətə başlamasına dair qərar qəbul edildi. Səfər zamanı həmçinin iki dövlət arasında bütün sahələrdə, xüsusilə iqtisadi sahədə bir çox layihələr qəbul edilmişdi.

Azərbaycanın Təbrizdəki Baş konsulu vəzifəsini müvəqqəti olaraq Respublikamızın İrandakı səfirliyinin müşaviri Cavanşir Vəkilov həyata keçirəcək.

XİN-in 20.10.04 tarixli press-relizi

Qars şəhərində Azərbaycan Respublikasının Baş konsulluğunun açılış mərasimi

2004-cü il dekabrın 10-da Azərbaycan Respublikasının Türkiyə Respublikasının Qars şəhərində Baş konsulluğunun rəsmi açılışı keçirilmişdir.

Açılış mərasiminə dəvət almış qonaqlar əvvəlcə Ümummilli lider Heydər Əliyevin büstünü ziyarət etmiş və Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti, Azərbaycan Respublikası Xarici İşlər Nazirliyi, Naxçıvan MR Ali Məclisi adından əklillər qoymuşlar.

Açılış mərasimində ümumilli lider Heydər Əliyevin xatirəsi bir dəqiqəlik sükut ilə yad edilmiş və Azərbaycanın dövlət himni səslənmişdir.

Azərbaycan Respublikası Baş nazirinin müavini – Türkiyə – Azərbaycan dövlətlərarası müştərək iqtisadi komissiyasının sədri A.Şərifovun başçılıq etdiyi nümayəndə heyətinə Azərbaycan Respublikasının xarici işlər nazirinin müavini X.Xələfov, Azərbaycanın Türkiyədəki fövqəladə və səlahiyyətli səfiri M.Əliyev, Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclis sədrinin birinci müavini V.Ağahəsənov və Nazirlər Kabinetinin şöbə müdiri A.Ağayev daxil idilər.

Mərasimdə Türkiyə tərəfini Qars Valisi N. Turhan, Tuqay Komutanı Tuqay generalı Sezai Bostancı, millət vəkili, Türkiyə – Azərbaycan parlamentlərarası Dostluq Qrupunun başqanı H.İpek, millət vəkili S. Beyribey, Xarici İşlər Nazirliyinin Qafqaz və Orta Asiya Kültür genel mudirinin yardımçısı H. Karshoğlu, Türkiyənin Naxçivandakı Baş konsulu N. Uyanık, Baş konsulluğun xidmət dairəsinə daxil olan 17 vilayətin nümayəndələri və digər rəsmi şəxslər təmsil etmişlər.

Həmin gün Türkiyə Respublikasının 9-cu Prezidenti S. Dəmirəl telefonla əlaqə saxlayaraq Qarsda Baş konsulluğunun açılmasının çox vacib hadisə olduğunu söyləmişdir. Bu münasibətlə, o, konsulluğun əməkdaşlarını, mərasim iştirakçılarını və Qars əhalisini təbrik etmişdir.

Mərasimə üzrlü səbəblərə görə qatıla bilməyən Türkiyə Böyük Millət Məclisinin Başkanı Bülənt Arıncın, Qars mİllət vəkili Z. Karabayın və bəzi vilayət valilərindən Baş konsul H. Zeynalovun adına göndərilən təbrik teleqramları tədbirdə oxunmuşdur.

Sonra Baş konsul H. Zeynalov Baş konsulluğun təsis edilməsi və onun gələcək fəaliyyəti barədə çıxış etmişdir.

Öz növbəsində Qars Valisi N. Turhan qonaqları, mərasim iştirakçılarını və bütün qarslıları bu tarixi gün ilə təbrik etmiş və bu hadisənin Azərbaycan – Türkiyə münasibətlərinin inkişafında və genişləndirilməsində yeni bir təkan olduğunu bildirmişdir.

Mərasimin rəsmi hissəsi Azərbaycan Respublikası Baş nazirin müavini A.Şərifovun çıxışı ilə başa çatdı.

Sonra qonaqların şərəfinə rəsmi ziyafət verilmişdir.

XİN-in Mətbuat Mərkəzinin
10.12.04 tarixli məlumatı

ETİMADNAMƏLƏRİN TƏQDİM EDİLMƏSİ

Azərbaycan səfiri etimadnaməsini Fransa Prezidentinə təqdim etmişdir

Azərbaycan Respublikasının Fransadakı fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Tarik Əliyev noyabrın 3-də etimadnaməsini Fransa Respublikasının Prezidenti Jak Şiraka təqdim etmişdir.

Təqdimat mərasimindən sonra Prezident Jak Şirak səfir T.Əliyevi qəbul etmişdir. Görüşdə Fransa-Azərbaycan ikitərəfli münasibətlərinin uğurla inkişaf etməsi qeyd olunmuş, Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinə toxunulmuş, gələcəkdə müxtəlif sahələrdə əlaqələrin daha da genişləndirilməsi barədə fikir mübadiləsi aparılmışdır. Fransa Respublikasının Prezidenti Jak Şirak Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevə salamlarını çatdırmağı xahiş etmişdir.

«AzərTAc» 09.11.04

Azərbaycan səfiri etimadnaməsini İtaliya Prezidentinə təqdim etmişdir

Azərbaycan Respublikasının İtaliyadakı fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Emil Kərimov noyabrın 18-də etimadnaməsini İtaliya Respublikasının Prezidenti Karlo Adzelyo Çampiyə təqdim etmişdir.

Mərasimdən sonra prezident K.Çampi ilə səfir E.Kərimov arasında görüş keçirilmişdir. Azərbaycan səfirinə yeni vəzifəsində uğurlar arzulayan Prezident Çampi onun fəaliyyətinin ikitərəfli əlaqələrin inkişafına töhfə verəcəyinə ümidvar olduğunu söyləmişdir. Ölkələrimiz arasında səmərəli əməkdaşlıq münasibətlərinin olduğunu xatırladan dövlət başçısı İtaliya-Azərbaycan əlaqələrinin dərinləşdirilməsinə böyük əhəmiyyət verdiyini vurğulayaraq demişdir ki, bu səbəbdən də Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevi 2005-ci ilin əvvəlində İtaliyaya rəsmi səfərə dəvət etmişdir. Prezident Çampi həmin səfərin ölkələrimiz arasındakı münasibətlərdə yeni mərhələ açacağına əminliyini bildirmişdir.

İtaliyada diplomatik missiyasına başlamasından məmnunluğunu bildirən səfir Emil Kərimov İtaliyada fəaliyyəti dövründə ölkələrimiz arasında əlaqələrin genişləndirilməsi üçün səylərini əsirgəməyəcəyini vurğulamışdır. Azərbaycanın Şərq-Qərb və Şimal-Cənub nəqliyyat dəhlizlərinin kəsişməsində yerləşdiyini, zəngin təbii sərvətlərə, böyük iqtisadi potensiala malik olduğunu xatırladan səfir bu amillərin ölkəmizin inkişafı və digər ölkələrlə əməkdaşlığın genişləndirilməsi üçün böyük əhəmiyyət kəsb etdiyini bildirmişdir. Azərbaycanda enerji sektorunda iri layihələrin həyata keçirildiyi barədə məlumat verən E.Kərimov demişdir ki, Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft, Bakı-Tbilisi-Ərzurum qaz kəmərlərinin istifadəyə verilməsindən sonra Azərbaycan enerji daşıyıcılarının dünya miqyaslı ixracçısına çevriləcəkdir.

E.Kərimov Ermənistanın ölkəmizə qarşı hərbi təcavüzü və onun ağır nəticələrindən danışmış, Azərbaycanın bu problemin sülh yolu ilə, beynəlxalq hüququn norma və prinsipləri əsasında ədalətli həllinə tərəfdar olduğunu bildirmişdir.

Prezident Karlo Adzelyo Çampi Qafqaz və Xəzər regionunun İtaliya üçün əhəmiyyətini bildirərək, bu regionda ən mühüm dövlətlərdən biri kimi Azərbaycanla əməkdaşlığın genişləndirilməsinə ölkəsinin böyük maraq göstərdiyini təkrarən vurğulamış və Azərbaycan diplomatını yeni təyinatı münasibətilə bir daha təbrik etmişdir.

«AzərTAc» 19.11.04

Azərbaycan səfiri etimadnaməsini İsveçrə Konfederasiyası Prezidentinə təqdim etmişdir

Azərbaycan Respublikasının İsveçrə Konfederasiyasındakı fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Elçin Əmirbəyov noyabrın 23-də öz etimadnaməsini bu ölkənin Prezidenti Josef Deysə təqdim etmişdir.

Rəsmi mərasimdən sonra Prezident Josef Deys və Səfir Elçin Əmirbəyov arasında görüş keçirilmişdir. Görüş zamanı Səfir E.Əmirbəyov Azərbaycan – İsveçrə dostluq münasibətlərinə toxunaraq, ölkələrimiz arasında əməkdaşlığın gücləndirilməsi istiqamətində öz səylərini əsirgəməyəcəyini vurğulamışdır.

Daha sonra Səfir Azərbaycandakı ictimai-siyasi vəziyyət, ölkə iqtisadiyyatının nailiyyətləri, genişmiqyaslı regional layihələr, Ermənistan – Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsi, ətraf mühitlə bağlı mövcud olan bir sıra problemlərin vəziyyəti haqqında ətraflı məlumat vermişdir.

XİN-in Mətbuat Mərkəzinin
27.11.04 tarixli məlumatı

Azərbaycan səfiri etimadnaməsini Hindistan Prezidentinə təqdim etmişdir

Azərbaycan Respublikasının Hindistandakı fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Tamerlan Qarayev noyabrın 30-da öz etimadnaməsini Hindistan Prezidenti Əbdül Kalama təqdim etmişdir.

Mərasimdən sonra Prezident Ə.Kalam və səfir T.Qarayevin təkbətək görüşü olmuşdur. Səfir Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin səmimi salamlarını Hindistan dövlətinin başçısına çatdırmış, ona respublikamız haqqında ətraflı məlumat vermiş, Azərbaycanın Hindistan ilə əlaqələrin genişlənməsi və dərinləşməsində maraqlı olduğunu bildirmişdir.

Hindistan Prezidenti Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevə və ölkəmizin xalqına ən səmimi arzularını çatdırmağı xahiş etmiş, Hindistanın da Azərbaycan ilə ikitərəfli münasibətlərin, xüsusilə də iqtisadi sahədə əlaqələrin inkişaf etdirilməsində maraqlı olduğunu diqqətə çatdıraraq səfirə bu istiqamətdə fəaliyyətində lazımi dəstəyin veriləcəyini söyləmişdir.

«AzərTAc» 06.12.04

Azərbaycan səfiri etimadnaməsini Monqolustan Prezidentinə təqdim etmişdir

Azərbaycan Respublikasının Çin Xalq Respublikası və Monqolustandakı fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Yaşar Əliyev etimadnaməsini Monqolustan Prezidenti Natsagiyn Baqabandiyə təqdim etmişdir.

Azərbaycan diplomatı Monqolustan parlamentinin sədri, xarici işlər naziri və onun müavini, sənaye və ticarət naziri, Ticarət Palatasının sədri, parlamentin deputatları və Xarici İşlər Nazirliyinin idarə rəisləri ilə görüşlər də keçirmişdir.

Görüşlər zamanı Azərbaycan və Monqolustan arasında dostluq münasibətləri, Dağlıq Qarabağ problemi barədə söhbət getmiş, iqtisadi-ticarət, təhsil və mədəniyyət sahələrində əməkdaşlıq məsələləri ətrafında fikir mübadiləsi aparılmışdır.

Yaşar Əliyev Monqolustanın kütləvi informasiya vasitələrinin nümayəndələri ilə görüşmüş və Azərbaycan barədə ətraflı məlumat vermişdir. Monqolustan mətbuatı və mərkəzi televiziya Azərbaycan diplomatının keçirdiyi görüşlər barədə məlumat yaymışdır.

«AzərTAc» 08.12.04

İqtisadi diplomatiya - Xarici siyasətin mühüm tərkib elementlərindən biri kimi

Rovşən Kazımov[15]

Siyasətdə iqtisadi faktorların əhəmiyyəti XX əsrin əvvəllərindən etibarən daha da artmağa başlamışdır. Beynəlxalq maliyyə-kredit sisteminin formalaşması, trans-milli korporasiyaların yaranması və bunun nəticəsində xarici birbaşa investisiyaların həcminin yüksək templə artımı, beynəlxalq elmi-texniki mübadilənin inkişafı, o cümlədən işçi qüvvəsinin beynəlxalq miqrasiyası, qlobal və regional səviyyədə müxtəlif inteqrasiya bloklarının yaradılması və nəhayət, qloballaşma prosesi – bütün bu amillər dövlətlərin xarici siyasətlərində iqtisadi faktorlara xüsusi fikir verməyi zəruri etmişdir.

Əgər tarixə nəzər salsaq görərik ki, Forin Ofis, Dövlət Departamenti və digər inkişaf etmiş ölkələrin diplomatik xidmət orqanları XIX əsrin sonlarından etibarən (qeyd etmək lazımdır ki, dünya bazarının formalaşması da məhz bu dövrə təsadüf edir) iqtisadi diplomatiya ilə fəal məşğul olmağa başlamışlar. Bu dövrdən etibarən qeyd olunan qurumlar öz ölkələrinin iqtisadi maraqlarının xarici bazarlarda qorunmasında yaxından iştirak etmiş və bu məqsəd üçün bütün diplomatik vasitə və üsullar səfərbər olunmuşdur. Lakin bu o demək deyildir ki, iqtisadi diplomatiya termininin mövcud olmadığı dövrdə beynəlxalq münasibətlərdə iqtisadi məsələlərə ümumiyyətlə fikir verilmirdi. Müxtəlif ölkələrin diplomatik xidmətlərinin çoxəsrllik tarixi, formalaşması və inkişafı beynəlxalq iqtisadi münasibətlər ilə sıx bağlı olmuşdur. Yəni xarici siyasətdə iqtisadi faktorlar daima mühüm əhəmiyyət kəsb etmişdir.

İqtisadi diplomatiya termini beynəlxalq arenada ictimai-siyasi münasibətlərin nisbətən yeni təzahür formalarından hesab olunur. Əlbəttə, belə bir terminin yaranması beynəlxalq münasibətlərdə iqtisadi faktorların artmaqda davam edən təsirinin qanunauyğun təzahürü kimi qəbul edilə bilər. Bu fəaliyyət sahəsi dövlətin beynəlxalq fəaliyyətinin ayrılmaz tərkib hissəsi olmaqla, xarici iqtisadi siyasətin həyata keçirilməsi üçün praktiki tədbirlər, vasitə və üsulları özündə birləşdirir.

Hal-hazırda iqtisadi diplomatiya beynəlxalq münasibətlərin bütün ölçülərdə ayrılmaz tərkib hissəsi kimi çıxış edir (siyasi, iqtisadi, hüquqi, sosial-mədəni, dini və s. ölçülər).

Siyasət iqtisadiyyatlaşır, iqtisadiyyat isə siyasətləşir – bu prosesi ümumi cizgilərdə belə ifadə etmək olar.

Bu anlayışı təkcə dövlət strukturlarının köməyi ilə ölkənin xarici ticarət-iqtisadi əməliyyatlarına dəstək verilməsi ilə əlaqələndirmək düzgün olmazdı. Son dövrlərdə dünya iqtisadiyyatında baş verən proseslər iqtisadi diplomatiyanın fəaliyyət sferasını xeyli genişləndirmişdir. Ənənəvi fəaliyyət sahələri ilə yanaşı aşağıdakı məsələlərin həll edilməsi də iqtisadi diplomatiyanın vəzifələri sırasına daxil olmuşdur:

– milli iqtisadiyyatın dünya bazarında uğurla iştirak edə bilməsi üçün ən əlverişli şəraitin yaradılması;

– iqtisadi maraqların və iqtisadi təhlükəsizliyin elə bir şəkildə təmin olunması ki, bu ümummilli məsələlərin həllinə yardım etmiş olsun;

– yerli biznesin xaricdə fəaliyyəti; xüsusən potensial resurslara və bazara daxil olarkən ona siyasi dəstəyin göstərilməsi;

– ölkənin insan potensialının inkişafı üçün ən əlverişli şəraitin yaradılması.

15 Azərbaycan Respublikası Xarici İşlər Nazirliyinin iqtisadi əməkdaşlıq və inkişaf idarəsinin attaşesi, Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin aspirantı.

Qeyd etmək lazımdır ki, milli iqtisadi maraqlar və milli iqtisadi təhlükəsizliyin təmin olunması müasir iqtisadi diplomatiyanın vacib sahələri kimi çıxış edirlər. Ümumiyyətlə, bu sahələr iqtisadi diplomatiyanın mühüm istinad nöqtələri hesab oluna bilər. Yəni iqtisadi diplomatiya ayrı-ayrı dairələrin mənafelərini deyil, bütün cəmiyyətin iqtisadi maraqlarının qorunması ilə məşğul olmalıdır. Bu, müasir iqtisadi diplomatiyanın ən önəmli prinsipidir.

Dünya iqtisadiyyatının qloballaşmasının indiki mərhələsində milli iqtisadi təhlükəsizliyin qorunması problemi xüsusilə aktuallaşmışdır. İqtisadi təhlükəsizlik iqtisadi diplomatiyanın həyata keçirilməsi üçün mühüm şərtlərdən biridir. İqtisadi təhlükəsizlik geniş mənada cəmiyyətin bütün təbəqələrinin maraqlarını özünə daxil edən milli iqtisadiyyatın daimi inkişaf etdirilməsi məqsədilə ümummilli platforma kimi qəbul edilməlidir. Yəni iqtisadi təhlükəsizlik dedikdə ölkənin xarici amillərin neqativ təsirlərindən qorunması, iqtisadiyyatın stabil inkişaf etməsi başa düşülür. Bu zaman Ümumi Daxili Məhsulun artım tempi dünya bazarında baş verən hər hansı bir hadisədən, konyuktur dəyişikliklərindən asılı olmur və ölkə yüksələn xətt üzrə inkişaf edir. Bu platformada dünya təcrübəsi və beynəlxalq əməkdaşlıq nəzərə alınmalı, liberalizm və proteksionizm siyasətlərindən elə istifadə olunmalıdır ki, dövlət ikitərəfli və çoxtərəfli iqtisadi münasibətlərdən maksimum mənfəət əldə edə bilsin. Bu zaman iqtisadi təhlükəsizliyin təmin olunması üzrə tədbirlər uzunmüddətli milli iqtisadi maraqlara cavab verməli, cəmiyyətin bütün təbəqələrinin hüquq və öhdəlikləri nəzərə alınmalıdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, iqtisadi təhlükəsizliyin, eləcə də milli iqtisadi maraqların təmin olunması məsələsi yeni məfhum deyildir. Lakin uzun müddət ərzində bu anlayışlar bu və ya digər dərəcədə avtarkiya anlayışı ilə, yəni xarici bazardan minimum dərəcədə asılı olmaq ilə assosiasiya olunmuşdur. Məlum olduğu kimi, keçmiş SSRİ-nin dünya bazarı ilə münasibətləri də avtarkiya xarakteri daşıyırdı. Ancaq bu təkcə SSRİ-yə məxsus deyildi. Bəzi III dünya ölkələri də iqtisadi təhlükəsizlik dedikdə avtarkiya rejimini başa düşürdülər. Son onilliklərin təcrübəsi sübut etdi ki, qapalı iqtisadiyyat qurmaqla uzunmüddətli perspektivdə heç bir nailiyyət əldə etmək olmaz. Məhz bunun nəticəsində müasir dövrümüzdə dünya iqtisadiyyatında liberallaşma meyllərinin üstünlük təşkil etdiyini müşahidə etmək olar. Kapitalın, texnologiyanın, əmtəələrin ölkəyə sərbəst daxil ola bilməsi və eyni zamanda ölkənin iqtisadi subyektlərinin dünya bazarında uğurla iştirak etməsi – bütün bunlar liberal iqtisadiyyat şəraitində həyata keçirilə bilər. Əlbəttə, burada dövlət tənzimlənməsi də mühüm rol oynamalıdır. Dövlət tənzimlənməsi xüsusən iqtisadiyyatları keçid dövrünü yaşayan ölkələr üçün zəruri xarakter daşıyır. Çünki iqtisadiyyatın dövlət tərəfindən tənzimlənməsi olmazsa, bu arzuolunmaz nəticələrə gətirib çıxara bilər. Ona görə də liberal iqtisadiyyatı ölkənin iqtisadi potensialı, milli iqtisadi təhlükəsizlik, yerli istehsal subyektlərinin rəqabət qabiliyyəti amillərini nəzərə almaqla qurmaq lazımdır. Hal-hazırda iqtisadi ədəbiyyatlarda iqtisadi təhlükəsizliyin aşağıdakı 3 əsas elementi göstərilir:

1. İqtisadi müstəqillik. Burada dövlətin milli resurslar üzərində nəzarətinin mövcudluğu, onun beynəlxalq ticarətdə tam hüquqlu üzv qismində iştirak edə bilmək qabiliyyəti başa düşülür.

2. Milli iqtisadiyyatın davamlılığı və stabilliyi. İqtisadi sistemin elementlərinin etibarlılığını, mülkiyyətin bütün formalarının qorunmasını, səmərəli sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olmaq üçün təminatın mövcud olmasını nəzərdə tutur.

3. Özünü inkişaf qabiliyyətinin olması. Milli iqtisadi maraqların müstəqil şəkildə qorunması, istehsalın daimi olaraq modernləşməsi, səmərəli investisiya və innovasiya siyasətlərinin həyata keçirilməsi, ölkənin əqli və əmək potensialının inkişaf etdirilməsinin mümkünlüyü başa düşülür.

Hal-hazırda dövlətin iqtisadi təhlükəsizliyinin təmin olunmasının müxtəlif yolları

arasında aşağıdakılar daha geniş tətbiq olunurlar:

– Çoxtərəfli əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsi;
– İxrac və idxalın diversifikasiyası;
– İxrac yönümlü, yəni xarici bazarlar üçün nəzərdə tutulan istehsal sahələrinin yaradılması;
– Baş verəcək hər hansı bir "fors-major" hadisəyə qarşı ölkə daxilində rezervin mövcudluğu;
– İqtisadi təsir üsullarının mövcudluğu.

Optimal xarici iqtisadi siyasətin və onun həyata keçirilməsi üsullarının işlənib hazırlanması zamanı digər mühüm bir anlayışın – milli iqtisadi maraqlar anlayışının müəyyən edilməsi də vacib rol oynayır. Bu maraqları dəqiq müəyyən etmədən iqtisadi siyasət müxtəlif istiqamətli, dəqiq məqsədlər daşımayan konyuktur fəaliyyətlər məcmusuna çevrilə bilər. Əgər dəqiq işlənib hazırlanmış milli iqtisadi maraqlar mövcuddursa, deməli, ölkənin xarici aləmdə prioritetləri, potensial əməkdaşları da mövcuddur. Milli iqtisadi maraqları ayrı-ayrı fərdlərin deyil, cəmiyyətin maraqları kimi qəbul etmək lazımdır. Uzunmüddətli perspektivdə milli iqtisadi maraqlar ölkənin əhalisinin əksər hissəsinin rifah halının maksimim mümkün artımına, qısa müddətli perspektivdə isə həyata keçirilən islahatlar və restrukturizasiya nəticəsində baş verə bilən hər hansı itkiləri minimuma endirməyə xidmət etməlidir. Xarici iqtisadi siyasəti işləyib hazırlayarkən dövlət əhalinin müxtəlif təbəqələrinin iqtisadi maraqlarını ümumu məxrəcə gətirən orqan kimi çıxış etməlidir. Bu zaman ölkənin təkcə cari deyil, həm də gələcək iqtisadi maraqları əsas götürülməlidir.

Beynəlxalq münasibətlərdə milli maraq amili: Mahiyyəti və əsas xüsusiyyətləri

Kamal Adıqözəlov[16]

Beynəlxalq sistemdə cərəyan edən mürəkkəb və ziddiyyətli proseslər, onların immanent kvintessensiyası və interpretasiyası bu sistemin subyektləri arasındakı qarşılıqlı fəaliyyətin, başqa sözlə desək, beynəlxalq siyasətin təbiəti ilə sıx bağlıdır.

Beynəlxalq siyasət səhnəsində hər bir dövlət özünün milli maraqlarına və geosiyasi təhlükəsizliyinə uyğun olaraq hərəkət etməyə çalışır. Bu zaman ölkənin beynəlxalq aləmdə fəal siyasət yeritməsi üçün tələb olunan «milli maraq» anlayışı meydana çıxır.

Bu və ya digər dövlətin xarici siyasəti sosial-iqtisadi və ictimai-siyasi inkişafın səviyyəsi, ölkənin coğrafi mövqeyi, milli-tarixi ənənə və dəyərlər, suverenlik və təhlükəsizliyin təmin olunmasının məqsəd və tələbatları da daxil olmaqla bir çox determinantlar vasitəsi ilə müəyyənləşdirilir. Bütün bunların məcmusu xarici siyasətin vacib ünsürlərinə çevrilərək, milli maraq konsepsiyasında öz əksini tapır.

Hər bir fəaliyyət forması kimi, xarici siyasi fəalliyyət də mənafe anlayışı ilə sıx bağlıdır. Beynəlxalq həyatda müəyyən mövqelər uğrunda mübarizə aparan, digər ölkələrlə əlaqələrə girən dövlətlər müəyyən konkret maraqlardan çıxış edirlər. Buna görə də mənafe anlayışının xarici siyasətin başlıca determinantı olmasına qarşı dəlil gətirmək nonsensdir.

Lakin bu da bir həqiqətdir ki, xarici siyasət fəaliyyəti müxtəlif xarakterli və səviyyəli maraqlarla şərtlənir, yəni dövlətin xarici siyasətinin həyata keçirilməsində onun başlıca maraqları ilə yanaşı, ayrı-ayrı dövrlərdə üzə çıxan maraqlar, bəzən hətta müxtəlif qrupların mənafelərinə xidmət göstərən vəzifələr də iştirak edir. Xarici siyasət fəaliyyətinin şərtlənməsi mezanizmində iştirak edən maraqların rolunu, əhəmiyyətini aydınlaşdırmaq üçün «milli maraq» anlayışından istifadə olunur.

«Milli maraq» anlayışı dövlətin bütün fəaliyyətinin, və xüsusən də xarici siyasət fəaliyyətinin əsasında duran maraqlar zəncirində xüsusi rol oynayan daha əhəmiyyətli mənafeləri vurğulamaq zərurətini ifadə edir. Bu anlayışın elmə daxil edilməsi dövlətin və onun xarici siyasətinin siniflər və sosial qrupların mənafeləri fövqündə dayandığına işarədir.

Səciyyəvi haldır ki, Amerika xarici siyasət nəzəriyyəsi və praktikasında üstün mövqe qazanmış, həmçinin beynəlxalq siyasi fikrin aparıcı məktəblərindən olan «siyasi realizm» cərəyanının numayəndələri milli maraqları istənilən dövlətin xarici siyasət fəaliyyətinin məhək daşı hesab edirlər[17]. Onların fikrincə, beynəlxalq siyasət labirintində doğru yol axtarıb tapmağın çıxış nöqtəsi «güc» kateqoriyası əsasında formalaşdırılan maraq konsepsiyasıdır. Siyasi realistlər təsdiq edirlər ki, milli maraqlara əsaslanan xarici siyasət hansısa universal əxlaqi prinspilər vasitəsilə təşviq edilən siyasi kursu elə əxlaqi baxımdan da geridə qoyur.

Tarixin müxtəlif dönəmlərində əksər dövlətlərin xarici siyasəti xeyli dərəcədə milli mənafelər zəminində formalaşdırılsa da, «milli maraq» anlayışı nisbətən yaxın dövrlərdə elmi dövriyyəyə gətirlmişdir. İlk dəfə olaraq, «milli maraq» istilahı 1935-ci ildə sosial elmlərin Oksford ensiklopediyasına daxil edilmiş və bundan sonra siyasi elmdə özünə möhkəm vətəndaşlıq hüququ qazanmışdır. Onun işlənib hazırlanmasında tanınmış amerikan alimləri – protestant teoloq, dialektik teologiya ideyalarının davamçısı Reyhold Nibur və tarixçi, ABŞ istorioqrafiyasında iqtisadi cərəyanın yaradıcılarından olan Çarlz Ostin Birdin böyük xidmətləri var[18].

İkinci Dünya Müharibəsindən sonra milli maraq probleminə diqqət xeyli artmış, elmi-tədqiqat işlərinin miqyası genişlənmişdir. H.Morgentau həmin dövrün mübahisə-polemikalarını

16 Azərbaycan Repsublikası Prezidentinin İcra Aparatının Xarici Əlaqələr Şöbəsinin mütəxəssisi, Azərbaycan Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının aspirantı.
17 Гаджиев К. С., Введение в геополитику. М., 2000, с.349.
18 Гаджиев К. С., göstərilən əsər.

«yeni böyük debatlar» şəklində dəyərləndirmişdir. Bu konsepsiya daha müfəssəl şəkildə məhz H.Morgentaunun 1948-ci ildə işıq üzü görmüş «Milli maraqların müdafiəsi» adlı əsərində öz əksini tapmışdır[19]. Milli maraq konsepsiyasının işlənib hazırlanmasında Amerika tədqiqatçılarından C.Kennan, U.Lippman, K.Uolts, U.Ferniss, C.Rozenau və başqaları böyük xidmətlər göstərmişlər. Fransız alimləri R.Aron, P.Renuven, J.-B.Dyurozel, F.Brayer, R.Debre milli maraq probleminin spesifik və orijinal aspektlərini tədqiq etmişlər.

«Milli maraq» kateqoriyası abstrakt və subyektiv səciyyə daşıyır ki, bu da onun parametrlərinin daha çox dünyanın siyasi xəritəsi və müvafiq dövlətin dominant dəyərlər sistemi ilə müəyyən olunmasından qaynaqlanır. Milli maraqların müəyyənləşdirilməsi prosesi siyasətin analitik və əhəmiyyətli bazası sayılan məntiqi hökm-qərarlardan çıxış etməklə gerçəkləşdirilir[20]. Onların reallıqla səsləşməsi milli maraqların gerçəkləşdirilməsinə yönəlmiş fəaliyyətin nəticələri ilə ölçülür. Bu isə öz növbəsində, iradi və əməli fəaliyyətin mövcudluğu, həmçinin qarşıda düran dövləti məqsədlərin həyata keçirilməsi üçün zəruri olan vasitələrlə şərtlənir.

Çox vaxt dövlət maraqlarını milli və ictimai (mülki cəmiyyət) maraqlara qarşı qoyurlar. Tez-tez sözü gedən anlayışların qarşılıqlı əlaqədə olmaları təsdiqlənsə də, onların məhz «milli maraq – dövlət marağı», «dövlət marağı – ictimai maraq» dixotomiyası çərçivəsində izahı məqsədə uyğun hesab edilir. Lakin fikrimizcə, məsələnin bu şəkildə qoyuluşu real məna və əhəmiyyət kəsb etmir.

Əvvəla, əgər söhbət milli dövlətdən və ya millət-dövlətdən gedirsə, deməli, beynəlxalq münasibətlərin həqiqi aktoru nəzərdə tutulur. Belə olan təqdirdə milli maraqlardan və dövlət maraqlarından sinonim məfhumlar kimi olmasa da, yaxın əlaqəli və bir-birini tamamlayan anlayışlar qismində bəhs etmək elmi-siyasi əsaslara söykənir[21].

İkincisi, milli maraq millətin suveren dövlət quruluşuna və mülki cəmiyyətə yönəlmiş maraqlarının toplusudur[22]. Dövlət və mülki cəmiyyət maraqları isə məzmun və mündəricə baxımından milli maraqlarla eyniyyət təşkil etməklə bərabər, həm də oxşar məna elementlərini özündə ehtiva edir[23]. Buna görə də “milli-dövlət maraqları” anlayışına üstünlük verən müəlliflərlə razılaşmamaq mümkün deyildir. Nəzərə almaq lazımdır ki, beynəlxalq aləmdə milləti son nəticədə dövlət təmsil edir. Məhz bu səbəbdən benyəlxalq siyasət leksikonunda milli maraqlar dedikdə, bir qayda olaraq, dövlət maraqları və əksinə, dövlət maraqları dedikdə isə milli maraqlar nəzərdə tutulur.

Üçüncüsü, milli-dövlət maraqları geosiyasi parametrlərə və dövlətin resurs imkanlarına müvafiq olaraq formalaşdırılır[24]. Bu zaman ölkənin iqtisadi inkişaf səviyyəsi, dövlətin dünya birliyindəki çəkisi və yeri, milli-mədəni ənənələr mühüm rol oynayır.

Dördüncüsü, beynəlxalq hüququn suverenlik, ərazi bütövlüyü, daxili işlərə qarışmama və s. təməl prinsiplərini özündə ehtiva edən real, obyektiv milli və ya dövlət maraqları dövlətin xarici siyasət fəaliyyətinin əsas hərəkətverici amili və beynəlxalq münasibətlərin gerçəkləşdirilməsinin çıxış nöqtəsidir. Milli maraqların formalaşdırılması ölkənin və ya xalqın milli-tarixi təcrübəsini məcmu halda xarakterizə edən mürəkkəb iqtisadi, sosial, milli-psixoloji faktorlar zəminində həyata keçirilən tədrici və uzunmüddətli tarixi prosesdir. Bu halda milli maraqlar ictimai-tarixi fenomendir və onun daşıcıyılarının şüur və idrakından kənarda müstəqil şəkildə mövcud ola bilməz. Bu isə milli maraqlarla milli kimlik amili arasındakı sıx əlaqələrlə şərtlənir[25].

Beşincisi, milli maraqların nüvəsini dövlətin özünüqoruma imperativi təşkil edir. «Milli maraq» anlayışının konturları daha çox müvafiq cəmiyyətin dəyərlər sistemini əks etdirən ideallarla müəyyənləşdirilsə də, bu, rəmzi məna daşıyır. Çünki sözü gedən ideallərın özü də

19 Morgenthau H., Politics among Nations. The Struggle for Power and Peace. N.Y., 1948, p. 8.
20 Розенау Дс., Мировая политика в двисении. Теория изменений и преемственности. Реферат. М., 1992, с. 180.
21 Концепция национальных интересов. Мировая экономика и международные отношения, 1996, № 8, с. 79
22 Гаджиев К. С., göstərilən əsər, с. 350.
23 Yenə orada.
24 Yenə orada.
25 Morgenthau H., göstərilən əsər, p. 67.

özünüqoruma imperativi olmadan mövcud ola bilməz. «Kritik parametrlər kompleksi» deyilən sindromun pozulması dövlətin öz suverenliyini və müstəqilliyini qoruyub saxlaya bilmək iqtidarında olmaması anlamına gəlir. Milli maraqları işləyib hazırlayarkən və onun əsasında bu və ya digər xarici siyasi qərar qəbul edərkən, dövlət rəhbərləri obyektiv iqtisadi, siyasi, coğrafi və digər amilləri, həmçinin daxili siyasi maraqları, müxtəlif sosial-siyasi qüvvələrin, təzyiq qruplarının, ictimai təşkilatların siyasi manevrlərini nəzərə alırlar. Həmçinin, qəbul edilmiş qərarlara digər dövlətlərin mümkün reaksiyası da əvvəlcədən diqqət mərkəzində olur[26]

Göründüyü kimi, xarici siyasət fəaliyyətinin başlıca determinantı milli və ya dövlət maraqlarıdır. Milli maraq konsepsiyası daha çox normativ və ideoloji məzmun kəsb edir. Həmin maraqların formalaşdırılmasında və xarici siyasət strategiyasının işlənib hazırlanmasında dövlət xadimlərinin dəyərlər oriyentasiyası, prinsip və baxışları az əhəmiyyət daşımır.

Beynəlxalq münasibətlər sisteminə qoşulmuş digər tərəflərin maraqlarını nəzərə almayan xarici siyasət, təbii ki, reallıqlara söykənmədiyinə görə fiasko ilə sonuclanır. Bu məqam, digər dövlətlərin maraqlarının və dünya birliyinin iradəsinin nəzərə alınmalı olduğu müasir dövrdə xüsusi mənaya malikdir.

Şübhəsiz ki, xarici aləmə ekstrapolyasiya edilmiş milli maraqlar beynəlxalq arenada öz tutumuna və təsir dairəsinə müvafiq olaraq fərqləndirilir. Bu əlamətə görə milli maraqlar həyat əhəmiyyətli və ya başlıca milli maraqlara, daimi, dəyişkən, uzunmüddətli və konyunktur milli maraqlara bölünür.

H. Morgentaunun fikirincə, milli maraq iki əsas elementi özündə ehtiva edir: başlıca (daimi) və ikinci dərəcəli (dəyişkən) maraqlar. Başlıca maraqlar öz növbəsində, üç faktordan ibarətdir: marağın qorunmalı olan təbiəti, onun fəaliyyət göstərdiyi geosiyasi mühit və nəhayət, məqsəd və vasitə seçimini məhdudlaşdıran rasional zərurət[27].

R. Aron və onun bəzi davamçıları "milli maraq" anlayışını son dərəcə çoxmənalı hesab edərək, beynəlxalq münasibətlərin məqsəd və vasitələrinin analizində maraq amilini az əhəmiyyətli hesab edirdilər. Bununla bərabər, R. Aronun istənilən dövlətin daimi maraqları haqqındakı müddəası siyasi realizmin mövqeləri ilə üst-üstə düşür. Tədqiqatçı belə bir fikri xüsusi ilə vurğulayır ki, əbədi maraqlar həm abstrakt, həm də konkret şəkildə təzahür edə bilər. Birinci halda əbədi maraqlar təhlükəsizlik, qüvvə və əzəmətə cəhd tendensiyası ilə müşayiət olunursa, ikinci halda məkanın və yaxud bu və ya digər siyasi vahidin əhatə etdiyi ərazinin genişləndirilməsi, əhalinin say artımı və məlum siyasi aktorun ideologiya və dəyərlər sisteminin yayılması yolu ilə insan qəlblərinin fəthinə istiqamətlənmiş ehtiraslarda təcəssüm edir[28].

Bəşəriyyətin qlobal qarşılıqlı asılılığının artdığı bizim günlərdə isə "maraq" kateqoriyası dövlətlərarası münasibətlər sferasında baş verən hadisə, təzahür və proseslərin mahiyyətinin izahında mühüm rol oynayır. Nəzərə almaq lazımdır ki, bu, heç də həmişə mütləq səciyyə daşımır.

R. Aron qeyd edir ki, dövlətin xarici siyasət fəaliyyəti onun məqsəd seçimində müəyyən azadlığa malik olan liderlərinin davranışında öz ifadəsini tapır. Bununla yanaşı, liderlərin ideologiya, ambisiya, temperament və s. keyfiyyətləri də mühüm əhəmiyyətə malikdir. Digər tərəfdən, onların statusu və tutmuş olduqları mövqe belə bir təəssürat yaradır ki, liderlərin bütün fəaliyyətinin əsasında yalnız milli maraq amili durur[29]. Bəzi tədqiqatçıların rəyinə görə, milli maraq obyektiv xarakter daşısa da, mahiyyət etibarilə dərkedilməzdir. Buna görə də insanların və sosial birliklərin davranışının çeşidli aspektlərinin, həmçinin dəyərlər sisteminin izahında obyektiv maraqlardan çıxış edən tədqiqatçı-alim əsassız-ixtiyari maraqlar kompleksi "yaratmaq" zəminində qaçılmaz ehtimallarla üzləşməli olur. Başqa sözlə, sosioloq özünün fərdi

26 Гаджиев К. С., göstərilən əsər, c. 352.
27 Цыганков П.А., Ганс Моргентау: взгляд на внешнюю политику. Власть и демократия. Зарубежные ученые о политической науке. М., 1992, с. 164.
28 Aron R., Paix et Guerre entre les nations. Paris, 1984, pp. 82-87.
29 Aron R., göstərilən əsər, pp. 97-102.

subyektivizmini öyrəndiyi şəxsin eyni məzmunlu baxışları ilə əvəz etmək risqində bulunur[30].

Sözü gedən hal maraqların tam şəkildə dərkolunmazlığı sindromunu bütün çılpaqlığı ilə canlandırır. Hətta ümumqəbul olunmuş metodların da bu məsələdə köməksiz və aciz olması fikri bir çox təqiqatçıların elmi təfəkkürünə yol açaraq, dövlətlərarası münasibətlər sisteminin rasional geosiyasi məcrada inkişafına şübhələr oyadır. Hər cür skeptisizm və ümumiyyətlə, frontal nihilist münasibətsə həm dövlətlərin xarici siyasi davranışına, həm də beynəlxalq sistemin "təbii infrastrukturuna" əlavə nüanslarla arqumentləşdirilə bilər. Bü cür yanaşma aktorların qüvvələr nisbətindəki xüsusi çəkisinin azalmasına gətirib çıxarır. O ki, qaldı "suverenlikdən kənar aktorların" tarazlıq amili olaraq sistemdaxili münasibətlərə modifikasiyası məsələsinə qeyd etmək lazımdır ki, bu, bütün hallarda beynəlxalq münasibətlərin xarakteri ilə şərtlənir. Yəni qüvvələr balansı "sanitar kordon" rolunu ifa etməklə, maraqların differensiasiyasına rəvac verir.

Analoji fikri beynəlxalq münasibətlər sahəsində tanınmış mütəxəssis olan J.-B. Dyurozel də bölüşür. O, konseptual-elmi əhəmiyyət kəsb edən belə bir prinsipial məsələdə haqlıdır ki, "obyektiv milli maraqların müəyyən olunması mümkünlüyünün mövcudluğu, əlbəttə, yaxşı hal hesab edilməlidir. Məhz onda siyasi liderlərin təklif etdikləri ənənəvi paradiqmalar kontekstində milli maraq anlayışının intepretasiyası mümkünsüzdür»[31]. Deməli, belə hesab etmək olar ki, beynəlxalq aktorların fəaliyyətinin sövq-vadaredici motivi mənafelər deyil, məhz "milli identiklikdir"[32]. Təbii ki, söhbət ilk növbədə, milli birliyin təməl daşı olaraq dildən, mədəni-tarixi dəyərlər və milli-tarixi yaddaşdan gedir. Bu mənada, həmçinin patriotizm ilə pasifizm, antikolonial ekspansiya ideologiyası ilə müstəmləkiçilik siyasətinin əsasında duran "sivilizator missiyası" ideyası arasında tarixən qərarlaşmış tərəddüd ənənələri nəzərə alınarsa, deyək ki, Fransanın xarici siyasi davranışı bütövlükdə aydınlaşar. Öz növbəsində, "bani-atalar"ın izolyasionizm doktrinası ilə intervensionizm ideyası – Amerika dövlətinin, burjuaziyasının və milliətçiliyinin geosiyasi-ideoloji kredosunun iki vacib meyar-kriteriumu zəminində təşəkkül tapmış baxışlar Birləşmiş Ştatların beynəlxalq arenada fəaliyyətinin izahında açar rolunu oynaya bilər[33].

Həqiqətən, mədəni-tarixi ənənələr və milli dəyərlər olmadan bu və ya digər dövlətin xarici siyasətinin və ümumilikdə, beynəlxalq münasibətlərin şərhi natamam və elə bu səbəbdən də yanlış hesab edilə bilər. Milli identikliyi milli maraqlara qarşı qoymağın qəti əleyhdarı olan

30 Derriennic J.-P., Esquisse de problematique pour une sociologie des relations internationales. Grenoble, 1977, p. 26.
31 Duroselle J.-B., Tout empire perira. Une vision theorique des relations internationales. Paris, 1982, p. 88.
32 Merle M., La politique etrang, re//Traite de science politique. Paris, pp. 473-474; 522.
33 Yenə orada, p. 474.

H.Morgentau belə bir həqiqəti xüsusilə vurğulayır ki, «kimlik» ideyası milli maraqların ayrılmaz tərkib elementidir[34].

"Kimlik" anlayışının cəmiyyətdə, siyasətdə və müxtəlif elmlərdə (psixologiya, sosiologiya, politologiya, geopolitika) mühüm rolu vardır. Bu, fərdin və ya sosial qrupun mənsubiyyətini ifadə edən amildir. Eyni zamanda, kimlik cəmiyyətdə insanlararası münasibətlərdə həlledici rol oynayır və siyasi mübarizəni bu istilahsız təsəvvür etmək mümkün deyildir (məsələn, ideoloji etiketlər: sağ, sol, millətçi, demokrat, sosialist, liberal və s.; dini kimliklər: müsəlman, xristian, budist, konfutisçi və s.).

"Kimlik" anlayışının nəzəri-konseptual əsasına gəldikdə, bu sahədə müxtəlif fikirlər mövcuddur. Bəzi tədqiqatçılar kimliyi "subyektiv şəxsi vəhdət və zaman ardıcıllığı hissi" kimi qiymətləndirirlər. Freyd konsepsiyasında identiklik quruculuğu konflikt vasitəsilə həyata keçirilir. Söhbət "O" və "Mən" və "Fovqəlmən" arasında, "özü üçün kimlik" və «başqası üçün kimlik» arasındakı münaqişələrdən gedir. Hər iki fikirdə identiklik quruculuğu bir proses kimi qəbul edilir.

Hegel ənənəsində identiklik "Mən" və "Başqası"nın bir-birini qarşılıqlı tanıması prosesi nəticəsində yaranır. Bu münaqişəli prosesdə müəyyən fərdlərarası münasibətlər, sosial praktikalar və subyektiv təsəvvürlər meydana çıxır. Genetik psixologiya nümayəndələrinin (Jan Piaje) fikirincə isə, sosial davranışların ötürülməsi və şüurlu təsəvvürlərin yaranması ilə müşayiət olunan identiklik quruculuğu həm koqniktiv (şüurlu), həm affektiv (emosional), həm də ekspressiv (ifadəli) prosesdir. Fərd dilin köməyilə başqaları ilə ünsiyyətə girməyə, özünün mənsubiyyətini müəyyənlişdirməyə imkan verən qaydalar, dəyərlər və işarələr sistemini mənimsəyir.

Bu deyilənlərə sosiologiyada rəmzi interaksionizm cərəyanının etiket nəzəriyyəsini də əlavə etmək lazımdır. Bu nəzəriyyəyə görə, kimliyin verilməsi prosesinə əsas diqqət verilir. Beləliklə, identiklik həm etiketlər və statuslar vasitəsilə verilmiş (başqası üçün kimlik) və həm də mənsubiyyət hissi ilə qəbul edilmiş (özü üçün kimlik) olur.

«İdentiklik» anlayışı fərdlər arasında ümumi və daimi elementləri təsdiq edən və onları fərqləndirən elementləri arxa plana çəkən təsəvvür quruculuğu prosesiylə də sıx bağlıdır. Və bu anlayış müxtəlif səviyyələrdə mövcud ola bilər (milli kimlik, etnik kimlik, dini kimlik, sinfi kimlik, siyasi kimlik və s.).

Kommunist sisteminin çöküşü milli, etnik və dini kimlik problemlərini ön plana çıxarıb. Başqa sözlə, bu problemlərin yaranmasında əsas amil meydana gəlmiş ideoloji vakuumdur. Ancaq insanlar bu durumu qəbul etmirlər, onlar hansısa real və ya abstrakt bir qrupa, birliyə mənsub olmalı, mənsub olduqlarını bilməli, hiss etməli və bildirməlidirlər. Məhz buradan da kimlik axtarşı başlayır və bu axtarış zamanı tarixə qayıdış zəruridir. Çünki hara getdiyini bilmək üçün haradan gəldiyini bilməlisən.

İdentiklik quruculuğu təsəvvürlərin yaradılması prosesiylə sıx bağlıdır. Ona görə də bu məsələdə müəyyən problemlər yaranır. İdentiklik axtarışı prosesinin bir nümunəsi kimi hazırda Rusiyada (həmçinin postsovet məkanında) gedən mədəni-siyasi diskussiyaları göstərmək olar. Bu gün rus ictimai-siyasi fikirində Rusiyanın Avrasiya, yoxsa Avropa dövləti olması barədə ciddi müzakirələr gedir. Bu müzakirələr bir növ XIX əsrin ortalarında slavyanofillərlə qərbçilər arasında gedən polemik mübahisələrin başqa formada davamıdır. XIX əsrin sonları və XX əsrin əvvələri Osmanlı imperiyasında da ölkənin perspektiv inkişafı və kimlik axtarışı ilə bağlı ciddi müzakirələr gedirdi. Bu müzakirələr zamanı osmanlıçılıq, islam birlikçiliyi və türkçülük cərəyanları mühüm rol oynayırdı.

Kimliyi ifadə edən iki əsas amil mövcudur: ümumi tarix və ümumi dil. Dilin daxili strukturu o dildə danışan insanın, xalqın xarakterinə müəyyən təsir göstərir.

Milli (və ya etnik) xarakter məsələsinə gəldikdə, qeyd etmək lazımdır ki, bu

34 Morgenthau H., göstərilən əsər, pp. 3-12.

etnopsixologiyada və sosial psixologiyada ciddi araşdırılan problemdir. Hətta H. Morgentau milli xarakteri ölkənin milli gücünün bir elementi kimi göstərir.

Milli güc isə kifayət qədər tutumlu anlayış olaraq, milli maraqları təmin etmək məqsədilə istifadə olunan bütün maddi və mənəvi amillərin məcmusunu özündə əks etdirir.

Maraq anlayışının əsasını obyektiv tələbatlar, subyekt və sosial icmanın iqtisadi, ictimai, siyasi və digər amillərlə şərtlənən ehtiyacları təşkil edir. Sosial tələbatların dərki prosesi insanların maraqlarının formalaşmasına rəvac verir[35]. Bu isə o deməkdir ki, maraq obyektiv və subyektiv səciyyəli kateqoriyadır.

Artıq qeyd olunduğu kimi, başlıca və daimi milli maraqlar mühüm geosiyasi parametrlər vasitəsi ilə, yəni dövlətlərarası münasibətlər sistemində dövlətin yeri və rolu, onun nüfuzu və hərbi gücü, öz suverenliyini qoruyub saxlaya bilməsi və müttəfiqlərinin təhlükəsizliyinə təminat vermək iqtidarında olması ilə müəyyənləşdirilir.

Hər bir dövlət qarşıda duran məqsədlərinə özünəməxsus baxış bucağından yanaşır. Həmin məqsədlərin gerçəkləşdirilməsi bir çox amillərdən, o cümlədən də dövlətin geosiyasi durumu, tarixi, mədəniyyəti, siyasi sistemi, rəhbərliyi, digər dövlətlərlə əlaqələrinin xarakteri və s. daxil olmaqla, böyük bir sistemin həyat-yaşam tonusundan asılıdır[36].

Dövlət öz maraqlarını təmin etmək üçün sərəncamında olan bütün hərbi, siyasi, ideoloji, iqtisadi və diplomatik vasitələrdən istifadə edir.

İkinci dərəcəli və dəyişkən maraqlar törəmə səciyyəlidir. Xarici siyasi faktorlardan asılı olaraq, onlar başlıca və daimi maraqların həyata keçirilməsində bir mərhələ rolunu oynayırlar[37]. Və sözsüz ki, bütün maraqları tam şəkildə təmin etmək mümkün deyildir.

«Milli maraq» anlayışının strukturunda üç əsas elementin, yəni üst-üstə düşən, bir araya sığmayan və kəsişməyən maraqların fərqləndirilməsi məqsədəmüvafiq hesab edilir[38]. Ayrılıqda götürdükdə onlardan hər biri qarşılıqlı əlaqələrin müəyyən modelinə uyğun gəlir: üst-üstə düşən maraqlar (concurring interests) "xalis şəkildə" münasibətlərin "ideal" kooperativ modelini, bir araya sığmayan maraqlar (opposing interests) son dərəcədə ziddiyyətli münasibətləri, kəsişməyən maraqlar (contending interests) isə bitərəflik sindromunu irəlicədən müəyyən edir.

Maraqların hər üç tipi münasibətlər sisteminin prioritet xarakterinə adekvat təsir göstərməklə əslində, həmişə birgə mövcud olur və eyni vaxtda fəaliyyət göstərirlər. Lakin analitik məqsədlər üçün onların differensiasiyası və qarşılaşdırılması mümkündür ki, bu da öz növbəsində, maraqlar balansının mümkün parametrlərinin müəyyənləşdirilməsi baxımından zərurət təşkil edir.

Yeri gəlmişkən, maraqlar balansı dedikdə, öz təminatını tapmış mənafelərin tarazlığı, başqa sözlə, hər hansı bir məhdudlaşdırmaya məruz qalmayan və paralel olaraq təmin edilən maraqların balansı nəzərdə tutulur. Təbii ki, üst-üstə düşən maraqlara münasibətdə bu səpkili problem meydana çıxmır: onlar mahiyyət etibarilə oxşar olmaları səbəbindən bərabər səviyyədə təmin edilə bilirlər.

Böyük əksəriyyət təşkil edən dövlətlərin üst-üstə düşən maraqlarına, məsələn, beynəlxalq əlaqə və kommunikasiya sistemlərinin mövcüdluğu sahəsində, beynəlxalq ticarətin inkişaf etdirilməsində, beynəlxalq norma və adətlərə əməl edilməsi prosesində meydana çıxan ümumi-ortaq maraqlar daxildir[39]. Xüsusi kazusun, yəni hansısa ümumi təhlükənin aradan qaldırılmasında ona xrestomatik nümunə olaraq, İkinci dünya müharibəsi illərində faşist Almaniyası və onun satellitlərindən ibarət təcavüzkar bloka qarşı mübarizə aparan hərbi- siyasi ittifaqa – antihitler koalisiyasına – daxil olan dövlətlərin birgə fəaliyyətini göstərmək olar. Lakin burada

35 Цыганков П.А., Международные отношения. М., 1996, с. 195.
36 Гаджиев К. С., göstərilən əsər. с. 353.
37 Yenə orada.
38 Удаков В.В., Баланс сил и баланс интересов. Международная жизнь, 1990, №5, с. 19-20.
39 Yenə orada, с. 2.

söhbət ümumi, vahid maraqdan deyil, məlum qarşılıqlı əlaqənin iştirakçılarının konkret situasiya kontekstində analogiya təşkil edən individual maraqlarından gedir.

Beynəlxalq aləmdə dövlətin öz maraqlarını qoruya bilməsi və məqsədlərini həyata keçirmək iqtidarında olması onun potensial və real gücü ilə şərtlənir[40].

Hər hansı normanı, dəyəri beynəlxalq münasibətlərin inkişafının hərəkətverici qüvvəsi hesab edən "idealistlərdən"[41] fərqli olaraq, "siyasi realistlər" "güc" kateqoriyasına mühüm əhəmiyyət verirlər. Bu nəzəriyyəyə görə, beynəlxalq siyasət güc və hakimiyyət uğrunda mübarizədir[42]. Yəni hər hansı dövlətin güc toplamaq, gücü qorumaq, çoxaltmaq, dünyada hegemon mövqe tutmaq arzusu beynəlxalq münasibətəlrin inkişafına təsir göstərən ən mühüm amildir. Bunlara müvafiq olaraq dünyada yaranan müxtəlif güc mərkəzləri arasındakı rəqabət beynəlxalq siyasətin tərkib hissəsidir. Və bu güc mərkəzləri arasında yaranan "qüvvələr tarazlığı" sistemi də beynəlxalq münasibətlər sisteminin həm sabitliyini, həm də inkişafını təmin edir[43]. Təbii ki, güc mübarizəsi sayılan beynəlxalq siyasətdə ideoloji amilin də rolu böyükdür. Belə ki, gerçək siyasətin pərdələnməsində və kütlələrin şüuruna təsir edilməsində ideoloji amil mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Ümumiləşdirilmiş formada desək, həm daxili, həm də beynəlxalq siyasətin ən səciyyəvi xüsusiyyəti ondadır ki, siyasətin ifadə edilən mahiyyəti ilə gerçək mahiyyəti bir-birindən fərqlənir.

Milli güc dövlətin milli məqsədlərinə çatmaq və milli maraqlarını təmin etmək məqsədilə istifadə olunan bütün maddi və mənəvi amillər, bunların idarə olunması və reallaşdırılması bacarığının məcmusudur. Milli gücün elementlərinin müəyyən edilməsində müxtəlif yanaşmalar mövcuddur. Ən geniş yayılanı H. Morgentaunun yanaşmasıdır. O, milli gücün aşağıdakı elementlərini ayırır: – coğrafiya; – təbii ehtiyatlar; – sənaye qabiliyyəti; – hərbi hazırlıq; – əhali; – milli xarakter; – milli rüh yüksəkliyi; – diplomatiyanın keyfiyyəti; – hökumətin keyfiyyəti[44].

Çox vaxt isə müxtəlif yanaşmaları ümumiləşdirərək milli gücün ünsürləri aşağıdakı qaydada təsbit olunur: – siyasi güc; – iqtisdi güc; – hərbi güc; – demoqrafik güc; – coğrafi güc; – elmi-texniki güc; sosial-psixoloji və mədəni güc.

Siyasi güc dövlətin idarəetmə sistemi və hakimiyyət mexanizmi ilə sıx bağlı olub, həm daxili, həm də xarici siyasətdə milli strateji hədəflərə çatmaq üçün ümummilli gücü stimullaşdıran mühüm vasitə rolunu həyata keçirir.

İqtisadi güc təkcə mineral xammal mənbələrinin çoxluğu ilə deyil, həm də iqtisadi təşkilatlanmanın kamilliyi və sivil iqtisadi münasibətlər sisteminin varlığı, hərtərəfli iqtisadi təfəkkürə malik yetkin milli kadrların mövcudluğu, qabaqcıl texnologiyaya əsaslanan sənaye və s. ilə bağlıdır.

Hərbi güc yüksək döyüş ruhuna və hərtərəfli hazırlığa malik ordu, mükəmməl hərbi mexanizm, dövrün tələblərinə uyğun hərbi-sənaye kompleksi, həm adi, həm də müasir elektron silahlara malik olma ilə şərtlənir.

Demoqrafik güc ölkə əhalisinin sayı, təbii artım səviyyəsi, yaş qruplarının nisbəti və digər məsələlərlə bağlıdır və iqtisadi gücün təməl ünsürlərindən sayılan əmək faktorunun təminatçısı hesab edilir.

Coğrafi güc dedikdə, bir tərəfdən, ölkənin fiziki coğrafiyaya görə mövqeyi, digər tərəfdən isə, onun dünyadakı siyasi qütbləşməyə, qruplaşmalara, güc mərkəzləri ilə hərtərəfli münasibətlərinə görə oriyentasiyası nəzərdə tutulur.

Sosial-psixoloji və mədəni güc milli-mənəvi və əxlaqi dəyərlərlə, milli xarakter və psixologiya ilə əlaqədar olub, digər milli güc növlərinin formalaşmasına ciddi təsir göstərir.

Onu da qeyd edək ki, dövlətin milli gücünün formalaşdırılması zamanı bu ünsürlər arasında

40 Поздняков З.А., Внешнеполитическая деятельность и межгосударственные отношения. М., 1986, с. 135.
41 Цыганков П.А. göstərilən əsər. с. 19.
42 Morgenthau H., göstərilən əsər, p. 92.
43 Киссинджер Г., Дипломатия. М., 1997, с. 737.
44 Morgenthau H., göstərilən əsər, p. 115.

qarşılıqlı əlaqələrin yaradılmasına xüsusi diqqət verilməlidir. Bu isə ölkənin beynəlxalq arenada prioritet məqsədinin – milli təhlükəsizliyin təmin edilməsi baxımından zərurət təşkil edir.

R. Aronun davamçılarından olan Rober Bosk milli gücü öz məqsədlərini həyata keçirmək üçün dövlətin sərəncamında olan resursların məcmusu şəklində dəyərləndirir. Onun fikrincə, bu resurslar fiziki və mənəvi amillərlə şərtlənir. Onların tədqiqi və öyrənilməsi xarici siyasətin üstün istiqamətlərinin formalaşdırılması və bütövlükdə, diplomatiyanın keyfiyyət əmsalının yüksəldilməsi baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Diplomatiyanın səmərəliliyi onun milli maraqlara necə xidmət etməsi ilə ölçülür.

Müasir dövrdə diplomatiya keyfiyyətcə yeni cizgi və forma kəsb etməyə başlamışdır. Onun fəaliyyət sahəsinə beynəlxalq əməkdaşlığın yeni-yeni istiqamətləri daxil olur ki, bunlar da yeni qlobal təhlükə və çağırışlara cavab vermək zərurəti ilə bağlıdır. Lakin əsl peşəkar və səmərəli diplomatiya yalnız o zaman mümkündür ki, tarixi təcrübənin sınaqlarından keçmiş ənənə və dəyərlərin möhkəm zəminine istinad edir.

Xarici siyasətin uğuru milli maraqların həm dürüst və qəti şəkildə ifadə olunmasından, həm də onun həyata keçirilməsinin üsul və vasitələrinin aydın dərkindən eyni dərəcədə asılıdır. Artıq qeyd olunduğu kimi, dövlətin beynəlxalq aləmdə prioritet məqsədlərinin önündə ölkənin təhlükəsizliyinin və ya milli təhlükəsizliyin təmin olunması məsələsi durur. Daxili və xarici siyasət fəaliyyətində mühüm determinant olaraq gerçəkləşdirilən milli təhlükəsizlik şəxsiyyətin, cəmiyyətin mövcudluğu və inkişafı üçün optimal şəraitin yaradılması üzrə effektiv çalışmaları təmin edən sosial institutların vəziyyətini səciyyələndirir.

İlk dəfə olaraq "milli təhlükəsizlik" anlayışı 1904-cü ildə prezident T.Ruzveltin ABŞ Konqresinə ünvanlanmış müraciətində işlədilmişdir. Bu sənəddə prezident Panama kanalı zonasının birləşdirilməsini ölkəsinin "milli təhlükəsizlik" mənafeləri ilə əsaslandırırdı. Sonrakı illərdə bu məsələ Amerika politoloqlarının tədqiqatlarında mərkəzi problemə çevrildi. Amerika müəllifləri "milli təhlükəsizlik" anlayışının mənbəyini "milli mənafelər" nəzəriyyəsində görürlər. Məhz bu cür yanaşma sosioloq U. Lippman tərəfindən təklif olunmuşdur. Tədqiqatçıların əksəriyyəti milli təhlükəsizliyi güc vasitəsilə, yəni bir dövlətin başqa dövlətlərə nisbətən üstün qüdrətə malik olması kontekstində, ya da dövlətlərin qarşılıqlı fəaliyyəti mövqeyindən, başqa sözlə desək, bütün beynəlxalq münasibətlər sisteminin inkişafı üçün optimal şəraitin yaradılması zəminində fiksasiya edirlər. B.Broudi, H.Morgentau, C.Şlessincer və başqaları milli təhlükəsizlik problemi ilə məşğul olan ən görkəmli müəlliflərdir.

Milli təhlükəsizlik "sabit sosial-siyasi, iqtisadi, mədəni və başqa əlaqələrə əsaslanan müəyyən ərazi-dövlət birliyi", yəni təhlükəsizlik ilə millət arasında əlaqəni əks etdirir. Bu halda millətin tərkibinə çoxlu milliyyətlər daxil edilə bilər; bunlar da özlərinin adət-ənənə və mədəniyyətləri ilə birlikdə insanların etnik birliyini təmsil edir. Bu baxımdan milli təhlükəsizlik millətin vəziyyətini bütöv sistem kimi xarakterizə edir. Həmin sistemə ictimai münasibətlər və ictimai şüur, sosial institutlar və onların konkret tarixi situasiyada milli mənafelərin reallaşmasına imkan verən və ya mane olan fəaliyyəti daxil edilir. Milli mənafelərin mahiyyəti ilk növbədə, ondan ibarətdir ki, cəmiyyətin daxilində və ya ondan kənarda yaranan destruktiv tendensiyaların qarşısı alınsın. Belə ki, bu cür hərəkətlər şəxsiyyətin, cəmiyyətin həyat-yaşam modusu və inkişafının tələbatlarına maneə yaradır.

Milli təhlükəsizlikdə üç səviyyə ayrılır: şəxsiyyətin, cəmiyyətin və dövlətin təhlükəsizliyi. Onların yeri və rolu ictimai münasibətlərin xarakteri, siyasi quruluş, daxili və xarici təhlükələrin dərəcəsi ilə müəyyən olunur. Millət üçün böhranlı dövrlərdə cəmiyyətin və ya dövlətin təhlükəsizliyi prioritet təşkil edə bilər. Bir qayda olaraq, belə kritik şərait yaradan rejimlər şəxsiyyətin təhlükəsizliyi hesabına dövlətin təhlükəsizliyini ön plana çəkirlər. Demokratik cəmiyyətlər üçün isə şəxsiyyətin azadlığı və təhlükəsizliyi məqsəd deyil, şəxsiyyətin azadlığının və təhlükəsizliyinin təmin edilməsi funksiyasıdır.

Məzmun baxımından milli təhlükəsizlik müxtəlif sahələrə, struktur elementlərinə bölünür. Bu elementlərə ilk növbədə, aşağıdakılar aiddir: -siyasi təhlükəsizlik; -iqtisadi təhlükəsizlik; -hərbi təhlükəsizlik; -ekoloji təhlükəsizlik; -informasiya təhlükəsizliyi; -millətin mədəni inkişafının təhlükəsizliyi.

Milli təhlükəsizlik konsepsiyasının geosiyasi aspektlərini dövlətin fiziki mövcudluq modusu, özünün suverenlik və ərazi bütövlüyünü qoruyub saxlaması, istənilən real və potensial xarici təhlükəyə adekvat cavab vermək iqtidarı təşkil edir.

Milli təhlükəsizlik konsepsiyasının ayrı-ayrı elementlərinə siyasi fikir tarixinin müxtəlif dönəmlərində təsadüf olunsa da, sözü gedən konsepsiya müfəssəl şəkildə sosioloq U. Lippman tərəfindən işlənib hazırlanmışdır.

Geopolitik və xarici siyasət konsepsiyaları kimi, milli təhlükəsizlik konsepsiyası da milli maraqlar zəminində intişar tapmaqla, əslində, hər bir vətəndaşın öz dövlətinin beynəlxalq birlikdəki yeri və rolu məsələsinə xüsusi münasibətini əks etdirir. Milli təhlükəsizlik konsepsiyası daxili və xarici təhlükə mənbələri nəzərə alınmaqla formalaşdırılır.

Bir qayda olaraq, real və potensial səciyyə daşıyan qlobal, regional və lokal təhlükələr fərqləndirilir. “Təhlükəsizlik” anlayışı aşağıdakı nüansları özündə ehtiva edir:

– dövlətin öz fiziki varlığını, ərazi bütövlüyü və toxunulmazlığını xarici və daxili təhlükələrdən qoruya bilmək iqtidarında olması;

– daxili işlərə xarici müdaxilənin neytrallaşdırılması;

– dövlətin həyat tərzini və fəaliyyət qabiliyyətini təhdid edən potensial və öncədən proqnozlaşdırılması çətin olan təhlükələrin qarşısının alınması.

«Təhlükəsizlik» anlayışı özünün ifrat anlamında dövlətin fiziki varlığının təmin olunmasının sinonimi olaraq çıxış edir. Dövlətlərarası münasibətlər kontekstində dövlətin fiziki varlığı xalqın ümumi həyat tərzini xarakterizə edən ümumi dəyərlər sisteminin daşıyıcısı və realizatoru olaraq, milli dövlətin qoruyub saxlanmasını ifadə edir. Fiziki varlığın qorunub saxlanmasına yönəlik məqsədlərin, dəyərlər sistemini inkar etsə də, xarici siyasi qərar qəbul edən şəxs tərəfindən dövlət üçün raison d’etre (mövcudluğun qayəsi) qismində dəyərləndirilən vasitələrin köməyilə həyata keçirməsi qeyri-mümkündür.

Milli təhlükəsizlik probleminin tədqiqat sahəsi milli dövlətlərin qüdrətlənməsinə istiqamətlənmiş siyasi kursu və onun vasitə, forma və yollarını əhatə edir.

Milli təhlükəsizlik konsepsiyasının başlıca vəzifəsi daxili və xarici təhlükələrin qarşısını almaq məqsədilə prioritet istiqamətlərin müəyyənləşdirilməsi və işlənib hazırlanmasından, habelə genişmiqyaslı tədbirlər planının həyata keçirilməsinə imkan verən resursların səfərbər olunmasından ibarətdir.

Milli təhlükəsizlik dövlətin geosiyasi maraqlarının reallaşdırılmasına imkan verən amilləri özündə əks etdirir. Milli təhlükəsizliyin qeyd olunan aspekti həm də millətin özünüqoruma duyğuları və dövlətçilik təfəkkürü ilə səciyyələnir. Postbipolyar dünya nizamı şəraitində və prinsipcə yeni dövlətlərarası münasibətlər sistemi kontekstində bunlar daha aydın sezilməkdədir.

Beləliklə, dövlətlərarası münasibətlər sistemi nə qədər nəhəng sosial orqanizm kimi fəaliyyət göstərsə də, aktorların milli maraqlarında mütləq əbədi tarazılq yarada bilmir. Milli maraq dövlət və dövlətlər qrupunun daxili və xarici siyasi fəaliyyət platforması, onun dövlətlərarası münasibətlərdə fəaliyyət və davranış dərəcəsini, həmçinin bütün zəruri güc mənbələrini müəyyən edən rasional sistemdir. O, yalnız «ratcio» formasında dərk edilə və ictiami münasibətlərə tətbiq oluna bilər. «Siyasi realizm» məktəbinin görkəmli nümayəndəsi Raymon Aron haqlı olaraq milli marağı dövlətin milli məqsədləri ilə bağlayır və bu məqsədləri abstrakt və konkret təsnifata ayırır. Buradan göründüyü kimi, milli maraq nəinki dövlətin daxili və xarici tələbatlarını, hətta onların gerçəkləşmə yollarını və vasitələrini də ortaya qoyur.

Müasir beynəlxalq münasibətlərdə gedən köklü dəyişikliklər şəraitində Azərbaycanın milli maraqları ölkədə vətəndaş cəmiyyətinin qurulmasını, iqtisadiyyatın modernləşdirilməsini və

səmərəli dövlətçiliyin qurulması istiqamətində varisliyin saxlanılmasını zəruri edir. Belə ki, yalnız Heydər Əliyev kursuna varislik Azərbaycanı səmərəli dövlətçiliyə – siyasətin milli mənafelərin möhkəm zəmininə əsaslandığı, insan hüquq və azadlıqlarının ictimai inkişafda üstün yer tutduğu, iqtisadiyyatı sabit və möhkəm olan, partiya əməkdaşlığı ruhunun vətəndaş konsensusunun əsası olduğu dövlətə aparmağa qadirdir. Azərbaycan xalqı Heydər Əliyevin siyasi kursuna alternativ görmədiyi kimi, bu strategiyanı uğurla davam etdirəcək siyasi xadimi də haqlı olaraq onun komandasında müəyyənləşdirib. Və sözsüz ki, bu inam məhz İlham Əliyevin fəaliyyətinə nəzərən formalaşıb. Cəmiyyətdə belə bir rəy mövcuddur ki, İlham Əliyev Azərbaycan xalqının tarixinə qızıl səhifələr yazan, əbədi uğurlar qazandıran atasının – dahi dövlət və siyasət xadimi Heydər Əliyevin müəyyənləşdirdiyi prioritetlərin varisliyini təmin edə biləcək alternativsiz siyasətçidir. Onun siyasi və diplomatik fəaliyyəti bu mülahizələrin üstündə israrla dayanmağa əsas verir. İlham Əliyev müstəqilliyimizin qorunub saxlanması və möhkəmləndirilməsində, bugünkü demokratik, hüquqi və dünyəvi Azərbaycan dövlətinin qurulmasında yaxından iştirak edib, dahi Heydər Əliyevin ən yaxın silahdaşı olub. O, bu missiyanı bu gün də uğurla davam etdirir. Şübhə yoxdur ki, İlham Əliyev müstəqil Azərbaycanın prezidenti kimi bu istiqamətdə öz doğma xalqına daha böyük uğurlar qazandıracaqdır.

NATO: Dünən və bu gün

Səadət Rəhimli[45*]

Sovet İttifaqının dağılması və bunun ardınca Varşava Müqaviləsinin iştirakçısı olan ölkələr təşkilatının parçalanması, Qərblə Şərq arasında siyasi, ideoloji və hərbi qarşıdurmanın başa çatması NATO-ya Avroatlantika məkanında təhlükəsizliyin müdafiəçisi kimi əvvəlki funksiyasını saxlamaqla yanaşı, öz strategiyasını dəyişmək və transformasiya olunmaq imkanı yaratdı. Nəticədə NATO-ya qarşı irəli sürülən tələblərin mahiyyəti əsaslı şəkildə dəyişdi.

NATO 1949-cu ildə «Şərqdən hücum təhlükəsi» ilə əlaqədar təşviş və vahimənin gücləndiyi bir şəraitdə yaranmışdır. Qərbi Avropa ölkələri və onların Şimali Amerikadakı müttəfiqləri 1945-ci ildən 1949-cu ilədək olan dövrdə təxirəsalınmaz iqtisadi bərpa işləri ilə məşğul olmaqla yanaşı, SSRİ-nin təcavüzkar siyasətini narahatlıqla izləyirdilər. Müharibə dövründə silahlı qüvvələrin tərxis olunması ilə bağlı üzərinə götürdüyü öhdəlikləri yerinə yetirən Qərb dövlətləri sovet rəhbərliyinin öz silahlı qüvvələrinin sayını tam heyətdə saxlamaq niyyətində olmasından böyük həyəcan hissi keçirirdi[46]. Bundan əlavə, Sovet İttifaqı Kommunist Partiyasının bəyan etdiyi ideoloji məqsədlərin işığında aydın görünürdü ki, müharibədən sonra BMT Nizamnaməsinə və əldə olunan beynəlxalq müqavilələrə riayət edilməsinə çağırışlarla xarici təcavüz və ya daxili təxribat fəaliyyəti təhlükəsi ilə üzləşən demokratik dövlətlərin milli suverenliyini təmin etmək qeyri-mümkündür. Mərkəzi və Qərbi Avropanın bir sıra ölkələrində idarəçiliyin qeyri-demokratik formalarının həyata keçirilməsi və müxalifətin əzilməsi, insan hüquq və azadlıqlarının kobud şəkildə pozulması yeni manеələr ortaya çıxarırdı.

Müharibədən sonra Sovet İttifaqı rus işğalı zonasında kommunist və ruspərəst elementlərin səfərbər edilməsi yolu ilə Avropa ölkələrinə «kommunizmin ixracı»nı planlaşdırırdı. Sovet qoşunları tərəfindən faşist işğalından azad edilmiş Mərkəzi və Şərqi Avropa ölkələrində artıq bu proses başlanmışdı. Bir qayda olaraq, müxtəlif siyasi görüşlərə və fikir plüralizminə dözümlülüklə yanaşan Fransa və İtaliya sovetləşmə təhlükəsi qarşısında idi. Hər iki ölkədə kommunist partiyaları böyük nüfuza malik idi və parlament seçkilərində səslərin mühüm hissəsini qazandıqları bir zamanda Stalin ümumdünya kommunist inqilabı tezisini utopiyadan

45 Azərbaycan Repsublikası Prezidentinin İcra Aparatının Xarici Əlaqələr Şöbəsinin baş mütəxəssisi, Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının aspirantı.
46 Jawrence S. Kaplan, NATO and United States, 1994, p.15.

reallığa çevirməyə çox yaxınlaşmışdı. Avropa Bolqarıstan, Rumıniya, Yuqoslaviya, Macarıstan, Çexoslovakiya, Polşa, Almaniya, Avstriya, İtaliya və Fransanı özündə birləşdirəcək zolaq daxilində Sovet İttifaqının təsir dairəsinə çevrilmək təhlükəsi qarşısında qalmışdı. 1947 – 1949-cu illərdə baş vermiş bir sıra təşvişdoğurucu siyasi hadisələr vəziyyəti daha da gərginləşdirdi. 1948-ci ildə Çexoslovakiyadakı çevriliş, həmin ilin aprel ayında Qərbi Berlinin qanunsuz blokadaya alınması və Norveç, Yunanıstan, Türkiyə və digər Qərbi Avropa ölkələrinin suverenliyinə SSRİ-nin yaratdığı təhlükə və həmin təhlükənin Sovet İttifaqına xas işğalçılıq cəhdləri sayəsində və müvafiq metodlarla qızışdırılması bu qəbildəndir. Məhz belə bir şəraitdə 1948-ci ilin mart ayında Qərbi Avropanın beş dövləti – Böyük Britaniya, Fransa, Belçika, Lüksemburq və Niderland Brüssel Müqaviləsini[47] imzalayaraq özlərinin təhlükəsizliyi üçün yarana biləcək ideoloji, hərbi və siyasi təhlükənin qarşısını birgə səylərlə almaq üçün ümumi müdafiə sistemi yaratmaq niyyətində olduqlarını nümayiş etdirdilər. Avropa və Şimali Amerika arasında qarşılıqlı öhdəliklərə və təhlükəsizlik barədə zəmanətlərə əsaslanan Şimali Atlantika İttifaqının yaradılması məsələlərinə dair ABŞ, Kanada və Avropanın bir sıra ölkələri arasında danışıqlar məhz bu andan başlandı. Brüssel Müqaviləsini imzalamış dövlətlər Danimarkaya, İslandiyaya, İtaliyaya, Norveçə və Portuqaliyaya təklif etdilər ki, onlar da bu prosesə qoşulsunlar. Nəticədə 1949-cu il aprelin 4-də 12 Avropa və Şimali Amerika ölkəsi – ABŞ, Böyük Britaniya, Fransa, Kanada, İtaliya, Danimarka, İslandiya, Belçika, Lüksemburq, Niderland, Norveç və Portuqaliya Vaşinqtonda görüşərək Şimali Atlantika Müqaviləsi Təşkilatının – NATO-nun yaradılması barədə saziş imzaladılar və həmin vaxtdan etibarən bu dövlətlərin tərəfdaşlığına əsaslanan ümumi təhlükəsizlik sistemi fəaliyyətə başladı. Sonradan, 1952-ci ildə Yunanıstan və Türkiyə, 1955-ci ildə AFR[48] bu müqaviləyə qoşuldu. 1982-ci ildən isə İspaniya da bu müqavilənin iştirakçısı oldu. 1966-cı ildə Fransa Şimali Atlantika İttifaqının hərbi təşkilatını tərk edərək öz qoşunlarını NATO komandanlığından çıxarmış, blokun hərbi orqanlarındakı rəsmi nümayəndələrini geri çağırmış və İttifaq çərçivəsində hərbi məsələlərin müzakirəsinə etiraz etmişdir. 1974-cü ildə Yunanıstan Alyansdan çıxmış, lakin 1980-ci ildə geri qayıtmışdır. 1999-cu ildə NATO keçmiş sosialist düşərgəsinin üzvü olan Polşa, Çexiya və Macarıstanın da onun sıralarına daxil olması haqqında qərar qəbul etmişdir. 2004-cü ildən etibarən isə yeni yeddi üzvlə (Latviya, Litva, Estoniya, Slovekiya, Sloveniya, Bolqarıstan, Rumıniya) bərabər Alyans üzvü olan dövlətlərin sayı 26-ya catmis və təşkilatın əhatə zonası 593 min kvadrat kilometr genişlənmişdir.

NATO – BMT Nizamnaməsinin 51-ci maddəsinə (fərdi və kollektiv özünümüdafiə hüququ) uyğun olaraq yaradılmış, müstəqil dövlətlər arasında siyasi və hərbi əməkdaşlığa əsaslanan müdafiə ittifaqıdır. Vaşinqton Müqaviləsinin preambulasında təşkilat üzvlərinin demokratiya, insan hüquqları və qanunun aliliyinə əsaslanaraq öz xalqlarının azadlığı və mədəniyyətlərinin müdafiəsi yönündə səy göstərmələrinin zəruriliyi qeyd edilmişdir. Müqavilənin dördüncü maddəsi müttəfiqlərdən birinin ərazi bütövlüyü və siyasi müstəqilliyinə təhlükə yarandıqda üzv-dövlətlər arasında məsləhətləşmələrin aparılmasını nəzərdə tutur. Beşinci maddəyə görə isə, onlardan birinin üzərinə edilən silahlı hücum ümumilikdə İttifaqa qarşı hücum kimi qiymətləndirilir. Alyansda qərarlar üzv-dövlətlər arasında danışıq və məsləhətləşmələr əsasında qəbul edilir. NATO azad və müstəqil dövlətlərin beynəlxalq hökumətlərarası birliyidir və buna görə də dövlətlərüstü hakimiyyət səlahiyyətlərinə və müstəqil siyasət formalaşdırmaq funksiyalarına malik deyildir.

Şimali Atlantika Müqaviləsi Təşkilatı (NATO) Şimali Atlantika İttifaqının məqsədlərinə çatmaq üçün imkanlar yaradan struktura malikdir. Bu təşkilat çərçivəsində üzv-dövlətlər öz suverenliklərini və müstəqilliklərini bütövlükdə qoruya bilirlər. Sözügedən qurumun təmsil

47 1948-ci il Brüssel paktı (o, 1984-cü ildə yenidən nəzərdən keçirilmişdir) müharibədən sonrakı dövrdə Qərbi Avropanın təhlükəsizliyi sahəsində ilk addım idi və Qərb İttifaqının, habelə Brüssel Müqaviləsi Təşkilatının yaradılmasına gətirib çıxarmışdır. Bu, 1949-cu ildə Şimali Atlantika Müqaviləsinin və Şimali Atlantika İttifaqının yaradılması yolunda ilk addım idi. Brüssel sazişi müasir Qərbi Avropa İttifaqının təsis sənədidir. (müəllifin qeydi)

48 1990-cı ildə Almaniya birləşdikdən sonra birləşmiş ölkənin ayrılmaz tərkib hissəsi kimi.

olunduğu forumda onlar seçdikləri istənilən mövzulara dair birgə məsləhətləşmələr aparır və onların təhlükəsizliyi ilə əlaqədar siyasi və hüquqi məsələlərlə bağlı qərarlar qəbul edirlər.

Bütün bunların nəticəsində Şimali Atlantika İttifaqı üzvlərinin vəziyyətinin və hərbi potensialının müxtəlifliyinə baxmayaraq, Avropada ümumi sabitliyin yaranmasına yardım edən bərabər təhlükəsizlik hissi meydana çıxır. Bu, İttifaqın iştirakçıları arasında əməkdaşlığın inkişafı üçün, habelə onun üzvlərinin digər dünya ölkələri ilə əməkdaşlığı üçün əlverişli şərait yaradır.

Şimali Atlantika İttifaqının iştirakçı dövlətləri 200-dən artıq müxtəlif hərbi, siyasi və texniki şuradan, komissiya, komitə və ekspert qruplarından ibarət çoxşaxəli təşkilatlar şəbəkəsi yaratmışdır. Onların məşğul olduqları məsələlər ictimai həyatın bir çox sahələrini əhatə edir: ərzaq və xalq istehlakı mallarının istehsalı və bölüşdürülməsi, elm, texnika, ətraf mühitin qorunması, təbliğat, mülki müdafiə, silah istehsalı, hərbi doktrina və konsepsiyaların işlənib hazırlanması və s.

Şimali Atlantika Blokunun əsas orqanları – NATO Şurasının sessiyaları və Müdafiənin Planlaşdırılması Komitəsidir.

NATO-nun əsas rəhbər orqanı Şimali Atlantika Şurasıdır (ŞAŞ). ŞAŞ real siyasi hakimiyyətə və Alyans adından qəbul edilən bütün qərarlar üzrə səlahiyyətlərə malikdir. Həftədə bir dəfədən az olmamaq şərti ilə yığışan ŞAŞ üzv-dövlətlərin daimi nümayəndələrindən ibarətdir. Şura həmçinin, daha yüksək – xarici işlər nazirləri və ya hökumət başçıları səviyyəsində də yığıncaqlar keçirə bilər. Lakin bu zaman onun səlahiyyət və qərar qəbul etmə hüquqları əvvəlki səviyyədə qalmış olur və qərarlar da təmsil olunmanın səviyyəsindən asılı olmayaraq, eyni status və hüquqi qüvvəyə malik olur. Şura təşkilatın yeganə orqanıdır ki, onun səlahiyyətləri 1949-cu il Vaşinqton müqaviləsində dəqiq müəyyənləşmişdir[49].

NATO-nun strukturunun digər mühüm elementləri aşağıdakılardır: Hərbi Planlaşdırma Komitəsi; Nüvə Planlaşdırması Qrupu; NATO-nun baş katibi; Beynəlxalq Katiblik[50].

Hərbi Planlaşdırma Komitəsi (HPK) ŞAŞ tərəfindən hələ baxılmamış məsələlər üzrə NATO-nun hərbi orqanlarının işini istiqamətləndirir, kollektiv müdafiənin planlaşdırılması üzrə hərbi məsələ və problemlərin çox hissəsinin müzakirəsi ilə məşğul olur. Komitə daimi nümayəndələrdən ibarətdir və ildə ən azı iki dəfə onun müdafiə nazirləri səviyyəsində iclasları keçirilir. Bu orqanda Fransadan başqa bütün digər üzv-dövlətlər təmsil olunmuşdur. Bu ölkə 1966-cı ildən etibarən Şimali Atlantika Blokunun inteqrasiya edilmiş hərbi təşkilatından çıxmış, Alyansın hərbi orqanlarındakı rəsmi nümayəndələrini geri çağırmış və beləliklə də, İttifaq çərçivəsində hərbi məsələlərin müzakirəsində iştirakdan imtina etmişdir. HPK həmçinin, NATO-nun hərbi rəhbərliyi üçün müxtəlif direktiv-göstərişlər də hazırlayır. Bu orqan öz cavabdehliyində olan məsələlər üzrə müstəsna səlahiyyətlərə və Şimali Atlantika Şurasının daşıdığı funksiyalara malikdir.

Nüvə Planlaşdırması Qrupu (NPQ) müdafiə və təhlükəsizlik sahəsində NATO siyasətinin həyata keçirilməsində nüvə qüvvələri məsələləri üzrə məsləhətləşmələrin aparılması üçün əsas forumdur. Qrup öz iclaslarını bir qayda olaraq, ildə iki dəfə HPK-nın iclasları ilə eyni zamanda müdafiə nazirləri səviyyəsində, zəruri hallarda isə səfirlər səviyyəsində aparır. İslandiya qrupun iclaslarında müşahidəçi qismində iştirak edir.

Şimali Atlantika İttifaqında əsas səlahiyyətlər NATO-nun baş katibinə məxsusdur. Bu vəzifəyə üzv-dövlətlər beynəlxalq səviyyədə tanınmış dövlət xadimini irəli sürürlər. Baş katib Şimali Atlantika Şurasına, Hərbi Planlaşdırma Komitəsinə, Nüvə Planlaşdırması Qrupuna və digər əsas komitələrə rəhbərlik edir, həmçinin beynəlxalq aləmdə və üzv-dövlətlərin hökumətləri ilə münasibətdə alyansın ali nümayəndəsi qismində çıxış edir. Adətən NATO

49 Североатлантический Договор, статья 9.
50 Chapter 13: Key to the Principal NATO committees. NATO Handbook, 1998, <http://c.nato.int>.

silahlı qüvvələrinin ali baş komandanı amerikalı olduğundan baş katib vəzifəsinə avropalı təyin edilir. Baş katibin səlahiyyət müddəti prinsipcə məhdud deyildir.

NATO-nun Beynəlxalq Katibliyi üzv-dövlətlərin heyətlərindən təşkil olunur. Katibliyin əməkdaşları NATO Şurasında, komitələrdə və onların tabeçiliyindəki qruplarda işləyir, Şimali Atlantika İttifaqının fəaliyyətilə əlaqədar geniş məsələlərlə məşğul olur, üzv-dövlətlər arasında müzakirə və məsləhətləşmələr hazırlayır, zəruri tədbirlər həyata keçirir və qəbul edilmiş qərarları yerinə yetirirlər. Bunlara əlavə olaraq, ittifaqın rabitə və maddi-texniki təminat kimi ixtisaslaşdırılmış sahələrdə işləyən və NATO dövlətləri ərazisində yerləşən bir sıra mülki idarə və təşkilatları da vardır.

Bundan əlavə, NATO-nun mülki strukturuna aşağıdakı komitələr də daxildir: -Siyasi Komitə; -Atlantika Siyasəti üzrə Məsləhət Qrupu; -«Sülh naminə tərəfdaşlıq» proqramının hərbi-siyasi Komitəsi; -Kütləvi Qırğın Silahlarının Yayılmaması Problemləri üzrə Birləşmiş Komitə; -İqtisadi Komitə; -Standartlaşdırma üzrə NATO Komitəsi; -Rabitə və İnformasiya Sistemləri Komitəsi; -NATO-nun Boru Kəmərləri üzrə Komitəsi; -Müasir Cəmiyyətin Problemləri üzrə Komitə; -Hərbi Hazırlıq üzrə Komitə; -İnfrastruktur üzrə Komitə.

Şimali Atlantika İttifaqının hərbi strukturu ən yüksək səviyyədə siyasi nəzarət altında yerləşir. Hərbi strukturun əsas məqsədi alyansa üzv olan ölkələrin ərazilərinin təhlükəsizliyinin müdafiəsi üçün təşkilati əsasın yaradılmasından ibarətdir. Bu struktura, fəaliyyət zonası bütün Şimali Atlantika regionunu əhatə edən baş hərbi komandanlıqlar və NATO Birləşmiş Hərbi Strukturu (BHS) tərkibində komandanlıqlar sistemi daxildir. BHS silahlı qüvvələrin birgə təlimlərinin təşkilinin, rabitə və informasiya, hava hücumundan müdafiə, silahlı qüvvələrin maddi-texniki təchizatı sistemləri, metodika və texniki vasitələrin standartlaşdırılması, yaxud operativ uyğunlaşdırılması kimi sahələrdə əməkdaşlığın özəyidir.

NATO-nun hərbi strukturunun əsas elementləri aşağıdakılardır: Hərbi Komitə; Beynəlxalq Birləşmiş Qərargah; Birləşmiş Hərbi Komandanlıq.

NATO-nun ali hərbi orqanı Hərbi Komitədir (HK). Bütün üzv-dövlətlərin baş qərargah rəislərindən ibarət olan bu qurum öz fəaliyyətini Şimali Atlantia Şurası və Hərbi Planlaşdırma Komitəsinin, nüvə silahı ilə əlaqədar məsələlərdə isə Nüvə Planlaşdırması Qrupunun rəhbərliyi altında həyata keçirir. Hərbi Komitə NATO məsuliyyəti zonasının birgə müdafiəsinin təminatına aid məsələlər üzrə alyansın rəhbər siyasi orqanlarına məsləhətlərin verilməsinə, o cümlədən NATO ali baş komandanlarına – NATO-nun Avropadakı birləşmiş silahlı qüvvələrinin ali baş komandanına və NATO-nun Atlantikadakı birləşmiş silahlı qüvvələrinin ali baş komandanına göndərilən hərbi məsələlər üzrə ümumi direktivlərin hazırlanmasına cavabdehdir. Qərargah rəisləri ildə iki dəfədən az olmayaraq görüşürlər. Bütün digər hallarda üzv-dövlətlər qərargah rəisləri tərəfindən təyin olunmuş milli hərbi nümayəndələrlə təmsil olunurlar. Komitənin sədri postunu rotasiya prinsipi əsasında, əlifba sırası ilə hər il bir dövlətin nümayəndəsi tutur. O, komitəni digər forumlarda təmsil edir, həmçinin, kütləvi informasiya vasitələri ilə kontakta girmək, NATO və tərəfdaş ölkələrə səfərlər etmək səlahiyyətlərinə də malikdir[51].

Beynəlxalq Birləşmiş Qərargah (BBQ). Hərbi Komitənin işi NATO Beynəlxalq Birləşmiş Qərargahı tərəfindən təmin olunur. Onun əməkdaşları üzv-dövlətlərin silahlı qüvvələrindən Alyansa ezam edilmiş şəxslərdən ibarətdir. BBQ-nin statusu Beynəlxalq Katibliyin statusu ilə eynidir. Lakin o, birbaşa Hərbi Komitəyə tabedir. Hərbi Komitənin icraçı orqanı funksiyasını yerinə yetirən BBQ onun siyasət və qərarlarının həyata keçirilməsinə cavabdehlik daşıyır. Bundan əlavə, BBQ NATO və Hərbi Komitənin qərarları ilə əlaqədar planların hazırlanması, tədqiqat işlərinin aparılması və tövsiyələrin verilməsi ilə də məşğul olur. BBQ həmçinin, Mərkəzi və Şərqi Avropa ölkələri ilə əməkdaşlıq prosesində də aktiv iştirak edir.

1994-cü ilin yanvarında NATO üzvü olan ölkələrin dövlət və hökumət başçılarının irəli

51 Chapter 11: Military organization and struktures. NATO. Handbook, 1998; <http://c.nato.int>.

sürdükləri təşəbbüslər qəbul edildikdən sonra Şimali Atlantika Şurası NATO-nun sərəncamında olan yeni vəzifələrin yerinə yetirilməsi mexanizminin tərkib hissəsinə çevrilən bir sıra əlavə komitə və qruplar yaratmışdır. Birləşmiş Hərbi Komandanlıq (BHK). Bu orqan Alyansın silahlı qüvvələrinə birbaşa rəhbərlik funksiyasını yerinə yetirir. Son illər aparılmış islahatlardan sonra BHK aşağıdakı kimi formalaşdırılmışdır: Şimali Atlantika Müqaviləsində nəzərdə tutulmuş strateji nəzarət zonası (təşkilatın Avropa və Şimali Amerika üzvlərinin ərazisi, Atlantik okeanının Xərçəng tropikindən şimalda yerləşən adaları və Türkiyənin ərazisi) NATO-nun Avropada Birləşmiş Silahlı Qüvvələrinin komandanlığı, Alyansın Atlantikada Birləşmiş Silahlı Qüvvələrinin komandanlığı və Kanada – Amerika Regional Planlaşdırma Qrupu arasında bölünmüşdür[52].

NATO Birləşmiş Silahlı Qüvvələrinin baş komandanları Alyansın məsuliyyət zonasının birgə müdafiəsi üzrə planların hazırlanmasına, tabeçilikdə olan hərbi birləşmələrin tələbatlarının müəyyən olunmasına, onların yerləşdirilməsi və hərbi təlimlərin keçirilməsinə, həmçinin Hərbi Komitəyə göndərilən hərbi məsələlər üzrə direktivlərin hazırlanmasına cavabdehdirlər. Birləşmiş Silahlı Qüvvələr sülh dövründə, habelə böhran və müharibələr vaxtında üzv-dövlətlərin təhlükəsizliyini və ərazi bütövlüyünü təmin etmək funksiyasını həyata keçirir. Hərbi rəhbərlik NATO-nun Hərbi Komitəsinə məxsusdur. NATO-nun Avropada Birləşmiş Silahlı Qüvvələrinin ali baş komandanının qərargahı Belçikanın Mons şəhərində, Atlantikada Birləşmiş Silahlı Qüvvələrinin ali baş komandanının qərargahı isə ABŞ-ın Norfolk şəhərində yerləşir.

NATO-nun strukturu silahlı qüvvələrin təsnifarı ilə tamamlanır. Ümumiyyətlə, Alyansın silahlı qüvvələrini üç kateqoriyaya bölmək olar: – çevik qüvvələr; – əsas qüvvələr; – ehtiyat qüvvələri. Bündan əlavə, NATO strukturuna birbaşa daxil olmayan, lakin fəaliyyətlərini Avroatlantika strategiyasına uyğunlaşdıran bir sıra parlamentar və qeyri-hökumət təşkilatları da mövcuddur.

NATO-nun strukturu siyasi və digər məsləhətləşmələr keçirilməsini təmin edən prosedurlarla, eləcə də üzv-dövlətlərin payçılıq prinsipi əsasında yerinə yetirdiyi mülki və hərbi proqramların birgə maliyyələşdirilməsi sistemilə möhkəmləndirilir. Birgə maliyyələşdirmə prinsipi NATO çərçivəsində öz öhdəliklərini yerinə yetirmək üçün üzv-dövlətlərin silahlı qüvvələrinə zəruri olan əsas texniki vasitələr verilməsində, eləcə də Şimali Atlantika İttifaqının Brüsseldəki mənzil-qərargahının , NATO-nun digər ölkələrdəki mülki və hərbi müəssisələrinin büdcə ehtiyaclarının ödənilməsində də tətbiq olunur. Müvafiq prinsip NATO çərçivəsində əməkdaşlığın bütün aspektlərinə aid edilir.

NATO-nun maliyyə ehtiyatları mülki və hərbi büdcələrin razılaşdırılmış pay iştirakı formuluna və sənədlərin özünütənqid şəklində yoxlanılması prinsipinə uyğun olaraq ayrıca tərtibatı və icrası əsasında bölüşdürülür. Buna görə məsuliyyət mülki və hərbi büdcələr üzrə komitələrin üzərinə qoyulur.

Şimali Atlantika İttifaqında aparılan yenidənqurmanın və NATO üzvü olan ölkələrin hökumətlərinin qarşıya qoyduğu yeni vəzifələrin bu təşkilatın maliyyəsinə və ehtiyatlarına göstərdiyi təsiri nəzərə alaraq, Ehtiyatlar üzrə Baş Şura (EBŞ) yaradılmışdır. Şura üzv-dövlətlərin yüksək vəzifəli nümayəndələrindən ibarətdir. Hazırda Şuranın iclasları Baş katibin infrastruktur, maddi-texniki təchizat və fövqəladə vəziyyətlərdə mülki xidmətlərdən istifadənin planlaşdırılması məsələləri üzrə köməkçisinin sədrliyi ilə keçirilir; Şura hərbi ehtiyatların və prioritetlərin müəyyənləşdirilməsi məsələlərilə məşğul olur. Onun işində həmçinin Hərbi Komitənin nümayəndələri, NATO-nun baş komandanları, hərbi büdcə, infrastruktur və şəxsi heyət üzrə komitələrin nümayəndələri də iştirak edirlər.

1967-ci ildə NATO Armel doktrinasını qəbul etmişdir. Sənədin əsasını ikivahidli siyasi kurs, yəni bir tərəfdən yüksək səviyyədə müdafiə sistemini qurmaq, digər tərəfdən Qərblə Şərq

52 Yenə orada.

arasında olan gərginliyin zəiflədilməsi təşkil edirdi. 1989-cu ilin martında Vyanada ATƏM çərçivəsində NATO-nun üzvləri ilə Varşava Müqaviləsi Təşkilatına daxil olan dövlətlər arasında gələcəyə yeni zəmanət verən danışıqlar başlamışdır. Onun da əsasını Avropada adi silahlı qüvvələrin (AASQ) azaldılması təşkil etmişdir. 1990-cı ilin iyulunda Londonda keçirilən yüksək səviyyəli görüşdə NATO-nun tarixində ilk dəfə olaraq dövlət və hökumət başçıları alyans qarşısında duran yeni sülhməramlı planları, Qərblə Şərq arasında qarşıdurmanın dayandırılmasının zəruriliyini, təhlükəsizlik sahəsində daha ciddi işlərin görülməsini elan etmişdilər.

Ümumiyyətlə, Alyans ölkələrinin dövlət və hökumət başçılarının London sammitində NATO strukturlarının və siyasətinin əsaslı dəyişiklikləri təklif olunmuşdur. Məhz bu dövrdən başlayaraq NATO öz fəaliyyətində keyfiyyətcə yeni bir mərhələyə qədəm qoydu. 1991-ci ilin iyulunda Mərkəzi və Şərqi Avropa ölkələri ilə tərəfdaşlıq haqqında sənəd imzalandı. Bu addım NATO-nun qəbul etməyə hazırlaşdığı yeni strateji konsepsiyanın başlıca konturlarını özündə əks etdirirdi.

NATO bütün Avropada (təbii ki, həm də Şimali Amerikada) təhlükəsizliyin və sabitliyin məsuliyyətini öz üzərinə götürərək 1991-ci ilin noyabrında növbəti Roma zirvə görüşündə yeni strateji konsepsiyasını qəbul etdi. Bu mühüm sənəddə alyansın kollektiv müdafiə qabiliyyəti saxlanılmaqla, dialoq və əməkdaşlıq əsasında təhlükəsizliyin qorunması başlıca məqsəd elan edildi. Mərkəzi və Şərqi Avropa ölkələri ilə əməkdaşlığın qurulması və genişləndirilməsi də adı çəkilən strategiyanın ayrılmaz tərkib hissəsidir. Şimali Atlantika İttifaqının 1991-ci il strategiyasının fərqləndirici əlamətlərindən biri əlavə siyasi və hərbi vasitələr daxil olmaqla təhlükəsizliyin təmin edilməsinə geniş yanaşmanın müəyyənləşməsindən, NATO-nun məqsədlərini bölüşən digər dövlətlərlə əməkdaşlığın vacibliyinin qeyd olunmasından ibarətdir. Bu ümumi yanaşma yeni strateji konsepsiyada mühüm yer tutur və aşağıdakı əsas müddəaları əhatə edirdi: -transatlantik əlaqələrin saxlanması; -münaqişələrin aradan qaldırılması və böhranların tənzimlənməsi; -tərəfdaşlıq, əməkdaşlıq və dialoq; -NATO-nun genişlənməsi; – silahlar üzərində nəzarət, tərksilah və kütləvi qırğın silahlarının yayılmaması[53].

1991-ci il dekabrın 20-də NATO-ya daxil olan dövlətlərin xarici işlər nazirlərinin, altı Mərkəzi və Şərqi Avropa, həmçinin üç Baltikyanı ölkənin nümayəndələrinin iştirakı ilə keçirilmiş iclasda Şimali Atlantika Əməkdaşlıq Şurası (ŞAƏŞ) yaradılmışdır. 1992-ci ilin martında MDB-nin 11 dövləti, aprelində Gürcüstan, iyulunda Albaniya, 1996-cı ilin yanvarında Sloveniya, martında isə Makedoniya ŞAƏŞ-ə qoşulmuşdur. 1992-ci ilin iyununda Şuranın Oslodakı sessiyasından başlayaraq Finlandiya ŞAƏŞ-in iclaslarında müşahidəçi kimi ştirak etməyə başlamışdır. Hal-hazırda ŞAƏŞ-ə 40-dan artıq dövlət daxildir. ŞAƏŞ-in iş planında aşağıdakı məsələlərin müzakirəsi nəzərdə tutulmuşdur: – hava nəqliyyatının idarəedilməsinin hərbi və mülki işlərinin koordinasiyası; – mülki malların istehsalı məqsədilə müdafiə sənayesinin konversiyası; – silahlanma üzərində nəzarət, tərksilah və nüvə silahının yayılması ilə mübarizə; -hərbi tədarük; -hava hücumundan müdafiə; -fövqəladə şəraitdə mülki xidmətlərdən istifadənin planlaşdırılması;

Şura üzvləri, həmçinin NATO-nun bir çox elmi və ekoloji proqramlarında da iştirak edirlər. İlk əvvəl ŞAƏŞ-in iş planına daxil olan müdafiə, o cümlədən hərbi sahədə əməkdaşlıq və təlimlərlə əlaqədar praktiki məsələlər sonralar «Sülh naminə tərəfdaşlıq» proqramının bir hissəsinə çevrilmişdir.

ŞAƏŞ-in 1992-ci ilin martında keçirilən ikinci sessiyasının nəticəsi olaraq onun dialoqun, tərəfdaşlığın və əməkdaşlığın təşkili üzrə ilk İşçi planı dərc edilmişdir. Həmin planda iştirakçı ölkələr arasında münasibətlərin inkişafının ilkin mərhələlərinin bünövrəsi göstərilir və ŞAƏŞ-in əsas diqqət göstərməli olduğu başlıca mövzu və fəaliyyət növlərinin siyahısı verilirdi. Bu plan ŞAƏŞ-in gələcək iş sxemi idi. Şimali Atlantika İttifaqının fəaliyyətinin bütün

53 Выступление Вершбоу от 27 января о стратегической концепции НАТО. Washington File. February 3, 2000.

məsələləri üzrə qərarlar qəbul edilməsini reqlamentləşdirən konsensus qaydaları eyni dərəcədə həm ŞAƏŞ-in, həm də NATO ilə tərəfdaş ölkələr arasında əməkdaşlığın daha da inkişaf etdirilməsi məqsədilə yaradılmış digər orqanların işinə aiddir. Buna görə də ŞAƏŞ-in iş planı müvafiq forumlarda məsləhətləşmələr və müzakirələr yolu ilə yaranır, bütün iştirakçı dövlətlərin ümumi razılığı ilə qurulur.

ŞAƏŞ-in öz iclaslarından başqa, onun Şimali Atlantika Şurasının himayəsi altında daimi sessiyalarında və öz tabeçiliyində olan NATO orqanları çərçivəsində tərəfdaş ölkələrin nümayəndələrilə əməkdaşlıq üzrə müntəzəm görüşlər keçirilir.

Əgər Şimali Atlantika Şurasının səlahiyyətləri Şimali Atlantika Müqaviləsi əsasında NATO-nun üzv-ölkələri arasında müəyyənləşən saziş münasibətlərilə müəyyənləşirsə, Şimali Atlantika Əməkdaşlıq Şurası NATO ilə onun əməkdaşlıq üzrə tərəfdaşları arasında siyasət və təhlükəsizlik sahəsində əməkdaşlığın inkişafı və məsləhətləşmələr keçirilməsi üçün bir forumdur. Belə bir forumun yaradılması haqqında təklif 1991-ci ilin noyabrında qəbul edilmiş Roma bəyannaməsində irəli sürülmüşdür.

«Sülh naminə tərəfdaşlıq» təşəbbüsü ŞAƏŞ çərçivəsində əməkdaşlığı yeni pilləyə qaldırmış və «Sülh naminə tərəfdaşlıq» proqramı üzrə tərəfdaş ölkələrə öz fərdi maraqları və imkanlarına müvafiq şəkildə NATO ilə hərbi sahədə praktik əməkdaşlığı genişləndirmək imkanı yaratmışdır.

«Sülh naminə tərəfdaşlıq» proqramı Şimali Atlantika İttifaqının 1994-cü il yanvarın 10 – 11-də NATO-nun Brüssel görüşündə irəli sürülmüş mühüm təşəbbüsüdür. Proqramda sənədi imzalayan tərəfdaş ölkələrə öz milli dövlətçilik və təhlükəsizlik problemlərinin həllində Şimali Atlantika Müqaviləsi Təşkilatının potensialından istifadə etmək imkanları verilir. Xüsusən tərəfdaş ölkələr: -milli müdafiənin planlaşdırılması və büdcənin formalaşdırılmasında ; -müdafiə qüvvələri üzərində demokratik nəzarətin təmin edilməsində; -milli konstitusiyanın müddəaları nəzərə alınmaqla BMT və ATƏT-in himayəsi altında sülhməramlı hərbi əməliyyatlarda iştirak etməkdə və s. məsələlərdə alyansın köməyinə bel bağlaya bilər.

Avropa – Atlantika Tərəfdaşlıq Şurasının və «Sülh naminə tərəfdaşlıq» proqramının olması NATO-nun son illərdə keçdiyi təkamülün vüsətini göstərir.

Avropa – Atlantika Tərəfdaşlıq Şurası (AATŞ) NATO üzrə müttəfiqlərlə tərəfdaş ölkələr arasında qarşılıqlı əlaqələr və əməkdaşlıq sahəsində bütün fəaliyyət növlərinin hərtərəfli siyasi əsasını təmin edir. AATŞ üzvü olan ölkələr bu forum çərçivəsində təhlükəsizliyə aid müxtəlif məsələlər barəsində, o cümlədən regional münaqişələr, terrorizm, ekoloji problemlər və kütləvi qırğın silahlarının yayılmaması ilə bağlı məsləhətləşmələr aparır. Təbii və texnogen fəlakətlərə dərhal münasibət göstərilməsi üçün Şura çərçivəsində yeni Avropa – Atlantika Əlaqələndirmə Mərkəzi yaradılmışdır. Mərkəz AATŞ coğrafi zonasında təbii fəlakətlər baş verən təqdirdə NATO-nun və tərəfdaş ölkələrin humanitar yardımını əlaqələndirmək məqsədilə BMT ilə birlikdə fəaliyyət göstərir.

1999-cu ilin aprelində Vaşinqtonda keçirilmiş görüşdə NATO-ya üzv olan ölkələr XXI əsrdə təhlükəsizlik sahəsində təhdidlərin qarşısını almaq və imkanları reallaşdırmaq üçün İttifaqın hazırlıq strategiyasını, habelə gələcəkdə onun siyasi və hərbi inkişafının strategiyasını bəyəndilər. Yeniləşmiş strateji konsepsiyada siyasi və hərbi planların istiqamətlərinin sonrakı müfəssəl hazırlığı üçün ümumi göstərişlər öz əksini tapmışdır[54]. Konsepsiyada təsdiq olunur ki, Şimali Atlantika İttifaqının ən mühüm və dəyişməz məqsədi siyasi və hərbi vasitələrlə üzv-dövlətlərin azadlığına və təhlükəsizliyinə təminat verməkdən ibarətdir. Burada demokratik dəyərlər, insan hüquqları və qanunun aliliyi öz təsdiqini tapır, habelə müttəfiqlərin yalnız birgə

54 Burada Şimali Atlantika İttifaqının məqsəd və vəzifələrinə, habelə strateji vəziyyətin inkişafına uyğun olaraq təhlükəsizlik sahəsində təhdidlərə və risklərə cavab verə biləcək perspektivlər nəzərdə tutulmuşdur. (müəllifin qeydi)

müdafiəyə yox, həm də daha geniş miqyasda Şimali Atlantika regionunda sülhün və sabitliyin təmin olunmasına sadiqliyi ifadə edilirdi[55].

Bu gün yəqinliklə deyə bilərik ki, NATO ötən dövr ərzində üzv-dövlətlərin təhlükəsizliyinin təmin olunması missiyasını şərəflə yerinə yetirmişdir.

Alyansın fəaliyyətindəki uğurların başlıca səbəblərindən biri onun demokratik iş prinsipinə malik olmasındadır. NATO-nun qərarları üzv-dövlətlərin müzakirə və məsləhətləşmələrindən sonra konsensus əsasında qəbul olunur. Azad və müstəqil dövlətlərin birliyi kimi bu qurum heç bir müstəqil siyasi funksiya daşımır. Bu isə o deməkdir ki, NATO yalnız bütün üzvlərin razılığı ilə qəbul olunmuş fəaliyyət kursu həyata keçirir.

Şimali Atlantika İttifaqının əsas iş prinsiplərinə ümumi siyasi öhdəliklər və üzv-dövlətlər arasında praktiki əməkdaşlığa meyl daxildir. Onların ümumi təhlükəsizliyi bölünməzdir. Buna görə də təhlükəsizliklə əlaqədar problemlərin həlli zamanı ayrı-ayrı üzv-dövlətlər yalnız öz qüvvəsinə və iqtisadi ehtiyatlarına bel bağlamalı olmur. Amma Şimali Atlantika İttifaqında elə bir ölkə yoxdur ki, öz xalqı qarşısındakı öhdəliklərini yerinə yetirmək hüququndan imtina etmiş olsun. Onların hamısı əvvəlkitək öz müdafiəsinə görə məsuliyyət daşıyır. Alyans üzv-dövlətlərə milli təhlükəsizliklə bağlı həyati əhəmiyyətli vəzifələrin həllində imkanlarını genişləndirməyə şərait yaradır. Nəticədə, şərait və nisbi hərbi potensial fərqlərinə baxmayaraq, onlarda bərabər təhlükəsizlik hissi yaranır ki, bu da ümumi sabitliyi möhkəmləndirir.

Birgə qərarlar qəbul edilməsi prosesini konsensus və ümumi razılıqla şərtləndirən Şimali Atlantika İttifaqının üzv-dövlətləri hər bir ölkənin fərdi təcrübəsi və nöqteyi-nəzərilə hesablaşırlar. Həm də bu zaman onlar lazım gəldikdə tez və qətiyyətlə birgə hərəkət etməyə imkan verən mexanizm və üsullardan istifadə edirlər. İnformasiya mübadiləsi və gündəlik birgə məsləhətləşmələr təcrübəsi hökumətlərə, əgər şərait tələb edirsə, ümumi siyasət üzrə razılıq əldə olunması məqsədilə dərhal birgə görüş keçirmək imkanı verir. Özü də çox vaxt bu və ya digər iştirakçını nəyin narahat etdiyi əvvəlcədən məlum olur. Lazım gəldikdə onların arasındakı fikir ixtilaflarını aradan qaldırmağa səy göstərilir ki, bütün üzv-dövlətlərin hökumətlərinin dəstəklədikləri nüfuzlu qərarlarla birgə səyləri möhkəmləndirmək mümkün olsun. Bu cür qərarların qəbul edilməsi bütün iştirakçı ölkələrin həmin qərarı tam həcmdə yerinə yetirmək qətiyyətini ifadə edir. Bununla da siyasi cəhətdən çətin qərarlar, yaxud öhdəlikləri yerinə yetirmək üçün vəsait almağa rəqabət aparan tələblərlə əlaqədar qərarlar əlavə qüvvə kəsb edir və daha sanballı olur.

NATO-nun üzvü olan bütün ölkələr Şimali Atlantika İttifaqı çərçivəsində siyasi əməkdaşlığın bərabərhüquqlu iştirakçılarıdır və Şimali Atlantika Müqaviləsi üzrə bərabər öhdəliklərə malikdirlər. Onların arasında həmin Müqavilənin 5-ci maddəsi üzrə NATO ölkələrinin qəbul etdiyi qarşılıqlı öhdəliklər mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu öhdəliklər onların təhlükəsizliyinin bölünməzliyini ifadə edir. Bu isə o deməkdir ki, həmin ölkələrdən birinə və ya bir neçəsinə hücum bütövlükdə NATO-ya hücumdur.

Müstəqil suveren dövlətlərin siyasətinin hazırlanması və həyata keçirilməsi tələb edir ki, təşkilata daxil olan bütün ölkələrin hökumətləri bir-birinin ümumi siyasəti və niyyətləri barədə hərtərəfli informasiya alsınlar, eləcə də bu ölkələrin öz siyasi xəttini və planlarını hazırlaması zamanı əldə rəhbər tutduqları fikirlər barədə tam məlumat olsun. Bununla əlaqədar olaraq, siyasətin işlənməsi mərhələsində, yəni milli səviyyədə qərarlar qəbul edilənədək müntəzəm siyasi məsləhətləşmələrin keçirilməsi zərurəti ortaya çıxır. NATO-da siyasi məsləhətləşmələrin sistematik keçirilməsinə 1949-cu ilin sentyabrından başlanılmışdır. O vaxt Şimali Atlantika Şurası, Şimali Atlantika Müqaviləsi qüvvəyə mindikdən az sonra ilk dəfə olaraq öz sessiyasına toplaşmışdı. Həmin vaxtdan bu proses qüvvə toplamaqdadır və yeni şərait nəzərə alınmaqla dəyişikliyə məruz qalır. Siyasi məsləhətləşmələrin keçirilməsi üçün əsas forum Şimali Atlantika Şurasıdır. Onun sessiyaları minimum formallıqlarla əlaqədardır və açıq xarakter

55 Генеральный секретарь НАТО Робертсон о новой повестке дня Альянса. Washington File. July 26, 2000.

daşıyır. Şuranın sessiyalarına Baş katib sədrlik edir. Buna görə də Baş katib Şurada keçirilən müzakirələrdə mühüm rol oynayır və ayrı-ayrı ölkələrin hökumətləri, eləcə də ictimaiyyətlə münasibətlərdə Şuranın əsas nümayəndəsi kimi çıxış edir.

Digər forumlarda da müntəzəm məsləhətləşmələr aparılır. Bu forumlar öz səlahiyyətlərini Şimali Atlantika Şurasından alır. Müxtəlif səviyyələrdə Siyasi Komitə, Regional Problemlər üzrə Ekspert Qrupu, xüsusi siyasi işçi qruplar, Atlantika Siyasəti Məsələləri üzrə Məsləhətləşmə Qrupu və digər xüsusi komitələr üzv-ölkələrin hökumətləri arasında siyasi məsləhətləşmələrin keçirilməsinə bilavasitə kömək göstərirlər.

NATO üzvü olan ölkələrin siyasi məsləhətləşmələri Şimali Atlantika Müqaviləsinin fəaliyyət zonasında baş verən hadisələrlə məhdudlaşmır. Bu müqavilənin təsirinin yayıldığı coğrafi regionun hüdudlarından kənarda baş verən hadisələr də NATO üçün əhəmiyyətli ola bilər. Buna görə də NATO üzvü olan ölkələrin bu hadisələrlə əlaqədar məsləhətləşmələr keçirməsi də təəccüblü deyil.

Bu cür vəziyyətlərdə NATO Şimali Atlantika Alyansı kimi, hadisələrdə bilavasitə iştirak etməyə də bilər. Lakin birgə məsləhətləşmələrin zəngin təcrübəsi və üzv-dövlətlərin ümumi maraqlarına toxunan siyasi hadisələrə kollektiv reaksiya göstərmək hazırlığı həmin ölkələrə, lazım gəldikdə, ümumi prosedurlara müvafiq şəkildə hərəkət etmək, müdafiə sahəsində birgə tədbirlər keçirmək və ümumi infrastrukturdan istifadə etmək imkanı verir.

Zəruri intensiv məsləhətləşmələrin keçirilməsi üçün NATO-nun əsas forumları Hərbi Komitədən dəstək alan Hərbi Planlaşdırma Şurası və Komitəsi, eləcə də Siyasi və digər komitələrin Şurasıdır. Müvafiq təcrübə və prosedurlar Şimali Atlantika İttifaqının böhranları aradan qaldırmaq tədbirlərinə daxildir. Bu prosesin həyata keçirilməsini təmin edən, rabitə sistemi də daxil olmaqla, texniki vasitələr fasiləsiz işləyən NATO-nun Operativ Mərkəzi tərəfindən verilir. NATO-nun üzvü olan dövlətlərin paytaxtları və baş komandanları ilə birlikdə böhranların aradan qaldırılması üsulları üzrə təlimlər keçirilir.

Hazırda bu qurum həm ABŞ-ın yeniləşən strategiyasında, həm də dünyanın dəyişən siyasi mənzərəsində xeyli fərqli missiya daşımaq zərurəti ilə qarşı-qarşıya qalmışdır[56]. Eyni zamanda, NATO sülhün qorunması və münaqişələrin aradan qaldırılması kimi yeni vəzifələrin həyata keçirilməsini öz üzərinə götürdükcə, təşkilatın gündəliyinə daxil olan məsələlər getdikcə daha da mürəkkəbləşməkdədir. Və o da aydındır ki, yeni şəraitdə ikiqütblü dünyadan, yaxud da böyük ölkələr arasında qüvvələr nisbətindən söhbət gedə bilməz. Deməli, dünya nizamının saxlanması funksiyasını yerinə yetirməyə qadir olan yeganə qüvvə də məhz NATO-dur.

Summary

The North Atlantic Treaty Organisation (NATO) provides the structure which enables the goals of the Alliance to be implemented. It is an intergovernmental organisation in which member countries retain their full sovereignty and independence. The Organisation provides the forum in which they consult together on any issues they may choose to raise and take decisions on political and military matters affecting their security. It provides the structures needed to facilitate consultation and cooperation between them, in political, military and economic as well as scientific and other non-military fields.

56 Генеральный секретарь НАТО о Европейской составляющей безопасности и обороны и трансатлантическом оборонном сотрудничестве. Washington File. February 2, 2001.

Международный контроль над вооружением: Начало процесса

Евгений Алиев[57]*

Конец второго тысячелетия ознаменовался существенными изменениями в мире, которые кардинальным образом трансформировали военно-политическую обстановку. Распад Варшавского Договора, коллапс супердержавы СССР, расширение НАТО, формирование однополюсного миропорядка, глобализм в политике и экономике – вот те события, которые будут определять ход истории в первую декаду двадцать первого века.

Столь масштабные изменения в мире не могли не вызвать ряд негативных явлений таких как территориальные конфликты, экономические и межнациональные проблемы. Однако все эти процессы проходили и проходят на локальном, региональном уровне. То что переходный период прошел без глобальных общемировых и общеевропейских потрясений, во многом определялось фактором наличия международных военно-политических договоров по контролю над вооружением.

Государства «восточного» и «западного» блоков, противостоявшие друг другу в течении более сорока лет, вооруженные до зубов и вовлеченные в непрекращающийся процесс гонки вооружений, смогли осознать бесперспективность и пагубность этого пути. Результатом этого понимания стал ряд международных военно-политических соглашений в области контроля над вооружениями, которые предусматривали в том числе и режим осуществления верификации (контроля). Определяющими для Европы стали следующие соглашения:

– Договор о системах ПРО (противоракетной обороны) – заключен СССР и США в 1972 году.

– Договор по ракетам средней и меньшей дальности (РСМД) – договор между СССР и США, вступивший в силу 1 июня 1988 г.;

– Договор о СНВ-1 (ограничении стратегических наступательных вооружений) –

57 Начальник отдела редакционно-издательской деятельности и научной информации Военно-Научного Центра Министерства Обороны Азербайджанской Республики, полковник-лейтенант, кандидат физико-математических наук.

подписан СССР и США в июле 1991 г., вступил в силу в декабре 1994 года. В декабре 1995 г. был подписан Договор СНВ-2, значительно продвинувший вперед процесс сокращения стратегических вооружений. В связи с недавним выходом США из Договора по ПРО, в настоящее время в этой области идут активные процессы, которые могут привести к значительным изменениям, имеющим далеко идущие последствия для всего человечества. (Детальный анализ происходящих процессов в области контроля стратегических наступательных вооружений и противоракетных оборонительных систем будет предложен вниманию читателей в отдельной статье в одном из следующих выпусков журнала).

– Венский Документ 1990 года переговоров по мерам укрепления доверия и безопасности. Этот документ, обязательный в политическом плане, содержал значительные меры по транспарентности, которые сопровождались соответствующими формами верификации. В Венском Документе 1992, 1994 и 1999 годов все эти моменты нашли свое дальнейшее развитие.

Отметим, что в этот период был подписан еще ряд других соглашений (Договор по «Открытому небу», Конвенция по запрещению химического оружия; Конвенция по негуманным видам оружия; Протоколы по противопехотным минам; Договор по нераспространению ядерного оружия; Договор о всеобщем запрещении ядерных испытаний; Документ ОБСЕ по легкому и стрелковому оружию и др.), многие из них уже начали действовать.

На сегодняшний день самым масштабным соглашением в области разоружения и контроля над вооружением является Договор об Обычных Вооруженных Силах в Европе (Договор об ОВСЕ). В основе Договора, имеющего бессрочный характер, лежит ограничение и, при необходимости, сокращение каждым государством-участником вооружения и военной техники по пяти категориям (боевые танки, боевые бронированные машины, артиллерийские системы калибра свыше 100 мм., боевые самолеты и ударные вертолеты). Договор был подписан 19 ноября 1990 года. Зона действия Договора об ОВСЕ охватывает значительную европейскую территорию от Атлантики до Уральских гор. Было предусмотрено деление зоны применения Договора об ОВСЕ на районы и для каждого района устанавливались свои количественные ограничения по вооружению и технике (детально с этими цифрами можно ознакомиться из текста Договора об ОВСЕ, который можно найти на веб-сайте ОБСЕ: www.osce.org). Следует отметить, что Азербайджанская Республика, как и весь Закавказский регион, согласно Договора находятся в так называемой «фланговой» зоне, с которой связано множество дополнительных ограничительных факторов.

Государства-участники Договора об ОВСЕ (ДОВСЕ) обязаны ежегодно обмениваться подробной информацией о своих национальных вооруженных силах в районе действия ДОВСЕ. Данный Договор также обязывает принимать инспекции, проводимые другими государствами-участниками Договора, в местах размещения военных объектов. Конкретная цель этих инспекций состоит в том, чтобы государства могли убедиться в том, что другие стороны выполняют положения Договора, одновременно это содействует установлению более высокого уровня открытости в Европе.

Изначально в ДОВСЕ были предусмотрены ограничения обычных вооружений и техники для каждой из групп государств: семь государств Варшавского Договора и 16 государств-участников НАТО. При этом были установлены максимальные коллективные уровни вооружений для каждой из двух групп государств:

Таблица I. Установленные Договором об ОВСЕ максимальные разрешенные уровни наличия вооружений.

	Вооружение	Максимальное общее количество в зоне действия Договора	Максимальное количество в каждой группе государств	Максимальное количество у одного государства

	Боевые танки (БТ)	40000	20000 из них не более 16500 ед. в регулярных войсках	13300
	Боевые бронированные машины (ББМ)	60000	30000 не более 16500 ед. в регулярных войсках	20000
	Артиллерия калибра 100 и более мм. (Арт)	40000	20000 не более 17000 ед. в регулярных войсках	13700
	Боевые самолеты (БС)	13600	6800	5150
	Ударные вертолеты (УВ)	4000	2000	1500

В результате переговоров СССР со своими союзниками по Варшавскому Договору для СССР были определены следующие максимальные уровни:

БТ – 13150 ед. (из них 2650 ед. на складах);
ББМ – 20000 ед. (из них 2080 ед. на складах);
Арт – 13175 ед. (из них 2350 ед. на складах);
БС – 5150 ед;
УВ – 1500 ед.

Государствам для выполнения своих обязательств по Договору предстояло провести сокращение определенного количества ограничиваемых Договором вооружений и техники (ОДВТ).

Таблица II. Заявленные НАТО и Варшавским Договором уровни наличия ОДВТ и нормы их сокращения.

	ОДВТ	Установленные максимальные уровни в каждой группе государств	НАТО		Варшавский Договор	
			Заявлено о наличии на 19.11.1990 г	Заявлено к сокра-щению*	Заявлено о наличии на 19.11.1990 г	Заявлено к сокра-щению
	БТ	20000	25091	5949	33191	13191
	ББМ	30000	34453	4631	42949	12949
	Арт	20000	20620	2334	26953	6533
	БС	6800	5939	0	8372	1572
	УВ	2000	1736	0	1701	0

* - Страны НАТО решили установить свои уровни вооружений ниже разрешенных.

Количественные данные по вооружению и техники для каждого государства позволяют нам судить об уровне противостояния на тот период ведущих государств мира.

Таблица III. Заявленные национальные уровни наличия ОДВТ на 19 ноября 1990 г.

Страна	БТ	ББМ	Арт	БС	УВ
Установленные максимальные уровни в	20000	30000	20000	6800	2000
Установленные максимальные	13300	20000	13700	5150	1500
Варшавский Договор					
СССР	20694	29348	13828	6445	1330
Болгария	2416	2010	2474	387	44
Чехословакия	3035	4359	3485	369	56
Венгрия	1345	1720	1047	110	39
Польша	2850	2337	2300	654	128
Румыния	2851	3135	3819	407	104
Всего:	33191	42949	26953	8373	1701
Страны НАТО					
США	5904	5747	2601	704	279
Бельгия	359	1282	376	191	0
Канада	77	277	38	45	12
Дания	419	318	553	106	3
Франция	1358	4125	1330	700	429
Германия	7133	9598	4644	1064	357
Греция	1725	1639	1941	480	0
Италия	1912	3591	2222	584	169
Нидерланды	913	1467	838	196	91
Норвегия	205	146	532	90	0
Португалия	146	259	334	96	0
Испания	854	1259	1373	252	28
Турция	2888	1554	3202	589	0
Великобритания	1198	3193	636	842	368
Всего:	25091	34453	20620	5939	1736

После представления указанных выше количественных данных для всех государств-участников Договора об ОВСЕ возникли серьезные проблемы, связанные с данными, распространенными СССР. Представители США сообщили, что при сравнении представленных СССР данных с цифрами, которые были представлены СССР в процессе переговоров в 1988 году, наблюдаются существенные расхождения. Так по боевым танкам расхождение доходило до 11000 ед., по боевым бронированным машинам до 12000 ед., по артиллерии – 12000 ед., по боевым самолетам – 3000 ед. Это были серьезные расхождения. Данный факт привел к торможению процесса ратификации Договора. Последовали многочисленные двусторонние консультации. Официальные представители СССР объясняли, что в период 1989-1990 гг. высшим военным командованием СССР была проведена крупномасштабная операция по выводу значительного количества воинских частей и военной техники из Центральной и Восточной Европы. Сообщалось, что только по категории боевых танков в период 1989-1990 годов было уничтожено, экспортировано

и переоборудовано более 4000 ед. техники, около 8000 ед. танков были перемещены в воинские части в Средней Азии и хранилища, расположенные за Уралом. Тоже самое было сделано и с тысячами единиц ББМ, артиллерии, УВ. Все эти перемещения основывались на том, что вооружения и техника, находящиеся за Уралом (вне зоны действия Договора об ОВСЕ), не подлежали никаким ограничениям.

Следует отметить, что подобные мероприятия, предпринятые военным командованием СССР, затронули и воинские части, располагавшиеся на территории Азербайджана. Так из дивизии, дислоцирующейся в Нахчыване, были выведены все боевые танки, а сама дивизия переподчинена Пограничным войскам, которые не подпадали под действие Договора об ОВСЕ.

В этот период на европейской территории СССР были также переподчинены морской пехоте три мотострелковые дивизии (120 ед. БТ; 753 ед. ББМ; 234 ед. Арт.), созданы Силы береговой охраны (813 ед. БТ; 972 ед. ББМ; 846 ед. Арт.) и значительное количество техники передано в Ракетные войска стратегического назначения (1791 ед. ББМ). Имелась определенная проблема с техникой, принадлежащей силам Гражданской обороны.

Проведя вышеуказанные мероприятия, СССР уменьшила количество военных объектов, подлежащих инспекциям с 1500 до менее 1000, а также количество ОДВТ, подлежащих сокращению. Однако все эти действия вызвали существенное недовольство со стороны партнеров по ДОВСЕ и привели к значительному накалу страстей.

Таблица IV. Эволюция количества ОДВТ в зоне действия Договора, заявленных СССР в период 1988-1990 гг.

	ОДВТ	**1 июля 1988 г.**	**1 августа 1990 г.**	**18 ноября 1990 г.**	**Всего выведено**
	БТ	41580	24898	20694	20886
	ББМ	57800	32320	29348	27452
	Арт	42400	18300	13828	28572

Позиция Соединенных Штатов Америки значительно смягчилась лишь после того как разведслужбы США в январе 1991 года подтвердили, что расхождение в количественных данных СССР не 20000 – 40000 ед. техники, а всего лишь порядка 2000 – 3000 ед. ОДВТ.

В то же время еще оставалось значительное количество спорных вопросов (ОДВТ, принадлежащие морской пехоте, береговой охране и др.) и позиция СССР по данным вопросам была жесткой и непреклонной. Однако дальнейший ход развития политических событий оказал существенное влияние на позицию СССР.

В феврале 1991 года США, в результате крупномасштабной военной операции «Буря в пустыне» в Персидском заливе, был повержен бывший союзник СССР – Ирак. Одновременно, процесс распада СССР вошел в активную стадию. В январе-феврале было заявлено о суверенитете Латвии, Литвы, Эстонии. Горбачев терял власть день ото дня. В этот период под непрекращающимся прессингом США была достигнута окончательная договоренность по всем спорным вопросам, при этом СССР удалось отстоять многие свои позиции. Так ОДВТ, переданные в морскую пехоту и береговую охрану, оставались в соответствующих воинских частях и эти части не становились объектами контроля в рамках Договора об ОВСЕ, однако вся эта техника засчитывалась в общее разрешенное количество ОДВТ для СССР. В то же время техника, переданная в Ракетные войска стратегического назначения, в количестве 1701 ед. ББМ не засчитывалась в общее разрешенное количество ОДВТ. Эксперты США приняли это предложение СССР исходя из необходимости обеспечить надлежащую защиту ядерного оружия в период наблюдающейся нестабильности в СССР.

Некоторые страны, такие как Венгрия, Польша, Чехословакия, ФРГ, были недовольны тем, что все переговоры по указанным выше вопросам проходили на двустороннем уровне между СССР и США, но такова была политическая реальность тех дней.

В дополнение к согласованным вопросам, СССР взял на себя обязательство уничтожить или переоборудовать (для использования в гражданских целях) значительное количество вооружения, выведенного за Урал. Данной процедуре должно было быть подвергнуто не менее 6000 ед. боевых танков, 1500 ед. боевых бронированных машин и 7000 ед. артиллерийских систем.

После достижения вышеуказанных договоренностей многие государства смогли приступить к процедуре ратификации Договора об ОВСЕ. Первым государством, которое ратифицировало Договор была Чехословакия. К концу 1991 года уже 14 государств ратифицировали данный военно-политический документ в области контроля над вооружениями.

Процесс ратификации был приостановлен в связи с распадом СССР. 25 декабря 1991 года СССР официально прекратил свое существование, образовав 15 новых независимых государств. Восемь из этих государств – Азербайджан, Армения, Белоруссия, Грузия, Казахстан, Молдова, Россия и Украина попали в зону действия Договора. Европейские страны постарались выработать механизм вовлечения этих новых государств в орбиту Договора об ОВСЕ.

10 января 1992 г. представители новых государств (министры иностранных дел и обороны) были приглашены в Брюссель на заседание Совета Северо-Атлантического Сотрудничества (ССАС). Это было впервые, когда высокопоставленные представители новых государств встретились со своими коллегами из стран НАТО и бывшего Варшавского Договора. Выступая, министры иностранных дел новых государств подтвердили, что Договор об ОВСЕ является «краеугольным камнем европейской безопасности». Представитель Российской Федерации в своем выступлении заявил, что только России необходимо ратифицировать Договор об ОВСЕ и Россия сама урегулирует все вопросы, связанные с выполнением Договора, с другими государствами - бывшими республиками СССР. Однако страны-участницы ССАС предложили рассматривать все новые государства в качестве равноправных правопреемников бывшего СССР и как следствие, все эти государства должны были подписать и ратифицировать Договор об ОВСЕ. Было решено, что государства бывшего СССР (находящиеся в зоне действия Договора) должны распределить между собой обязательства бывшего СССР по сокращению ОДВТ.

16 января 1992 года на встрече стран СНГ в Минске Россия заявила, что она должна получить две трети обычного вооружения бывшего СССР и осуществлять координацию всей инспекционной и сопровождающей деятельности, предусмотренной в рамках Договора об ОВСЕ, а также проводить сокращение ОДВТ на территории всех новых государств. Однако другие страны СНГ отклонили данное предложение. Начались трудные переговоры по разделу максимальных разрешенных уровней наличия обычного вооружения бывшего СССР. С февраля по март специальная группа пыталась вывести формулу раздела, приемлемую для всех государств. Все страны бывшего СССР находились под постоянным прессингом стран НАТО, которые требовали провести адекватный раздел разрешенных максимальных уровней наличия ОДВТ. Переговорщики США по Договору об ОВСЕ встречались с представителями всех стран бывшего СССР и способствовали поиску компромиссов.

Таблица V. Результаты Ташкентского 15 мая 1992 года по распределению разрешенных максимальных уровней наличия ОДВТ.

Страна	БТ		ББМ		Арт		БС	УВ
	Всего	ОМПСХ (*)	Всего	ОМПСХ (*)	Всего	ОМПСХ (*)		
Азербайджан	220	0	220	0	285	0	100	50
Армения	220	0	220	0	285	0	100	50
Грузия	220	0	220	0	285	0	100	50
Россия	6400	1425	11480	955	6415	1310	3450	890
Белоруссия	1800	275	2600	425	1615	240	260	80
Молдова	210	0	210	0	250	0	50	50
Казахстан	0	0	0	0	0	0	0	0
Украина	4080	950	5050	700	4040	800	1090	330
Всего	13150	2650	20000	2080	13175	2350	5150	1500

(*) ОМПСХ –обозначенные места постоянного складского хранения ОДВТ. Данная техника входит в общий максимальный разрешенный уровень ОДВТ и не должна находится в регулярных частях.

После многочисленных промежуточных встреч представителей новых государств в Москве, Минске, Киеве, лидеры стран–правопреемников СССР собрались 15 мая 1992 года в Ташкенте, Узбекистан. На этой встрече, довольно неожиданно для западных партнеров, была достигнута договоренность по максимальным разрешенных уровням вооружений и техники для каждого государства-правопреемника бывшего СССР.

Следует отметить, что максимальные разрешенные уровни наличия ОДВТ для Азербайджанской Республики были приняты азербайджанской делегацией под давлением со стороны России, которая исходила из необходимости создания видимости военного паритета между закавказскими государствами и желания максимально увеличить разрешенную квоту по вооружению для своего «флангового» региона. Проведение сравнительного анализа максимальных разрешенных уровней наличия ОДВТ для государств-участников ДОВСЕ с учетом численность населения и площади территории государств, показывает, что установленные для Азербайджана ограничительные параметры не отражают демографических и геополитических реалий.

При определении квоты по ОДВТ для Азербайджана необходимо было учитывать численность населения, значительную территорию, наличие отдельно расположенного анклава (Нахчыван), большую протяженность границы с государством, не являющимся участником Договора об ОВСЕ и не состоящим членом ОБСЕ - Ираном. (Для справки: в ВС Ирана имеется 1565 ед. БТ; 1375 ед. ББМ; 3285 ед. артиллерии; 307 ед. БС и 85 ед. УВ)

Тем не менее, ташкентские договоренности открыли дорогу к завершению процесса подписания и ратификации Договора об ОВСЕ всеми государствами. На Чрезвычайной Конференции в Осло (5 июня 1992 года) было официально закреплено присоединение новых государств к Договору, а также приняты результаты Ташкентского соглашения. В результате объединения двух немецких государств (ГДР и ФРГ), распада СССР участниками этого международно-правового документа стали 29 государств, впоследствии, после разделения Чехословакии на Чехию и Словакию, их стало 30.

После Чрезвычайной Конференции в Осло все усилия были сосредоточены на завершении процесса ратификации Договора всеми государствами-участниками к открытию Саммита СБСЕ (ОБСЕ) 9-10 июля в Хельсинки. Азербайджанская Республика ратифицировала данное военно-политическое соглашение 31 мая 1992 года, Турция – 8 июня, Россия - 8 июля. Только три государства – Армения, Белоруссия и Казахстан не ратифицировали Договор своевременно. Это привело к тому, что на Саммите в Хельсинки

было невозможно заявить о вступлении Договора об ОВСЕ в силу и существовала угроза, что может быть упущен благоприятный политический момент. Выход из создавшейся ситуации нашли США, которые предложили подписать соглашение о временном применении (сроком на 120 дней) некоторых положений Договора об ОВСЕ. Этот Документ был подписан государствами-участниками Договора об ОВСЕ 10 июля в Хельсинки. Таким образом 17 июля 1992 года Договор об ОВСЕ временно вступил в силу. Также на Саммите в Хельсинки государства подтвердили связь Договора об ОВСЕ с Соглашением ОВСЕ-1А(Итоговый акт переговоров о численности личного состава обычных вооруженных сил в Европе). Приняв это Соглашение государства-участники взяли на себя политические обязательства по соблюдению ограничений национальных уровней личного состава.

Таким образом время реализации Договора об ОВСЕ (а также ОВСЕ-1А) пошло, но, как уже отмечалось, на тот момент не все государства завершили процесс ратификации. Только 12 октября 1992 г. Армения и 30 октября Белоруссия и Казахстан сдали свои ратификационные грамоты. Долгий и сложный процесс завершился, через десять дней 9 ноября 1992 года самое масштабное международное военно-политическое соглашение в области контроля над вооружениями вступило в силу. За минувшие годы реализации Договора об ОВСЕ была проделана огромная работа, в Европе было уничтожено или подвергнуто конверсии около 50000 единиц вооружений и боевой техники. Значительная работа в этой области была проделана и в Азербайджанской Республике. Определенные трудности реализации этого Договора были связаны с наличием локальных региональных конфликтов, экономическими и политическими проблемами. В настоящее время подписан и ожидает ратификации Адаптированный Договор об ОВСЕ, в котором нашли свое отражение перемены, произошедшие в Европе за последнее десятилетие.

Таблица VI. Предельные уровни численности вооруженных сил ряда государств (ОВСЕ-1А)

Страна	Численность ВС	Страна	Численность ВС
Азербайджанская Республика	70000	**Великое Герцогство Люксембург**	900
Республика Армения	60000	**Республика Молдова**	20000
Республика Беларусь	100000	**Королевство Нидерландов**	80000
Королевство Бельгия	70000	**Королевство Норвегия**	32000
Республика Болгария	104000	**Республика Польша**	234000
Венгерская Республика	100000	**Португальская Республика**	75000
ФРГ	345000	**Российская Федерация**	1450000
Греческая Республика	158621	**Румыния**	230000
Грузия	40000	**Великобритания**	260000
Королевство Дания	39000	**США**	250000
Республика Исландия	0	**Украина**	450000
Королевство Испания	300000	**Турецкая Республика**	530000
Итальянская Республика	315000	**Французская Республика**	325000
Республика Казахстан	0	**Республика Словакия**	46667

Канада	10660	**Чешская Республика**	93333

В последующих статьях мы постараемся проанализировать некоторые моменты реализации Договора об ОВСЕ в Закавказском регионе, а также рассмотрим другие вопросы связанные с международным процессом контроля над вооружением.

Summary

This article focuses on issues concerning the implementation of the international arms control process. Among other aspects the initial stage of preparation and coming into force of the Treaty on Conventional Armed Forces in Europe is analyzed.

Do the jurisdictional constraints and the principle of complementarity set out in the Rome Statute of the International Criminal Court render the court redundant?

Rasmiya Kazimova[58]*

Introduction

At the end of the bloodiest century in human history, the international community adopted a treaty creating the world's first independent and permanent International Criminal Court. That court is now a reality.[59]

But the reality achieved by the adoption of the Rome Statute on July 17, 1998[60] is not unambiguous. Some consider that despite the weaknesses pertaining to every negotiated instrument, the International Criminal Court will succeed in achieving the main purpose of its establishment – "putting an end to impunity for the perpetrators of (the) crimes" under its jurisdiction and "contributing to the prevention of such crimes"[61].

But there also those who citing the weaknesses of the Rome Statute try to argue the worth of the International Criminal Court's existence.

Thus, in this article I will try to probe deep into the truthfulness of the latter approach by providing a brief review and analysis of judicial constraints and principle of complementarity, the main shortcomings that are considered by critics of the Rome Statute

58 Graduate of Baku State University with first honours LLB and LLM Degrees in International Law. Lectured the courses of Foreign Affairs Law and the International Law of Armed Conflicts at Baku State University. Was awarded joint OSI-Chevening-Essex University Scholarship to further her studies in human rights at Essex University (UK). Holds second LLM Degree in International Human Rights Law from the University of Essex. For the outstanding merit and excellent research skills shown during her studies was awarded the Essex University Scholarship in order to undertake her PhD research. Presently, the PhD in Law Student at the University of Essex.

59 Human Rights Watch, International Criminal Court. For the text see: <http://www.hrw.org/campaigns/icc/>.

60 Rome Statute of the International Criminal Court, UN Doc. No. A/CONF. 183/9 (July 17, 1998), for the text see The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary. Materials (Oxford, Oxford University Press, 2002). Also available online at: <http://www.un.org/law/icc/statute/romefra.htm>.

61 Ibid. Preamble (para. 5). See for different opinions M.C. Bassiouni, The Statute of the International Criminal Court: A Documentary History (New York, Transnational Publishers, Inc., 1998), Introduction. See also the opinion of Human Rights Watch in Human Rights Watch, Making the International Criminal Court Work: A Handbook for Implementing the Rome Statute, Vol. 13, No. 4(G) – September 2001, pp. 5-6.

being able to render the Court redundant.

a) Jurisdiction ratione materiae

One can argue that the subject-matter of the ICC is narrower than that of the national courts since the International Criminal Court has jurisdiction only over four categories of crimes: genocide, crimes against humanity, war crimes and aggression. And even the crime of aggression is still in need to be defined.[62]

The reason why only the four crimes are covered by the jurisdiction of the International Criminal Court is, that these crimes are somewhat more recent in origin than many of other crimes of this type already addressed in a rather sophisticated scheme of international treaties and referred to by the Rome Statute as "treaty crimes", in that their recognition and subsequent development is closely associated with the human rights movement that arose subsequent to World War II. They dictate prosecution because humanity as a whole is the victim.[63]

One can further argue that all four crimes within the jurisdiction of the Court were prosecuted, at least in an earlier and somewhat embryonic form by the Nuremberg Tribunal and the other post-war courts.[64]

Considering that the jurisdiction of the Nuremberg Tribunal, ICTY and ICTR is personally or territorially linked (in the case of ICTR – both links),[65] one without doubt will agree that there have been an urgent need in a permanent international criminal court. Moreover, existence of specialized courts (for example, concerned with the crimes of a higher gravity) rarely raised a question of their necessity in the system of the general and all crimes comprising ones.

When it comes to the subject matter jurisdiction, as one of the strengths of the ICC the subsequent development in the understanding of crimes against humanity and war crimes should be admitted. The major accomplishment in this regard is certainly the inclusion — despite some resistance — of a paragraph on war crimes committed during non-international armed conflicts.[66]

b) Jurisdiction ratione temporis

Pursuant to the provisions of the Statute, the ICC's jurisdiction is strictly prospective. The ICC's ratione temporis jurisdiction is limited to crimes committed after the entry into forced of the Statute,[67] which ensures against ex post facto prosecutions.

The ICC's ratione temporis jurisdiction is subject to certain preconditions. Where the Prosecutor has initiated an investigation – on the basis of a situation referred to it by a State Party or proprio motu[68] – the Court may exercise it jurisdiction only if the State on whose territory the crime was committed or the State of which the person accused is a national, is a Party to the Statute or has made a declaration accepting the exercise of jurisdiction by the Court with respect to the crime in question.1[69]1 Such a declaration may also be made by a State, which is a Party to the Statute, for crimes committed before the entry into force of the Statute for that State.[70]

62 The Rome Statute, supra n.2, Article 5(2).
63 W.A.Schabas, An Introduction to the International Criminal Court (Cambridge, Cambridge University Press, 2001), p. 21-22.
64 Ibid., p. 22.
65 Ibid., p. 54.
66 Marie-Claude Roberge, "The New International Criminal Court: A Preliminary Assessment" 325 IRRC 671 (1998), at 673. For the text see: <http://www.icrc.org>.
67 The Rome Statute, supra, n.2, Art. 11.
68 Ibid, Art. 13(a) and (c).
69 Ibid, Art. 12(2) and (3).
70 Ibid, Art. 11.

The above precondition does not apply to the ratione temporis jurisdiction of the Court following an investigation conducted by the Prosecutor on the basis of a situation referred to it by the Security Council acting under Chapter VII of the UN Charter.[71]

Moreover, the ICC's ratione temporis jurisdiction may be limited in various ways. For example, the Court may be barred from exercising jurisdiction for a fixed period of time following a request by the Security Council.[72] The Court may also be barred from exercising its jurisdiction with respect to war crimes committed on the territory or by nationals of a State following a declaration by such a State, on becoming a party to the Statute, that it does not accept the jurisdiction of the Court in accordance with the opting out mechanism.[73]

Interesting issue with respect to the application of the non-retroactivity principle and Article 11 is that of continuing violations. This are violations which are committed prior to the entry into force of the Statute but which have effects that continue even afterwards or violations which are commenced prior to the entry into force of the Statute and deemed to be "continued" afterwards.[74]

The Statute has been criticized for its inability to reach into the past and prosecute atrocities committed prior to its coming into force. But the failure to prosecute retroactively does not wipe the slate clean and grant a form of impunity to previous offenders. Those responsible for atrocities committed prior to entry into force of the Rome Statute may and should be punished by national courts. Where the State of nationality or the territorial State refuse to act, an increasing number of States now provide for universal jurisdiction over such offences.[75]

c) Jurisdiction ratione personae

One of the most important qualities of the Rome Statute is that it enshrines and elaborates the principal of individual criminal responsibility.[76]

The possibility of giving the Court jurisdiction over juridical persons was supported by some States but eventually it was agreed that its inclusion would have caused major problems to the Court. The choice to limit ICC jurisdiction to natural persons seems appropriate: the principal purpose of the Rome Statute is to prosecute persons responsible for grave crimes in their individual capacity. Not only prosecuting criminal groups could overburden the functioning of the Court, but historical examples – the Nuremberg trial in particular – clearly demonstrated that the condemnation of criminal organizations is essentially a political objective and is better pursued through non-judicial means. [77]

Some comments ought to be made on the link between individual and State Responsibility. It may happen – and it is very likely in some situations – that individuals brought to trial before the ICC are organs of a State, or de facto agents of State or acted "in the name of the State", even if not endowed with any legal power. In these cases, the ICC has no direct power to ascertain States' responsibility, yet the powers it exercises with regard to individual criminal responsibility shall not prejudice any question as to States' responsibility: this can be drawn from Article 25(4) that reads: "No provision in this Statute relating to individual

71 Ibid, Art. 12(2) and 13(b).
72 Ibid. Art. 16.
73 Ibid. Art. 124.
74 R.C.Pangalangan, "Article 24" in O.Triffterer (ed.), Commentary on the Rome Statute of the Internatinal Criminal Court (Baden-Baden, 1999), at 472 cited in S.Bourgon, "Jurisdiction Ratione Temporis" in A.Cassese, et al (eds.), The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary (Oxford, Oxford University Press, 2002), pp.543-58, at 550, n. 38.
75 On this subject generally, see Naomi Roht-Arriaza (ed.), Impunity and Human Rights in International Law and Practice (New York and London, Oxford University Press, 1995); Steven R.Ratner and Jason S.Abrams, Accountability for Human Rights Atrocities in International Law, Beyond the Nuremberg Legacy (Oxford, Clarendon Press, 1997).
76 A.Bos, "The International Court: A Perspective" in Roy Lee (ed.), The International Criminal Court, The Making of the Rome Statute, Issues, Negotiations, Results (The Hague, Kluwer Law International, 1999), pp. 463-470, at p. 468; see also The Rome Statute, supra, n.2, Articles 1, 25, 26
77 M.Frulli, "Jurisdiction Ratione Personae" in A.Cassese, et al (eds.), supra, n.16, pp.527-41, at 539-40

criminal responsibility shall affect the responsibility of States under international law". In other words, a State cannot invoke the individual punishment of its organs to be exonerated from its responsibility for a crime.[78]

Article 26 bars prosecution of persons under the age of 18. The Statute, in any case, does not exclude jurisdiction over minors: they can be prosecuted – for the crimes under the Court's jurisdiction – by national courts whose criminal laws provide for criminal liability of juveniles. Prosecution at the domestic level should in many cases fill the gap left open by the fact that persons over the age of 15 are considered lawful combatants, including under the Rome Statute, and may commit crimes without being tried by the ICC.

The ICC will have jurisdiction over nationals of a State party who are accused of a crime, in accordance with article 12(2)(d). The Court can also prosecute nationals of non-party States that accept its jurisdiction on an ad hoc basis,[79] or pursuant to a decision of the Security Council[80].

d) Jurisdiction ratione loci

The Court will have jurisdiction over crimes committed on the territory of the States parties, regardless of the nationality of the offender.[81] It will also have jurisdiction over crimes committed on the territory of States that accept its jurisdiction on an ad hoc basis and on territory so designated by the Security Council.[82] The 1948 Genocide Convention provides some precedent for the idea that an international criminal court will have jurisdiction over crimes committed on the territory of a State Party.[83]

e) State acceptance traverse

Among the weaknesses of the Rome Statute, cynics cite its infringement of the principle of universal jurisdiction, in its requirement that at least the territorial State or the State of which the alleged perpetrator is a national must be party to the Statute or accept it ad hoc before the Court can exercise jurisdiction.[84] Sometimes this shortcoming (being the result of the fear of some States that even non-States Parties' citizens could have been targeted by the Court) along with the interpretation of provisions of article 98(2) aimed at the exclusion from the jurisdiction of the ICC persons covered by status-of forces agreements, could cause the Court problems in practice.

According to Human Rights Watch, the article 98(2) " was not intended to allow a state that has refused to cooperate with the Court to negotiate agreements that secure exemption for its citizens or otherwise undermine the effective functioning of the Court" and "entering into an impunity agreement would violate a state party's obligations under the Rome Statute; the agreement itself would not be legally valid under Article 98". Furthermore, according to Article 18 of the Vienna Convention on the Law of Treaties, any State that has signed the Rome Statute "obliged to refrain from acts which would defeat the object and purpose" of the Rome Statute. And the "purpose" of the Rome Statute, as made clear in the Preamble and Articles 12 and 27, is to establish a system of individual accountability for the most serious international crimes.[85]

78 Ibid, at 533; see also art. 4 of the 1996 International Law Commission Draft Code on Crimes against the Peace and Security of Mankind and the International Law Commission's Draft Articles on State Responsibility.
79 The Rome Statute, supra, n.2, Article 12(3)
80 Ibid, Article 13(b)
81 Ibid, Article 12(2)(a)
82 Ibid, Article 13(b)
83 Article VI of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide of December 9th, 1948, adopted by GA Res. 260, entered into force on January 12, 1951. available online: <http://www.preventgenocide.org/law/convention/text.htm>.
84 A.Bos, supra, n. 18, at p. 463.
85 Human Rights Watch, United States Efforts to Undermine the ICC: Legal Analysis of Impunity Agreement. For the text see <http://www.hrw.org/campaigns/icc/docs/art98analysis.htm>.

f) The role of the Security Council

By allowing political considerations to influence prosecution, i.e. providing for the Security Council to refer matters to the ICC[86] and by its resolution adopted under Chapter VII of the UN Charter to defer the exercise by the ICC of its jurisdiction for an indefinite period[87], many felt that the entire process could be discredited.[88]

For practical reasons it would appear logical for the UN Security Council to use the ICC instead of creating a new ad hoc tribunal under its power of “judicial intervention” as per Chapter VII UN Charter.[89] The ICC would thereby gain jurisdiction over states that are not Member States to the statute. This possibility has been provided for in Art. 13(b) of the Rome Statute.[90] However, it must be clear that the executive may not order the prosecution of individuals.[91]

Furthermore, one must take into consideration, that this measure is only a “deferral” but not prevention of the Court to exercise its jurisdiction at all. The Council is only allowed to suspend prosecution but only by positive resolution, subject to annual renewal.[92] In practice, this should make it extremely difficult for the Council to obstruct prosecutions. At the same time, the Statute imposes the requirement that in seeking a deferral or stay or proceedings, the Council act pursuant to Chapter VII of the Charter. This means that the Council must determine the existence of a “threat to the peace”, a “breach of the peace” or an “act of aggression”, in the words of Article 39 of the Charter. Conceivably, the Court could assess whether or not the Council was validly acting pursuant to Chapter VII.[93]

g) The principle of complementarity

Significance of the principle of complementarity is an issue that cuts both ways. Sometimes it could be considered as an argument that views the ICC redundant, taking into consideration, that it could not exercise its jurisdiction over a case when it is being appropriately dealt with by a national justice system. But there also exists another point of view, which I agree with.

As awareness of the gravity of certain forms of conduct grows not only in domestic for a but also within the international community, States have realized that in certain circumstances their national apparatus or internal legislation is insufficient to deal with crimes that undermine the most essential principles of humanity. In order to preserve the ideal of justice, but above all to avoid impunity, States have consequently come to accept the fact that their systems, being imperfect, are in need of new mechanisms to complement them.[94] The principle of complementarity as embodied in the Rome Statute provided the key.[95] The principle means that the Court will complement, but not supersede, national jurisdiction. National courts will continue to have priority in investigating and prosecuting crimes committed within their jurisdictions, but the International Criminal Court will act when national courts

86 The Rome Statute, supra, n. 2, Article 13(b).
87 Ibid., Article 16.
88 For the debates, see “Report of the Ad Hoc Committee on the Establishment of an International Criminal Court”, UN Doc. A/50/22, paras. 124-5; “Report of the Preparatory Committee on the Establishment of an International Criminal Court”, UN Doc. A/51/22, paras. 140-4.
89 C.M.Safferling, Towards an International Criminal Procedure (Oxford, Oxford University Press, 2001), p.83, note 146
90 Cassese calls this mechanism the “sledgehammer” of the ICC, as acceptance of the court’s jurisdiction by the states involved is not required, A.Cassese, “The Statute of the International Criminal Court: Some Preliminary Reflections” 10 EJIL 144 (1999), at 161.
91 This is guaranteed by Art. 53 Rome Statute, as the prosecutor is not bound by the referral of the case by the Security Council. He may use his own discretion.
92 See Lionel Yee, “The International Criminal Court and the Security Council: Articles 13(b) and 16’ in Roy Lee (ed.), supra, n.18, pp. 143-152, at pp. 149-52.
93 W.A.Schabas, supra, n.5, at p. 66.
94 O.Solera, “The Complementary Jurisdiction and International Criminal Justice” 845 IRRC 145 (2002), at p.149.
95 The Rome Statute, supra, n. 2, Preamble (para. 10), Articles 1, 17-20.

are "unable or unwilling"[96] to perform their tasks. The grounds for admitting a case to the Court are specified in the Statute[97] and the circumstances that govern inability and unwillingness are carefully defined so as to avoid arbitrary or politically-motivated decisions.[98] In addition, under the complementarity principle, states parties that have the proper legal basis for prosecuting ICC crimes will be able to exercise their national jurisdiction over their nationals rather than having to surrender them to the ICC.[99] Considering the mentioned, in order to prove the ICC is redundant one must answer the following logical questions. Where is a guarantee that all countries will able to pass the tests on "willingness" and "ability" to make the existence of the Court redundant? And do all states have the proper legal basis for prosecuting the ICC crimes?

Conclusion

Creation of the ICC can be considered both as the victory of the world and its failure. It is a victory because now we have an institution that will assure that no one could remain unpunished for committing crimes of international concern.

At the same time it is our failure, because the creation and the existence of the ICC is a silent evidence of inability of countries themselves to prosecute efficiently those crimes.

I think the world would be even happier than in the date of creation of ICC to affirm that the ICC is yet redundant and useless because their national systems can guarantee that all the perpetrators of the crimes of international concern can be tried efficiently within a frame of their national systems. However, some members of the international community nevertheless felt that that was not the case. So the warning is not superfluous.[100]

96 Ibid, Article 17.
97 Ibid, Article 17(1).
98 Ibid. See also Roy Lee (ed.), supra, n. 18, at p. 27.
99 Human Rights Watch, supra, n. 3, at p. 15.
100 O.Solera, supra, n. 36, at p.157

Mahmud İsmayıl oğlu Əliyev

(1908-1958)

Nazir olduğu dövr

(1944-1958)

Əliyev Mahmud İsmayıl oğlu 22 fevral 1908-ci ildə Şamaxıda anadan olmuşdur. Səhiyyə təşkilatçısıdır. 1943-cü ildə ona Azərbaycan SSR Əməkdar həkimi adı verilmişdir. 1938-ci ildən Sovet İttifaqı Komminist Partiyasının üzvü olmuşdur. 1937-1943-cü illərdə Azərbaycan SSR Xalq Səhiyyə Komissarlığı tibb təhsili idarəsinin rəisi, Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutunun direktoru, Azərbaycan KP MK Elm və Məktəbəqədər şöbəsinin müdiri olmuşdur. 1943-cü ildə SSRİ xarici işlər komissarının müavini, 1944-cü ildən Azərbaycan xarici işlər komissarı (1946-cı ildən xarici işlər naziri), eyni zamanda 1950-1953-cü illərdə Azərbaycan SSR-in səhiyyə naziri, 1953-1958-ci illərdə Azərbaycan Həkimləri Təkmilləşdirmə institutunun rektoru olmuşdur. SSRİ Ali Sovetinə və Azərbaycan SSR Ali Sovetinə deputat seçilmişdir. Qırmızı Əmək Bayrağı Ordeni, II dərəcəli Şərəf Nişanı ordeni və medallarla təltif olunmuşdur. (ASE, 1980. Bakı. səh 175)

Tahirə Əkbər qızı Tahirova

(1913 – 1991)

Nazir olduğu dövr

(1959 - 1983)

Tahirə Tahirova 1913-cü il noyabr ayının 7-də ziyalı ailəsində anadan olmuşdur. O, 1935-ci ildə Azərbaycan Sənaye İnstitutunu (AzSİ) bitirmişdir. T.Tahirova neft sənayesi üzrə ali təhsil alan ilk azərbaycanlı qadın-mütəxəssis olmuşdur. Daha sonra 1940-cı ildə o, Azərbayjan Neft Elmi-Tədqiqat İnstitutuna direktor təyin olunur. 1942-ci ildən etibarən T.Tahirova Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsində çalışarkən, Böyük Vətən müharibəsi dövründə cəbhənin fasiləsiz neft təchizatına cavabdeh idi. 1949-cu ildə isə partiya işindən AzSİ-nin «Neft yataqlarının istismarı kafedrası»nda elmi-pedaqoji fəaliyyətinə qayıdaraq, o, 1953-cü ildə texniki elmlər namizədi dərəcəsini alır. 1954-cü ildən başlayaraq, T.Tahirova yenə ayrı-ayrı rəhbər vəzifələrdə çalışır (Azərbaycan Həmkarlar İttifaqı Şurasının, Azərbaycan SSR Nazirlər Şurası nəzdində Dövlət Elm və Texnika Komitəsinin sədri, Nazirlər Şurası sədrinin müavini).

1957-ci ildə T.Tahirova xarici işlər naziri vəzifəsinə təyin olunur. Lakin vəzifəsinin praktiki

icrasına o, yalnız 1959-cu ildə öz təşəbbüsü ilə SSRİ XİN-nin Diplomatik Akademiyasını bitirdikdən sonra başlayır. 1968-ci ilədək olan dövrdə o, SSRİ-nin müttəfiq respublikalarında (BMT-də öz nümayəndəlikləri olan Ukrayna SSR və Belorusiya SSR istisna olmaqla) mövcüd olmuş qaydaya əsasən, xarici işlər nazirinin vəzifəsini digər vəzifələrlə yanaşı icra etmişdi. Lakin Tahirovanın səyləri nəticəsində Azərbaycan Ukrayna və Belorusiyadan sonra ilk müttəfiq respublika oldu ki, bu vəzifə o biri nazir vəzifələri kimi ayrıca vəzifə şəklində icra olunmağa başladı. Beləliklə, 1968-cu ildə öz xahişi ilə başqa hökümət vəzifələrindən azad olunaraq, Tahirə xanım bütün gücünü diplomatik fəaliyyətə səfərbər etmişdir.

O, nazir işlədiyi müddətdə Azərbaycan diplomatlarının SSRİ-nin səfirliklərində işləməsinə, Diplomatik Akademiyada oxumasına daima diqqət yetirmişdir.

Bundan əlavə, o, Sovet hökumət və parlament nümayəndə heyətlərinin üzvü olaraq, BMT Baş Məclisinin iclaslarında iştirak edərək, eləcə də respublikamıza səfər edən bəzi yüksək səviyyəli qonaqları qəbul edərək, Azərbaycanın beynəlxalq aləmdə nüfuzunun yüksəlməsinə çalışırdı. 1976-cı ildə Tahirə Tahirova diplomatik fəaliyyətdə xüsusi xidmətlərinə görə SSRİ Xarici İşlər Nazirliyinin təqdimatı ilə Xalqlar Dostluğu ordeni ilə təltif olunmuşdur.

Rus, türk, ingilis dillərini bilirdi.

Elmira Mikayıl qızı Qafarova

(1934-1993)
Nazir olduğu dövr
(1983 – 1987)

E.Qafarova 1 mart 1934-cü ildə Bakı şəhərində anadan olmuşdur. 1952-ci ildə Bakı şəhər 23 nömrəli orta məktəbi bitirmişdir. 1948-ci ildə məktəbdə komsomol üzvlüyünə daxil olmuşdur. 1953-1958-ci illərdə Azərbaycan Dövlət Universitetinin Filologiya fakültəsində oxumuşdur. 1958-1961-ci illərdə aspiranturada oxumuşdur. 1955-58-ci illərdə Universitetin komsomol komitəsinin müavini vəzifəsinə seçilmişdir. 1958-ci ildən Komminist Partiyasına daxil olur. 1961-ci ildə disertasiya müdafiə edərək filologiya elmləri namizədi adını almışdır. 1962-ci ildə Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsində ali təhsil və məktəb şöbəsinə işə cəlb edilir. 1962-ci ildə Azərbaycan Komsomol Təşkilatı Mərkəzi Komitəsinə katib vəzifəsinə təyin olunur. 1966-1970-ci illərdə isə Komsomol Komitəsinə birinci katib vəzifəsinə seçilir. 1970-1971-ci ildə Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsində Mədəniyyət şöbəsinə şöbə müdiri vəzifəsinə təyin olunur. 1971-1980-cı illərdə Bakı şəhər Partiya Komitəsində birinci katib vəzifəsində işləmişdir. 1980-1983-cü illərdə Azərbaycan SSR-nin Təhsil naziri vəzifəsinə təyin olunur. 1983-1987-ci illərdə Azərbaycan SSR-nin xarici işlər naziri vəzifəsində işləmişdir. Bu illərdə Ali Sovetin deputatı seçilmişdir. Partiyanın 31-ci qurultayında Azərbaycan Kommunist Partiyasının büro üzvü seçilmişdir. SSRİ-nin orden və medalları ilə təltif olunmuşdur.

1987-1991-ci ildə Azərbaycan SSR Ali Sovetinin sədri vəzifəsində işləmişdir. Həmçinin SSRİ Ali Sovetinin deputatı seçilmişdir.

"Diplomatiya Aləmi" jurnalına abunə olmaq istəyənlər bu formanı doldurub Xarici İşlər Nazirliyinə Fəxrəddin Şükürova müraciət edə bilərlər: Bakı – AZ – 1009, Ş. Qurbanov küç., 4

"Diplomatiya Aləmi" jurnalı Журнал "Мир дипломатии" "World of diplomacy" journal	İldə 4 dəfə dərc olunur Издаётся 4 раза в год Published 4 times a year
Bir nömrənin qiyməti Цена одного номера Price of one issue	40 000 manat 40 000 манат 40 000 manat
Yarım illik abunə olmaq qiyməti Цена подписки на полгода Half year subscription price	80 000 manat 80 000 манат 80 000 manat
İllik abunə olmaq qiyməti Цена подписки на год Full year subscription price	160 000 manat 160 000 манат 160 000 manat
Ödəniş yolu Метод оплаты Method of payment	Nağd Наличными Cash Kredit kartlar və köçürmələr qəbul olunmur Кредитные карты и денежные переводы не принимаются Credit cards and money transfer are not accepted
Ad, soyad/imə, familiə/ name, surname	

Jurnal üç aydan bir nəşr edilir. Xarici siyasət və diplomatiyaya aid olan sənədləri, fotoşəkilləri və ya məqalələrini jurnalda çap etdirmək istəyənlər XİN-ə müraciət edə bilərlər. Qeyri-dəqiq faktlara görə məqalələrin müəllifləri məsuliyyət daşıyırlar. Müəlliflər məqalələrin elektron (disket və ya elektron poçt vasitəsilə) və çap variantı ilə yanaşı, 5X6 ölçüsündə fotoşəkil, müəllifin qısa tərcüməyi-halını, məqalənin rus və ya ingilis dilində qısa xülasəsini (10 cümləyə qədər) ünvan və telefonlarını təqdim edirlər. Jurnala qəbul edilən məqalələrə olan tələblər:

Həcmi: 10 səhifəyə qədər
Dil: *Azərbaycan, rus və ya ingilis*
Şrift: *Azərbaycan dilində:* Times Roman AzLat;
rus və ingilis dillərində: Times New Roman
Şriftin ölçüsü: 12
İnterval: 1,5

İstifadə edilmiş ədəbiyyata və ya digər nəşrlərdən sitatlar gətirəndə həmin ədəbiyyata istinad vacibdir.

İstinadlar qeyd vasitəsilə hər səhifədə yeni nömrə ilə səhifənin aşağısında xətt altında verilir. Qeydlərdə müəllifin tam adı və soyadı, əsərin adı, nəşr olunan şəhərin və nəşriyyatın adı, nəşrin tarixi və sitat gətirilən səhifə göstərilir. İnternet vasitəsilə əldə edilmiş mənbələrin web site ünvanları tam və tarixi ilə verilir. Əlyazmalar və disketlər qaytarılmır. Məqalələr redaktə və ixtisar edilə bilər.

Həcmi: 142 səh.
Format: 60x84 1/8
Fiziki ç.v.: 17,75
Tirajı: 300 ədəd

Jurnal hazır materiallardan istifadə edilməklə
"M-Dizayn" şirkətinin mətbəəsində
ofset üsulu ilə çap edilib

Bakı, Ə.Topçubaşov 69/1
Tel./faks: 497 03 63